

Kvarterløft i Danmark

Integreret byfornyelse i syv danske bydele 1997-2002

Larsen, Jacob Norvig; Andersen, Hans Skifter

Publication date:
2003

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Larsen, J. N., & Andersen, H. S. (2003). *Kvarterløft i Danmark: Integreret byfornyelse i syv danske bydele 1997-2002*. SBI forlag. By og Byg Dokumentation Nr. 040

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

By og Byg Dokumentation 040

Kvarterløft i Danmark

Integreret byfornyelse i syv danske bydele 1997-2002

Kvarterløft i Danmark

Integreret byfornyelse i syv danske bydele 1997-2002

Jacob Norvig Larsen
Hans Skifter Andersen
Louise Kielgast

Titel	Kvarterløft i Danmark
Undertitel	Integreret byfornyelse i syv danske bydele 1997-2002
Serietitel	By og Byg Dokumentation 040
Udgave	1. udgave
Udgivelsesår	2003
Forfattere	Jacob Norvig Larsen, Hans Skifter Andersen, Louise Kielgast
Sprog	Dansk
Sidetæl	219
Litteratur-	
Henvisninger	192-198
Emneord	Kvarterløft, byfornyelse, bypolitik, borgerdeltagelse, problemramte byområder
ISBN	87-563-1169-9
ISSN	1600-8022
Pris	Kr. 400,00 inkl. 25 pct. moms
Udgiver	By og Byg Statens Byggeforskningsinstitut, P.O. Box 119, DK-2970 Hørsholm E-post by-og-byg@by-og-byg.dk www.by-og-byg.dk

Eftertryk i uddrag tilladt, men kun med kildeangivelsen: By og Byg Dokumentation 040: *Kvarterløft i Danmark. Integreret byfornyelse i syv danske bydele 1997-2002. (2003)*

Indhold

Forord	5
1. Indledning og sammenfatning.....	6
Indledning	6
Sammenfatning af rapporten	8
Sammenfattende evaluering af de enkelte kvarterer.....	21
2. Teoretisk forståelsesramme og datagrundlag for evalueringen	40
3. Ghattodebat, byudvalg og kvarterløft	51
Baggrunden for kvarterløft.....	51
Udfordringen af kvarterløft i Danmark.....	53
4. Kvartererne, deres problemer og ressourcer før indsatsen.....	58
Beskrivelse af de syv kvarterer.....	58
Boligforholdene	61
Beboernes vurderinger af de fysiske kvaliteter ved områderne	62
Kvarternes forsyning med service og erhverv	62
Beboersammensætningen.....	63
Gener som følge af tunge sociale problemer og kriminalitet	65
Socialt netværk	65
Sammenfattende beskrivelse af problemer og ressourcer i kvartererne.....	66
5. Kvarterløftindsatsen.....	68
Lokale målsætninger for kvarterløftindsatsen.....	68
Oversigt over kvarterløftindsatsen	75
Beskrivelse af indsatsområderne	77
Ressourceforbrug og finansiering.....	84
Karakteren af indsatsen	86
Målgrupper for indsatsen	89
6. Organisering, styring og deltagelse	92
Kvarterløft og kommunal forvaltning.....	92
Involvering af lokale kræfter	100
7. Kvarterernes omdømme og til- og fraflytning	105
Identitet og omdømme.....	105
Udviklingen i den sociale stabilitet.....	109
Ændringer i ønsker om flytning og begrundelser herfor	109
Begrundelser for at blive boende i områderne	111
Begrundelser for flytning til områderne.....	112
Udviklingen i tilflytningen	114
8. Sociale ændringer i områderne	122
Ændringerne i beboersammensætningen	122
Udviklingen i beboernes opfattelse af de sociale problemer i områderne	134
9. Beskæftigelses- og erhvervsudvikling	140
Erhvervsudvikling i byer.....	140
Beskæftigelses- og erhvervsprojekter i kvarterløft	143
Indbyggernes tilknytning til arbejdsmarkedet	145
Kvarterets arbejdspladser.....	146
10. Byfunktioner, netværk og social kapital	151
Netværk og social kapital.....	151
Ændringer i bydelens funktioner	159
Ændringer i beboernes opfattelse af det sociale liv i kvartererne.....	165
11. Bygningsfornyelse, gader og pladser	167
De fysiske ændringer i områderne	167
Ændringer i beboernes vurderinger af de fysiske forhold.....	178
12. Udfasning og forankringen af kvarterløft	182
Statens krav til forankring	182
Forankringsstrategier i fem kvarterløftområder	183

Forankringen af kvarterløftprojekterne.....	189
Er kvarterløftindsatsen forankret og sikret en videreførelse?	191
Litteratur og referencer	192
Bilag	199
Bilag 1. Oversigt over projekter i kvarterløftene	200
Bilag 2. Redegørelse for registerdata.....	205
Bilag 3. Telefoninterviewundersøgelsen	207
Spørgsmålene.....	210
Bilag 4. Tabeller.....	213
4.1. Foreninger og netværk	213
4.2. Kvarterløftindbyggernes beskæftigelse 1994-2002 efter branche	217

Forord

Denne rapport afslutter By og Bygs evaluering af kvarterløftindsatsen i de syv byområder, der var med i den første bølge af kvarterløft, som blev igangsat af Regeringens Byudvalg i 1997. Den belyser med et omfattende empirisk materiale de faktiske sociale, økonomiske og fysiske forandringer, som er sket i de udvalgte byområder, mens kvarterløft har stået på i perioden 1998-2002.

Der er på baggrund af denne rapport udarbejdet en sammenfattende rapport med hovedkonklusioner og perspektiver fra evalueringen med titlen: *De syv første kvarterløft. Sammenfattende evaluering af udviklingen 1997-2002* (Skifter Andersen & Kielgast 2003).

Der er tidligere i evalueringen udarbejdet fire temaanalyser og nogle notater, som har behandlet udvalgte emner særskilt. De tidligere publikationer fra evalueringen er:

- *Koncensusstyring i kvarterløft*. Kommunernes erfaringer med organiseringen af kvarterløft. Lars A. Engberg; Svend Bayer; Christina S. Tarnø. By og Byg Resultater 002
- *Borgerdeltagelse i kvarterløft*. Jacob Norvig Larsen, By og Byg Dokumentation 008
- *Erhvervsprojekter i kvarterløft*. Jacob Norvig Larsen. By og Byg Dokumentation 020
- *Forankring af kvarterløft*. Birgitte Mazanti. By og Byg Dokumentation 029
- *Årsberetninger fra kvarterløftene 1998, 1999 og 2000-01 og sammenfatninger af disse*. Knud Erik Hansen og Ole Kirkegaard. Notater

Der er uden for evalueringen desuden udarbejdet en undersøgelse af de grønne indsatser i kvartererne med titlen *Byens frirum – et fælles anliggende. Evaluering af friarealindsatsen i de syv første kvarterløft* (Attwell, Schjerp Hansen, Sonne Olesen & Olsen, in press).

I evalueringen har medvirket Jacob Norvig Larsen, Hans Skifter Andersen, Lars A. Engberg, Birgitte Mazanti, Knud Erik Hansen og Ole Kirkegaard, samt byplanassistent Claus Brink og studentermedarbejderne Louise Kielgast, Svend Bayer, Jacob Loesch og Christina Tarnø.

Vi vil gerne takke en lang række ansatte og andre tilknyttede til såvel Statens som de lokale kvarterløftsekretariater, som beredvilligt har medvirket med oplysninger og bistand.

By og Byg, Statens Byggeforskningsinstitut
Afdelingen for Byer og Boliger
Juni 2003

Hans Kristensen
Forskningschef

1. Indledning og sammenfatning

Indledning

Kvarteløft i Danmark

I sidste halvdel af 1990'erne blev kvarteløft en ny måde at føre byfornyelsespolitik på i Danmark. I det meste af Europa havde man tidligere erkendt, at byfornyelse ikke kun bør dreje sig om fysiske ændringer, men også om forbedring af sociale og økonomiske forhold. I de kvarterer i byerne, hvor der er problemer, er der ofte lige så meget tale om sociale og økonomiske problemer som om bygningsmæssige problemer. I Danmark var byfornyelsen fastholdt som et overvejende fysisk instrument frem til 1998. Med introduktion af idéen om kvarteløft i 1996 var der derfor tale om et vist brud med en lang tradition. Da der kun var tale om nogle få byområder, var den faktiske indsats i første omfang dog ret beskedent, men politisk blev der banet vej for et egentligt skift i statens valg af midler til løsning af byernes problemer, som kom til udtryk med en ny byfornyelseslov i 1998 (Helhedsorienteret byfornyelse) og udpegning af fem nye kvarteløftområder i 2000.

Essensen i kvarteløft er "et bredt løft af et kvarter", dvs. at spille på alle tangenter samtidigt, samt at mobilisere lokale netværk og ressourcer i forbindelse med denne opgave. Den danske kvarteløftindsats har sine rødder i byfornyelsen, som hovedsageligt var en fysisk indsats koncentreret om boligforbedring, og i Byudvalgets forudgående indsats i almene boligområder, der havde en større andel sociale indsatser. Men derudover er kvarteløft i høj grad inspireret af eksempler fra andre lande, hvor mobilisering af lokale og private ressourcer spillede en central rolle.

Kvarteløft sigter på at vende negative udviklingsspiraler i byområder til positive. Kvarteløft adskiller sig fra andre offentlige foranstaltninger ved (Byudvalget, 1996), at

- være rettet mod en udvalgt, geografisk afgrænset bydel,
- være helhedsorienteret, dvs. integrere midler fra flere offentlige sektorområder
- inddrage lokale kræfter i bydelen.

Som et forsøg blev der i årene 1997-2001 igangsat syv kvarteløft. Det var i tre kvarterer i København: Femkanten¹ i Bispebjerg bydel, Holmbladsgadekvarteret i Sundby og Kongens Enghave. Der har desuden været kvarteløft i Avedøre Stationsby i Hvidovre, Sydvestkvarteret i Kolding, Tøjhus haven i Randers samt i Aalborg Øst i Aalborg kommune. Kvarteløftene har tilsammen omfattet omkring 63.000 indbyggere.

Evalueringen

Denne publikation handler om kvarteløftindsatsen 1997-2002 og effekten heraf i de syv bykvarterer, som har skullet 'løftes'. Formålet med undersøgelsen har først og fremmest været at belyse effekten af kvarteløft. Virkede det politiske instrument, som det var hensigten: Er kvartererne 'løftet'? Er kvarterene blevet mere attraktive med bedre boliger og omgivelser? Hvordan har den sociale og økonomiske udvikling været: Er der blevet færre personer på offentlig forsørgelse og flere indbyggere i job, er bylivet i kvartererne blevet bedre med flere lokale arbejdspladser, bedre service og flere by-

¹ Kvarteløftet i Femkanten startede et par år før de øvrige på initiativ af nogle lokale boligselskaber og med støtte fra Københavns kommune og Boligministeriet.

funktioner i det hele taget? Har det givet sig udslag i, at indbyggerne bliver boende længere tid, og at de, der flytter til, bidrager til at "løfte" kvarteret? Og ud over de objektive forandringer, hvordan har så indbyggernes egen opfattelse af deres kvarter – kvarterets image – ændret sig?

Det er sandsynligt, at virkningerne af kvarterløftindsatsen først vil være rigtig synlige efter en årrække, og det er derfor et problem for evalueringen, at den skulle finde sted på et relativt tidligt tidspunkt. Spørgsmålet er, om der allerede nu kan observeres effekter af kvarterløft, eller er der, ud over komplekse processer, også tale om langsomme processer, som først viser resultater på langt sigt? Evalueringens resultater må vurderes i lyset af dette.

Kvarterløft har, ud over at være et redskab til at nå bestemte mål, også været en i dansk sammenhæng ny måde for det offentlige at tackle samfundsproblemer. De politiske og organisatoriske processer er i sig selv interessante, blandt andet fordi der arbejdes med nye forvaltnings- og deltagelsesformer. I denne rapport er der ikke direkte fokus på processerne, men konklusionerne fra tidligere analyser fra evalueringen (Engberg, Bayer og Tarnøe 2000; Norvig Larsen, 2001a, Mazanti, 2002a) er refereret. De vigtigste resultater fra de tidligere undersøgelser er således inkluderet rapporten.

Kvarterløft har været en kompleks indsats, blandt andet fordi det har været et formål at arbejde helhedsorienteret og integreret i stedet for inden for de traditionelle offentlige sektorer. Desuden forsøger kvarterløft at påvirke komplicerede sociale og økonomiske sammenhænge. Det er derfor vanskeligt, og ofte ikke muligt, at påvise egentlige årsag-virkning sammenhænge. Kvarterløftene har desuden været særdeles omfattende, hvor der for eksempel er søsat mere end 300 projekter i de syv kvarterer. Det har derfor ikke været muligt direkte at belyse effekterne af forskellige typer af indsatser, og om mere specifikke delmålsætninger er opfyldte. Rapporten giver således først og fremmest en analyse af de samlede overordnede virkninger af indsatsen. I sammenfatningen, som følger senere i indeværende kapitel, er der dog også en sammenfattende analyse for hvert af de syv kvarterløftområder, men på et overordnet niveau.

Evalueringens datagrundlag

Rapportens analyser bygger på et omfattende datamateriale (interviews af beboere, registerbaseret statistik, dokumentarisk materiale). Endelig udgør analyser, som er udført tidligere som en integreret del af evalueringen undervejs i kvarterløftperioden, også en del af baggrundsmaterialet for denne rapport. Grundlaget for evalueringen er følgende data og analyser:

- Fire temaanalyser, som er gennemført om hhv. borgerdeltagelsen, kommunernes organisering af kvarterløft, erhvervenes deltagelse og om kommunernes planer om kvarterløftenes videreførelse og forankring efter at statens støtte ophører.
- Telefoninterviews blandt et udsnit af beboere hhv. ved starten og ved slutningen af kvarterløftindsatsen. Disse giver oplysninger om, hvordan beboerne vurderer kvarteret hhv. ved starten og ved slutningen af kvarterløftet.
- Registerdata om boliger, beboere, virksomheder mv. i områderne ved starten og ved slutningen af kvarterløftindsatsen, samt i deres kommuner. Herved kan udviklingen i områderne sammenlignes med kommunens generelle udvikling.
- Registrering og beskrivelse af de forskellige projekter, som er igangsat under kvarterløftene, som er anvendt til analyse af indsatsen.

Rapportens indhold

I indeværende kapitel følger en sammenfatning. Der er dels en overordnet og tværgående sammenfatning, dels vurderinger af hvert enkelt kvarterløftområde for sig. Derefter kommer i kapitel 2 en præsentation af relevant teori samt en redegørelse for det benyttede empiriske datamateriale. Kapitel 3 in-

deholder en kort præsentation af kvarterløft og dets baggrund. I Kapitel 4 beskrives de syv kvarterer og kvarterløftenes problemanalyse og hensigt. Kapitel 5 handler om selve kvarterløftprogrammet i de syv kvarterer og identificerer lokale målsætninger, aktiviteter, ressourceindsats mv. I kapitel 6 analyseres organiseringen af kvarterløft med vægt på den kommunale organisering og inddragelsen af de lokale kræfter. Kapitel 7 sammenligner før og nu i en analyse af indbyggernes generelle opfattelse af deres kvarter og ser på ændringer i til- og fraflytningen. Kapitel 8 sammenligner den sociale udvikling i de syv kvarterer før og nu, kapitel 9 erhvervsudviklingen og udviklingen på arbejdsmarkedet, mens kapitel 10 og 11 handler om hhv. social kapital og byfunktioner og om fysiske ændringer i kvartererne. Det 12. og sidste kapitel drejer sig om udfasningen af kvarterløft: hvordan sikres overgangen fra særbehandling til normal drift? I bilagene er der dels en oversigt over projekterne i kvarterløft, en beskrivelse af datagrundlaget, samt forskellig supplerende tabeller om kvarterløftområderne.

Sammenfatning af rapporten

De udvalgte områder og deres problemer

På baggrund af en række kriterier udformet i byudvalgets programmerklæring om kvarterløft blev syv områder udvalgt til at deltage i kvarterløft. Det ene område (Femkanten i Københavns Nordvestkvarter) blev udvalgt allerede i 1994 som et pilotprojekt. De øvrige områder blev i 1996 udvalgt af ansøgninger om 18 projekter fra 15 forskellige kommuner.

De hovedkriterier, der var opstillet for ansøgninger var: at der skulle være tale om blandede områder både erhvervsmæssigt, boligsmæssigt og med hensyn til byfunktioner, at området skulle være af en vis størrelse, d.v.s. minimum 1000 indbyggere, og at boliger skulle udgøre en væsentlig del af et kvarterløftområde. Der skulle kunne peges på en række problemer i områderne af social såvel som fysisk art, eksempelvis dårlige trafikale forhold, nedslidte boliger, høj arbejdsløshed, skæv beboersammensætning osv.

Helt overordnet blev der i udvælgelsen lagt vægt på, at de ansøgte projekter viste en forståelse for de tre væsentlige punkter i kvarterløftstrategien, hvilket vil sige: helhedsorientering, inddragelse af lokale kræfter/borgerdeltagelse, og partnerskaber. På denne baggrund blev flere projekter afvist, idet de for ensidigt ville satse på de fysiske aspekter i bydelen, eller ikke forsøgte at koordinere de forskellige indsatser i forhold til hinanden, og dermed ikke kunne siges at være helhedsorienterede. I den konkrete udvælgelse tog man – fordi der var tale om forsøg - primært udgangspunkt i tre forhold: kvalitet, typer af læreprocesser, og hensynet til geografisk spredning. Kvalitet betegnede en vurdering af, i hvor høj grad man troede på projektet og dets succes. Typer af læreprocesser omhandler de problemer, som søges behandlet i projektet, samt hvorvidt projektet har fokus på proces eller resultat. Endelig ønskede man med geografisk spredning at tilgodese såvel store som mindre byområder, samt byområder i forskellige dele af landet.

De udvalgte områder – karakteristik og problemer

De syv udvalgte kvarterløftområder blev:

- *Holmbladsgadekvarteret*: Ældre blandet kvarter med boliger og erhverv på Amager i Københavns Kommune
- *Kgs. Enghave*: Boligkvarter fra mellemkrigstiden i den sydlige del Københavns Kommune
- *Femkanten*: Boligkvarter fra mellemkrigstiden i Københavns Kommunes Nordvestkvarter
- *Avedøre Stationsby*: Nyere almen boligbebyggelse i Hvidovre kommune
- *Ålborg Øst*: Nyere forstadsområde i Ålborg med almene boligbebyggelser, parcelhusområder og erhverv

- *Tøjhushaven*: Ældre blandet byområde nær Randers bymidte
- *Sydvestkvarteret*: Blandet område med lejeboliger og parcelhuse i Kol-ding.

Der er meget store forskelle på omfanget og karakteren af de problemer, som fandtes i disse syv områder.

I fire af områderne (de københavnske og Tøjhushaven) var der større problemer med boligmassen, som enten var nedslidt eller ensidig, dvs. for mange små boliger.

I fem af områderne var byrummene (gader, torve, pladser) nedslidte eller mindre attraktive, blandt andet på grund af trafikbelastninger. Tre af områderne manglede adgang til grønne områder.

Mangel på faciliteter for kultur og fritid, samt mødesteder, var især udtalt i de ældre byområder. Dette afspejledes i en lav aktivitet med hensyn til kulturudbud og fritidstilbud. Nogle områder havde en god forsyning med privat service (Holmbladsgadekvarteret og Tøjhushaven), mens andre næsten helt manglede den.

Tunge sociale problemer med misbrugere og kriminalitet fandtes især i de københavnske kvarterer, mindst i Sydvestkvarteret. Beboersammensætningen var mest skæv i Avedøre Stationsby med mange marginaliserede fra arbejdsmarkedet, men også skæv i Femkanten, Kgs. Enghave og Ålborg Øst. Der var også flest indvandrere i Avedøre Stationsby, samt i de københavnske kvarterer.

Alt i alt må man sige at de tungeste fysiske og sociale problemer fandtes i de københavnske kvarterer. I de nyere forstadsbebyggelser i Ålborg Øst og Avedøre Stationsby var der tale om mindre fysiske problemer, som mest havde at gøre med områdernes fysiske isolation i forhold til resten af byen. Avedøre Stationsby havde desuden en relativt skæv social beboersammensætning og visse sociale problemer. I Tøjhushaven var der problemer med en nedslidt boligmasse, men kvarteret havde i øvrigt mange fysiske kvaliteter og en tæt sammenhæng med bymidten. Der var visse problemer med misbrugere, men de sociale problemer var i øvrigt af mindre omfang. Sydvestkvarteret var det område, som generelt havde færrest problemer, der vedrørte trafik og grønne områder, samt sociale problemer i nogle få boligbebyggelser.

Disse forhold afspejledes i beboernes opfattelse af deres område, hvor især beboerne i de københavnske kvarterer mente, at deres område havde et dårligt ry (to ud af tre). I Tøjhushaven og i Sydvestkvarteret var det kun få beboere, som mente at områderne havde dårligt ry, mens det i Avedøre Stationsby og Ålborg Øst var ca. halvdelen. I alle områderne blev det som den primære årsag til et dårligt ry nævnt, at man mente, at området var socialt belastet.

Organisation, styring og deltagelse

Erfaringerne fra organiseringen af processen i kvarterløft er, at selvom der er en samlet overordnet ramme med i princippet den samme organisation i alle kvarterløft, så varierer modellerne lokalt. Der er identificeret fire typer med varierende grader af delegering og autonomi. Også den foreskrevne kontraktregulering får forskellige konkrete former i praksis. Under et er det imidlertid konsensus, som bedst fanger kvarterløftstyringen som begreb. Konsensusstyring har sin styrke i at balancere aktørinteresser som kan variere i både type og styrke, men sin svaghed i at manglende enighed vil føre til bortfald af aktiviteter og projekter. Samtidig er kvarterløftmodellen en udfordring til den kommunale forvaltningsorganisering, både på grund af den per definition multidisciplinære substans, og på grund af de krav og forventninger om nye typer samarbejde og prioritering af ressourcer i forvaltningen, som kvarterløft fører med sig. Ressourcer er ikke kun et spørgsmål om kommunal forvaltning og inter-departementale resortkampe, men også af betydning for menige borgeres mulighed for at deltage i kvarterløft. Det er

ikke i sig selv overraskende, at det forudsætter ressourcer at deltage, lige som det heller ikke er uventet, at store dele af indbyggerne dermed ikke kan eller vil deltage. Uagtet modsætninger, konflikter og kriser undervejs, er der dog næppe tvivl om, at kvarterløft har bidraget med meget væsentlige erfaringer til udviklingen af – om ikke nye demokratiformer så – alternative og måske mere både efficiente og nære deltagelses- og styreformer i byernes politik.

Kvarterløftindsatsen

I de syv kvarterløftområder er der gennemført en omfattende og bredspektret indsats. Der er således igangsat mere end 300 forskellige projekter i områderne i perioden 1997-2001, som i større eller mindre udtrækning er blevet gennemført.

Man kan opdele indsatsen i følgende indsatskategorier (i overensstemmelse med analysemodellen, som vist i figur 4):

Indsatskategorier:

1 *Boligforbedringer:*

Nybyggeri og renovering og forbedring af boliger og deres friarealer

2 *Forbedring af byrum:*

Fysiske forbedringer af uderum, som veje, pladser og grønne områder, herunder trafiksanering, indretning af legepladser mv.

3 *Ændring af byfunktioner:*

Fysiske indsatser som skaber rum for byfunktioner, fx beboerhuse, væresteder, kulturfaciliteter mv. eller etablering af faciliteter for arbejdspladser, privat og offentlig service, kultur og forlystelser

4 *Indsatser for erhvervsudvikling og beskæftigelse:*

Jobtræning og arbejdsanvisning mv. Desuden indsatser som støtter eller opbygger arbejdspladser

5 *Indsatser mod specifikke sociale problemer og for integration:*

Særlige indsatser for socialt svage og for integration af indvandrere

6 *Netværksskabende aktiviteter og kultur:*

Opbygning af sociale netværk i området, samt iværksættelse af sociale og kulturelle aktiviteter

7 *Identitet og medindflydelse:*

Indsatser som sigter på at øge beboernes tilknytning til området og øge deres deltagelse

8 *Byøkologi – agenda 21:*

Mindske ressourceforbrug, fremme sund levevis og økologisk bevidsthed

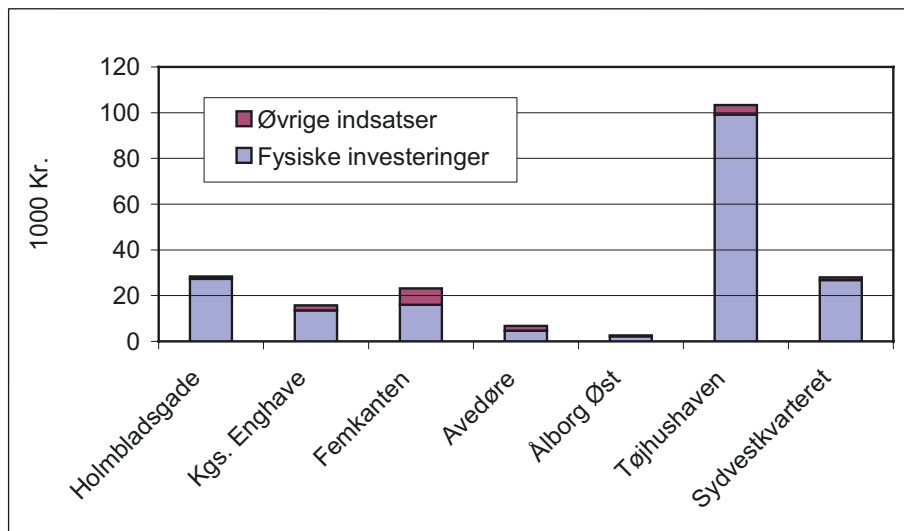
Hvert af kvartererne har i deres planer for indsatsen formuleret såkaldte "indsatsområder". Indsatsområderne dækker næsten helt de beskrevne indsatskategorier. Undtagelser er: Avedøre Stationsby og Ålborg Øst har ikke boligforbedringer, Tøjhushaven har ikke et særligt indsatsområde for erhverv og beskæftigelse og heller ikke for sociale problemer og integration, men har dog haft enkelte projekter. Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret har ikke et særligt indsatsområde for netværksskabelse og kultur, men har i øvrigt aktiviteter på området.

Pengeforbruget og finansiering heraf

Et skøn viser, at der er i forbindelse med kvarterløftprojekterne er brugt (eller planlagt brugt) i alt ca. 1,3 mia. kr. i de syv områder, hvortil kommer eventuelle helt private investeringer, som vi ikke kender omfanget af. Heraf stammer de 750 mio.kr. fra aftalen mellem staten og kommunerne om kvarterløftene, finansieret som en del af byfornyelsesloven. Af disse midler har kommunerne betalt mellem 25 og 50 pct. Derudover har kommunerne indskudt midler svarende til yderligere små 20 pct. af ressourceforbruget. Endelig er der skaffet midler fra andre kilder (ministerielle puljer, fonde og private) svarende til 23 pct.

Den største indsats er sket i de gamle kvarterer, især Holmbladsgadekvarteret (469 mio. kr.) fulgt af Kgs. Enghave (232 mio.), Femkanten (217 mio.) og Tøjhushaven (131 mio.). Der er brugt færrest midler i de nyere områder Ålborg Øst (41 mio.) og Avedøre Stationsby (49 mio.), blandt andet fordi der her har været et mindre behov for investeringer i bygninger og byrum.

En anden årsag til forskellene kunne være, at områderne har meget forskellig størrelse. Ser man på ressourceforbruget i forhold til antallet af indbyggere (figur 1), så er der brugt markant flest midler i Tøjhushaven i Randers. Dette skyldes bl.a., at indsatsen er set som et led i en generel oprustning af det centrale Randers. Blandt de øvrige er det Femkanten, Holmbladsgadekvarteret og Sydvestkvarteret der har brugt flest ressourcer, mens Avedøre Stationsby og Ålborg Øst har brugt færrest.

Figur 1. Skøn over anvendte midler til kvarterløft pr. indbygger i områderne fordelt på fysiske investeringer og andre indsatser.

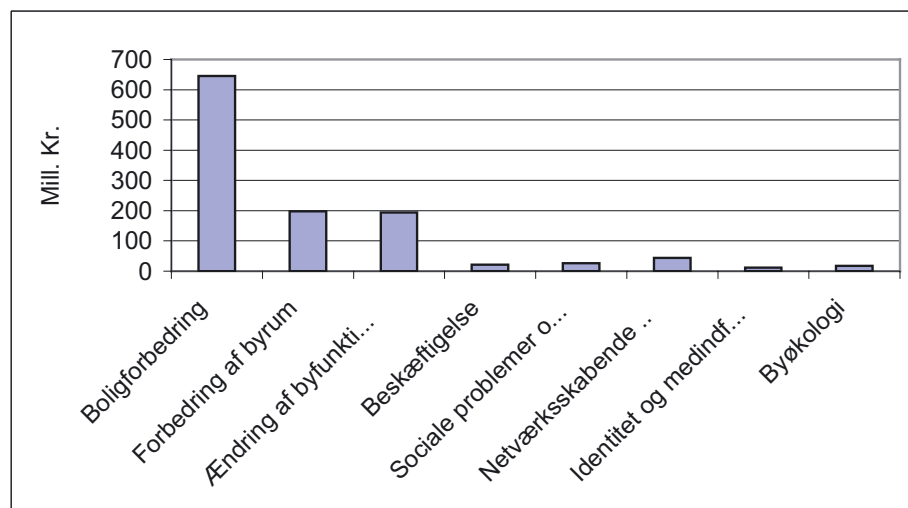
Der er forskel på i hvor høj grad indsatsen er finansieret af kvarterløftmidler eller fra andre kilder. I Sydvestkvarteret, Kgs. Enghave og Femkanten er størsteparten af pengene kommet fra kvarterløftaftalerne. I Holmbladsgadekvarteret, Avedøre Stationsby og Ålborg Øst har kommunerne suppleret med en del yderligere midler, mens kommunernes ekstra bidrag har været relativt små i Femkanten, Sydvestkvarteret og Kgs. Enghave. Endelig er det især i Sydvestkvarteret, Tøjhushaven, Avedøre Stationsby og Kgs. Enghave, at det er lykkedes at skaffe en stor andel af finansiering fra andre kilder. I absolutte tal er der skaffet mange eksterne midler til Holmbladsgadekvarteret.

Karakteren af indsatsen

Den helt overvejende del af midlerne i kvarterløft er brugt til investeringer i fysiske ændringer i områderne, som det fremgår af figur 2.

Der er således i alt investeret næsten én milliard i fysiske forbedringer svarende til næsten 90 pct. af midlerne. Flest midler er brugt til boligforbedring (og boligers friarealer), ca. 200 mio. er brugt til forbedring af byrum og trafikforanstaltninger og ca. 190 mio. til nye eller forbedrede beboerhuse og andre byfaciliteter.

Ca. 120 mio.kr. er brugt på de ikke-fysiske indsatser, svarende til ca. 10 pct. af midlerne. For en del af de gennemførte projekter har det imidlertid af forskellige grunde ikke været muligt at få oplysninger om alle forbrugte midler (se side 84), hvorfor tallene kan være undervurderede.

Figur 2. Kvarterløftmidler fordelt på indsatskategorier.

Indsatsen i de enkelte områder

Tøjhushaven er det af områderne, som har koncentreret sig mest om de fysiske indsatser og har gjort dette på et højt niveau, både hvad angår boliger, byrum og fysisk etablering af byfunktioner. De øvrige aktiviteter har været på et lavere niveau end i de andre områder, bortset fra byøkologi, hvor indsatsen har været større, og netværk og kultur, der ligger på niveau. Denne indsats svarer godt til kvartersplanens indsatsområder.

I *Holmbladsgadekvarteret* er den overvejende del af ressourcerne brugt på boligforbedringerne, men der er også investeret en del i forbedring af byrum og faciliteter for byfunktioner. Blandt de øvrige indsatsområder er der satset mest på erhverv og beskæftigelse og på netværksskabelse og kultur (kultur og idrætsplanen). Set i forhold til det store antal beboere har indsatsen dog været på et relativt lavt niveau.

Kgs. Enghave har haft lidt den samme indsatsprofil som Holmbladsgadekvarteret, men på et lavere niveau for de fysiske indsatser. Kgs. Enghave skiller sig især ud ved at have gennemført en større indsats for erhverv og beskæftigelse. Der har også været en rimelig stor social indsats.

Femkanten har fået færre midler end de to andre københavnske kvarterer til boligforbedringer i kvarterløftperiode, bl.a. fordi en del byfornyelsesmidler blev bevilliget før kvarterløftet startede. Der er derimod gennemført store investeringer i forbedring af byrum og i kvartershuset mv. Femkanten har desuden haft store indsatser rettet mod sociale forhold og især mod netværksskabelse og kultur. Der har stort set ikke været nogen beskæftigelsesindsats.

I *Avedøre Stationsby* er investeret i forbedring af byrum og i enkelte nye faciliteter for byfunktioner. Der har desuden været en relativt stor beskæftigelsesindsats.

I *Ålborg Øst* er der både investeret i forbedring af byrum og etablering af faciliteter for byfunktioner. Set i forhold til det store antal beboere har indsatsen dog været lille. Det samme gælder om de øvrige indsatser.

Sydvestkvarteret er et af de områder, som har haft en stor fysisk indsats – især koncentreret omkring bolig- og friarealforbedringer, men også vedrørende byrum og byfunktioner. De øvrige indsatser har mest drejet sig om netværksskabelse og kultur, samt om sociale forhold. Beskæftigelsesindsatsen har været lille.

Ændringer i områdernes stedsidentitet, omdømme, samt til- og fralytning

Stedsopfattelsen hos beboere og erhverv – den måde områderne opfattes på – har en væsentlig betydning. For beboerne drejer det sig om, i hvor høj grad de føler identifikation og tilknytning til området, for potentielle tilflyttere er det især områdets omdømme og status.

Ændringer i stedsidentiteten

Det er især de mere diffuse af kvarterne, som har haft målsætninger om at øge stedsidentiteten, dvs. beboernes opfattelse af, at området er en enhed, som man kan føle sig knyttet til det. Det gælder således for Holmbladsgadekvarteret, Ålborg Øst og Sydvestkvarteret, men også i en vis udstrækning for Kgs. Enghave og Tøjhushaven.

I de fem ældre områder, og specielt i to af de tre københavnske områder, var der en svag områdeidentifikation ved kvarterløftets start i 1998. Der er sket markante og statistisk signifikante ændringer i områdeidentifikationen hos beboerne i disse fem områder. I de to forstadsområder Avedøre Stationsby og Ålborg Øst var områdeidentifikationen høj allerede ved starten af kvarterløftet og er ikke ændret signifikant, selvom der er tendens til en lille forøgelse

Ændringer i områdernes omdømme

Målsætninger om at forbedre kvarterernes omdømme har ikke været udtrykt særligt klart i kvarterplanerne – mest i Kgs. Enghave, Avedøre Stationsby og Ålborg Øst.

I starten af kvarterløftindsatsen var der en meget stor del af beboerne i de tre københavnske kvarterer, som mente, at området havde et dårligt eller ikke særlig godt ry. Der er sket markante og statistisk signifikante ændringer i beboernes opfattelse af disse kvarterer i perioden 1998-2002. Men ca. halvdelen af beboerne mener stadig at områderne i en eller anden udstrækning har et dårligt omdømme.

I Avedøre Stationsby er der sket en mindre forbedring af omdømmet, men området havde også et bedre udgangspunkt. Også i Tøjhushavekvarteret og i Sydvestkvarteret er der tendenser mod et bedre omdømme, selv om de ikke er statistisk signifikante. Generelt mente beboerne i disse områder imidlertid allerede ved starten af kvarterløftindsatsen, at kvarteret havde et godt omdømme.

Ålborg Øst skiller sig ud ved både at have et relativt dårligt omdømme blandt beboerne og ved, at dette – på trods af megen positiv presseomtale – er forværret i kvarterløftperioden.

Det er først og fremmest sociale problemer, beboerne mener er belastende for kvarterets omdømme. I næsten alle kvarterne er der imidlertid færre beboere i 2002, som mener at dette skaber dårligt omdømme. Undtagelsen er Ålborg Øst, hvor der er et øget antal beboere, som mener at sociale problemer skaber dårligt omdømme for kvarteret.

Fysiske årsager til dårligt omdømme er sjældent nævnt, og fandtes ved kvarterløftets start især i Holmbladsgadekvarteret og lidt i Kgs. Enghave. Begge steder er disse årsager blevet kraftigt reduceret.

Endelig var dårlig presseomtale vigtig i alle kvarterne på nær Tøjhushaven og Sydvestkvarteret. Denne faktor er reduceret i fire af de fem områder. Kun beboerne i Avedøre Stationsby finder i øget omfang, at dårlig omtale i medierne er en øget årsag til dårligt omdømme.

Ændringer i fraflytningen

Mobiliteten har generelt været højere i kvartererne end i deres kommuner. Dog har den i Femkanten og Kgs. Enghave ligget på samme niveau som hele Københavns Kommune. Fem områder har øget den sociale stabilitet, i et er den stort set uændret og i et andet er mobiliteten øget.

I Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave, Avedøre Stationsby, Ålborg Øst og Sydvestkvarteret er beboerudskiftningen mindsket, og faldet har også været større end det der er sket i kommunen. Femkanten har fået en øget beboerudskiftning, både absolut og set i forhold til kommunernes udvikling. Dette kan måske skyldes, at der har været genhusning for beboerne i nogle større byfornyelsesprojekter. Tøjhushaven er uændret.

Ændringer i ønsker om fraflytning og årsager til dette

Ved kvarterløftets start i 1994 var der især mange beboere, som ville væk, i Holmbladsgadekvarteret, Femkanten og Avedøre Stationsby, mens ønskerne om fraflytning var små i Sydvestkvarteret. Dette har en vis sammenhæng med alderssammensætningen i områderne, idet Kgs. Enghave, Tøjhus- haven og Sydvestkvarteret havde mange ældre.

Evalueringen viser generelt tendenser til, at færre af beboerne ønsker at flytte væk i 2002 efter at kvarterløftet er gennemført. Det gælder først og fremmest for Tøjhus- haven, Sydvestkvarteret og Holmbladsgadekvarteret. Det er dog kun for Tøjhus- haven, at ændringerne er statistisk signifikante.

Der er også sket ændringer i de begrundelser, som beboerne har givet for at ville flytte væk. Generelt er utilfredshed med boligen den væsentligste årsag til at folk ønsker at flytte. Hvis man så har svært ved at finde en større eller bedre bolig i kvarteret, vil man derfor være nødt til at flytte væk. I Holmbladsgadekvarteret og Femkanten har dette forhold fået stigende betydning, mens det betyder mindre i Kgs. Enghave, Tøjhus- haven og Sydvestkvarteret.

Ved starten af kvarterløftet var de væsentligste områdebegrundelser for fraflytning i alle kvartererne en generel utilfredshed med området, eller ønske om at bo i et andet område. Utilfredsheden var dog relativt lille i Tøjhus- haven og Sydvestkvarteret. Det er især i de københavnske kvarterer, at der er væsentligt færre, der ønsker at flytte som følge af utilfredshed med området. Samtidig er der imidlertid flere beboere i de københavnske kvarterer som hellere vil bo i andre kvarterer. I Avedøre Stationsby er der færre, som ønsker at bo i andre kvarterer. I Tøjhus- haven er der også markant færre som vil flytte til andre kvarterer.

Den sociale udvikling

De sociale ændringer i områderne er for det første blevet belyst ved ændringerne i beboersammensætningen - hhv. aldersfordelingen, den socioøkonomiske sammensætning af beboerne og endelig etniske grupperinger. Desuden er belyst udviklingen i beboernes opfattelse af de sociale problemer i kvartererne baseret på telefoninterviewene i hhv. 1998 og 2002. Det drejer sig om problemer med misbrugere, kriminalitet, hærværk og utryghed, samt gener fra naboer,

Alderssammensætningen

Tøjhus- haven og Avedøre Stationsby er de områder, som afviger mest *aldersmæssigt* fra deres kommuner, mens aldersfordelingen for Femkanten, Kgs. Enghave og Sydvestkvarteret er mest i overensstemmelse med kommunernes. I alle områderne, på nær Holmbladsgadekvarteret, er der i kvarterløftperioden sket en udjævning af aldersforskellene mellem områderne og kommunerne. Og udviklingen i kvarterløftperioden har været anderledes end i den forudgående periode, således at udligningstakten i næsten alle områderne er øget – i nogle tilfælde er udviklingen vendt fra øgede til mindre aldersmæssige forskelle (Tøjhus- haven og Sydvestkvarteret). Kun i Holmbladsgadekvarteret er udviklingen gået i den modsatte retning mod øgede forskelle mellem områdets og kommunens aldersfordeling, hvilket især skyldes flere personer i aldersgruppen 25-39 år.

Indkomstudviklingen

De københavnske kvarterer har de laveste indkomster, og afviger også mest fra gennemsnitsindkomsten i deres kommuner. Også i de to forstadsområder i Hvidovre og Ålborg er indkomsterne en del lavere end i kommunerne som helhed. Tøjhus- haven og Sydvestkvarteret har de højeste indkomster og ligger begge ret tæt på kommunens gennemsnit.

Sammenlignet med kommunens udvikling i 1998-2002 har især Tøjhus- haven og Avedøre Stationsby haft en relativt større indkomstfremgang, men indkomstniveauet er også steget relativt i Femkanten, Kgs. Enghave og Sydvestkvarteret. Sammenligner man dette med den tilsvarende udvikling i

den forudgående periode 1994-98, så er indkomstudviklingen vendt i en positiv retning for fem af områderne, mens den især er gået i en negativ retning i Ålborg Øst.

Den sociale sammensætning

Afvigelsen mellem kvarterernes sociale sammensætning og deres kommuners er målt ved såkaldte segregationsindeks. Det *socialt set* mest segregerede af områderne ved starten af kvarterløftet var Avedøre Stationsby. Holmbladsgadekvarteret og især Sydvestkvarteret er de områder, som mest ligner den omgivende kommune. Det er imidlertid også i Avedøre Stationsby, at den sociale segregation er blevet mest formindsket i kvarterløftperioden, og dette er endog i modsætning til den forudgående periode 1994-98, hvor segregationen blev øget i bebyggelsen. Den samme udvikling er sket i Femkanten på et lavere niveau. I Tøjhushaven er forskellen i forhold til kommunen også mindsket, men dette er en udvikling som allerede var i gang. I Holmbladsgadekvarteret og Sydvestkvarteret er en tidligere stigende segregation blevet bremset op. Udviklingen i Kgs. Enghave er stort set uændret. I Ålborg Øst var der tidligere en udvikling mod mindre segregation, som nu er gået i stå. Her har kvarterløftperioden således ikke betydet en udvikling mod mindre segregation.

Ser man på udviklingen for nogen af de mest marginaliserede grupper (kontanthjælpsmodtagere og førtidspensionister) er der følgende udvikling. Der er tre områder, hvor udviklingen relativt set er gået mod færre førtidspensionister end tidligere (Avedøre Stationsby, Ålborg Øst og Sydvestkvarteret). Der er desuden fire områder hvor andelen af kontanthjælpsmodtagere er relativt mindre end tidligere.

Sammenfattende kan man sige at udvikling i den sociale sammensætning af beboerne efter igangsættelsen af kvarterløftet har været meget forskellig i områderne. Den mest "positive" udvikling er sket i Avedøre Stationsby og til dels i Holmbladsgadekvarteret og Femkanten. I Kgs. Enghave og Sydvestkvarteret er der ikke nogen entydig tendens i udviklingen, mens Ålborg Øst og Tøjhushaven har haft en udvikling mod flere på overførselsindkomster. Tøjhushaven har imidlertid samtidigt fået flere med højere indkomster.

Den etniske sammensætning

Den mest skæve etniske sammensætning fandtes i Avedøre Stationsby fulgt af Femkanten, mens Tøjhushaven og Sydvestkvarteret var de områder, der mest lignede kommunen.

I to af kvartererne (Holmbladsgadekvarteret og Avedøre Stationsby) er den etniske segregation blevet væsentligt mindre i kvarterløftperioden, mens den er øget i Femkanten. I de øvrige kvarterer er den stort set uændret. Sammenlignet med den forudgående periode 1994-98 er der imidlertid i næsten alle kvarterne sket en formindskelse af en tidligere vækst i segregationen. Det gælder især i Avedøre Stationsby og Femkanten, hvor der var en kraftig øget segregation i 1994-98.

Sammenfattende kan man konkludere, at der i fire af kvartererne er sket en reduktion af andelen af etniske minoriteter, eller at en tidligere vækst er blevet reduceret. I de tre andre områder er ikke sket store ændringer. I nogle tilfælde er en relativ tilbagegang af direkte indvandrere fra øvrige lande erstattet af flere efterkommere.

Udviklingen i beboernes opfattelse af sociale problemer

Belysningen af udviklingen i de sociale problemer er baseret på beboernes besvarelser, som er subjektive og kan være præget af aktuelle hændelser i bydelen, der måske ikke afspejler den generelle udvikling. Besvarelserne tyder på en meget forskelligartet udvikling i kvartererne og der er store forskelle i udviklingen af beboernes syn på de forskellige sociale problemer. Det er desuden relativt sjældent, at der er registreret statistisk signifikante ændringer i beboernes opfattelser.

Det var især i de københavnske kvarterer, at beboerne tidligere har følt sig *generet af folk der drikker* på gaderne. Kun i Holmbladsgadekvarteret er der sket en statistisk signifikant formindskelse af dette problem. Der er tendenser til, at færre oplever *problemer med narko*, men de er ikke signifikante – heller ikke i det mest ramte kvarter, Femkanten, men der ses dog en tendens mod en forbedring. Kun i Ålborg Øst, der i forvejen lå på et lavere niveau, er der sket en signifikant forbedring her.

Med hensyn til problemerne med kriminalitet ved kvarterløftets start i 1998 har flest beboere følt sig generet af *tyveri og indbrud* – flest i Ålborg Øst (næsten halvdelen) samt i Avedøre Stationsby og Femkanten. Der er tendenser til, at færre i 2002 føler sig generet af denne kriminalitet i næsten alle områderne, men det er kun i Kgs. Enghave, at ændringen er statistisk signifikant. Ændringerne er dog tæt på at være signifikante i Femkanten og Ålborg Øst.

Hærværk har også været et problem for mange beboere i kvartererne. Især i Holmbladsgadekvarteret og Avedøre Stationsby. Der er tendenser til en formindskelse af problemerne i Kgs. Enghave og Ålborg Øst, men kun i Kgs. Enghave er ændringen næsten signifikant. I Tøjhushaven er der derimod sket en signifikant forøgelse af problemerne, således at området nu er kommet op blandt de tre værst ramte områder.

Vold og slagsmål har tidligere kun været et perifert problem i tre af områderne – Avedøre Stationsby, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret. I alle disse tre områder er der i 2002 signifikant flere beboere som føler sig generet. Dette er specielt svært at forstå for Avedøre Stationsby, hvor en foreliggende kriminalitetsstatistik ikke viser en tilsvarende stigning, men det kan skyldes at de anmeldte sager er blevet grovere og mere skræmmende. Kun i Kgs. Enghave føles problemet signifikant mindre i 2002.

I alle kvartererne var der i 1998 en tredjedel eller flere blandt beboerne, som svarede ja til, at der var steder i området, hvor de *ikke følte sig trygge* – det gjaldt især for Femkanten, Avedøre Stationsby og Ålborg Øst. I fire af områderne – Femkanten, Kgs. Enghave, Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret er der tendenser til mindre utryghed i 2002, men ændringen er kun statistisk signifikant i Femkanten og Sydvestkvarteret. I Ålborg Øst er der tendens til øget utryghed, hvilket er i modstrid med, at færre føler sig generet af kriminalitet.

Problemer med *gener fra naboer* var i 1998 størst i de københavnske kvarterer, især i Holmbladsgadekvarteret. Her er der sket en signifikant reduktion af problemerne. I de øvrige områder er ikke sket signifikante ændringer, men der er i Avedøre Stationsby en tendens til øgede problemer.

Beskæftigelse og erhverv

Kvarterløftprogrammet har været begunstiget af at finde sted i en periode med økonomisk højkonjunktur. Tidligt i 1990'erne var der nærmest økonomisk nulvækst, men i perioden umiddelbart før kvarterløft blev sat i gang startede en langvarig økonomisk opgangsperiode med årlige vækstrater mellem to og tre procent. Beskæftigelsen i Danmark er da også vokset både i perioden før kvarterløft og mens der var kvarterløft. På samme måde var der, i perioden forud for kvarterløftet, beskæftigelsesmæssig fremgang i næsten alle kvarterløftområder.

En egentlig beskæftigelsesindsats har kun fundet sted i Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave og Avedøre Stationsby, mens der har været mindre projekter i Femkanten, Ålborg Øst og Sydvestkvarteret.

Ser man på erhvervsfrekvensen – den del af de voksne beboere som er i beskæftigelse, så har der i fire af områderne været en mere eller mindre gunstigere udvikling end den der gælder for hele kommunen (Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave, Sydvestkvarteret og især i Avedøre Stationsby). Evalueringen viser således, at det især er de områder, som har haft indsatser for beskæftigelse, at denne også er forbedret.

Erhvervsprofilen i kvarterløftområderne er i de fleste tilfælde ret forskellig fra byens. Fremstillingserhverv, transport- og telesektoren samt offentlige arbejdspladser fylder mere i kvarterløftenes erhvervsprofil end uden for kvartererne. Til gengæld er der færre af den såkaldte ny økonomis arbejdspladser i kvarterløftbydelene, dvs. finans-, forsikrings- og forretningsservice-erhverv.

Udviklingen i social kapital og byfunktioner

Udviklingen i social kapital

Social kapital er et nyt begreb i forskningslitteraturen, som beskriver det forhold, at en lokale netværk og organisering i et byområde kan give særlige ressourcer for området til selv at ændre sine vilkår. I evalueringen er derfor undersøgt udviklingen i foreninger og mere eller mindre formaliserede netværk i kvarterløftperioden. Der har dog kun været ressourcer til at undersøge tre af kvartererne – Holmbladsgadekvarteret, Sydvestkvarteret og Avedøre Stationsby.

Undersøgelsen tyder på, at kvarterløftet har haft en stor betydning for dannelsen af foreninger og netværk. En del nye netværk er således opstået i forbindelse med, eller som følge af, kvarterløftet. Der er tale om både mere formaliserede foreninger og organisationer og mere uformelle netværk.

I alle de tre kvarterer går mange af både de etablerede og de nye netværk på tværs af kvarterernes grænser til den omliggende by. I to af kvarterne har det desuden været en bevidst strategi, at skabe netværk, som omfatter et større geografisk område end selve kvarteret.

Beboernes opfattelse af det sociale liv og stemningen i kvarteret

Fra beboersurveyen er kommet oplysninger om beboernes vurdering af udviklingen i den offentlige service, det sociale liv i kvarteret og forholdet til deres naboer)

I 1998 var der flest beboere i Avedøre Stationsby og Tøjhushaven, som synes der skete meget i området og få, der syntes det var for lidt. Især i Ålborg Øst, Holmbladsgadekvarteret og Femkanten var der mange, som syntes, der skete for lidt. Dette er især bemærkelsesværdigt for Femkanten, da der allerede på dette tidspunkt var etableret et beboerhus i kvarteret.

I tre af områderne (Holmbladsgadekvarteret, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret) er der tendenser til, at flere synes det især er godt ved kvarteret, at der sker meget, men ændringerne er ikke statistisk signifikante. I de fire andre er tendensen negativ, men heller ikke signifikant.

I fem af kvarterne er der tendenser til, at der er færre beboere, som synes, at der sker for lidt. Tøjhushaven og Sydvestkvarteret er her tættest på at have en signifikant ændring.

I Femkanten er der signifikant flere, som synes at der sker for lidt. Der er ikke etableret nye faciliteter i området i perioden, men man kunne måske forvente, at beboerhuset var blevet mere etableret og brugt. Også i Kgs. Enghave er der en negativ tendens i retning af, at færre synes, der sker meget, og flere at der sker for lidt.

Beboernes vurdering af deres relationer til andre beboere

Ved starten af kvarterløftet var det få beboere, som havde det "mindre godt" med andre i kvarteret. Flest havde det "godt" med dem i Avedøre Stationsby, Tøjhushaven og Ålborg Øst – færrest i Holmbladsgadekvarteret og Femkanten.

I alle kvartererne er tendensen, at flere synes godt om de andre beboere i 2002 end i 1998. Det gælder især i de kvarterer, der tidligere havde et mindre godt forhold mellem beboerne. I fem af kvartererne er der statistisk signifikante ændringer (de københavnske + Tøjhushaven og Sydvestkvarteret). Disse data tyder på, at der under kvarterløftindsatsen er sket en væsentlig forbedring af beboernes opfattelse af hinanden.

Udviklingen i byfunktioner

Udviklingen i byfunktioner i kvartererne er belyst ved at se på udviklingen i antallet af beskæftigede i hhv. offentlig service, i forlystelser, kultur, sport og restauranter mv. og i privat servicevirksomhed for beboerne, dvs. dagligvarer- og udvalgsvarerforretninger, samt andre former for personlig service.

Offentlig service

Alle kvartererne på nær Avedøre Stationsby og Tøjhushaven var "underforsynede" med lokal offentlig service set i forhold til niveauet i kommunen som helhed. Det gælder især Holmbladsgadekvarteret og Femkanten, men også Sydvestkvarteret, Kgs. Enghave og Ålborg Øst. En forklaring herpå kunne være at offentlig service er tilgængelig umiddelbart udenfor områderne, men nogle af områderne er relativt store og andre er isoleret beliggende. Det er det mindste område (Tøjhushaven), som har flest offentlige arbejdspladser.

I fire af områderne er der sket en forøgelse af antallet af ansatte i offentligt service i kvarterløftperioden. Det gælder for Holmbladsgadekvarteret, Avedøre Stationsby, Ålborg Øst og Tøjhushaven. Men i alle kvarterne var der en større vækst i den forudgående periode. For Femkantens vedkommende kan de negative tal skyldes, at kvarterløftet allerede var startet før 1998. Man kan således konkludere, at der ikke er sket en øget udbygning af den offentlige service i områderne i kvarterløftperioden, og de fleste af kvartererne halter fortsat efter serviceniveauet i andre områder i kommunerne.

I alle områderne er der imidlertid tendenser til, at der er flere af beboerne i 2002, der ytrer særlig tilfredshed med offentlige institutioner. Ændringerne er mest markante – og statistisk signifikante – i Ålborg Øst, hvor der, også er sket den største udbygning. Ændringerne er næsten signifikante i Holmbladsgadekvarteret og Tøjhushaven

Forlystelser, kultur, sport og restauranter mv.

Områdernes forsyning med forlystelser, kultur og sport, og med restauranter mv. er i de fleste af kvartererne generelt dårligere end for kommunerne som helhed. For især de københavnske kvarterer er dette ikke uventet, eftersom en stor del af kulturfaciliteterne er lokaliseret i de centrale dele af byen. Her er det Kgs. Enghave og Femkanten, som er dårligst forsynet. I Tøjhushaven og Avedøre Stationsby (forlystelser mv.) er der en relativt større aktivitet end i kommunen som helhed. Ålborg Øst ligger på samme niveau som gennemsnittet i kommunen, hvad angår antal ansatte i forlystelser mv.

I kvarterløftperioden er der kommet en øget aktivitet i de fleste af områderne, især i Ålborg Øst, Tøjhushaven og Kgs. Enghave. I Holmbladsgadekvarteret og Sydvestkvarteret er aktiviteten dog gået absolut eller relativt tilbage (i forhold til kommunen). Stigningen i aktiviteten er også i de fleste af områderne øget mere i kvarterløftperioden end i den forudgående periode. For forlystelser mv. gælder det i Holmbladsgadekvarteret, Femkanten, Kgs. Enghave, Ålborg Øst og Tøjhushaven. For restaurations- og værtshuslivet er det sket i Femkanten, Avedøre Stationsby og Tøjhushaven.

Privat service for beboerne

Forsyningen med dagligvarer var i fem af kvarterne dårligere end i kommunen som helhed. Kun Holmbladsgadekvarteret har en bedre forsyning end kommunen. I Ålborg Øst er den på samme niveau. Færrest dagligvarerforretninger er der i Tøjhushaven, men dette område ligger tæt på bymidten i Randers med mange forretninger. Til gengæld er der en god forsyning med udvalgsvarerforretninger og personlig service i Tøjhushaven. Også Holmbladsgadekvarteret er velforsynet, mens de øvrige kvarterer har en meget dårlig forsyning med denne service.

I tre af kvarterne (Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave og Ålborg Øst) er *dagligvareforsyningen* øget i kvarterløftperioden, og udvidelsen har været større end i den forudgående periode. I Avedøre Stationsby er en tidligere

tilbagegang blevet reduceret. Femkanten har fået formindsket dagligvareudbudet, men det er en fortsættelse af en tidligere udvikling.

Forsyningen med *udvalgsvarer og anden personlig service* er kun øget i Holmbladsgadekvarteret. I Tøjhushaven er en tidligere tilbagegang blevet standset. I de øvrige kvarterer er denne service blevet reduceret og udviklingen er accelereret i forhold til 1994-98 og i forhold til kommunens generelle udvikling.

Forandringer i byrum og bygninger

Der er foretaget mange forskellige fysiske indsatser i de syv kvarterløftområder. Det er svært, at få et overblik over indsatsens betydning af flere grunde. For det første er det svært at vurdere, i hvor høj grad ændringerne kun har en meget lokal effekt for en lille del af kvarterløftområderne og for de beboere, som bor der. Dette ville have krævet en mere dybtgående undersøgelse af indsatserne, end det har været muligt i denne evaluering. For det andet er mange af tingene blevet færdigt sent i forløbet, og nogle af dem er ikke helt gennemført endnu. Begge disse forhold gør, at en evaluering baseret på samtlige beboeres opfattelse af området kan give et skævt billede. Især for de fysiske indsatser må det formodes, at effekterne heraf har en meget mere langsigtet virkning for områderne, end det kan måles på nuværende tidspunkt.

I evalueringen er indhentet data om ændringerne i beboernes vurdering af byrum, grønne områder, trafik- og støjgener, visuelle gener i form af snavs, forfald og graffiti, samt kvaliteten af opholds- og mødesteder.

Byrummene

Ved kvarterløftets start var det især i Sydvestkvarteret, at man var tilfredse med udseendet af de fysiske omgivelser, mens der var markant størst utilfredshed i Holmbladsgadekvarteret.

I alle områderne er der en tendens til at flere beboere i 2002 synes, at der er pæne bygninger, gader og torve. Det er imidlertid kun i fem af områderne, at ændringerne er statistisk signifikante, mens de ikke er det i Femkanten og Avedøre Stationsby. De største ændringer er sket i Tøjhushaven og Kgs. Enghave.

Der er ikke helt den samme udvikling, når man ser på de beboere, som er utilfredse med forholdene. Kun i Kgs. Enghave og Tøjhushaven er sket en markant reduktion af de utilfredse.

De grønne områder

Ved kvarterløftets start var det især i Holmbladsgadekvarteret, Sydvestkvarteret og Femkanten, at der var mange beboere, som fandt, at der manglede grønne områder.

Kun i to af områderne er der i 2002 markant flere beboere som er tilfredse med de grønne områder, nemlig i Holmbladsgadekvarteret og i især i Sydvestkvarteret. Det er også kun her, at markant færre er utilfredse. Indsatserne i Kgs. Enghave, Ålborg Øst og Tøjhushaven har således ikke medført markante ændringer i beboernes opfattelse af de grønne områder.

Trods de positive ændringer i Holmbladsgadekvarteret er der imidlertid i 2002 fortsat en stor del af beboerne, som mangler grønne områder i bydelen. Det gælder også, men i lidt mindre grad, i Femkanten.

Fysiske gener

Ved kvarterløftets start var der meget stor forskel på områderne med hensyn til trafikproblemer og støj. I alle de tre københavnske kvarterer var der mange beboere, som var generet af dette. Det gjaldt også i Sydvestkvarteret. Trafikproblemerne var mindst i de nyere almene boligområder i Avedøre Stationsby og Ålborg Øst. Kun i tre kvarterer er der tendenser til mindre utilfredshed, Holmbladsgadekvarteret, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret, men ændringerne er ikke signifikante.

Utilfredshed med snavs, forfald og graffiti var særligt stort i Holmbladsgadekvarteret ved starten af kvarterløftet. Her er der sket en signifikant forbedring i 2002, hvilket må antages at kunne henføres til den særlige indsats, der er gjort i kvarteret. Også i Kgs. Enghave og Tøjhushaven er der signifikant færre beboere som er utilfredse. Der er imidlertid et af områderne, hvor utilfredsheden er øget signifikant, nemlig Ålborg Øst.

Opholds- og mødesteder

Ved kvarterløftets start var det især i Holmbladsgadekvarteret og Ålborg Øst, at der var mange beboere, som savnede bedre opholds- og mødesteder.

Der er i fem af områderne tendenser til at færre beboere klager over dette i 2002, men kun i to områder er ændringerne signifikante – nemlig i Holmbladsgadekvarteret og i Sydvestkvarteret. Når der ikke er sket ændringer i Femkanten skyldes det, at beboerhuset i området allerede var i funktion i 1998 ved den første interviewrunde.

Videreførelse og forankring af kvarterløftene

Forankringsstrategierne i de syv kvarterløftområder befandt sig ved slutningen af 2001 på et meget tidligt stadie og var endnu ikke blevet afprøvet. Man kan derfor sige, at strategierne havde karakter af hensigtserklæringer for en fastholdelse og videreudvikling af den indsats, der var igangsat med kvarterløftet.

Evalueringen tyder på, at kvarterløftene har taget forankringsopgaven alvorligt, og at flere af områderne var kommet langt med den allerede i starten af 2002. For alle projekterne gjaldt det, at små 40 pct. var endeligt forankrede ved årsskiftet 2001-02 og for yderligere ca. 10 pct. var der udarbejdet et forslag til forankring. Kun for 10 pct. af projekterne (4 pct. uoplyste) var der ikke gjort overvejelser (endnu) om forankring. I Ålborg har kommunen besluttet at videreføre kvarterløftet med egne midler.

Forskellene mellem områderne afspejler i en vis udstrækning, at kun tro af kvarterløftene blev afsluttet i 2001 (Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret), mens Ålborg Øst og Tøjhushaven er forlænget til 2003 og de københavnske kvarterer til 1.1.2004. Det er således især de første områder, der er kommet langt med forankringen, mens Holmbladsgadekvarteret og Kgs. Enghave stadig har et par år til at forankre deres projekter.

Forankring af forskellige typer af indsatser

Forankringen af boligforbedringerne er relativt enkelt, fordi det er ejendomsjere og beboere, der skal overtage vedligeholdelsen af de gennemførte forbedringer.

Den fortsatte vedligeholdelse af de forbedringer der er sket af gader og torve, grønne arealer, legepladser mv. er først og fremmest overdraget til de tekniske forvaltninger i kommunerne, men også i en del tilfælde til boligselskaber og ejerlaug mv. For ca. 60 pct. af projekterne er forankringen mere eller mindre på plads.

Ved en del fysiske projekter med etablering af byfunktioner, som beboerhuse mv. er der ikke helt samme klarhed over, hvem der viderefører drift og vedligeholdelse. For beboerhusene er der normalt sikret en vis kommunal støtte til fortsat drift. Derud over regner man i en del tilfælde med at involvere organisationer og frivillige, som fortsat vil levere ulønnet arbejdskraft, samt at der er fortsatte indtægter, som kan finansiere en del af aktiviteten.

Mest usikkerhed er der om fortsættelsen af erhvervs- og beskæftigelsesprojekterne. Meget få af dem videreføres i andet regi, fx hos arbejdsformidlingen, nogle kører videre som en del af aktiviteten i kvartershuse eller hos boligforeninger.

Også forankringen af de sociale projekter er relativt usikker. For enkelte projekter er der sikret en fortsættelse ved, at kommunen eller lokale institutioner overtager dem. I nogle tilfælde køres de videre via kvartershuse eller af

boligselskaberne. For størsteparten af projekterne er en fortsættelse ikke sikret eller kører videre et stykke tid "så længe der er behov eller midler".

Lidt den samme status er der for aktiviteter med henblik på netværksskabelse eller kultur. I de områder, hvor der er tilstrækkelige midler til drift af kvarterhuse (fx i Femkanten) vil nogle af tingene køres videre her. Der er eksempler på at lokale institutioner (fx biblioteker) selv fortsætter aktiviteten. For andre kalkulerer man med, at frivillige og foreninger vil fortsætte aktiviteten finansieret med indtægter og ansøgninger om støtte fra forskellige kilder, bl.a. fra kommunerne.

Projekter grupperet under rubrikken identitet og medindflydelse har meget forskellig karakter. De projekter, som har vedrørt inddragelse af borgerne i kvarterløft, vil naturligt høre op når aktiviteten er gennemført. En anden gruppe er informationsvirksomhed til borgerne, hvor aktiviteten med få undtagelser stopper med kvarterløftet, men i en del tilfælde søger man efter en fortsat finansiering eller håber, at aktive borgere vil overtage aktiviteten. Nogle af projekterne vedrørende lokalhistorie og identitet videreføres af kvartershusene eller af lokale foreninger.

Endelig er der byøkologiske projekter, hvor lidt over 40 pct. er på plads. I mange tilfælde er en fortsættelse afhængig af en fortsat finansiering af lokale grønne guider eller oprettelse af et lokalt agenda 21 center, som må være usikker efter at Den Grønne Fond er blevet nedlagt. I nogle få tilfælde føres tingene videre af boligselskaber, renholdningsselskaber eller frivillige.

Er kvarterløftindsatsen forankret og sikret en videreførelse?

Det er en generel erfaring fra mange europæiske indsatser i byområder, at det ikke altid er lykkedes at skabe varige ændringer, og at områderne få år efter, at en særlig indsats er stoppet, er tilbage ved situationen før denne. Vil det samme kunne ske med de danske kvarterløft? Er indsatsen sikret en rimeligt videreførelse?

Svaret på det sidste spørgsmål er: både ja og nej. Som beskrevet tidligere er 90 pct. af midlerne i kvarterløft brugt på investeringer i fysiske ændringer i områderne, og størsteparten af disse investeringer ser ud til at være sikrede i form af fortsat drift og vedligeholdelse.

Det kniber mere med de andre indsatser: erhverv og beskæftigelse, sociale indsatser og netværks- og identitetsskabende aktiviteter. Her er der en stor sandsynlighed for at de vil forsvinde i løbet af en kort årrække, bortset fra den aktivitet der kan bæres oppe via den fortsatte drift af kvartershuse og af lokale institutioner og foreninger.

Sammenfattende evaluering af de enkelte kvarterer

Kvarterløftet i Holmbladsgadekvarteret

Kvarteret og dets problemer

Det ældste område er *Holmbladsgadekvarteret* på Amager. Det var et bygningsmæssigt temmeligt nedslidt kvarter, præget af mange toværelses lejligheder i etageejendomme, hvoraf mange fra århundredskiftet. Der er ikke en naturlig afgrænsning af området og der er tydelig karakterforskel på bebyggelsen i boligområdet mod sydvest og erhvervsområderne mod nord og øst. Boligbebyggelsen består overvejende af karrébebyggelser i fire-fem etager. Området havde brug for en betydelig traditionel byfornyelsesindsats. I selve området, som har 16.000 indbyggere, er der mangel på rekreative arealer, og der var betydelige trafikproblemer.

Der var mange små, nedslidte og mindre attraktive boliger i kvarteret. De øvrige fysiske problemer i Holmbladsgadekvarteret vedrørte især nedslidte og uattraktive byrum, samt manglende grønne arealer eller lang afstand til disse. Kvarteret manglede faciliteter for idræt, kultur og sociale arrangementer og havde, bl.a. som følge heraf - og af den centrale beliggenhed i

byen - relativt få af disse aktiviteter. Kvarteret havde en del problemer med misbrugere og kriminalitet, samt et dårligt omdømme og en relativ høj fraflytning. Kvarterets styrkepositioner var en god forsyning med butikker og privat service (Amagercentret), et blandet boligudbud (ejerformer), en relativt blandet beboersammensætning og nærheden til Københavns Centrum.

Valget af Holmbladsgade som kvarterløftområde skyldtes primært, at kvarteret kan betegnes som et typisk kvarterløftområde i kraft af den blandede boligstruktur og de betydelige fysiske og sociale problemer. Valget begrundes ligeledes ved, at der i Holmbladsgade allerede er mange byudvalgsaktiviteter, som man kan bygge ovenpå.

Målsætninger for indsatsen

Det overordnede formål med kvarterløftet blev oprindeligt formuleret som et ønske om at vende kvarterets udvikling, aktivere dets borgere og skabe en positiv kvartersidentitet, bl.a. gennem synlige fysiske tiltag, samt sociale og kulturelle aktiviteter. Der blev bl.a. lagt vægt på en forbedring af gader og byrum gennem begrønning og udstyr, at fastholde og forøge antallet af ressourcestærke personer i kvarteret og forbedre fysiske rammer og muligheder for såvel eksisterende som nye kulturelle aktiviteter.

I kvarterplanen blev opstillet nogle målsætninger for udvikling af boligmiljøet, der ud over generel forbedring af dårlige boliger lagde vægt på lejlighedssammenlægning, nye boformer og ny arkitektur. Inden for kultur- og idrætsliv har man et mål om, at det både skal gribe om det nære og andre gange henvende sig til folk uden for kvarterets snævre grænser. Målsætningerne for det sociale miljø koncentrerer sig om en forbedring af integration, forbedring af forhold for børn og unge og forbedring af livssituationen for socialt udsatte grupper. Endelig opstilles følgende mål/visioner for erhverv og beskæftigelse: et levende erhvervsområde mellem bolig og strand, plads til nye brancher, kunstnere og uddannelse, arbejde i cykelafstand og aktiv indsats for arbejde og uddannelse.

Set i forhold til områdets problemer var målsætningerne om en forbedring af det fysiske miljø – boliger, byrum og grønne arealer – meget centrale. Forbedring af stedsidentitet og omdømme var også vigtigt for kvarteret, men der var ikke særligt præcise mål, hvad angår nogle af årsagerne til det dårlige omdømme – kriminalitet og tungere sociale problemer, som fx misbrugere. Set på baggrund af, at mange beboere fandt, at der var mangel på opholds- og mødesteder var det relevant at forsøge at forbedre forsyningen af disse. Integration er generelt vigtigt, men andelen af beboere med anden etnisk baggrund er måske ikke specielt stor i Holmbladsgadekvarteret set i forhold til nogle af de almene boligområder i forstæderne.

Indsatserne i hovedtræk

Holmbladsgadekvarteret har haft en omfattende og bredspektret indsats, som berører alle de kategorier af forskellige indsatser, dvs. boligforbedringer, byrum og grønne arealer, etablering af kvartershus og andre kvarterfunktioner, beskæftigelsesindsatser, kultur- og idrætsaktiviteter, særlige sociale indsatser, byøkologiske tiltag, og endelige informationsvirksomhed med henblik på at skabe stedsidentitet og tilhørsforhold blandt beboerne. I forhold til de øvrige kvarterer har Holmbladsgadekvarteret brugt relativt flere midler på boligforbedringer. Ser man bort fra boliginvesteringerne har Holmbladsgadekvarteret, set i forhold til områdets størrelse, fået relativt færre midler end de øvrige kvarterer (se tabel 5 i kapitlet om indsatserne). Kun hvad angår investeringer i byfunktioner ligger Holmbladsgadekvarteret over gennemsnittet. Også investeringerne i gaderum, samt indsatsen for erhverv og beskæftigelse, har næsten ligget på niveau med gennemsnittet for de øvrige områder. Derimod har den sociale indsats og kultur og netværksskabende aktiviteter været på et noget lavere niveau. Den sociale indsats i området er i en vis grad i stedet gennemført i et andet regi end kvarterløft.

Generelt ligger indsatsen i forlængelse af de opstillede målsætninger. Derudover er der så også gennemført indsatser som tager sigte på nedbringelse af kriminalitet og problemer med misbrugere.

Samlet vurdering af indsatsen i Holmbladsgadekvarteret

I tabel 1 er vist en samlet oversigt over indsatsen i Holmbladsgadekvarteret og effekterne heraf.

Tabel 1. Oversigt over Holmbladsgadekvarterets situation før kvarterløftet, målsætninger for indsatsen, indsatsens karakter og de målte effekter.

	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Særlig Indsats	Effekter/ forbedringer
<i>1. Omdømme, til- og fraflytning</i>				
Stedsidentitet	Middel	Ja	Stor	Stor
Omdømme	Dårligt			Stor
Ønsker om fraflytning	Stor			Middel
Social stabilitet i forhold til kommune	Større fraflytning			Små
Tilflyttere uden for arbejdsmarkedet	Færre end kommune	Ja		Negativ
<i>2. Beboersammensætning i forhold til kommune</i>				
	Færre marginaliserede	Ja		Små
<i>3. Beskæftigelse og sociale forhold</i>				
Beskæftigelsesproblemer	Små	Ja	Middel	Små
Problemer med misbrugere	Store		Stor	Store
Kriminalitet, vold og hærværk	Store		Middel	Små
Utryghed	Middelstor			Ingen
Sociale gener fra naboer	Store			Store
Socialt liv	Nogenlunde	Ja	Middel	Middel
"Stemningen i kvarteret"	Mindre god	Ja	Middel	Store
Sociale relationer	Mindre gode	Ja	Middel	Store
<i>4. Fysiske forhold</i>				
Boligerne	Dårlige	Ja	Stor	Stor
Byens rum	Meget dårlige	Ja	Stor	Middel
Grønne områder	Dårlige	Ja	Lille	Middel
Opholds- og mødesteder	Dårlige	Ja	Stor	Store
Fysiske gener	Meget store		Stor	Store
<i>5. Byfunktioner, forsyning med</i>				
Restauranter og forlystelser	Dårlig	Ja	Middel	Ingen
Offentlig service	Dårlig			Små
Privat service	God			Stor
Arbejdspladser	Rimelig god	Ja	Middel	Negativ

I tabellen er i første kolonne opstillet en række af de forhold og problemstillinger i kvarteret, som vi gennem evalueringen har haft mulighed for at vurdere. I de fire kolonner har vi anført: 1. vores vurdering af problemerne i området før kvarterløftet, 2. Opstillede direkte mål for indsatsen overfor disse problemer, 3. Vores vurdering af omfanget af de direkte indsatser overfor disse problemer og endelig 4. Vores vurdering af effekten af indsatsen.

Som det ses er der for en del af forholdene ikke fundet direkte målsætninger og indsatser. Som vi diskuteret i forbindelse med vores analysemodel for kvarterløftindsatsen (Se kapitel 2) må det imidlertid også antages, at der er indirekte virkninger af de direkte indsatser. Generelt set må indsatser for at forbedre området fysisk og give det flere funktioner fx formodes at have en generel effekt for områdets omdømme, til- og fraflytning og beboersam-

mensætning. Et andet eksempel er "sociale gener fra naboer", der måske kan mindskes ved en mere generel indsats overfor sociale problemer.

Ser man på effekterne af de fysiske indsatser er de nok præget af, at mange af indsatserne med forbedring af byrum og grønne arealer først er blevet færdigt på et sent tidspunkt, og en del var først ved at blive etableret på evalueringstidspunktet. Men der er målt en positiv effekt både i forhold til beboernes vurdering af byrum og grønne områder. En stor effekt er målt i forhold til beboernes opfattelse af fysiske gener, hvilket var et af områdets store problemer.

Etableringen af beboerhuset og andre byfaciliteter har haft en stor effekt for beboernes vurdering af mulighederne for mødesteder og har vel medvirket til en stor generel forbedring af "stemningen i kvarteret" og en vis forbedring af "det sociale liv".

Der er sket en generel forbedring af den private service i Holmbladsgadekvarteret, men ikke indenfor området Restauranter og forlystelser. Den gode private service er således blevet endnu bedre, mens behovet for mere Restauranter og forlystelser ikke er blevet opfyldt. Den offentlige service vurderes lidt bedre af beboerne.

Beskæftigelsesproblemerne i Holmbladsgadekvarteret var relativt små, og der har kun været en lille effekt af indsatsen for at mindske dem. Der er ikke skabt flere arbejdspladser i området.

Der ser ud til at være sket en væsentlig forbedring i forhold til områdets store problemer med misbrugere mv. Der er derimod kun sket små ændringer i beboernes vurdering af kriminalitet og utryghed. Der er desuden sket store forbedringer i forhold til hvor meget beboerne føler sig plaget af sociale gener fra naboer, hvilke må forventes at afspejle en generel forbedring af de sociale forhold i kvarteret.

Den sociale indsats, sammen med indsatserne med kultur og netværkskabende aktiviteter må formodes også at have en stor del af æren for, at "stemningen i kvarteret" er blevet væsentligt forbedret og at der er sket en vis forbedring af det sociale liv.

Overordnet set har kvarterløftet ført til væsentlige forbedringer i kvartersidentitet og omdømme for Holmbladsgadekvarteret. Dette har på evalueringstidspunktet ført til en vis reduktion i beboernes ønsker om fraflytning og et lille fald i den konkrete fraflytning i de sidste to år 2000-2002. Det har imidlertid ikke endnu ført til en større tilflytning af personer i beskæftigelse. Men da Holmbladsgadekvarteret har relativt færre udenfor arbejdsmarkedet, end kommunen, som helhed er dette måske ikke noget problem. For beboersammensætningen som helhed er der dog sket en lille ændring i retning af færre udenfor arbejdsmarkedet.

Sammenfattende kan man sige om kvarterløftet i Holmbladsgadekvarteret, at der allerede på evalueringstidspunktet er fundet nogle positive effekter. Gennem forbedringer af byens rum og opholds- og mødesteder, ved sociale indsatser overfor især misbrugerne, samt ved kulturelle aktiviteter er det lykkedes at skabe en mere positiv stedsopfattelse. Kombineret med bydelens øvrige kvaliteter med nærhed til centrum kan dette på sigt betyde en ændring af kvarteret mod "gentrificering", dvs. en ændring af beboersammensætningen mod flere i beskæftigelse og med bedre indkomster. Men man kan diskutere om beskæftigelsesindsatsen i kvarterløftet har været nødvendig og relevant.

Kvarterløftet i Kgs. Enghave

Kvarteret og dets problemer

Kgs. Enghave har nogenlunde samme indbyggerantal som Holmbladsgadekvarteret, men er nyere. Kongens Enghave er placeret midtvejs mellem forstæderne og centrum af København. Den er oprindelig blevet til som en meget veltilrettelagt og gennemplanlagt bydel og var i mange år anset for at være en meget attraktiv bydel. Bydelen er meget klart defineret, fordi den er afgrænset til alle sider af henholdsvis vand, grønne områder og industri.

Men denne klare afgrænsning har også haft sin pris for bydelen, som er blevet meget isoleret. Der er i dag relativt få arbejdspladser tilbage og en del af dem er i virksomheder, der kræver ansatte med et højere uddannelsesniveau, end bydelens beboere har i almindelighed. Inden for rammerne af bydelen er den karakteriseret af en række klart afgrænsede områder, som er adskilt - typisk af store trafikårer: Længst østpå ligger de store industriarealer, som efter en periode med lukninger og tomme bygninger er ved at blive et attraktivt sted for højteknologiske virksomheder. Boligmassen har mange, især almennyttige boliger fra mellemkrigstiden.

Der er betydelige trafikproblemer, idet kvarteret gennemskæres af flere store trafikårer. Ligesom i Holmbladsgade kvarteret er der mange små boliger.

Hovedproblemerne i Kgs. Enghave var således en ensidig boligmasse med små lejligheder. De fleste boliger havde en rimelig standard, men var nedslidte. Byrummene var ikke så attraktive, bl. a. på grund af store trafikgener. Forsyningen med privat service, samt med restauranter og forlystelser var dårlig. Området havde en skæv beboersammensætning med mange på overførselsindkomster og mange sociale problemer, som gav et dårligt omdømme.

Områdets styrke var nærheden til Valbyparken og en rimelig forsyning med beboerfaciliteter. Området havde desuden sit eget bydelsråd, der kunne gå i spidsen for en organisering af området.

Ligesom for Holmbladsgade blev Kongens Enghave primært valgt som kvarterløftområde ud fra kvarterets "særdeles alvorlige problemer". Et andet vigtigt argument var, at forslaget byggede videre på den allerede eksisterende byudvalgsindsats, og samtidig sås det som en fordel, at kvarterløft kunne støtte sig til det etablerede bydelsråd.

Målsætninger for indsatsen

Det overordnede formål med kvarterløft i Kgs. Enghave var at igangsætte en positiv udvikling i bydelen med udgangspunkt i beboernes ønsker og behov. Herunder formuleredes bl.a. følgende delmålsætninger:

- at forbedre området fysisk og funktionelt
- at styrke områdets status i bymæssig sammenhæng
- sikre områdets kontakt med omkringliggende friarealer

I sammenhæng med disse målsætninger optrådte der en række succeskriterier, som bl.a. lød: "kvarteret skal oprustes til at kunne tilfredsstille kravene til et velfungerende bykvarter". Endvidere håbede man at skabe en positiv kvartersidentitet gennem beboerinddragelse og anden inddragelse af lokale kræfter. Endelig søgte man at opnå en mere alsidig socioøkonomisk sammensætning af befolkningen i kvarteret.

I den senere kvarterplan blev disse succeskriterier udbygget til også at inkludere en nedsættelse af antal arbejdsløse, samt en fokus på miljøindsats og nedbringelse af trafikbelastning. Generelt har der været mange og detaljerede målsætninger for kvarterløftet i Kgs. Enghave, som har været rettet mod løsning af centrale problemer i kvarteret. Der har dog ikke været målsætninger om forbedring af den private service og kultur og forlystelser, som kvarteret var underforsynet med.

Indsatsen

Kgs. Enghave har haft en omfattende og bredspektret indsats indenfor indsatskategorier som boligforbedringer, byrum og grønne arealer, forbedring af beboerfaciliteter, beskæftigelsesindsatser, særlige sociale indsatser, byøkologiske tiltag, og endelige informationsvirksomhed. Kgs. Enghave har haft en særlig boligpolitisk strategi, hvor man gennem et samarbejde med boligselskaberne og kommunen har arbejdet på at påvirke befolkningssammensætningen i kommunen, bl.a. gennem forsøg med boliganvisningen. Lejlighedssammenlægninger er også en del af strategien, men er endnu ikke

blevet gennemført. Omfanget af boligforbedringsindsatsen, målt i ressourceforbrug, har dog været mindre end i Holmbladsgadekvarteret, og set i forhold til byområdets størrelse har også de øvrige indsatser haft et lidt mindre omfang end gennemsnittet for kvartererne. Der er brugt en del midler til byrum, og relativt færre til etablering af byfaciliteter. De sociale og beskæftigelsesmæssige indsatser har været relativt store, mens de kultur- og netværkskabende aktiviteter ikke har været specielt omfattende sammenlignet med andre kvarterer og set i forhold til områdets størrelse. Der er desuden sket det, at Københavns Kommune midtvejs i kvarterløftperioden har nedlagt et medborgerhus i kvarteret, som har forringet faciliteterne for mødesteder mv. i området.

Samlet vurdering af kvarterløftet

I tabel 2 gives en samlet oversigt over indsatsen i Kgs. Enghave og effekterne af den.

Tabel 2. Oversigt over Kgs. Enghaves situation før kvarterløftet, målsætninger for indsatsen, indsatsens karakter og de målte effekter.

	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Særlig indsats	Effekter/ forbedringer
<i>1. Omdømme, til- og fraflytning</i>				
Stedsidentitet	Lav	Ja		Meget stor
Omdømme	Dårligt			Stor
Ønsker om fraflytning	Middelstore			Ingen
Social stabilitet i forhold til kommune	Samme		Stor	Middel
Tilflyttere udenfor arbejdsmarkedet	Flere end kommune		Stor	Middel
<i>2. Beboersammensætning i forhold til kommune</i>				
Væsentligt flere marginaliserede	Ja			Negativ
<i>3. Beskæftigelse og sociale forhold</i>				
Beskæftigelsesproblemer	Store	Ja	Stor	Middel
Problemer med misbrugere	Store		Stor	Næsten ingen
Kriminalitet, vold og hærværk	Middelstore			Små
Utryghed	Middelstore			Små
Sociale gener	Middelstore			Ingen
Socialt liv	Mindre godt		Middel	Negativ
"Stemningen i kvarteret"	Nogenlunde			Middel
Sociale relationer	Middelgode		Middel	Store
<i>4. Fysiske forhold</i>				
Boliger	Middelgode	Ja	Middel	
Byens rum	Relativt dårlige	Ja	Stor	Store
Grønne områder	Relativt gode			Negativ
Opholds- og mødesteder	Rimeligt gode	Ja	Middel	Negativ
Fysiske gener	Store	Ja	Lille*)	Store
<i>5. Byfunktioner, forsyning med</i>				
Restauranter og forlystelser	Dårlig	Ja	Lille	Nogen
Offentlig service	Mindre god			Ingen
Privat service	Dårlig			Negativ
Arbejdspladser	Store mangler			Nogen

*) Kvarterløftet har haft store ambitioner om at gøre noget ved trafikgenerne, men har haft små muligheder for at gennemføre dem.

Med hensyn til de fysiske forhold i bydelen har evalueringen vist, at beboerne vurderer dem væsentligt forbedret på netop de punkter, hvor bydelen

havde de dårligste forudsætninger, dvs. mht. til byrummene og fysiske gener. Dette på trods af, at det ikke er lykkedes for kvarterløftet at komme igennem med nogle af de mest ambitiøse planer for ændring af trafikforholdene. Der er en negativ effekt med hensyn til vurderingerne af mødesteder og grønne områder, men det var forhold, som i forvejen var relativt positivt vurderet.

Områdets dårlige forsyning med service og arbejdspladser er ikke blevet bedre i kvarterløftperioden, men der er heller ikke gjort noget særligt for at forbedre den. Undtagelsen er restauranter og forlystelser, hvor der er gjort en vis indsats og kommet mere aktivitet. Beboerne som helhed mener imidlertid ikke, at dette har ført til en forbedring af "det sociale liv" i kvarteret, hvilket kan have sammenhæng med det nedlagte medbrogerhus.

Beskæftigelsesindsatsen har haft høj prioritet, og der kan da også måles en vis effekt i form af en lidt større stigning i beskæftigelsen end i kommunen som helhed. Indsatsen for forbedring af forholdene for misbrugere i kvarteret har sikkert betydet en væsentlig forbedring for disse (se Elm Larsen 2000). For kvarteret som helhed afspejles den imidlertid kun lidt i en forbedring beboernes vurdering af, hvor generet de føler sig af misbrugere. Der er også sket nogle små forbedringer i opfattelsen af kriminalitet og tryghed. Generelt er der imidlertid blandt beboerne kommet en mere positiv vurdering af "stemningen i kvarteret" og af deres forhold til andre beboere.

Det må være baggrunden for de meget positive effekter, som har kunnet måles med hensyn til beboernes stedsidentitet og deres vurdering af områdets omdømme. Dette har dog ikke ført til nogen ændringer i hvor stor en del af beboerne som ønsker at fraflytte området, hvilket kan skyldes andre forhold. For der er sket en vis reduktion af den faktiske fraflytning fra kvarteret. Samtidig er der sket en vis ændring af tilflytternes sammensætning mod flere i beskæftigelse. Dette kan have sammenhæng med de gennemførte forsøg med boliganvisning, som har betydet at en stor andel af tilflytterne til almene boliger er kommet ind udenom ventelister og kommunal anvisning (Kvarterløftsekretariatet i Kgs. Enghave 2003).

Disse ændringer er imidlertid endnu ikke slået tydeligt igennem i beboersammensætningen, idet der ikke er sket en reduktion af andelen af de grupper, som er mest marginaliserede i forhold til arbejdsmarkedet.

Sammenfattende er det med kvarterløftindsatsen i Kgs. Enghave lykkedes at gøre noget ved nogle af de centrale problemer i kvarteret. Undtagelsen er kvarterets underforsyning med privat service og arbejdspladser. Områdets udvikling mod en mere ensidig social sammensætning er standset og begyndt at vende.

Kvarterløftet i Femkanten i Københavns Nordvestkvarter

Kvarteret og dets problemer

Den del af Nordvest kvarteret i København, der kaldes *Femkanten*, er afgrænset af "naturlige" barrierer i form af veje og kirkegårde, mere end af lokale tilhørsforhold.

Kvarteret var præget af en stor koncentration af utidssvarende boliger. Over halvdelen af boligerne i kvarteret er udlejningsejendomme, og området er præget af et større boligselskab.

Kvarteret var præget af trafikgener og mindre attraktive byrum. Der manglede beboerfaciliteter, samt kultur- og fritidsaktiviteter, og den private service var mangelfuld.

Husstandsstørrelsen i området er lille og aldersgennemsnittet for beboerne er højt med mange sociale problemer. Kvarteret er endvidere præget af en stor beboerudskiftning. Der er relativt få arbejdspladser i kvarteret.

Målsætninger for indsatsen

Det overordnede mål var generelt "at løfte kvarteret i fysisk, funktionel, kulturel og social henseende for derigennem at forbedre livskvaliteten for beboerne i området" (Statusnotat 2000-01). Derudover var der kun fremsat få

konkrete mål for indsatsen, herunder at man ønskede en positiv identifikation med kvarteret blandt beboerne. Det fremgik, at man primært rettede indsatsen mod eksisterende beboere – i mindre udtrækning mod fremtidige potentielle bosættere.

Indsatsen

Kvarterløftet startede allerede i 1996 og var en forløber for de øvrige områder. En del af indsatsen var derfor allerede gennemført før den periode evalueringen undersøger, nemlig 1998-2002. Det gælder blandt andet kvarterets beboerhus, som åbnede allerede i 1997. Området fik byudvalgsstøtte til sociale indsatser i midten af 1990'erne, og der var også igangsat nogle omfattende boligforbedringsprojekter inden kvarterløftet startede.

Der er også igangsat boligforbedring under kvarterløftet, men af et mindre omfang end i de øvrige ældre bykvarterer, hvilket tildels skyldes at der allerede inden kvarterløftet var igangsat to store byfornyelsesprojekter. Der er, i forhold til kvarterets størrelse, brugt relativt flere midler på forbedring af byrummene. Men Femkanten adskiller sig især ved at have brugt væsentligt flere ressourcer på de ikke-fysiske indsatser. Det gælder især på det indsatsområde, der er kaldt netværksskabelse og kultur, men også på det sociale område.

Samlet vurdering af kvarterløftindsatsen

I tabel 3 ses en samlet oversigt over indsatser og effekter i Femkanten.

Indsatsen i Femkanten for forbedring af byens rum, trafikgener og grønne områder har på evalueringstidspunktet endnu ikke afspejlet sig i en mere positiv vurdering blandt beboerne af disse forhold.

Der er heller ikke nogen ændringer i vurderingen af opholds- og mødesteder, men det kan primært henføres til at kvartercentret allerede var i funktion ved den første undersøgelse af beboernes opfattelser i 1998. Dette kan også være en årsag til, at der kun er små forbedringer i aktiviteten med hensyn til kultur- og forlystelser og ikke nogen forbedring af beboernes syn på "det sociale liv". Kvarterets forsyning med privat service og arbejdspladser er blevet relativt dårligere i perioden, men der er heller ikke gjort noget særligt for at modvirke dette.

Indsatsen for at få flere i beskæftigelse ser ikke ud til at have haft nogen effekt, idet færre har beskæftigelse i dag end ved starten af kvarterløftet.

De relativt store sociale indsatser for misbrugere har ført til små forbedringer af beboernes opfattelse af problemer med disse i byområdet. Beboernes opfattelse af kriminaliteten viser også kun små forbedringer, men til gengæld er der en stor effekt med hensyn til en større tryghed i kvarteret. Generelt ser det også ud til, at beboerne har fået en væsentlig mere positiv bedømmelse af deres naboer.

Indsatsen i Femkanten har ført til en væsentlig forbedring af stedsidentiteten og af beboernes opfattelse af kvarterets omdømme. Ligesom for Kgs. Enghave har dette imidlertid endnu ikke ført til en væsentlig reduktion i ønskerne om at flytte væk, og den faktiske fraflytning er steget. Der er ikke sket nogen ændringer i sammensætningen af tilflytterne, og området har fortsat sin udvikling mod flere beboere blandt de grupper, som er mest marginaliserede i forhold til arbejdsmarkedet.

Sammenfattende kan man sige, at de målte effekter for Femkanten er præget af, at der før 1998 allerede var etableret kvartershus og en del aktiviteter i gang, samtidig med at andre fysiske forbedringer er blevet sent færdige. Evalueringen tyder på positive ændringer af beboernes opfattelse af kvarteret, men disse ændringer er ikke slået igennem i ændringer i beboerstabilitet og beboersammensætning. Denne er fortsat mod en større koncentration af marginaliserede fra arbejdsmarkedet. Beskæftigelsen er ikke forbedret, og bydelen er fortsat dårligt forsynet med service og arbejdspladser.

Tabel 3. Oversigt over Femkantens situation før kvarterløftet, målsætninger for indsatsen, indsatsens karakter og de målte effekter.

	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Indsats	Effekter/ forbedringer
<i>1. Omdømme, til- og fraflytning</i>				
Stedsidentitet	Lav	Ja	Stor	Store
Omdømme	Dårligt			Store
Ønsker om fraflytning	Store			Små
Social stabilitet i forhold til kommune	Samme			Negativ
Tilflyttere udenfor arbejdsmarkedet	Noget flere end komm.			Ingen
2. Beboersammensætning i forhold til kommune	Væsentligt flere marginaliserede			Negativ
<i>3. Beskæftigelse og sociale forhold</i>				
Beskæftigelsesproblemer	Store	(Ja)	Lille	Negativ
Problemer med misbrugere	Meget store		Stor	Små
Kriminalitet, vold og hærværk	Store		Middel	Små
Utryghed	Stor			Store
Sociale gener	Middelstore			Ingen
Socialt liv	Mindre godt		Stor	Negativ
"Stemningen i kvarteret"	Mindre god		Stor	Middel
Sociale relationer	Mindre gode		Stor	Store
<i>4. Fysiske forhold</i>				
Boliger	Middel		Middel	
Byens rum	Relativt dårlige		Stor	Ingen
Grønne områder	Mindre gode	Ja		Negativ
Opholds- og mødesteder	Relativt gode*)	Ja		
Fysiske gener	Store		Middel	Ingen
<i>5. Byfunktioner, forsyning med</i>				
Restauranter og forlystelser	Dårlig	Ja	Stor	Små
Offentlig service	Mindre god			Ingen
Privat service	Dårlig			Negativ
Arbejdspladser	Dårlig			Negativ

*) Kvartershuset blev taget i brug før 1998.

Kvarterløftet i Avedøre Stationsby

Kvarteret og dets problemer

Avedøre Stationsby er opført i perioden 1960-1980 og er et godt eksempel på en gennemplanlagt bydel. Inspirationen til Stationsbyen er hentet fra Dubrovnik i det tidligere Jugoslavien, og er samlet inden for en slags bymur. Avedøre Stationsby er derfor et vist omfang afsondret fra omgivelserne og mangler i høj grad bykulturelle elementer. Fysisk forekommer den meget indadvendt med den omgivende bymur og bebyggelsen "Store Hus". Den er omgivet af de grønne områder Vestvoldanlægget og Avedøre Sletten, samt af det store industriområde Avedøre Holme. Avedøre Stationsby er et typisk 70'er beton byggeri, der ligger i umiddelbar nærhed af en S-togsstation. Området er det boligmæssigt set reneste kvarterløftområde, idet det er en hel almennyttig by på ca. 6.000 indbyggere. Der er få arbejdspladser i kvarteret.

Hovedproblemerne i Avedøre Stationsby hidrører fra et ensidigt boligudbud, som har betydet at en stor del af beboerne er på overførselsindkomster, og at der er nogle problemer med kriminalitet. Der er desuden mange indvandrere. Området er underforsynet med privat service og arbejdspladser, hvilket har en sammenhæng med dets status som alment boligbyggeri.

Statens begrundelse for at udvælge Avedøre Stationsby var, at området havde store og alvorlige problemer, og at man ville forsøge at åbne stationsbyen mod det omgivende samfund. Endvidere er også Avedøre Stationsby en videreførelse af byudvalgsindsatsen.

Målsætninger for indsatsen

Der var i kvartersplanen opstillet tre hovedformål med indsatsen:

- at så mange beboere som muligt, gennem et aktivt samarbejde med det lokale erhvervsliv – bliver selvforsørgende
- at sikre en videreudvikling af det bykulturelle miljø
- at fortsætte og udbygge integrationen på tværs af alder og kultur i bydelen
- at få en bedre sammenhæng mellem kvarteret og resten af kommunen
- at fortsætte og udbygge integrationen i bydelen på tværs af alder og kultur.

Med udgangspunkt i den fysiske og arkitektoniske dimension blev opstillet det mål at skabe en mere hel og udadvendt bydel i Avedøre Stationsby. Bydelen ønskedes ligeledes forskønnet med det formål at øge trygheden og overskueligheden, ligesom de enkelte byafsnit skulle have klare identifikationspunkter i form af bygningskunst. Der skulle desuden skabes nye eller bedre rum til bydelens aktiviteter.

Man ønskede, at antallet af personer på overførselsindkomst skulle nærme sig det gennemsnitlige antal i det øvrige Hvidovre, bl.a. ved at skabe flere arbejdspladser i nærheden af kvarteret.

Kriminaliteten skulle fortsat mindskes. De passivt forsørgede skulle have muligheder for aktiviteter til gavn for dem selv, deres familier og lokalmiljøet.

Set i forhold til bydelens situation var målsætningen om at åbne bydelen op i forhold til resten af kommunen central, men også vanskeligt at gøre noget ved. Det samme kan siges om kvarterets ensidige boligsammensætning og manglen på privat service. Også målsætningerne om integration var centrale pga. den store andel af etniske minoriteter.

Indsatsen

De fysiske indsatser har generelt været mindre i Avedøre Stationsby end i de andre kvarterløftområder, bl. a. fordi der ikke var behov for mere boligforbedring (der var tidligere gjort en indsats med Byudvalgsstøtte) og forsyningen med beboerlokaler var rimelig god. Der er dog gjort en rimelig stor indsats for at forbedre uderummene. Der er desuden gjort en relativ stor beskæftigelsesindsats, en middelstor social indsats og brugt en del ressourcer på kultur- og netværksskabende aktiviteter.

Indsatsen for at knytte Avedøre Stationsby tættere til den øvrige kommune har kørt ad to spor – et organisatorisk og et fysisk. I det organisatoriske spor har bestræbelserne gået på at etablere foreninger og sociale netværk mellem kvarteret og den øvrige kommune. Det fysiske drejede sig dels om oprettelse af et medborgerhus, som skulle være fælles for kvarteret og kommunen, men dette projekt blev opgivet. Der har desuden været nogle fysiske indsatser, som havde til formål at forskønne adgangsvejene til kvarteret og dermed gøre det mere indbydende udefra.

Samlet vurdering af kvarterløftindsatsen

I tabel 4 ses en samlet oversigt over indsatser og effekter i Avedøre Stationsby.

Tabel 4. Oversigt over Avedøre Stationsbys situation før kvarterløftet, målsætninger for indsatsen, indsatsens karakter og de målte effekter.

	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Særlig indsats	Effekter/ forbedringer
<i>1. Omdømme, til- og fraflytning</i>				
Stedsidentitet	Høj			Små
Omdømme	Middel			Små
Ønsker om fraflytning	Store			Små
Social stabilitet i forhold til kommune	Stor fraflytning			Store
Tilflyttere udenfor arbejdsmarkedet	Som kommune			Middel
2. Beboersammensætning i forhold til kommune	Væsentligt flere marginaliserede og indvandrere	Ja		Store
<i>3. Beskæftigelse og sociale forhold</i>				
Beskæftigelsesproblemer	Store	Ja	Stor	Stor
Problemer med misbrugere	Små		Middel	Små
Kriminalitet, vold og hærværk	Middelstore	Ja	Stor	?? *)
Utryghed	Store	Ja		Små
Sociale gener fra naboer	Små			Negative
Socialt liv	Mindre godt	Ja	Stor	Ingen
"Stemningen i kvarteret"	Middel			Små
Sociale relationer	Relativt gode	Ja		Ingen
<i>4. Fysiske forhold</i>				
Byens rum	Dårlige	Ja	Stor	Middel
Grønne områder	Relativt gode			Ingen
Opholds- og mødesteder	Relativt gode		Lille	Små
Fysiske gener	Små			Ingen
<i>5. Byfunktioner, forsyning med</i>				
Restauranter og forlystelser	Relativt god	Ja	Middel	Ingen
Offentlig service	God			Middel
Privat service	Dårlig			Negativ
Arbejdspladser	Dårlig	Ja		Ingen

*) Modstridende data om faktisk og oplevet kriminalitet.

Indsatserne for at forbedre byrummene har haft nogen effekt for beboernes vurdering af disse. Der er også nogle små positive ændringer i bedømmelsen af bebyggelsens opholds- og mødesteder. Antallet af arbejdspladser og den private service er derimod ikke forbedret.

Beskæftigelsen er blevet en del forbedret. Der er også nogle små positive effekter i forhold til beboernes opfattelse af gener med misbrugere, mens der er modstridende data om udviklingen i kriminaliteten. Der findes for Avedøre Stationsby statistik om den faktiske kriminalitet frem til 2000, som viser et mindre fald vedrørende vold og slagsmål, hvorimod beboernes oplevede kriminalitet er steget stærkt. Beboernes oplevelse af utryghed, der var stor i 1998, er dog blevet reduceret en smule i 2002.

Der er ikke sket nogen væsentlig forøgelse af aktiviteterne med Restauranter og forlystelser, som allerede var relativt omfattende i Avedøre Stationsby i 1998, og heller ikke nogen forbedring af beboernes vurdering af denne. Dette kan bl.a. skyldes, at Avedøre Stationsby allerede i 1998 havde en del aktiviteter kørende under den første byudvalgsindsats. Men der er en lille forbedring af vurderingen af "stemningen i kvarteret".

Avedøre Stationsby havde, ifølge beboernes vurdering, ikke store problemer med stedsidentitet og omdømme ved starten af kvarterløftet, og der er kun sket små forbedringer i perioden. Ønskerne om fraflytning er blevet

en smule reduceret og der er sket et større fald i den faktiske fraflytning. Tilflytningen er desuden ændret en smule i retning af flere beskæftigede. Samlet set har dette ført til en beboerudvikling mod færre på overførselsindkomst og flere i beskæftigelse. Der er desuden sket en udvikling mod flere danskere og færre indvandrere.

Sammenfattende kan man sige, at Avedøre Stationsby var et byområde som – især på det fysiske område - allerede var rimeligt godt kørende ved kvarterløftets start, bl. a. som følge af den forudgående byudvalgsindsats. Nogle hovedproblemer var sociale og beskæftigelsesmæssige, samt en negativ udvikling i beboersammensætningen. Disse problemer er der i en vis udstrækning rettet op på i kvarterløftperioden. Nogle af kvarterets andre hovedproblemer – isolationen i forhold til resten af byen, den ensidige boligsammensætning, og manglen på privat service og erhverv – har det dog ikke været muligt at gøre noget særligt ved.

Kvarterløftet i Ålborg Øst

Kvarteret og dets problemer

Ålborg Øst kan være inspireret af den engelske haveby med masser af grønne områder. Det dækker et stort område - så stort at det kan siges at bestå af flere bydele.

Ålborg Øst blev bygget 6 - 8 km fra Ålborgs bymidte på bar mark. Bydelen blev planlagt meget nøje. Der var en klar fysisk adskillelse mellem industri, almennyttigt byggeri, parcelhusområder, institutioner osv. Området, der har omkring 15.000 indbyggere, er domineret af alment boligbyggeri, men er blandet, idet området er udbygget mellem 4 gamle landsbyer og idet der er en betydelig mængde ikke almennyttige boliger. Der er en del arbejdspladser i området – en del industri og engroshandel i den nordlige del, samt Ålborg Universitet.

Hovedproblemerne for Ålborg Øst var således, at det var et område langt fra bymidten med en underforsyning af privat service og kulturudbud. I de almene områder fandtes en del personer på overførselsindkomst, en del sociale problemer og større problemer med kriminalitet.

Statens begrundelse for valget af Ålborg Øst var bl.a. områdets blandede bebyggelse, de sociale problemer, og den manglende offentlige og private service.

Målsætninger for indsatsen

Helt overordnet blev formålet med kvarterløft formuleret som at skabe en mere velfungerende bydel, både fysisk og socialt.

Man ønskede at styrke bydelsidentiteten ikke mindst i forhold til Ålborg som helhed, idet man mente, at området generelt havde et dårligt ry.

Man ønskede med kvarterløftet at skabe mere liv i bydelen (styrke handelslivet, fortætning med nye funktioner i boligområderne, flere forretninger), foretage bosætningseksperimenter, øge lokal beskæftigelse, styrke kulturlivet, ændre trafikale forhold (ikke mindst med henblik på at fjerne barrierer mellem kvarterets delområder), forbedre anvendelse af grønne områder, integrere universitetet og virksomheder i bylivet, og generelt flytte fokus fra sociale problemer til sociale ressourcer.

Indsatsen

Set i forhold til områdets størrelse har indsatsen i Ålborg Øst været på et langt lavere niveau end i de øvrige områder. De fysiske indsatser har først og fremmest drejet sig om udearealer og udendørs aktiviteter. Der har været projekter vedrørende erhverv og beskæftigelse, sociale problemer og integration og kultur og netværksskabelse, men set i forhold til områdets størrelse har der været tale om en relativt lille indsats. Desuden er beskæftigelsesprojekterne kommet sent i gang. Erhvervsprojektet har primært været koncentreret om en indsats for at styrke et lokalt forretningscenter.

Den stærke satsning på udearealerne i Ålborg Øst er ikke helt i overensstemmelse med beboernes opfattelse af problemerne i området, mens de sociale indsatser og bestræbelserne på at skabe mere liv og service i området har været vigtige.

Samlet vurdering af kvarterløftindsatsen

I tabel 5 ses en samlet oversigt over indsatser og effekter i Ålborg Øst.

Tabel 5. Oversigt over Ålborg Østs situation før kvarterløftet, målsætninger for indsatsen, indsatsens karakter og de målte effekter.

	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Særlig indsats	Effekter/ forbedringer
<i>1. Omdømme, til- og fraflytning</i>				
Stedsidentitet	Høj	Ja		Ingen
Omdømme	Middel	Ja		Negativ
Ønsker om fraflytning	Middel			Små
Social stabilitet i forhold til kommune	Høj fraflytning			Stor
Tilflyttere udenfor arbejdsmarkedet	Mange flere end komm.			Negativ
2. Beboersammensætning i forhold til kommune	Væsentligt flere marginaliserede			Ingen
<i>3. Beskæftigelse og sociale forhold</i>				
Beskæftigelsesproblemer	Middelstore	Ja	Lille	Negativ
Problemer med misbrugere	Middelstore			Middel
Kriminalitet og hærværk	Store		Middel	Store
Utryghed	Stor			Negativ
Sociale gener fra naboer	Små			Ingen
Socialt liv	Mindre godt	Ja	Lille	Ingen
"Stemningen i kvarteret"	Middelgod			Små
Sociale relationer	Middelgode			Små
<i>4. Fysiske forhold</i>				
Byens rum	Middelgode	Ja	Lille	Middel
Grønne områder	Relativt gode	Ja	Middel	Ingen
Opholds- og mødesteder	Middelgode		Lille	Små
Fysiske gener	Små			Negativ
<i>5. Byfunktioner, forsyning med</i>				
Restauranter og forlystelser	Mindre god	Ja		Stor
Offentlig service	Rimelig god			Stor
Privat service	Mindre god	Ja		Stor
Arbejdspladser	Rimelig god			Nogen

Beboernes vurdering af de fysiske omgivelser var allerede før kvarterløftet relativt positiv, og indsatsen har kun i mindre omfang forbedret denne. Der er små forbedringer i vurderingen af opholds- og mødesteder.

Ålborg Øst skiller sig ud fra de øvrige områder ved at der er sket større ændringer med hensyn til forsyningen med privat service og med Restauranter og forlystelser. Dette er sket på trods af, at selve erhvervsprojektet ikke havde stor succes, men skyldes oprettelsen af et nyt forretningscenter. Dette har imidlertid ikke afspejlet sig i en mere positiv opfattelse af "det sociale liv".

Beskæftigelsen har udviklet sig negativt i Ålborg Øst. Der er sket visse forbedringer på det sociale område. Beboerne føler sig mindre generet af problemer med misbrugere og især af kriminalitet. Her er det modstridende, at flere samtidig føler sig utrygge. Der er sket små forbedringer i beboernes opfattelse af de sociale relationer og af "stemningen i kvarteret".

Der var en høj grad af stedsidentitet i området allerede ved start, og denne har ikke ændret sig. Derimod mener flere beboere end ved starten af kvarterløftet, at områdets omdømme er dårligt. Alligevel er der sket en lille formindskelse af ønsker om fraflytning og en rimelig stor reduktion af den faktiske fraflytning. Men tilflytterne er i endnu højere grad end tidligere personer udenfor arbejdsmarkedet. Alt i alt er der ikke nogen særlig effekt med hensyn til beboersammensætningen i kvarteret.

Ålborg Øst havde kun små fysiske problemer ved starten af kvarterløftet, som det i en vis udstrækning er lykkedes at gøre bedre. Den væsentligste ændring i kvarteret er en vækst i byfunktioner, som privat service, samt restauranter og forlystelser. Der ser ud til at være sket en vis reduktion i sociale problemer og i kriminaliteten i området, mens beskæftigelsesindsatsen ikke har haft nogen synlig effekt. Den sociale stabilitet i området er øget, men det er på evalueringstidspunktet ikke lykkedes at standse udviklingen mod en mere ensidig social beboersammensætning.

Kvarterløftet i Tøjhushaven

Kvarteret og dets problemer

Tøjhushaven i Randers er det mindste af kvarterløftprojekterne. Det har kun 1100 indbyggere og er beliggende ganske tæt på bymidten og lige op af havnen. Det er et meget blandet kvarter både med hensyn til befolkning, boligtyper og erhvervsejendomme. På trods af den tætte beliggenhed ved bymidten virker området afskåret herfra på grund af trafikale barrierer. Det består af 3 områder med hver sit særpræg: Østergadekvarteret, Tøjhushavekvarteret og Laksegadekvarteret. Især det første område var præget af en blanding af detailbutikker, boliger, og forskellige kulturinstitutioner.

Selv om der er sket en del privat byfornyelse i de senere år, har kvarteret præget af en kraftig nedslidning. En stor del af boligerne var små og utidssvarende. Gårdrummene har grønne haver. Kvarteret har været plaget af tilbagevendende oversvømmelser. Området har en park, Tøjhushaven. Der har været stigende trafikproblemer i området.

Der var en stigende flyttefrekvens og voksende sociale problemer, men også mange aktive beboere og et godt sammenhold, samt gode kultur- og fritidstilbud. Området har en blandet befolkningssammensætning, men var på vej til at blive tømt for de småerhverv, som har præget bydelen. Området har imidlertid også haft mange kvaliteter, bl.a. en aktiv beboerorganisation.

Byudvalgets valg af Tøjhushaven baserer sig primært på det faktum, at kvarteret er nedslidt, hvorfor der fokuseres på den fysiske side af kvarterløft. Området er desuden udvalgt for at indsatsen her kunne medvirke til at give et generelt løft af det centrale Randers. Det er således tænkt at nye faciliteter i kvarteret skulle kunne bruges af alle bymidtens beboere.

Målsætninger for indsatsen

I henhold til Kvarterplanen fra 1999 (Randers Kommune 1999) er formålet med kvarterløft at forbedre de kulturelle, sociale, brugsmæssige, miljømæssige og tekniske forhold i kvarteret, men dette skal ske samtidigt med, at kvarterets særlige karakteristika og værdier forstærkes. Dette skal ske under temaerne: Uderum, byøkologi, bebyggelse (kvartererne og erhverv) og kultur. Under den overordnede målsætning opstiller Kvarterplanen følgende principper og mere konkrete målsætninger:

- Kvarterløftet skal gennemføres for dem, som bor i kvarteret
- Oversvømmelsesproblematikken skal løses. Nærmere betegnet ønsker man, at området skal sikres mod oversvømmelse op til 180 cm over havets overflade
- Befolkningsgrundlaget skal styrkes
- Blandingen af bolig og erhverv skal styrkes
- Byfornyelsen skal gennemføres med udgangspunkt i beboernes behov
- Kvarterløftet skal være præget af økologisk tankegang

- Uvedkommende trafik i kvarteret skal minimeres
- De sociale og kulturelle aktiviteter skal styrkes
- Nybyggeri og renovering skal have en håndværksmæssig og arkitektonisk kvalitet.

Set i forhold til kvarterets problemer var især de fysiske målsætninger centrale.

Indsatsen

Tøjhushaven er det af de syv områder som, set i forhold til kvarterets størrelse, har fået langt de fleste ressourcer til indsatsen. Men af disse midler er de 99 pct. brugt til fysiske indsatser. Det er først og fremmest boligforbedringerne der tæller, men også forbedring af byrum og etablering og indretning af beboerlokaler og andre byfunktioner. Der har været en vis indsats med hensyn til netværksskabelse og kultur. Derimod har der været relativt få og små sociale projekter og beskæftigelsesindsatser.

Denne prioritering svarer i hovedsagen til behovet i kvarteret.

Samlet vurdering af kvarterløftindsatsen

I tabel 6 ses en samlet oversigt over indsatser og effekter i Tøjhushaven.

Indsatsen for at forbedre byrummene har medført en væsentlig mere positiv vurdering hos beboerne af disse. Det vurderes også at fysiske gener fra trafik mv. er blevet væsentligt mindre. Området er desuden blevet bedre sikret mod problemerne med oversvømmelse fra havneområdet.

Der er kommet et større udbud af Restauranter og forlystelser og en noget mere positiv vurdering blandt beboerne af kvarterets opholds- og mødesteder og af "det sociale liv". Der er desuden kommet flere arbejdspladser i kvarteret, men det er ikke – som ønsket – lykkedes at bevare en række småerhverv.

Der var før kvarterløftet ikke flere beboere udenfor arbejdsmarkedet i kvarteret end i hele kommunen, men i kvarterløftperioden er der kommet færre i beskæftigelse. Der er ikke sket de store ændringer i de sociale problemer, som også var små fra starten, bortset fra problemer med misbrugere. Her ser der ud til at være sket en lille forbedring. Generelt synes beboerne, at deres forhold til andre i kvarteret er forbedret noget.

Kvarterløftindsatsen har betydet en væsentlig forbedring af stedsidentiteten i kvarteret og et stort fald i ønskerne om at flytte. Dette har imidlertid ikke sat sig spor endnu i den faktiske fraflytning. Der har desuden været den lidt paradoksale udvikling, at både tilflytningen af højindkomstgrupper og tilflytningen af personer udenfor arbejdsmarkedet, og deres andel af beboerne, er øget i perioden. Dette kan både skyldes, at de små lejligheder er bevaret og at der er bygget en del alment nybyggeri.

Sammenfattende kan man sige at Tøjhushaven var et byområde med et stort potentiale og mange kvaliteter, som med kvartersløftindsatsen er blevet gjort endnu mere attraktivt. Der er således sket væsentlige forbedringer i byrum og byfunktioner, som afspejles i beboernes vurdering af området og færre ønsker om at flytte. Bydelen havde relativt små sociale problemer, men disse vil måske øges i fremtiden – i hvert fald er der en vækst i beboere udenfor arbejdsmarkedet. Det er formodentlig byfornyelsesstrategien med bevarelse af små lejligheder, samt nybyggeriet, som slår igennem her.

Tabel 6. Oversigt over Tøjhushavens situation før kvarterløftet, målsætninger for indsatsen, indsatsens karakter og de målte effekter.

	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Særlig indsats	Effekter/ forbedringer
<i>1. Omdømme, til- og fraflytning</i>				
Stedsidentitet	Middel			Meget store
Omdømme	Godt			Ingen
Ønsker om fraflytning	Middelstore			Store
Social stabilitet i forhold til kommune	Høj fraflytning			Ingen
Tilflyttere udenfor arbejdsmarkedet	Mindre end kommune			Negativ
2. Beboersammensætning i forhold til kommune	Flere marginaliserede	Nej		Negativ
<i>3. Beskæftigelse og sociale forhold</i>				
Beskæftigelsesproblemer	Ingen		Lille	Negativ
Problemer med misbrugere	Middelstore			Små
Kriminalitet, vold og hærværk	Små problemer			Negative
Utryghed	Små			Ingen
Sociale gener	Små			Ingen
Socialt liv	Mindre godt	Ja	Middel	Middel
"Stemningen i kvarteret"	Relativt god			Ingen
Sociale relationer	Relativt gode			Middel
<i>4. Fysiske forhold</i>				
Byens rum	Dårlige	Ja	Stor	Stor
Grønne områder	Gode		Middel	Ingen
Opholds- og mødesteder	Relativt gode		Stor	Middel
Fysiske gener	Middelstore			Store
<i>5. Byfunktioner, forsyning med</i>				
Restauranter og forlystelser	Middel	Ja	Stor	Stor
Offentlig service	God			Stor
Privat service	Rimelig god	Ja	Middel	Ingen
Arbejdspladser	God	Ja	Middel	Stor

Kvarterløftet i Sydvestkvarteret

Kvarteret og dets problemer

Sydvestkvarteret i Kolding er et typisk byområde i en større provinsby med ældre villaer, nyere parcelhuse og større og mindre blokbyggerier flettet ind i hinanden. Kvarteret rummer på én gang nogle af Koldings smukkeste og mest attraktive ældre villaveje og en koncentration af sociale problemer i en klynge ældre udlejningsejendomme. Der er tale om et ret blandet kvarter med en åben bebyggelse af ét- og toetagers enfamiliehuse, samt etageboliger i 3-4 etager.

Der findes ikke erhverv og detailhandel i større stil. Dog findes der i randområderne forskellige mindre erhvervsvirksomheder og tre større dagligvarebutikker.

De grønne områder i kvarteret udgøres for størstedelens vedkommende af private haver og udearealer ved etageejendomme. Derudover findes to sportsanlæg og tre legepladser. Kvarteret var præget af monotone og oplevelsesfattige gadestrækninger og friarealer. Kvarteret var ligeledes præget af megen hurtigkørende, gennemkørende og tung trafik, og har en god kollektiv trafikforsyning. Omvendt har mange dele af kvarteret atmosfære, og der findes en del værdifulde bebyggelser og grønne arealer. Samtidig ligger kvarteret tæt på Kolding bymidte.

Store dele af kvarteret er beboet af generelt velfungerende og ressourcestærke mennesker, her er mange børnefamilier og en stor del af beboerne deltager aktivt i idræts- og foreningslivet. Der er dog tale om betydelige udsving i de enkelte delområder. I visse af etagebebyggelserne er andelen af beboere på kontanthjælp således fire gange højere end gennemsnittet. Næsten en fjerdedel af de personer, der behandles for alkoholproblemer i Kolding, kommer fra kvarterets etageejendomme, ligesom der er tydelige narkotikaproblemer i flere delområder. Tilsvarende er der flere arbejdsløse i disse områder end i resten af Kolding.

I deres begrundelse for valget af Sydvestkvarteret lagde byudvalget hovedsagelig vægt på projektets karakter og i mindre grad områdets karakter. Det tillagdes vægt, at læreprocessen fra Kolding kan blive interessant, fordi der er mange tilsvarende kvarterer i større danske byer.

Målsætninger for indsatsen

I Kvarterplanen fra 1998 (Kolding Kommune 1998) udpeges det overordnede formål med kvarterløft i Sydvest Kvarteret til at være skabelsen af en identitetsfølelse, der omfatter hele kvarteret, og ikke alene de enkelte lokalområder. I forlængelse heraf ønsker man, at de lokale ressourcer skal mobiliseres, så kvarteret rustes til selv at indgå aktivt i løsningen af problemerne. Det er hensigten, at planen skal gennemføres i kraft af aktiviteter mht. beboeraktiviteter og gode boliger, kvarterhus, problemer på det sociale felt, beskæftigelse, byfornyelse, grønne områder, og trafikforhold.

Med henblik på en senere vurdering af projektet opstilles bl.a. følgende succeskriterier:

- Styrket områdeidentitet. I den forbindelse sigter man primært mod at skabe en positiv udvikling i beboernes holdning til hinanden og i deres stedssidentitetsfølelse
- Forøgelse af miljøbevidstheden
- Flere i beskæftigelse
- Færre problemer med misbrugere
- Øgede fritidsmuligheder
- En samlet indsats som nedbringer kriminaliteten.

I forhold til kvarterets svage sider var især målsætningerne om trafik og socialt liv væsentlige. Mindskelse af sociale problemer og dårligt omdømme var vigtige for en del af området med etageboliger. I forhold til kvarterets mangel på privat service var det måske en skam at oprindelige målsætninger om styrkelse og butikserhverv og større funktionsblanding bortfaldt undervejs.

Indsatsen

Boligforbedringsindsatsen har haft hovedvægten på forbedring af boligernes friarealer i nogle af de mest nedslidte og socialt belastede bebyggelser. I forhold til områdets størrelse er der gennemført relativt store investeringer i forbedring af byrum, og der er etableret et kvartershus i området. De sociale og netværksskabende indsatser har været på samme niveau som i de øvrige kvarterløftområder. Der har kun været en mindre beskæftigelsesindsats.

Samlet vurdering af kvarterløftindsatsen

I tabel 7 ses en samlet oversigt over indsatser og effekter i Sydvestkvarteret.

Tabel 7. Oversigt over Sydvestkvarterets situation før kvarterløftet, målsætninger for indsatsen, indsatsens karakter og de målte effekter.

	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Særlig Indsats	Effekt/ forbedring
<i>1. Omdømme, til- og fraflytning</i>				
Stedsidentitet	Lav	Ja		Meget stor
Omdømme	Rimelig	Ja		Små
Ønsker om fraflytning	Små			Middel
Social stabilitet i forhold til kommune	Middel fraflytning			Store
Tilflyttere udenfor arbejdsmarkedet	Færre end kommune			Store
2. Beboersammensætning i forhold til kommune	Færre marginaliserede			Små
<i>3. Beskæftigelse og sociale forhold</i>				
Beskæftigelsesproblemer	Små		Lille	Middel
Problemer med misbrugere	Små	Ja		Ingen
Kriminalitet, vold og hærværk	Små		Middel	Negative
Utryghed	Middel			Middel
Sociale gener fra naboer	Små			Ingen
Socialt liv	Mindre godt	Ja	Stor	Stor
"Stemningen i kvarteret"	Relativt god			Små
Sociale relationer	Middelgode			Stor
<i>4. Fysiske forhold</i>				
Byens rum	Relativt gode		Stor	Middel
Grønne områder	Mindre gode		Stor	Store
Opholds- og mødesteder	Relativt gode			Store
Fysiske gener	Middelstore		Lille	Små
<i>5. Byfunktioner, forsyning med</i>				
Restauranter og forlystelser	Meget dårlig		Stor	Negativ
Offentlig service	Rimelig god			Ingen
Privat service	Dårlig			Ingen
Arbejdspladser	Dårlig			Negativ

Forbedring af byrum og grønne arealer var et vigtigt element i Sydvestkvarterets kvarterløft og disse indsats ser ud til at være lykkedes at dømme efter beboernes mere positive vurdering af disse forhold. Etableringen af kvartershuset har også affødt en væsentligt mere positiv vurdering blandt beboerne af mulighederne for opholds- og mødesteder.

Ud over kvarterscenteret er der ikke kommet mere liv i bydelen i form af restauranter og forlystelser, samt privat service. Også antallet af arbejdspladser er faldet.

Tunge sociale problemer var der relativt få af i kvarteret bortset fra enkelte enklaver. Der er ikke sket nogen generelle ændringer holdningerne hos kvarterets beboere til disse, men derfor kan der godt være sket noget i de lokale områder, hvor problemerne findes.

Det ser derimod ud til, at den kultur- og netværksskabende indsats har haft en effekt, som kommer til udtryk ved en væsentlig forbedring af beboernes vurderinger af "Det sociale liv" og af de sociale relationer.

Kvarterløftet har i høj grad nået sin målsætning m.h.t. til at skabe en større stedsidentitet, og der er sket en mindre positiv ændring i opfattelsen af kvarterets omdømme, der i forvejen var rimeligt. Disse ændringer har sat sig spor i en reduktion i ønskerne om fraflytning og en mindske af den faktiske fraflytning. Der er sket en ændring i sammensætningen af tilflytterne således at relativt flere er i beskæftigelse. Dette har ført til en mindre ændring i beboersammensætningen i samme retning.

Sammenfattende kan man sige om kvarterløftet i Sydvestkvarteret, at det var rettet mod et kvarter, som ikke havde forslumningsproblemer i traditionel forstand, men kun nogle mere generelle mangler med hensyn til byrum og byfunktioner, samt enkelte enklaver af sociale problemer. Kvarterløftet har haft en vis succes med dette, men har, som mange af de øvrige kvarterer, ikke fået flere funktioner til bydelene i form af arbejdspladser, privat service og restauranter og forlystelser.

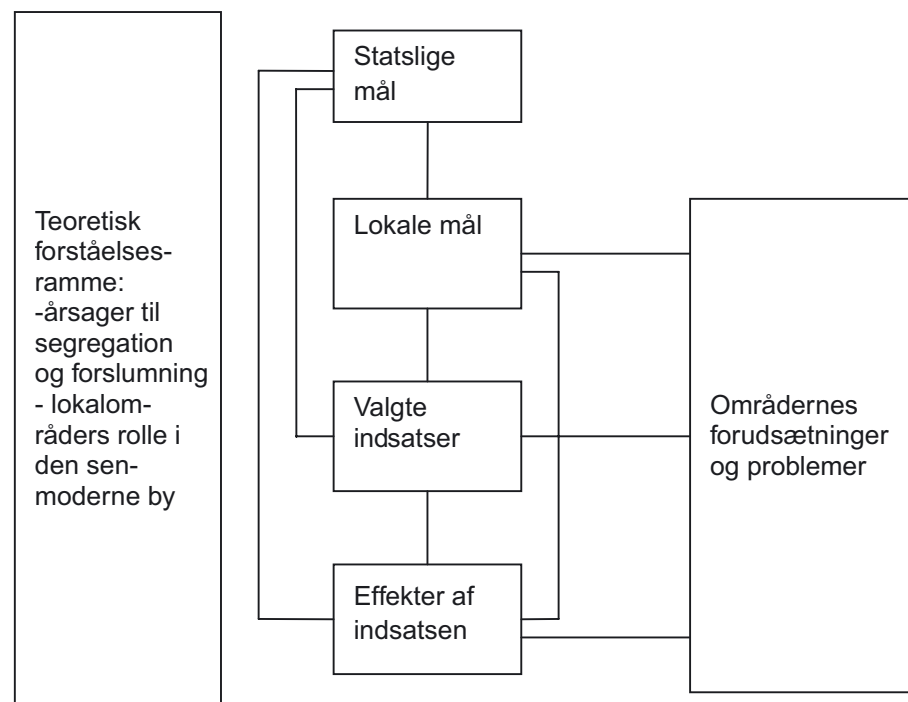
2. Teoretisk forståelsesramme og datagrundlag for evalueringen

I forbindelse med udbudet i 1997 opstillede Byudvalget en række opgaver for evalueringen. Der ønskedes primært en samlet evaluering af resultaterne af indsatsen, og at man i forbindelse hermed udviklede og afprøvede metoder til at vurdere indsatsen i sin helhed – økonomisk, social fysisk mv. (Byudvalget 1997).

Blandt de spørgsmål, som blev stillet til evalueringen var: om det er lykkedes at identificere de relevante problemer og at forbedre kvarterets samlede situation i overensstemmelse med de opstillede planer.

Evalueringsmodel

I figur 3 er illustreret en model for indholdet i evalueringen. Evalueringens hovedindhold er analyser af kvarterløftindsatsen og de effekter/ændringer, der er sket i kvarterne i løbet af kvarterløftperiode 1998-2002.

Figur 3. Model for evalueringen af kvarterløft.

Både indsats og effekter må vurderes i lyset af de målsætninger, der har været opstillet – både på statsligt og lokalt niveau. Er de valgte indsatser i overensstemmelse med målsætningerne? Har man opnået de effekter man ønskede?

Disse spørgsmål må imidlertid også ses i lyset af hvilke forhold og problemer, der var til stede i områderne. Er der valgt de rigtige lokale målsætninger og indsatser set i forhold til disse? Har indsatsen ført til en mindskelse af de største problemer for områderne? Har man forstået at udnytte områdernes ressourcer?

Forslumningsprocesser - udviklingen af "problemramte byområder" i Danmark og Europa

Som antydnet i venstre side af figur 1 er det nødvendigt i forbindelse med evalueringen at have en forståelsesramme for de fænomener, der optræder i såkaldte belastede byområder. Evalueringen skal kunne fortolke og forstå de sammenhænge, som kvarterløftet griber ind i, for at kunne vurdere om indsatsen er relevant, og om den har nogen effekter. I figuren er nævnt to forskellige forståelsesrammer: "årsager til segregation og forslumning af byområder" og "lokalområdets rolle i den senmoderne by".

Årsager til segregation og forslumning af byområder

Baggrunden for, at man i mange lande i Europa har igangsat særlige lokale indsatser i byområder, er at der i mange byer er opstået særligt problemramte kvarterer.

For 30 år siden var det en generel opfattelse, at dårligt fungerende byområder var tæt forbundet med byens historiske udvikling. Det var de ældste byområder med den ældste og dårligste boligmasse, som havde problemer, og man mente, at når disse områder var saneret/byfornyset ville problemerne være løst. Udviklingen siden starten af 1980'erne har vist, at dette ikke er tilfældet. Nye byområder med en oprindelig tidssvarende standard har udviklet nye problemer. Det gælder fx nogle af kvarterne fra mellemkrigstiden i København og boligområder i forstæderne opført efter krigen. Det er blevet mere klart at byområder ikke er statiske, men kan ændre karakter over tid – både i "positiv" og "negativ" retning. Negative ændringer skyldes ikke kun at områderne med tiden er blevet mindre attraktive pga. en forældelse i forhold til nye krav til boliger og til bymiljøet, men også at der direkte kan ske en negativ social og økonomisk udvikling i områderne.

Det er en generel erfaring fra lande, vi kan sammenligne os med, i Europa og Nordamerika, at dele af byerne har udviklet nye problemer med socialt, fysisk og økonomisk forfald, og mange lande har udviklet særlige programmer til at tackle disse problemer. Denne udvikling kan ikke henføres til en generel økonomisk tilbagegang i byerne. Tværtimod har der i de fleste byer i den vestlige verden været en relativt stærk økonomisk vækst i de sidste 20 år. Der er en sammenhæng mellem byernes generelle økonomiske udvikling og forekomsten af byproblemer, men den er ikke entydig. Også byer og regioner i vækst har oplevet øgede problemer med særlige bydele (Mumford og Lupton 1999, Gibb et. al. 1999).

Udviklingen af "problemområder" skyldes derfor især, at der generelt er mekanismer, som skaber en ulige udvikling i byerne, og som betyder, at økonomiske og sociale ressourcer samles i visse byområder, mens andre bydele tømmes for ressourcer. Disse mekanismer er tæt forbundet med segregation – en proces, som betyder at mennesker med få økonomiske og sociale ressourcer koncentrerer sig i de mindst attraktive dele af byen.

Som udgangspunkt har der ofte været nogle mindre attraktive forhold i sådanne kvarterer, som har dannet grobund for at starte en negativ udvikling. Det kan være boligernes standard, størrelse eller ejerform. Det kan være mindre attraktive bykvaliteter, som dårlig beliggenhed, bebyggelsens fysiske udformning, lang afstand til grønne områder, manglende privat og offentlig service samt gener fra trafik, støj og forurening. Det er forhold, som kan have været en del af årsagerne til, at der er sat negative udviklingsprocesser i gang, som over en årrække har gjort bydelene til problemområder.

Sådanne områder findes i næsten alle europæiske lande og der har været en omfattende forskning om dem (se en oversigt i Skifter Andersen 2003). Blandt de problemer, som er observeret i mange af de værst ramte områder er:

- Fysisk forfald som følge af byggeskader, fysisk nedbrydning og nedslidning af bygninger og friarealer, øget uorden og synligt affald

- Synlig asocial opførsel: kriminalitet og optøjer, vandalisme, narkotika, alkoholisme og støjende adfærd
- Sociale og racemæssige spændinger og konflikter
- Nedbrud af sociale relationer og social organisering
- Høj fraflytningsfrekvens og social ustabilitet
- Faldende efterspørgsel fra boligsøgende som kan resultere i tomme lejligheder i perioder med faldende efterspørgsel
- Økonomiske problemer for ejendomssejere som følge af faldende huslejeindtægter, stigende driftsudgifter og faldende ejendomsværdier
- Forringet boligadministration og -service
- Forringet privat service, på grund af vigende købekraft, og nogen gange også forringet offentlig service på grund af øget belastning af denne.
- Dårligt fungerende skoler på grund af mange børn med sociale problemer.

Det, der især er karakteristisk for mange af sådanne områder, er, at problemerne forværres over tid. Der findes en omfattende europæisk litteratur (fx Power og Tunstall 1995, Hall 1997, Morrison 1999, Costa Pinho 2000), som beskriver selvforstærkende processer i områderne, som følge af at forskellige negative forhold forstærker hinanden.

På baggrund af europæisk forskning kan man opdele disse negative udviklingsprocesser i byområder i hhv. "interne" og "eksterne" processer (Skifter Andersen 2003).

De *interne processer* drejer sig om, at forskellige problemer internt i områderne påvirker og forstærker hinanden. Det er processer som opstår i byområder med en fragmenteret beboersammensætning og en høj koncentration af sociale problemer. Der kan være tale om et negativt samspil mellem fysisk forfald og normer for brug af det fysiske miljø, om synlige sociale problemer, som påvirker områdets image, om selvforstærkende konflikter som følge af en socialt og kulturelt fragmenteret beboersammensætning, om øget kriminalitet og utryghed, om social isolering og tilbagetrækning som en følge af konflikter og kriminalitet, som igen fører til svagere sociale netværk og mindre deltagelse i lokale aktiviteter. Dette svækker mulighederne for at mobilisere beboerne til en fælles indsats for at modvirke den negative udvikling i områderne. Endelig kan der ske en forringelse af vilkårene i skoler og andre offentlige institutioner, som en følge af koncentration af børn fra familier med sociale problemer.

De *eksterne processer* vedrører relationerne mellem områderne og den øvrige by – relationer som især kommer til udtryk i flowet af mennesker og økonomisk kapital ind og ud af områderne. Beboere i beskæftigelse og med gode økonomiske og sociale ressourcer fraflytter bydelen og erstattes af tilflyttere på overførselsindkomst – ofte med sociale problemer. Med faldende indkomster hos beboerne formindskes også det økonomiske grundlag for en privat finansieret forbedring og vedligeholdelse af boligerne og for private serviceydelser. Investeringer i området falder og forretningsudbudet formindskes. Der sker desuden en øget belastning af den offentlige service. Disse processer medfører, at områderne over tid svækkes idet de gradvist tømmes for menneskelige og økonomiske ressourcer, hvorved de interne processer forstærkes.

Hovedårsagen til disse eksterne processer er, at de ramte byområder i stigende omfang opfattes som afvigende fra den øvrige by. Man har i forskningslitteraturen talt om at der sker en "udstødning" (eksklusion) af disse bydele (Skifter Andersen 2003). Dette kommer dels til udtryk ved at den fysiske nedslidning og de manglende investeringer forringer områdets attraktivitet, dels ved at de sociale problemer og den sociale sammensætning i områderne giver dem et dårligt omdømme og gør dem til steder hvor "normale" mennesker ikke bor. Denne stemping af byområder fremmer segregationen i byen som igen forstærker den negative sociale udvikling i de ramte områder.

Byerne i Danmark har ikke udviklet problemområder i samme omfang som i mange andre lande – især USA, England og Frankrig. De ovenfor nævnte problemer i disse områder har derfor et langt mindre omfang i de danske kvarterløftområder, der i en international sammenhæng må karakteriseres som relativt velfungerende – bl.a. fordi bypolitikken i tide har formået at sætte ind overfor problemerne. Dette betyder imidlertid ikke at de europæiske erfaringer med forslumning af byområder er irrelevante i en dansk sammenhæng. De samme mekanismer og problemer findes også her, om end på et noget lavere niveau.

Indsatser til modvirkning af ulige udvikling af byområder og erfaringer med dem

I de fleste lande i Vesteuropa har der været særlige programmer eller indsatser rettet mod at løse problemer i eller forbedre afgrænsede byområder.

Indsatsens karakter

Blandt de typer af indsatser, som er gjort, er (Skifter Andersen 2002):

- Fysisk renovering forskønnelse af boliger og af byområdet som helhed
- Ændring af ejerformer og boligstørrelser for at opnå et mere varieret boligudbud
- Direkte social støtte til socialt svage grupper og foranstaltninger til øget integration af etniske minoriteter
- Særlige indsatser mod kriminalitet i samarbejde med politi og lokal aktører
- Mobilisering og "empowerment" af beboere generelt, blandt andet ved sport og kultur
- Indsatser for at tiltrække erhverv og arbejdspladser til byområdet
- Uddannelse, job træning og andre tiltag med henblik på at skaffe beboerne i arbejde
- Forbedring af boligservice og -administration
- Nedsættelse af huslejen i sociale boliger
- Støtte til etablering af privat service
- Aktive markedsføring af området og indsatser for at modgå dårlig presseomtale og dårligt omdømme.

Erfaringer med indsatsen

Der er blandede europæiske erfaringer med disse byområdeindsatser. I Danmark og mange andre lande var de første indsatser i 1980'erne af rent fysisk karakter, hvor man satsede på, at en opgradering af boliger og områder ville kunne vende udviklingen. Det er en generel konklusion fra evalueringerne af disse indsatser (Social Exclusion Unit 1998, Hall 1997, Musterd et al. 1999, Parkinson 1998, Christiansen et al. 1993), at de var utilstrækkelige og ikke virkede.

Også mange af de senere mere blandede indsatser har i nogle tilfælde fået en negativ vurdering (Parkinson 1998, Social Exclusion Unit 1998, Taylor 1998), mens andre har fundet positive effekter af indsatserne (Power 1997, Evans 1998). Der er imidlertid en række konklusioner, som der er relativt enighed om. For det første er det vigtigt, at indsatsen er bredspektret og indeholder både sociale, fysiske og økonomiske tiltag, således at byområdet får et bredt løft på alle de felter, hvor det står svagt (Power 1997). Det nytter fx ikke, at koncentrere sig om beskæftigelse eller sociale problemer alene, idet beboere, som herved bliver mere selvhjulpne, blot vil søge at forlade området (Taylor 1998, Hall 1997). For det andet er små indsatser værre end ingenting, fordi de kan stigmatisere området, uden at indsatsen er stor nok til at modvirke dette (Marsh and Mullins 1998). Og for det tredje skal indsatsen gennemføres over et langt tidsforløb for at kunne virke.

Strategier for indsatsen

I den europæiske forskningslitteratur har der været stor uenighed – ikke kun om effekterne af indsatser i byområder, men også om formålet med dem (se diskussionen i Skifter Andersen 2003). Det skyldes bl.a., at meget af den europæiske byforskning har forstået problemerne som blot en "rumlig koncentration af fattigdom" skabt af øget ulighed i samfundet og heraffølgende segregation, mens forslumningsmekanismerne ikke har været så meget i fokus. Set fra denne synsvinkel kan der kun være eet formål med en områdeindsats, nemlig at råde bod på de negative effekter som denne koncentration har for beboerne. Diskussionen går her på om områdeindsatser i så fald er bedre end mere generelle indsatser, som mindsker social eksklusion, hvor mange finder, at generelle indsatser er mere effektive.

Opfatter man imidlertid i stedet problemstillingen således, at der er tale om udstødte byområder, som ovenfor beskrevet, fremstår andre formål med områdeindsatser. Der kan således opstilles to hovedformål/strategier for sådanne indsatser:

- 1 *Standse udstødningen af byområder:* Indsatser der satser på at gøre byområder mere attraktive og konkurrencedygtige i forhold til den øvrige by med henblik på at standse og vende selvforstærkende negative udviklingsprocesser. Indsatsen fokuserer således på de ovennævnte eksterne udviklingsprocesser, der tømmer områderne for menneskelige og økonomiske ressourcer, og søger at standse dem eller vende dem ved at forbedre byområdetets image og attraktivitet.
- 2 *Bekæmpe social eksklusion på byområdeniveau:* Af forskellige grunde kan en social indsats på byområdeniveau være nødvendig og hensigtsmæssig. For det første sker der – især i de mest belastede byområder – en relativt forværring af levevilkårene i områderne og en acceleration af de sociale problemer, som følge af de nævnte interne udviklingsprocesser. Dette kan begrunde en indsats for at rette op på disse særlige områdeproblemer. For det andet har man ofte haft en hypotese om, at man har kunne mobilisere lokale civile netværk, og dermed ressourcer (social kapital), til at støtte indsatserne. Herved kan man effektivisere den offentlige ressourceindsats

De to strategier er i en vis udstrækning overlappende fordi en social indsats, der mindsker sociale problemer, har en stor effekt for områdernes omdømme og attraktivitet. Omvendt er en indsats, der gør områderne mere attraktive, med til at forbedre levevilkårene for beboerne og mindske sociale problemer (Skifter Andersen 1999b).

I den første byudvalgsindsats 1994-98 i 500 almene boligafdelinger var begge disse to strategier stede, selv om de måske ikke var eksplicit formulerede. I evalueringen af indsatsen blev de benævnt hhv. "Konkurrenceevnestrategien" og "Nærmiljøstrategien" (Skifter Andersen 1999a).

Lokalområdets rolle i den senmoderne by

Både i den danske og i andre europæiske landes kvarterløftindsatser er der mere eller mindre implicit indbygget nogle forestillinger om, hvordan lokalområder i byerne fungerer, og hvilken rolle de spiller i borgernes liv.

Lokalområder har nogle fysiske grænser, men konstitueres af deres fysiske, sociale og økonomiske indhold (Knox 1995). I den norske "nærmiljøpolitik" nævnes således tre dimensioner (Pløger 2002): 1. Lokale tjenester og service, 2. de fysiske omgivelser og områdeorganisering og 3. Socialt fællesskab gennem organisationer, fælles netværk, kultur og historie.

I forskning og diskussion af, hvad det lokale er, og hvilken rolle det spiller, har der ofte været refereret helt tilbage til den sociologiske forskning fra starten af det tyvende århundrede (bl.a. Tönnies 1963), som pegede på drastiske reduktioner i lokalsamfundenes rolle i det industrialiserede samfund. I en lang periode har disse synspunkter dannet grundlag for en opfattelse

blandt forskere af, at det lokale havde udspillet sin rolle i det moderne samfund. I 1970'erne og 80'erne opstod nye ideer om, hvilken betydning lokal organisering og lokale netværk kunne spille i forbindelse med nye diskussioner om betydningen af det civile samfund og den uformelle økonomi (Skifter Andersen 1987). I 1990'erne er et nyt begreb blevet lanceret – social kapital (Putnam 1993) – som et udtryk for værdien af lokale sociale netværk og relationer.

I både den danske og den norske bypolitik har der mere eller mindre eksplicit været indbygget nogle forestillinger om lokalområdernes rolle og muligheder. Man har i en vis udstrækning set det som en strategi, at opbygge sociale relationer og netværk lokalt og at udvikle beboernes medansvar for deres område og for de andre, der bor der (Pløger 2002, Skifter Andersen 1999a). Denne strategi udmøntes ofte i fysiske ændringer, som skal fremme det sociale liv, og i etablering af netværksskabende aktiviteter. Det, der her især fra forskerside har været stillet spørgsmålstegn ved, er, om ikke dele af denne strategi bygger på en idealistisk opfattelse af, hvad man kan kalde lokalområdernes "socialintegrative" kraft (Pløger 2002, s. 91). Er der automatisk – eller kan der skabes – primære sociale relationer mellem folk, der tilfældigvis bor i samme lokalområde, og kan man få folk til at tage et socialt medansvar for naboer? Mange af de senere års undersøgelser viser fx, at der ikke er særligt tætte sociale relationer mellem naboer i moderne byområder (Juul 2002).

På den anden side er der i de senere års omfattende litteratur om social kapital opbygget en vis konsensus om, at lokal organisering og lokale sociale netværk har en betydning – først og fremmest i form af dannelsen af en kapacitet til at handle lokalt, få politisk indflydelse og gennemføre ændringer, der forbedrer lokalområdet og gør det mere økonomisk konkurrencedygtigt (De Fillippis 2001). Andre peger på (Hulgård 2002), at det ikke er de rene beboernetværk, som er interessante, men netværk som går på tværs af det civile samfund og den offentlige og private sektor. Dette afspejles også i de senere års forskningslitteratur om lokal offentlig forvaltning, hvor man i stadig højere grad har sat fokus på betydningen af netværk og samarbejde mellem lokale myndigheder, erhverv og borgere om bypolitikken og den konkrete byudvikling (Sehested 2002).

Analytisk model for evalueringen

Formålet med modellen er, at formulere nogle hypoteser om hvilke sammenhænge kvarterløftindsatsen griber ind i, samt hvordan den kan påvirke dem. Herved kan også opnås en klassificering af indsatsen og af effekterne, samt om sammenhængen mellem dem, som kan undersøges empirisk.

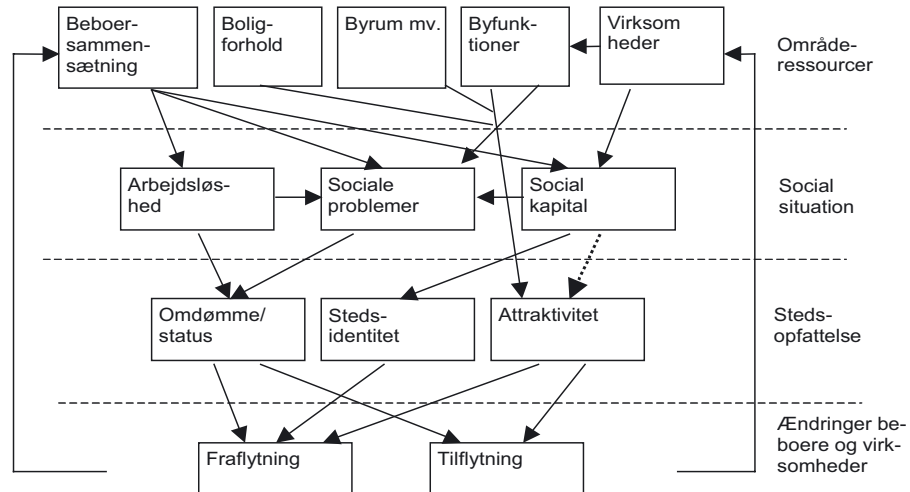
Modellen tager udgangspunkt i de ovenstående teoretiske overvejelser om, hvad der er for forhold som konstituerer og karakteriserer byområder og stedsopfattelse, og hvilke faktorer som indgår i forslumningsprocesser.

1. Forhold som konstituerer byområder – "områderessourcer":
 - Beboersammensætning: alder, familiesituation, relation til arbejdsmarkedet, etnicitet
 - Boligforhold: ejerformer, hustyper, boligkvalitet
 - Byens rum: Gader, pladser, grønne områder, trafik og miljø
 - Byfunktioner: Privat og offentlig service, kultur og forlystelser, mødesteder, arbejdspladser
 - Erhvervsvirksomheder som kan levere byfunktioner og beskæftigelsesmuligheder, samt på anden bidrage til områdets udvikling.
2. Social situation i byområdet:
 - Arbejdsløshed/beskæftigelse
 - Sociale problemer: misbrug, kriminalitet, hærværk, sociale gener, problemer med integration
 - Social kapital: lokal organisering og socialt netværk, aktiviteter af dette.

3. Opfattelsen af kvarteret – ”stedsopfattelse”:

- Identitet: Opfattes området som en enhed og som et sted beboerne følger sig knyttet til?
- Omdømme: Områdets sociale status

Attraktivitet: Hvordan vurderes kvarterets ressourcer (ad. 1) af hhv. beboere og erhverv og af potentielle tilflyttere blandt disse.

Figur 4. Forhold som konstituerer byområder og deres indbyrdes relationer.

Figuren illustrerer nogle hypoteser om sammenhængen mellem de forskellige elementer i modellen. Den sociale situation i kvarteret ses primært som en funktion af beboersammensætningen, men områdets forsyning med byfunktioner kan påvirke positivt eller negativt – fx i forhold til mulighederne for at opbygge social kapital. Erhverv i kvarteret er med til at opbygge byfunktioner og kan bidrage til områdets sociale kapital. Kvarterets omdømme og sociale status ses primært som en følge af omfanget af sociale problemer (jvf. resultaterne fra imageundersøgelsen, se side 107). Stedsidentitet antages især at have sammenhæng med sociale relationer og social kapital i området (familie venner, netværk, deltagelse i aktiviteter), men kan evt. også have noget at gøre med kvarterets fysiske og symbolske karakter. Endelig er kvarterets attraktivitet primært forbundet med områderessourcer (boliger, byrum, funktioner), men kan også være påvirket af sociale problemer og social kapital.

Nederst i figuren er markeret de dynamiske ændringer, som sker i kvarteret i form af til- og fraflytning af beboere og erhverv. Her burde også indgå flowet af investeringer og kapital, men det er ikke forhold, som vi har direkte data om. Hypoteserne er, at fraflytningen af beboere og erhverv påvirkes af stedsidentitet, attraktivitet og omdømme, mens attraktivitet og omdømme har betydning for tilflytningen.

Endelig betyder disse ændringer i beboersammensætning og erhverv, at der – som antydnet i de opadgående pile i hver side af figuren – sker en ændring i de forhold, som konstituerer byområdet, primært i beboersammensætningen og byfunktionerne.

Hypoteser om sammenhænge mellem indsatser og effekter

På grundlag af denne model kan man opstille nogle hypoteser om de direkte og indirekte sammenhænge mellem kvarterløftindsatser og effekter. Effekterne er ændringerne i modellens elementer, som vi stort set alle kan belyse med de tilgængelige data. Indsatserne kan opdeles efter hvilke elementer i modellen de søger at påvirke, dvs. indsatser mht.:

- Boligforbedringer
- Forbedring af byrum
- Ændring af byfunktioner
- Indsatser for beskæftigelse og erhverv
- Indsatser mod specifikke sociale problemer og for integration
- Netværksskabende aktiviteter og kultur med henblik på at øge den sociale kapital.

Ændringer i stedsopfattelsen ses primært som en indirekte følge af de øvrige indsatser, men der kan også være indsatser rettet direkte mod dette – fx information og pressedækning.

Med udgangspunkt i modellen kan man derefter opstille følgende hypoteser om, hvilke effekter der har sammenhæng med hvilke indsatser.

Tabel 8. Hypoteser om sammenhængen mellem indsatser og effekter:

Effekter	Indsatser						
	Boligforbedringer	Byrum	Byfunktioner	Beskæftigelse og erhverv	Sociale problemer og integration	Netværksskabende aktiviteter og kultur	Information mv.
Boligforhold	X						
Byrum		X					
Byfunktioner			X	X			
Arbejdsløshed				X			
Sociale problemer og integr.			X	X	X	X	
Social kapital			X			X	
Omdømme					X		X
Stedsidentitet			X			X	X
Attraktivitet		X	X			X	
Fraflytning	X	X	X		(X)	X	X
Tilflytning	X	X	X		X	(X)	

Datagrundlag

De syv kvarterløft, som er genstand for analyserne i nærværende rapport, udgør tilsammen et omfattende og komplekst fænomen. Dels er der i økonomisk forstand tale om et meget stort offentligt projekt, der samlet bruger mere end en halv milliard kroner. Dels har der været involveret et mangfoldigt og samlet set stort antal aktører: politikere, embedsmænd og projektansatte, institutioner, foreninger, virksomheder og individuelle borgere. Emnemæssigt har kvarterløft også været kendetegnet ved en bred tilgang. Der har været arbejdet med den traditionelle byfornyelses fysiske renovering af beboelsesbygninger og tilhørende friarealer, fordi pengene i høj grad var øremærket til det. Men derudover har der været sociale, æstetiske, kulturelle, økonomiske, idræts- og sundhedspolitiske, trafikale og mange andre aktiviteter. Endelig har selve organiseringen af kvarterløftprocessen, at sekretariater, styre- og arbejdsgrupper været en betydende aktivitet, som har fået tildelt stor opmærksomhed og ressourcer. De analytiske problemstillinger i en evaluering af disse mange fænomener, aktører og strukturer må derfor benytte både kvantitative og kvalitative metoder og anlægge såvel sociologiske, politologiske som økonomiske synsvinkler. Rapportens analyser bygger på et særdeles omfattende primært datamateriale (interviews, registerbaseret statistik, surveydata, dokumentarisk materiale) og benytter flere teoretiske indgangsvinkler. Endelig udgør analyser, som er udført som en integreret del af evalueringen undervejs i kvarterløftperioden, også en del af baggrundsmaterialet for denne rapport. Grundlaget for evalueringen er følgende data og analyser:

- Fire temaanalyser, som er gennemført om hhv. borgerdeltagelsen, kommunernes organisering af kvarterløft, erhvervenes deltagelse og om kommunernes planer om kvarterløftenes videreførelse og forankring efter at statens støtte ophører
- Telefoninterviews blandt et udsnit af beboere hhv. ved starten og ved slutningen af kvarterløftindsatsen
- Registerdata om beboere, virksomheder mv. i områderne ved starten og ved slutningen af kvarterløftindsatsen
- Registrering og beskrivelse af de forskellige projekter, som er igangsat under kvarterløftene

I det følgende gives en nærmere beskrivelse af de tre typer af "hårde data", som indgår i evalueringen.

Telefoninterviews

Der er både i 1998 og i 2002 gennemført telefoninterviews med en stikprøve på i alt 1200 beboere, som er et tilfældigt udtræk af beboere i områderne (se Bilag 3).

I interviewene spørges beboerne om deres vurdering af følgende forhold (Se spørgeskema i bilag 3):

- Hvad var de vigtigste grunde til at de flyttede til området? (bolig, område, tilhørsforhold mv.)
- Hvordan er deres forhold til andre beboere i området?
- Har området et dårligt ry? Og hvad er de vigtigste årsager hertil (socialt belastet, trist og grimt, trafik, støj og forurening mv.)
- Har de planer om at flytte væk fra området indenfor de næste 2 år? Hvad er de vigtigste grunde til at de vil flytte væk?: (job, bolig, institutioner, området, andet)
- Hvorfor vil de evt. gerne blive boende? (Boligen, økonomi, socialt netværk, faciliteter og funktioner mv)
- Hvilke forhold er især godt ved området? (pæne bygninger, gader/torve, gode grønne områder, god stemning/atmosfære, gode offentlige institutioner, det sociale liv)
- Hvilke forhold er især dårligt ved området? (grimme bygninger og gader/torve, for meget trafik og støj, meget snavs, forfald og graffiti, mangel på opholds- og mødesteder, mangel på grønne områder, den måde folk opfører sig på, der sker for lidt)
- Er der steder i området, hvor man ikke er tryk ved at færdes?
- Føler man sig generet af synlige sociale problemer i området? (alkoholikere, narkomaner, tyveri og indbrud, hærværk, vold og slagsmål, huspektakler, støj fra beboere)

Registerdata

Der er oprettet en database i Danmarks Statistik med registerdata for årene 1994, 1998 og 2002 vedrørende personer, boliger og virksomheder for kvarterløftområderne og for hele den kommune områderne ligger i (København, Hvidovre, Ålborg, Randers og Kolding). Desuden markeres de personer som er udtrukket til interviews, således at det er muligt at kombinere spørgeskema og registerdata.

Der udtrækkes følgende data (se detaljer i bilag 2):

- Beboere på tre tidspunkter 1.1.1994, 1.1.1998 og 1.1.2002.
- Virksomheder på de samme tre forskellige tidspunkter:
- Beskæftigede i lokale virksomheder i kvarterløftområderne på de tre tidspunkter
- Bolig- og ejendomsdata fra BBR registeret pr. 1.1.2002.

De udtrukne registerdata bruges til at karakterisere og gruppere beboere og tilflyttere, samt til at analysere erhvervs-, kvalifikations- og beskæftigelses-

strukturen – både hos beboere, beskæftigede og virksomheder i områderne – samt i hvor høj grad – og hvilke – beboere der arbejder lokalt.

Projektregistreringer

Til brug for evalueringen og til særlige årsrapporter undervejs i forløbet er undervejs gennemført en registrering af projekterne og deres forløb. På grundlag heraf er der udarbejdet årsrapporter i hhv. 1998, 1999 og for 2000-01.

I forbindelse med registreringen er følgende oplysninger blevet leveret af de lokale kvarterløftsekretariater:

- Baggrund for, formål med og målgrupper for projektet
- Succeskriterier
- Aktiviteter under projektet i den givne periode
- Finansiering
- Organisering og borgerdeltagelse i projektet
- Projektets videreførelse og forankring

Belysning af kvarterløft indsatsen

Beskrivelsen af kvarterløft indsatsen er baseret på projektregisteret med supplerende undersøgelser – især vedrørende de fysiske indsatser og vedrørende finansieringen.

Et af problemerne i forbindelse hermed har været, at en del af de registrerede projekter enten slet ikke er blevet realiseret, eller er kommet så sent i gang at de ikke kan have haft nogen effekt for udviklingen i områderne på evalueringstidspunktet. I beskrivelsen af indsatsen har vi valgt så vidt muligt kun at medtage projekter, som kan formodes at have betydet noget for udviklingen i området og de målte effekter.

Evalueringen af effekten af indsatsen

Der er opstillet nogle generelle evalueringskriterier, som tager udgangspunkt i Byudvalgets generelle formulering om, at formålet med kvarterløft er at "vende udviklingen" i områderne. Desuden medtages nogle af de målsætninger som er mere eller mindre fælles for alle områderne. Det drejer sig om følgende kriterier:

Områdets generelle attraktivitet og omdømme

- Er fraflytningen fra området og ønsker om at flytte reduceret?
- Er sammensætningen af tilflytterne ændret i en retning som skaber en mere blandet beboersammensætning (flere beskæftigede og evt. færre etniske minoriteter)?
- Er områdets omdømme generelt forbedret?

De sociale og beskæftigelsesmæssige forhold

- Er beboersammensætningen blevet mere blandet?
- Er flere af beboerne kommet i beskæftigelse?
- Er kriminaliteten reduceret?
- Er andre synlige sociale problemer reduceret?

De fysiske omgivelser

- Er bygninger og byrum blevet pænere?
- Er der bedre nærhed eller adgang til grønne områder?
- Er der mindre trafik og støj?
- Er der flere opholds- og mødesteder?

Byfunktioner og sociale netværk

- Er der kommet flere erhvervsvirksomheder og arbejdspladser?
- Er der kommet flere sociale aktiviteter i området?
- Er der kommet mere privat og offentlig service?

I tabel 9 er vist, hvorledes de indsamlede data bruges til at belyse de generelle evalueringskriterier

Tabel 9. Anvendelse af data fra hhv. interviews og registre til belysning af evalueringskriterierne.

	Interviews	Registerdata
<i>Områdets beboere og dets generelle attraktivitet og omdømme:</i>		
Er fraflytningen fra området og ønsker om at flytte reduceret?	X	X
Er sammensætningen af tilflytterne ændret?		X
Er områdets omdømme generelt forbedret?	X	
<i>De sociale forhold</i>		
Er beboersammensætningen blevet mere blandet?		X
Er flere af beboerne kommet i beskæftigelse?		X
Er kriminaliteten reduceret?	X	
Er andre synlige sociale problemer reduceret?	X	(X)
<i>De fysiske omgivelser</i>		
Er bygninger og byrum blevet pænere?	X	
Er der bedre adgang til grønne områder?	X	
Er der mindre trafik og støj?	X	
Er der flere opholds- og mødesteder?	X	
<i>Byfunktioner og sociale netværk</i>		
Er der kommet flere erhvervsvirksomheder og arbejdspladser?		X
Er der kommet flere sociale aktiviteter i området?	X	
Er der kommet mere privat og offentlig service?	X	X

Registerdata anvendes til at belyse til- og fraflytningen, udviklingen i beboersammensætningen, udviklingen i beskæftigelsen og udviklingen i virksomheder og arbejdspladser i områderne. Desuden undersøges udviklingen i andelen af beboere, der modtager forskellige former for offentlig bistand, som en indikator for de sociale problemer i området.

Telefoninterviewene skal give grundlag for at vurdere udviklingen i flytteønsker, områdernes omdømme, kriminalitet og andre synlige sociale problemer, de fysiske omgivelser og den sociale aktivitet.

3. Ghattodebat, byudvalg og kvarterløft

Baggrunden for kvarterløft

I de otte år fra 1993 til 2001 med socialdemokratisk regering skete der en del ændringer i den måde, det politiske system opfattede byerne på. En væsentlig del af baggrunden for dansk bypolitik i 1990erne var øgede etniske og sociale spændinger i mange boligområder i byerne. Samtidig var der i pressen, den offentlige debat og blandt politikere en voksende bekymring for den tiltagende opsplitning af danske byer, der ikke tidligere i samme grad havde været delte byer, som det kendes fra Nordamerika og visse europæiske lande. I sommeren 1993 nåede ghettodebatten et højdepunkt især foranlediget af borgmestre på Københavns Vestegn, der gjorde opmærksom på de betydelige problemer, som indvandringen skabte i deres kommuner. Da de desuden pegede på, at de etniske og sociale problemer kunne give en stærk politisk effekt ved de kommende kommunalvalg senere samme år, begyndte ledelsen i det socialdemokratiske parti at lytte. Resultatet blev oprettelsen af et Regeringens Byudvalg. Byudvalgets første initiativ var et socialt program i sociale boligbebyggelser, hvor nyansatte beboerrådgivere sammen med omfinansieringer og lejenedsættelser skulle løse problemer i de store bebyggelser fra 1960erne, 1970erne og 1980erne. Senere fulgte det ny politiske produkt kvarterløft. Kvarterløft var en i dansk sammenhæng ny måde at håndtere problemer i byer på. Det første kvarterløfteksperiment blev iværksat i Københavns Nordvestkvarter i 1994 efter udenlandsk inspiration. I 1996 inviterede bolig- og byministeren landets (storby)kommuner til at udarbejde forslag til kvarterløft, der ville kunne modtage statslig støtte efter byfornyelsesloven. Atten kommuner søgte og seks nye bydele blev udvalgt til støtte. Dermed var Danmark – om end sent – kommet med i en udvikling, som allerede havde været i gang i Europa siden midten af 1980erne. Blandt de første til at se byernes udfordringer som andet og mere end et spørgsmål om arealanvendelse, trafik og fysisk renovering af bygninger var myndighederne i Frankrig og Holland, hvor sociale udviklings- og fornyelsesprogrammer blev sat i gang allerede fra tidligt i 1980erne. I flere europæiske lande blev de bypolitiske initiativer – især i 1990erne – til, fordi manglende etnisk integration havde ført til store politiske nederlag for de etablerede partier siden 1988. Det franskbaserede netværk *Quartier en Crise* samlede tidligt på tværs af lande europæiske aktører, der ønskede at flytte fokus i bypolitikken fra det fysiske til det sociale og etniske. Efter Holland, Belgien, Frankrig og England fulgte Skotland, Tyskland, Italien, Sverige og flere andre lande med politiske programmer, der rettede stigende opmærksomhed på byernes sociale, etniske og økonomiske problemer. I mange europæiske lande valgte man, fordi problemerne var synlige på bestemte 'hot spots' i byerne, at orientere de politiske initiativer mod udvalgte kvarterer. Samtidig var det opfattelsen, at problemerne i byerne bestod af flere og komplekst sammensatte udfordringer og derfor krævede integrerede eller tværfaglige midler.

Holland: 'Probleem-cumulatiegebiedenbeleid' (1985), 'Sociale Vernieuwing' (1989) and 'Big Cities Policy' (1993)

Frankrig: 'Développement Social des Quartiers' (DSQ, 1981), 'Développement Social Urbain' (DSU, 1988), 'Politique de la Ville' (1993), 'Politique de la Ville et Contrat de Ville' and 'Politique Territoriale de Développement Solidaire et de Renouvellement Urbain' (1998)

Tyskland: NRW Programme 'Benachteiligte Stadtgebiete' (1993), Programme des Bundesministerium für Verkehr, Bau und Wohnung 'Stadtteile mit besonderem Entwicklungsbedarf – Die Soziale Stadt' (1999)

England: 'City Challenge' programme (1990), 'Single Regeneration Budget' (SRB-programme, 1993) complemented by a 'New Deal for Communities' (1998);

Norge: 'Distressed Urban Areas Programme'

Sverige: 'Ytterstadssatsningen', 'Storstadssatsningen'

Finland: 'Pilots Projects Suburban Improvement'

Belgien: The Flemish 'Vlaams Fonds voor de Integratie van Kansarmen' * VFIK, (1992) and 'Sociaal Impulsfonds' (SIF, 1996), 'Projet de Quartiers' in the Brussels Metropolitan Region.

Europæiske Union: 'URBAN Community Initiative Programme' (1994), 'URBAN II' (1999).

Kilde: www.ufsia.ac.be/ugis.

Årsager til at bykvarterer kommer i krise

Overordnet skyldes de voksende byproblemer i Europa i 1980'erne og – 90'erne en radikal omstilling i de europæiske samfund. I Vesteuropa starter ændringerne tidligere end i Østeuropa, hvor udviklingen blev holdt tilbage med politiske midler helt frem til 9. november 1989. Omstillingsprocessen er blevet kaldt ved mange navne – overgang til post-industrielt samfund, service-samfund, informationssamfund, globalisering. Under alle omstændigheder sker der en økonomisk omstilling, fordi virksomheder i tidligere økonomisk meget dominerende erhverv blev udkonkurreret af producenter i andre dele af verden, hvor fremstillingsomkostningerne er lavere. I stedet er der til gengæld vokset mange nye erhverv frem, heraf især mange serviceerhverv og såkaldte videnbaserede. De nye virksomheder efterspørger imidlertid nye og andre kvalifikationer hos medarbejderne, hvorfor mange, der før var ansat i de traditionelle erhvervs virksomheder, bliver overflødige. Der er mange lokale variationer af omstillingen, lige som den som nævnt forløber tidsmæssigt forskelligt i forskellige lande. I områder, der tidligere var domineret af minedrift og råstofbearbejdning eller tung fremstillingsindustri – som Belgien, Frankrig og England – medførte krisen i den type industrier allerede midt i 1980'erne omfattende økonomiske vanskeligheder i de pågældende byer og for deres indbyggere. Massearbejdsløshed og faldende indkomster og skatteindtægter sendte byerne i en forfaldsspiral, hvor ugunstig økonomisk udvikling underminerede byernes mulighed for at løse de eksplosivt voksende sociale problemer med de midler, der traditionelt har været benyttet af velfærdsstaten. Byernes problemer udgjorde en stigende politisk trussel mod de siddende (socialdemokratiske) bystyrelser rundt om i Europas gamle industribyer, fordi den økonomiske tilbagegang sammen med øget immigration medførte voksende etniske og sociale spændinger, som truede med at polarisere det politiske billede og medføre yderligere valgnederlag for de gamle partier. Samtidig med at byernes problemer var en betydelig økonomisk udfordring til både den lokale og nationale velfærdsstat, stillede velfærdsstatens eget kolossale bureaukrati og kompleksitet sig mere og mere i vejen for løsning af de påtrængende sociale opgaver. Også i Danmark kom den traditionelle socialdemokratiske udgave af velfærdsstaten kom til kort over for byernes udvikling, fordi grænsen for borgernes klientgørelse var nået, om ikke af andre grunde så af ressourcemæssige. Samtidig med at mange på arbejdsmarkedet var nedslidte eller gjort overflødige manglede de voksende mængder af immigranter selv de mest basale kvalifikationer af relevans for

det danske arbejdsmarked. Samlet resulterer det således i en kolossal – og stadig voksende – forsørgerbyrde, som i Danmark traditionelt varetages af staten og kommunerne, ikke af familierne eller virksomhederne. Desuden havde det statslige, men også kommunale, bureaukrati vokset sig så stort og komplekst, at det var et behov i sig selv blot at koordinere de forskellige offentlige ministerier og forvaltninger. Der var således ikke alene af faglige grunde brug for nye metoder, men især på grund af stærke politiske og institutionelle interesser, brug for at forsøge sig med en ny tilgang og akut behov for at udvikle metoder, der kunne gøre de problemramte bydele mindre afhængige af offentlige tilskud og mere økonomisk og institutionelt selvberende.

Dansk byfornyelsen indtil midten af 1990'erne

I Danmark var tidligere erfaringer med byfornyelse – der reelt altid har været bygningsfornyelse i boligministeriets regi – medvirkende til at man ønskede at prøve nye modeller som kvarterløft. I 1970'erne var der mange steder gennemført totalsaneringer, hvor de gamle bygninger i hele karreer eller dele af kvarterer blev revet ned og erstattet med nybyggeri. Det skete ofte under stor politisk tumult og imod krav om bevarelse af de gamle, billige boliger, så ikke kvarterets beboere blev tvunget ud på grund af dyre huslejer i nybyggeriet. Faktisk skete der nok en umiddelbar udskiftning af beboerne mange steder, men de nye der flyttede ind var immigranter med endnu ringere social integration til følge. På den måde skabtes grobund for nye fattigdomslommer og ghettoer. Både på grund af politisk modstand mod den drastiske saneringsmetode og på grund af de uønskede effekter i form af nye fattigdomskvarterer i de sociale boliger i indre bydistrikter blev byfornyelsespolitikken ændret i 1980'erne. I stedet for den sanerende indsats forsøgte man nu med en bevarende indsats. De gamle bygninger blev ikke længere revet ned, men renoveret. Omkostningerne ved byfornyelsen var dog fortsat ret høje. Samtidig var rådgivernes honorar fastsat som en fast andel af de samlede renoveringsomkostninger. Der var dermed et direkte incitament til at få gjort byfornyelsessagerne så dyre som muligt, og for eksempel på Vesterbro og i Nordvestkvarteret i København opnåede man kvadratmeterpriser for boligbyggeri og renovering med priser op til fra kr. 18.000 til kr. 30.000 pr. kvadratmeter. Der var derfor i byfornyelsens egen historie også mange gode grunde til at Boligministeriet ønskede nye former for byfornyelse indført for at få omkostningerne bragt ned. Størsteparten af byfornyelsesmidlerne blev dog fortsat fastholdt til bygningsrenovering, men kvarterløft blev kaldt et eksperiment og blev på den måde en ny – omend beskeden – del af byfornyelsen i en periode. Efter finanslovsforhandlinger i midten af 1990'erne mellem den socialdemokratiske regering og de øvrige socialistiske partier kom kvarterløft til at stå som en slags bud på hvad et nyt socialdemokratisk bypolitisk eksperiment kunne være. I København kom kvarterløft tidsmæssigt kort efter, at bydelsråd var blevet introduceret. Bydelseksperimentet blev efter folkeafstemning stoppet igen. Kvarterløftene, som var igangsat af staten, fortsatte derimod og kunne opfattes som en alternativ måde at lede byens udvikling på, i al fald i København. Her var den socialdemokratiske ledelse af byen modstander af bydelseksperimentet, mens den i hele forløbet har givet stærk opbakning til kvarterløft, som har været under central koordinering.

Udformningen af kvarterløft i Danmark

I for eksempel England var det i første omgang en kombination af øget indblanding fra den centrale stat og øget liberalisering, som blev valgt som den ny strategi for byerne. Siden er der både i England og på kontinentet blevet lagt mere vægt på en integreret og ofte bydelsbaseret tilgang til genopret-

ningen af de udsatte bydele. I mange af de europæiske programmer fastholdes det således fortsat at de politiske initiativer skal målrettes geografiske afgrænsede områder eller bydele. I Danmark blev der i den danske regerings Byudvalgets specifikation af kravene til kvarterløftprogrammer i kommunerne lagt vægt på, at

- bydelene både skulle rumme svagheder og styrker, problemer og ressourcer
- bydelenes aktører – borgere, virksomheder, private og offentlige organisationer – skulle inddrages
- samarbejdet mellem bydelen, kommunen og staten skulle reguleres med kontrakter (mål- og rammestyring) (Byudvalget 1996).

Boligministeriet præciserede senere mere udførligt hvad Byudvalgets kvarterløft var. For det første vedrørte det en udvidelse af demokratiet. For det andet var det et politisk program med et geografisk fokus (på kvarteret), og ikke en sektorvist organiseret politik, som man traditionelt kendte det. For det tredje var det "helhedsorienteret". Og endelig var kvarterløft en med kontrakter styret proces (Munk 1998a).

I 2002 skriver Statens Sekretariat for Kvarterløft at formålet er at

"... vende negative udviklingsspiraler i byområder til positive."

"Virkemidlerne i kvarterløftstrategien kan sammenfattes i følgende punkter:

Kvarterløft er helhedsorienteret, dvs. baseret på en koordineret og integreret indsats. De forskellige indsatser på i princippet alle sektorområder skal gensidigt understøtte hinanden og projektets overordnede formål. Dette stiller krav til koordinationen på tværs af forvaltningerne i kommunen og kræver tillige, at der er mod til at turde udfordre traditionelle løsninger, strukturer og organiseringer, hvis resultatet skal blive vellykket.

Kvarterløft inddrager de lokale kræfter i området. Herved tænkes der på borgerne, lokale institutioner og foreninger, virksomheder, kirkelige netværk m.v. Der lægges i den forbindelse betydelig vægt på dialogen mellem borgere og eksperter. Der eksperimenteres også med nye former for borgerinddragelse, herunder også med elektroniske innovationer. I mange områder spiller en folkeligt funderet økologisk indsats en betydelig rolle.

Kvarterløft lægger op til indgåelse af partnerskaber, dvs. et forpligtende samarbejde mellem offentlige myndigheder og institutioner indbyrdes og mellem det offentlige og den private sektor. Det kan dreje sig om inddragelse af private foreninger (idrætsklubber, handelstandsforeninger mv.) eller helt nye veje i samarbejdet mellem den offentlige og private sektor.

De første 7 kvarterløftprojekter blev igangsat i 1997 som forsøg og derfor afspejlede valget af områderne også en bred vifte af problemer. Med de 5 nye i 2001 blev der i større grad lagt vægt på områdernes sociale problemer. For alle projekterne er der dog også lagt vægt på, at der er ressourcer i området, som kan udnyttes til at gøre noget ved problemerne f.eks. ledige arealer og bygninger eller et godt foreningsliv."

(http://www.kvarterloeft.dk/hvad_kvarterloft/hvad_er_kvarterloeft/index.htm, lokaliseret 23.10.2002)

Initiativet til kvarterløft blev oprindeligt taget af staten ved det daværende boligministerium i juni 1996. Som det fremgår af citatet oven for fra Statens Sekretariat for Kvarterløfts internethjemmeside skal de syv første kvarterløft fra 1997 opfattes som forsøg.

Udvidelse af demokratiet

Boligministeriet markedsførte kvarterløft som et bypolitisk, men også som et demokratisk eksperiment. I kvarterløftkommunerne blev det nye program lanceret overfor borgerne ofte med understregning af, at borgerne nu fik mulighed for at få afgørende indflydelse på anvendelsen af ny ressourcer, som kom til et kvarter, der måske længe havde været for negligeret af bystyret. Den teknokratiske betænkelighed var, at hvis man skulle til at overlade til borgene at bestemme i byplanspørgsmål så ville det hurtigt kunne gå ud over kvaliteten (Nue Møller 1998). Den demokratiske betænkelighed gik blandt andet på, at ganske vist var kvarterløft et eksempel på en konkret udmøntning af en overordnet – og ny – helhedsorientering i bypolitikken, men at der ikke automatisk var lighedstegn mellem lokal aktivitet og demokratisk aktivitet. Der blev peget på, at inddragelse af mindre organiserede sociale grupper er uhyre vanskelig og tidskrævende og ikke så realistisk, mens kapable og organiserede aktører måske nok kan være handleduelige, men også have en helt uspecificeret demokratisk status (Jensen 1998). Erfaringerne har siden vist (Engberg, Bayer & Tarnø 2000; Larsen 2001a), at der både har været mange eksempler på at de nævnte bekymringer var relevante, men også at der har været tilfælde, hvor de ikke er blevet opfyldt.

Kontraktstyring og succeskriterier

Allerede da kommunerne udarbejdede de foreløbige kvarterplaner – før borgerne kendte til de kommende kvarterløft – havde boligministeriet bedt dem om, at præcisere nogle succeskriterier for kvarterløftet som en del af først projektbeskrivelsen og siden den årligt genforhandlede samarbejdsaftale (kontrakt). Her kan man – nu efter kvarterløftet – direkte sammenligne (nogle af) succeskriterierne med, hvordan udviklingen i kvarteret er forløbet. Det er ikke alle succeskriterier, der er lige operationelle eller målbare i virkelighedens verden, lige som de kan være ment mere som et styringsredskab og mindre som en målestok for evaluering.

De områder, som kan få kvarterløft skulle være blandede områder både erhvervsmæssigt, boligsmæssigt og med hensyn til byfunktioner. Der kunne også være tale om områder, der som udgangspunkt er ensidige, men som har til hensigt at skabe et mere blandet kvarterforhold, eller en bedre sammenhæng med den omgivende by, eksempelvis boligområder, som fungerer som 'byer i byen'. Det forventedes, at boliger udgjorde en væsentlig del af et kvarterløftområde, således kunne deciderede centerområder eller erhvervsområder ikke komme i betragtning. Videre skulle området være af en vis størrelse, dvs. minimum 1000 indbyggere. Et sidste krav var at "området både skulle indeholde problemer og ressourcer, således at der kan skabes en frugtbar dynamik mellem de stærke og svagere dele af området".

Problemer, der kan løses

Der står ikke så meget i kravspecifikationen om, hvad det er for ændringer, der egentlig skal opnås ved hjælp af kvarterløftsindsatsen. Men man kan sige, at det nævnes indirekte ved, at der skal være en række problemer, som man kan "gøre noget ved". Der skal være "tale om betydelige problemer" og "ikke blot problemer indenfor en enkelt sektor, men derimod tale om problemer indenfor en bred vifte af sektorer". Blandt de problemer som nævnes er:

- Isolerede og segregerede byområder
- Stor arbejdsløshed og mange på overførselsindkomster
- Stort gennemtræk, som gør det vanskeligt at opbygge stabile netværk
- Fysisk nedslidning

- Mange på grønne områder
- Mangel på opholdssteder
- Trafikale problemer og trafikstøj
- Dårlig forsyning med kollektiv trafik
- Få butikker – ringe privat og offentlig service
- Få lokale arbejdspladser
- Få kultur og fritidstilbud
- Dårligt fungerende familier
- Misbrugsproblemer
- Vold og hærværk
- At beboerne ikke identificerer sig med kvarteret på en positiv måde
- At mange ressourcestærke flytter væk

Virkemidler

Derimod er der i kravspecifikationen nævnt nogle forskellige forslag til virkemidler, som kan tages i anvendelse i kvarterløft, og nogle målsætninger for disse.

For det første nævnes, at der skal være nogle "ressourcer" i områderne, som kan udnyttes i indsatsen. Det gælder fx det "demokratiske potentiale", dvs. organisering og netværk blandt lokale borgere, erhvervsliv og foreninger, eller ledige arealer og tomme bygninger, der kan udnyttes.

Af virkemidler og målsætninger for disse nævnes følgende, som eksempler:

Beskæftigelse:

- At bruge de passive menneskelige ressourcer aktivt og fortrinsvist lokalt
- At etablere et lokalt samarbejde på tværs af de eksisterende institutioner/skoler mv.
- At have en igangsættende effekt på lokalområdet, som rækker ud over det enkelte projekt
- At udvikle varige job indenfor servicesektoren

Social- og sundhedsområdet:

- Styrkelse af sociale kontakter og integration, fx mellem børn og voksne, danskere og ikke-danskere, og beboere med få og mange ressourcer, gennem etablering af aktiviteter, der giver mulighed for samvær og fællesskab
- Overvejelser om, hvordan "den sociale infrastruktur" i form af daginstitutioner, klubber, ældreråd mv. kan medvirke til at styrke netværk og aktivitetsmuligheder i området
- Særlige indsatser indenfor sundhedsområdet, fx over for narko- og alkoholmisbrug eller mere omfattende sundhedspleje

Skole- og undervisningsområdet:

- Virkemidler til bedre integration af flygtninge og indvandrere, fx ved ændring af skoledistrikter og nye modeller for undervisning af to-sprogede elever
- Åbne folkeskolen mere for lokale kulturaktiviteter og ungdoms- og voksenuddannelse mv.

Kriminalitetsforebyggende arbejde:

- Inddrag dette aspekt i de sociale, sundhedsmæssige og boligmæssige indsatser

Økologiske indsatser:

- Integrere agenda 21 handlingsplaner i kvarterløft
- Lokale miljøvejledere og grønne guider som ressourcepersoner
- Økologiske tiltag i forbindelse med boligindsatser og friarealer

Trafik:

- Trafik- og støjdæmpende foranstaltninger og bedre trafikbetjening
- Integration af området med den øvrige by

Kultur:

- Bred indsats med fritids- og kulturtilbud omfattende fx fritidsundervisning, teater, musik, idræts- og legeaktiviteter.

Bolig- og bygningsændringer:

- Ændret brug af eksisterende bygninger og arealer, fx gennem funktions- og ejerskifter. Det kan være ældre fabriksbygninger, der ombygges til nye kvartersnære funktioner: kulturelle institutioner, mindre sportsanlæg, markedspladser eller lignende, der er med til at give området yderligere funktioner
- Ændrede ejerforhold for boliger, således at der kommer en mere blandet boligsammensætning

Det forudsættes, at en egentlig opstilling af målsætninger skal gøres af kommunerne i form af såkaldte "succeskriterier" for indsatsen. Som eksempler på sådanne nævnes: forbedring af beskæftigelsen, større beboerstabilitet, tilføjelse af flere overordnede byfunktioner, fald i områdets kriminalitet, en mere blandet beboersammensætning, og at området generelt bliver mere attraktivt.

4. Kvartererne, deres problemer og ressourcer før indsatsen

Beskrivelse af de syv kvarterer

En oversigt over de syv kvarterløftområder ses i tabel 10.

Tabel 10. Oversigt over de syv kvarterløftområder.

Kvarterløft område	Kommune	Antal beboere 1998	Antal boliger 1998	Antal arbejds- pladser i kvarter- et 1998	Arbejdspl./ beboere
Holmbladsgadekvarteret	København	16.300	10.000	5.100	31%
Femkanten	København	6.500	4.100	900	14%
Kgs. Enghave	København	13.500	8.900	2.000	15%
Avedøre Stationsby	Hvidovre	5.900	2.600	800	14%
Ålborg Øst	Ålborg	14.500	6.500	5.900	41%
Tøjhushaven	Randers	1.000	700	600	60%
Sydvestkvarteret	Kolding	5.400	2.300	1.100	20%
I alt		63.100	35.100	16.400	26%

Kilde: Registerdata.

I det følgende gives en kort karakteristik af områderne baseret bl.a. på kommunernes egen beskrivelse af dem.

De ældre københavnske kvarterer

I Københavns Kommune blev der givet støtte til kvarterløft i tre forskellige kvarterer: Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave og Femkanten.

Det ældste område er *Holmbladsgadekvarteret* på Amager. Det var et bygningsmæssigt temmeligt nedslidt kvarter, præget af mange to-værelseslejligheder i etageejendomme, hvoraf mange fra århundredskiftet. Der er ikke en naturlig afgrænsning af området og der er tydelig karakterforskel på bebyggelsen i boligområdet mod sydvest og erhvervsområderne mod nord og øst. Boligbebyggelsen består overvejende af karrébebyggelser i fire-fem-etager. Området havde brug for en betydelig traditionel byfornyelsesindsats. I selve området, som har 16.000 indbyggere, er der mangel på rekreative arealer, og der var betydelige trafikproblemer. Arbejdsløsheden er stor, ligesom der er betydelige sociale problemer. Kvarteret har mange private udlejningsboliger og et stort antal andelsboliger. Der er en del arbejdspladser i kvarteret

Kgs. Enghave har nogenlunde samme indbyggerantal som Holmbladsgadekvarteret. Kongens Enghave er placeret midtvejs mellem forstæderne og centrum af København. Den er oprindelig blevet til som en meget veltilrettelagt og gennemplanlagt bydel og var i mange år anset for at være en meget attraktiv bydel. Bydelen er meget klart defineret, fordi den er afgrænset til alle sider af henholdsvis vand, grønne områder og industri. Men denne klare afgrænsning har også haft sin pris for bydelen, som er blevet meget isoleret - især i takt med at de store arbejdspladser i havneområdet lukkede. Der er i dag relativt få arbejdspladser tilbage og en del af dem er i virksomheder, der kræver ansatte med et højere uddannelsesniveau, end bydelens beboere

har i almindelighed. Inden for rammerne af bydelen er den karakteriseret af en række klart afgrænsede områder, som er adskilt - typisk af store trafikårer: I nord ligger Bavnehøj kvarteret, som afgrænses af henholdsvis banearealerne mod nord, syd og øst og Vestre Kirkegård i vest. Længst østpå ligger de store industriarealer, som efter en periode med lukninger og tomme bygninger er ved at blive et attraktivt sted for højteknologiske virksomheder. Boligmassen er dog noget nyere med mange, især almennyttige boliger fra mellemkrigstiden. Der er betydelige trafikproblemer, idet kvarteret gennemskæres af flere store trafikårer. Ligesom i Holmbladsgade kvarteret er der mange små boliger. Der var stor arbejdsløshed og også mange på andre overførselsindkomster før kvarterløftet.

Den del af Nordvest kvarteret i København, som kaldes *Femkanten*, var præget af en stor koncentration af utidssvarende boliger. Afgrænsningen af området er betinget af "naturlige" barrierer i form af veje og kirkegårde, mere end af lokale tilhørsforhold. Kvarterløftet startede allerede i 1996 og var en forløber for de øvrige områder. Over halvdelen af boligerne i kvarteret er udlejningsejendomme, og området er rent ejermæssigt præget af et større boligselskab. Husstandsstørrelsen i området er lille og aldersgennemsnittet for beboerne er højt. Kvarteret er endvidere præget af en stor beboermæssig udskiftning. Der er relativt få arbejdspladser i kvarteret.

To nyere forstadsområder

De yngste områder er *Avedøre Stationsby* i Hvidovre og *Aalborg Øst* i Aalborg (se kort i bilaget). De er opført i perioden 1960-1980 og er begge gode eksempler på "super-planlagte" byer. Inspirationen til Stationsbyen er hentet fra Dubrovnik i det tidligere Jugoslavien, mens Aalborg Øst kan være inspireret af den engelske haveby med masser af grønne områder. Hvor Avedøre Stationsby er samlet inden for bymuren, dækker Aalborg Øst et kæmpeområde - så stort at det kan siges at bestå af flere bydele.

Avedøre Stationsby i Hvidovre kommune er et eksempel på en bydel, som i et vist omfang kan siges at være afsondret fra omgivelserne og som i høj grad mangler bykulturelle elementer. Fysisk forekommer den meget indadvendt med den omgivende bymur og bebyggelsen "Store Hus". Den er omgivet af de grønne områder Vestvoldanlægget og Avedøre Sletten, samt af det store industriområde Avedøre Holme. Avedøre Stationsby er et typisk 70'er beton byggeri, der ligger i umiddelbar nærhed af en S-togsstation. Avedøre Stationsby er det boligmæssigt set reneste område, idet det er en hel almennyttig by på ca. 6.000 indbyggere. Der er få arbejdspladser i kvarteret.

Aalborg Øst blev bygget 6 - 8 km fra Aalborgs bymidte på bar mark. Bydelen blev planlagt meget nøje. Der var en klar fysisk adskillelse mellem industri, almennyttigt byggeri, parcelhusområder, institutioner osv. Og der var god plads i den nye bydel. Ca. 30 km² i alt hvoraf dog kun ca. 800 ha. blev inddraget til boligområde. Det gav også gode muligheder for at udlægge store grønne områder til rekreative formål. Aalborg Øst, der har omkring 15.000 indbyggere, er også domineret af almennyttigt boligbyggeri, men er mere blandet, idet området er udbygget mellem 4 gamle landsbyer og idet der er en betydelig mængde ikke almennyttige boliger. Der er en del arbejdspladser i området - en del industri og engroshandel i den nordlige del, samt Ålborg Universitet.

To ældre provinsbykvarterer

Tøjhushaven i Randers er det mindste af kvarterløftprojekterne. Det har kun 1100 indbyggere og er beliggende ganske tæt på bymidten og lige op af havnen. Det er et meget blandet kvarter både med hensyn til befolkning, bo-

ligtyper og erhvervsejendomme. På trods af den tætte beliggenhed ved bymidten virker området afskåret herfra på grund af trafikale barrierer. Det består af 3 områder med hver sit særpræg: Østergadekvarteret, Tøjhushavekvarteret og Laksegadekvarteret. Tættest på bymidten ligger Østergadekvarteret, der blev udbygget i forlængelse af middelalderbyen. Indtil for 30-40 år siden var kvarteret en del af byens pulserende liv, men i 1960'erne ændrer kvarteret sig radikalt, fordi det bliver adskilt fra bymidten af Østervold. Området var præget af en blanding af detailbutikker, boliger, og forskellige kulturinstitutioner. Der var få egentlige gaderum i Østergadekvarteret - og dem der var, var generelt triste og nedslidte. Tøjhushavekvarteret og Laksegadekvarteret, er et typisk provins brokvarter. Området har en slags øagtig status, fordi det er adskilt fra omverdenen af flere barrierer. I dag består bebyggelserne hovedsageligt af etageejendomme og villaer fra 1860-1915. Langs Tøjhushavevej er der eksempelvis en række store byvillaer, som stadig udgør et særligt træk i kvarterets bebyggelse. Selv om der er sket en del privat byfornyelse i de senere år, bærer kvarteret præg af en kraftig nedslidning. En stor del af boligerne var små og utidssvarende. Gårdrummene har grønne haver. Kvarteret har tidligere været plaget af tilbagevendende oversvømmelser, som nu er ophørt efter kvarterløftindsatsen. Området har en park, Tøjhushaven. Der har været stigende trafikproblemer i området. Der er mange utidssvarende boliger. Der er en stigende flyttefrekvens og voksende sociale problemer, men også mange aktive beboere og et godt sammenhold, samt gode kultur- og fritidstilbud. Området har desuden en blandet befolkningssammensætning, men er på vej til at blive tømt for de småerhverv, som har præget bydelen. Området har imidlertid også haft mange kvaliteter, bl.a. en aktiv beboerorganisation.

Sydvestkvarteret i Kolding er et typisk byområde i en større provinsby med ældre villaer, nyere parcelhuse og større og mindre blokbyggerier flettet ind i hinanden. Kvarteret rummer på én gang nogle af Koldings smukkeste og mest attraktive ældre villaveje og en koncentration af sociale problemer i en klynge ældre, kommunale udlejningsejendomme. Der er tale om et ret blandet kvarter med en åben bebyggelse af ét- og toetagers enfamiliehuse, samt etageboliger i 3-4 etager. Det er især i etageboligerne, at der er tale om sociale problemer. Der findes ikke erhverv og detailhandel i større stil. Dog findes der i randområderne forskellige mindre erhvervsvirksomheder og tre større dagligvarebutikker. De grønne områder i kvarteret udgøres for størstedelens vedkommende af private haver og udearealer ved etageejendomme. Derudover findes to sportsanlæg, to kolonihaveområder, en kirkegård samt Stejlbjerganlægget, et parkområde. Endeligt findes der tre legepladser, som alle trænger til udvidelse og forbedring. Kvarteret var præget af monotone og oplevelsesfattige gadestrækninger og friarealer. Kvarteret var ligeledes præget af megen hurtigkørende, gennemkørende og tung trafik. Omvendt har mange dele af kvarteret atmosfære, og der findes en del værdifulde bebyggelser og grønne arealer. Samtidig ligger kvarteret tæt på Kolding bymidte og har en god kollektiv trafikforsyning. Store dele af kvarteret er beboet af generelt velfungerende og ressourcestærke mennesker, her er mange børnefamilier og en stor del af beboerne deltager aktivt i idræts- og foreningslivet. Der er dog tale om betydelige udsving i de enkelte delområder. I visse af etagebebyggelserne er andelen af beboere på kontanthjælp således fire gange højere end gennemsnittet. Næsten en fjerdedel af de personer, der behandles for alkoholproblemer i Kolding, kommer fra kvarterets etageejendomme, ligesom der er tydelige narkotikaproblemer i flere delområder. Tilsvarende er der flere arbejdsløse i disse områder end i resten af Kolding.

Boligforholdene

Kvartererne er domineret af forskellige ejerformer i boligmassen, som det fremgår af tabel 11.

Tabel 11. Boliger fordelt på ejerform i kvartererne 1998, i pct.

	Ejerboliger i enfamilies- huse	Ejer lejligheder	Andels boliger	Almene boliger	Private udlejnings- boliger mv.	I alt
Holmbladsgade	0	21	39	13	26	100
Femkanten	3	2	24	36	35	100
Kgs. Enghave	0	11	15	54	20	100
Avedøre St.By				100	0	100
Ålborg Øst	24	0	3	58	14	100
Tøjhushaven	4	14	11		71	100
Sydvestkvarteret	51	5	0	10	34	100
Hele landet	47	5	6	19	22	100

Kilde: BBR registerdata.

I de københavnske kvarterer er der en del private udlejningsboliger. Forskellen mellem dem er, at Holmbladsgadekvarteret har mange andelsboliger og Kgs. Enghave mange almene boliger, mens Femkanten har begge dele.

Avedøre Stationsby og Ålborg Øst er domineret af store almene bebyggelser, men der er også en del parcelhusområder i Ålborg Øst. Tøjhushaven består næsten udelukkende af private udlejningsboliger, offentlige udlejningsboliger mv., mens der i Sydvestkvarteret er flest parcelhuse.

I tabel 12 er vist forskellige karakteristika ved boligerne ved kvarterløftets start i 1998.

Tabel 12. Beskrivelse af boligmassen 1998.

	Etageboliger %	Små boliger *) %	Install. Mangler %	Opført før 1940 %
Holmbladsgade	100	48	30	71
Femkanten	97	56	22	75
Kgs. Enghave	100	56	9	50
Avedøre St.By	70	14	0	0
Ålborg Øst	49	22	1	5
Tøjhushaven	95	29	24	89
Sydvestkvarteret	42	16	14	42

*) Boliger under 60 m². Kilde: BBR registerdata.

De københavnske kvarterer og Tøjhushaven består næsten udelukkende af etageboliger opført før 1940. I Kgs. Enghave er der dog en del boliger opført efter krigen. Avedøre Stationsby er også domineret af etageboliger og hele området er opført i 1970'erne. I Ålborg Øst og Sydvestkvarteret er ca. halvdelen etageboliger og i Sydvestkvarteret er en del af boligerne fra før krigen.

Boligkvaliteten var ved starten af kvarterløftet i 1998 bedst i de nyere områder (Avedøre Stationsby og Ålborg Øst), der også har relativt få små boliger. I de københavnske kvarterer var der mange små boliger under 60 m². Der var flest installationsmangler i Holmbladsgadekvarteret, Femkanten og Tøjhushaven, mens der var relativt få i Kgs. Enghave.

Beboernes vurderinger af de fysiske kvaliteter ved områderne

Der blev i 1998 gennemført en beboersurvey i områderne (se bilag), som nærmere belyser beboernes opfattelser af de fysiske omgivelser (tabel 13).

Tabel 13. Beboernes opfattelse af de fysiske omgivelser i 1998. Andelen af beboere (pct.), som fandt at forholdene især var dårligt ved området.

	Holm- blads- gade	Fem- kanten	Kgs. Enghave	Avedøre Stati- onsby	Ålborg Øst	Tøjhus- haven	Sydvest- kvarteret
Grimme bygninger, gader/ torve	65	44	43	51	39	53	28
Mangel på grønne områder	59	25	17	14	15	9	33
Trafik og støj	50	47	49	5	17	33	45
Snavs, forfald og graffiti	58	30	38	27	14	35	7

Kilde: Telefoninterviews 1998.

Der var generelt mest utilfredshed blandt beboerne med de fysiske forhold i de københavnske kvarterer, især i Holmbladsgadekvarteret og Kgs. Enghave. Der var størst tilfredshed i de nyere områder Avedøre Stationsby og Ålborg Øst. I Tøjhushaven var der utilfredshed med byområdets udseende – i Sydvestkvarteret med de grønne områder og trafikgener.

Kvarternes forsyning med service og erhverv

Kvarternes forsyning med privat og offentlig service ved kvarterløftets start kan belyses ved antallet af personer, der var beskæftiget med disse aktiviteter (tabel 14). Tallene viser kun noget om servicen indenfor de afgrænsede områder, hvor flere af kvartererne ligger rimeligt tæt på andre byområder med et stort udbud af service (Tøjhushaven, Holmbladsgadekvarteret og Sydvestkvarteret), mens andre ikke gør det.

Tabel 14. Kvarternes forsyning med service og erhverv i 1998 belyst ved antal arbejdspladser pr. 1.000 indbyggere i forskellige erhvervsgrupperinger.

	Holm- blads- gade	Fem- kanten	Kgs. Enghave	Avedøre Stati- onsby	Ålborg Øst	Tøjhus- haven	Sydvest- kvarteret
Detailhandel (dagligvarer)	18	5	8	7	8	3	10
Offentlig kultur, social- og sund- hedsservice	41	50	59	84	53	125	53
Forlystelser, kultur og sport	3	1	0	7	4	0	3
Restauranter mv.	9	1	3	0	7	13	7
Detailhandel (udvalgsvarer m.m.)	45	4	12	4	8	61	12
Erhverv i øvrigt, som skaber positivt liv *)	53	39	21	16	96	217	66
Fremstillingserhverv	92	15	14	2	125	49	37
Øvrige erhverv	47	18	27	6	100	128	19
I alt	307	132	143	127	402	595	207

*) Hoteller, finansierings- og forsikringsvirksomheder, forretningsservice og andre offentlige arbejdspladser end service. Kilde: Registerdata.

De fleste af kvartererne var underforsynet med dagligvare forretninger, set i forhold til kommunerne som helhed. Kun Holmbladsgadekvarteret er, som følge af et større butikscenter i området, mere velforsynet. Det samme gælder i endnu højere grad for detailhandel med udvalgsvarer, hvor Tøjhushaven dog er overforsynet.

Med hensyn til offentlig service er kun to af områderne bedre forsynet end gennemsnittet i kommunerne – nemlig Avedøre Stationsby og Tøjhushaven. Især i Holmbladsgadekvarteret, Femkanten og Sydvestkvarteret er der en mindre offentlig service til stede i selve kvarteret.

Restauranter og cafeer, samt forlystelser, kultur og sport har stor betydning for om der er liv i områderne. Også her er kvarterne generelt dårligere forsynet med dette en kommunerne som helhed. Det gælder især Kgs. Enghave og Femkanten.

Derudover kan det have betydning for livet i kvarterne, at der er andre erhverv. Nogle erhverv kan give et positivt bidrag fordi de trækker nye brugere til området, andre kan give et negativt bidrag fordi de skaber trafik og andre gener. Ser man på de mere "positive" serviceerhverv er der også her generelt færre i kvarterne end i kommunerne som helhed. Det er især tilfældet i Femkanten, Kgs. Enghave og Avedøre Stationsby, mens de er godt repræsenteret i Tøjhushaven og Ålborg Øst.

Opsummerende kan man sige, at Tøjhushaven og Holmbladsgadekvarteret er områder, der er relativt velforsynet med offentlig og privat service, mens Kgs. Enghave og især Femkanten er meget dårligt forsynet. Avedøre Stationsby mangler privat service, men er til gengæld velforsynet med offentlig service.

Beboernes vurderinger af mulighederne for oplevelser i kvarteret

Interviewundersøgelsen giver også muligheder for at belyse beboernes syn på i hvor høj grad kvarterne gav muligheder for oplevelser (tabel 15).

Tabel 15. Andelen af beboere, som i 1998 svarede ja til, at der manglede opholds- og mødesteder i kvarteret, og at der skete for lidt.

	Mangel på opholds- og mødesteder	Der sker for lidt
Holmbladsgadekvarteret	48	29
Femkanten	28	29
Kongens Enghave	27	26
Avedøre Stationsby	27	24
Ålborg Øst	34	34
Tøjhushavekvarteret	27	20
Sydvestkvarteret	28	28

Kilde: Telefoninterviews.

Det var især i Holmbladsgadekvarteret og Ålborg Øst, at beboerne manglede opholds- og mødesteder i 1998. På dette tidspunkt var beboerhuset i Femkanten allerede opført.

Opfattelser af at der skete for lidt i kvarteret var især udbredte i Ålborg Øst, men dog kun en tredjedel af beboerne. Flest var tilfredse med aktiviteten i kvarteret i Tøjhushaven.

Beboersammensætningen

Blandt andet som en følge af boligsammensætningen er der forskelle på husstandssammensætningen i kvarterne (tabel 16).

Tabel 16. Husstandene i kvartererne fordelt på familietype 1998, i pct.

	Enlige uden børn	Enlige med børn	Par uden børn	Par med børn	Øvrige	i alt
Holmbladsgade	57	6	21	9	8	100
Femkanten	62	6	16	7	9	100
Kgs. Enghave	65	4	18	6	7	100
Avedøre Stationsby	40	14	15	23	7	100
Ålborg Øst	36	10	25	22	6	100
Tøjhushaven	53	5	22	8	11	100
Sydvestkvarteret	34	6	31	21	8	100
Hele landet	38	4	31	20	7	100

Kilde: registerdata.

I de fire ældre kvarterer (Holmbladsgadekvarteret, Femkanten, Kgs. Enghave og Tøjhushaven) er der meget få familier med børn (mellem 10 og 15 pct.), og en stor del af disse er enlige forældre. Kvartererne er domineret af enlige uden børn og relativt få parhushold. I de tre andre kvarterer udgør børnefamilierne mellem 27 og 37 pct. af husstandene. I Ålborg Øst og Sydvestkvarteret er der også flere par uden børn.

I tabel 17 beskrives den sociale sammensætning af de voksne beboere i kvartererne i 1998.

Tabel 17. Beskrivelse af den sociale sammensætning af beboerne 18 – år i kvartererne 1998, i pct.

	Andel uden for arbejds- markedet 1)	Delvist be- skæftigede 2)	Pensionis- ter	Studerende	Fuldt be- skæftigede 4)	Indvandrere mv. 5)
Holmbladsgade	15	13	14	19	29	13
Femkanten	22	15	24	8	23	20
Kgs. Enghave	19	14	25	9	26	15
Avedøre Stationsby	29	19	8	8	27	32
Ålborg Øst	18	15	11	15	36	8
Tøjhushaven	15	20	14	10	35	3
Sydvestkvarteret	14	12	18	6	43	3
Hele landet	11	10	22	7	48	3,8

1) Førtidspensionister, kontanthjælpsmodtagere og heltidsarbejdsløse (Ledig mere end 80 pct. af det foregående år)

2) Ledig mellem 5 og 80 pct. af foregående år

3) Folkepensionister, efterløn mv.

4) I beskæftigelse mere end 80 pct.

5) Indvandrere og efterkommere fra andre lande end Vesteuropa, og andre rige lande.

Kilde: Registerdata.

I tabellen er i første kolonne vist andelen af voksne personer i den erhvervsaktive alder, som var marginaliseret i forhold til arbejdsmarkedet i 1998, dvs. enten førtidspensioneret, på kontanthjælp eller heltidsarbejdsløs. I anden kolonne er vist andelen af beboere med ustabil beskæftigelse, som har været inde og ude af arbejdsmarkedet i løbet af det foregående år. Især Avedøre Stationsby havde i 1998 mange beboere helt udenfor arbejdsmarkedet og også en del med delvist beskæftigelse. Andre mere socialt "belastede" områder var Kgs. Enghave og Ålborg Øst, mens de mindst socialt belastede områder var Sydvestkvarteret, Tøjhushaven og Holmbladsgadekvarteret.

Alderspensionisterne udgjorde ca. 25 pct. af beboerne i Femkanten og Kgs. Enghave, mens der var få i de nyere områder Avedøre Stationsby og Ålborg Øst. I Holmbladsgadekvarteret og i Ålborg Øst er der flere studerende end i de andre kvarterer. Der var meget få i Sydvestkvarteret.

Disse forskelle betyder, at der også var store forskelle mellem kvarterne mht. hvor mange beboere, der var i beskæftigelse. Flest fuldtidsbeskæftigede var der i Sydvestkvarteret, Tøjhushaven og Ålborg Øst. I Ålborg Øst er der imidlertid stor forskel på parcelhusområderne og de almene områder, hvor kun 25 pct. var i beskæftigelse. Femkanten havde færrest beboere i fuldtidsbeskæftigelse (23 pct.).

Også den etniske sammensætning af beboerne var meget forskellig. Avedøre Stationsby havde den største andel af indvandrere og efterkommere fra Østeuropa og den 3. verden, mens der var relativt få i Ålborg Øst. I de ældre kvarterer var det især Femkanten og Kgs. Enghave, som havde en del indvandrere. I Tøjhushaven og Sydvestkvarteret var der meget få.

Gener som følge af tunge sociale problemer og kriminalitet

Der er ikke nødvendigvis en enkel sammenhæng mellem beboernes status i forhold til arbejdsmarkedet og de tungere sociale problemer i områderne. Den i 1998 gennemførte beboersurvey i områderne belyser imidlertid beboernes opfattelser af omfanget af sociale problemer i områderne ved kvarterløftets start.

Tabel 18. Beboernes opfattelse af sociale problemer ved kvarterløftets start i 1998. Andelen som svarer ja til, at de selv føler sig generet af problemerne, i pct.

	Holmblads- gadekvarteret	Fem- kanten	Kgs. Enghave	Avedøre Stations- by	Ålborg Øst	Tøjhus- haven	Sydvest- kvarteret
Folk der drikker på gaden?	30	25	33	19	27	25	17
Narkomaner o.l.?	23	36	26	17	18	17	12
Tyveri og indbrud?	26	38	29	36	47	29	33
Hærværk	35	29	28	31	28	19	14
Vold og slagsmål	24	24	18	8	21	5	3
Husspektakler og støj fra naboere?	34	26	23	18	16	18	10

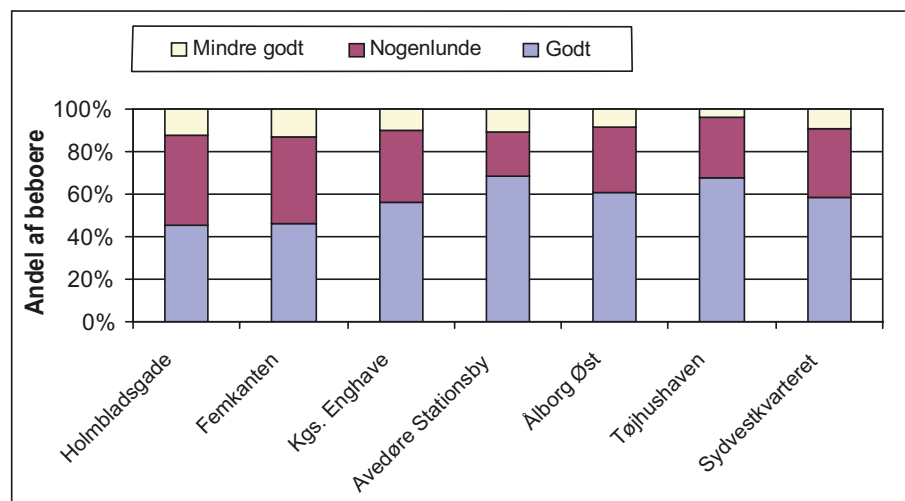
Kilde: Telefoninterviews 1998.

Det fremgår af tabel 18, at beboerne i de københavnske kvarterer følte sig mest generet af misbrugere og kriminalitet, især Holmbladsgadekvarteret og Femkanten, mens Kgs. Enghave især havde problemer med misbrugere. Tøjhushaven og Sydvestkvarteret havde de færreste problemer, mens Ålborg Øst og Avedøre Stationsby i en vis udstrækning havde problemer med tyveri og hærværk.

Socialt netværk

Som en forudsætning for kvarterløftindsatsen har været nævnt, at man skulle basere sig på lokale sociale netværk og ressourcer. En af forudsætningerne for dette er, at der eksisterer en gensidig tillid beboerne imellem. Telefoninterviewene i 1998 kan belyse i hvor høj grad dette var tilfældet i kvartererne (figur 5).

Generelt var det kun få af beboerne i kvartererne i 1998, som udtrykte en generel mistillid til de andre beboere. Ca. halvdelen mente at have et godt forhold til andre beboere. Den største tillid til andre beboere fandtes i Avedøre Stationsby og i Tøjhushaven, den mindste i Holmbladsgadekvarteret og Kgs. Enghave.

Figur 5. Beboernes angivelse af deres forhold til andre beboere i 1998. Kilde: Telefoninterviews.

Sammenfattende beskrivelse af problemer og ressourcer i kvartererne

Nedenfor gives en sammenfattende beskrivelse af kvarterernes forhold før starten af kvarterløftindsatsen. Der skelnes mellem 1. Fysiske forhold, 2. Byfunktioner, 3. Sociale forhold og 4. Organisatoriske forhold. Disse hovedpunkter opdeles i en række underpunkter:

1. Fysiske forhold

- Afstand fra byens centrum og det dermed forbundne udbud af service og oplevelser
- Områdets sammenhæng med den øvrige by – er det fysisk adskilt fra denne pga. fysiske barrierer
- Byrummenes attraktivitet og brugbarhed
- Forsyningen med friarealer og grønne områder
- Trafikgener
- Faciliteter for kultur og fritid
- Ensidigt boligmarked: er boligudbudet domineret af bestemte ejerformer og dermed for bestemte befolkningsgrupper
- Små lejligheder, som kun er brugbare for enlige husstande og ofte fravælges af de bedrestillede
- Nedslidte boliger og installationsmangler
- Ensidigt højt huslejeniveau: fravær af boliger med lavere husleje.

2. Funktioner

- Manglende privat service
- Manglende offentlig service
- Manglende kulturudbud og aktiviteter
- Få arbejdspladser.

3. Sociale forhold

- Mange arbejdsløse og marginaliserede
- Problemer med misbrug
- Problemer med kriminalitet
- Mange indvandrere
- Manglende social stabilitet: høj fraflytning og ønsker om at flytte.

4. Organisatoriske forhold

- Stærke eller svage lokale organisationer og foreninger, som kan samle beboerne og varetage deres interesser i forhold til kommunen.

I tabel 19 er vist en oversigt over vores vurderinger af områdernes problemer før kvarterløftindsatsen startede. Mange krydser angiver større problemer, mens få eller ingen små problemer og større ressourcer.

Tabel 19. Overordnet vurdering af problemer og ressourcer i kvarterløftområderne ved kvarterløftets start.

	Holm- bladsga- dekvar- teret	Fem- kanten	Kgs. Enghave	Avedøre Stations- by	Ålborg Øst	Tøj- husa- ven	Syd- vest- kvar- teret
<i>1. Fysiske forhold</i>							
- langt fra bymidten		x	x	xxx	xx		x
- Fysisk Isoleret i forhold til byen			xx	xxx	xx	X	
- Uattraktive byrum	xxx	xx	xx	xx	x	Xx	
- Manglende grønne områder	xxx	xx	x	x	x	X	xx
- Trafikgener	xxx	xxx	xxx		x	Xx	xxx
- Mangel på faciliteter for kultur og fritid	xxx	xxx	xx	xx	x	X	xx
- Ensidigt boligudbud		x	xx	xxx	xx		
- Små lejligheder	xxx	xxx	xxx		x	Xx	
- Nedslidte boliger med mangler	xxx	xx	xx			Xx	x
- Ensidigt højt huslejeniveau				xx	xx		
<i>2. Funktioner</i>							
- Manglende privat service		xxx	xxx	xxx	xxx	X	xx
- Manglende offentlig service	xx	xx	xx	x	xx		xx
- Manglende kulturudbud og aktiviteter	xxx	xxx	xx	x	xx	X	xx
- Få arbejdspladser	xx	xxx	xxx	xxx	x		xx
<i>3. Sociale forhold</i>							
- Mange arbejdsløse og marginaliserede	x	xx	xx	xxx	xx	X	x
- Problemer med misbrugere	xxx	xxx	xxx	x	xx	Xx	x
- Problemer med kriminalitet	xxx	xxx	xx	xx	xx	X	x
- Mange indvandrere	xx	xx	xx	xxx	x		
- Manglende social stabilitet	xxx	xx	xx	xx	x	Xx	
<i>4. Organisatoriske forhold</i>							
- Svage lokale foreninger	x	xxx	x		x		xxx
<i>5. Stedsforståelse</i>							
- Manglende stedsidentitet	xx	xxx	xxx	x	x	Xx	xxx
- Dårligt omdømme	xxx	xxx	xxx	xx	xx		x

5. Kvarterløftindsatsen

I dette kapitel beskrives kvarterløftindsatsen og målsætningerne for den. Efter en gennemgang af målsætninger i ansøgningerne og kvarterplanerne og statens begrundelse for valget af område beskrives de indsatsområder, kvartererne har prioriteret og anvendelsen af ressourcer til dette.

Lokale målsætninger for kvarterløftindsatsen

Femkanten

Målsætninger og succeskriterier

I 1998 blev der udarbejdet en "Handlingsplan", hvori konkrete projekter beskrives, men der foreligger ikke en decideret kvarterplan for Femkanten med klart definerede målsætninger for området. Følgende målsætninger og succeskriterier er derfor hentet fra et statusnotat for 2000-2001. Heri defineres det overordnede mål med kvarterløft i Femkanten som et ønske om at "løfte" kvarteret i fysisk, funktionel, kulturel og social henseende for derigennem at forbedre livskvaliteten for beboerne i området (Kvartercentret Nordvest 2002:2). Strategien herfor ligger i klar forlængelse af de generelle principper for kvarterløft. Kvarterløft Femkantens grundsyn søges således gennemført gennem:

- Helhedsorienteret indsats frem for en målgruppe orienteret indsats.
- Fokus på områdets potentialer og ressourcer i stedet for problemer. Involvering nedefra, hvor beboerne tager ansvar og understøtter en positiv udvikling af deres kvarter.
- Bred organisering og mobilisering af bydelens borgere og brugere.
- Positiv identifikation med kvarteret.
- Tværfaglig og tværsektoriel fremgangsmåde og koordinering. Partnerskab som samarbejdsmetode (Kvartercentret Nordvest 2002:2).

Statens begrundelse

Femkanten adskiller sig fra de andre kvarterløftområder ved at være det første område, som indgik aftale om kvarterløftprojekt. Allerede i 1994 indgik Københavns Kommune en samarbejdsaftale med Boligministeriet og Socialministeriet. Femkanten har således karakter af et pilotprojekt i forhold til de andre og har ikke gennemgået samme udvælgelsesprocedure. Derfor foreligger der ikke en begrundelse fra staten.

Holmbladsgadekvarteret

Målsætninger og succeskriterier

I Københavns Kommunes ansøgning fra 1996 fremførtes det overordnede formål med kvarterløft som et ønske om at vende kvarterets udvikling, aktivere dets borgere og skabe en positiv kvarteridentitet, bl.a. gennem synlige fysiske tiltag, samt sociale og kulturelle aktiviteter. I forhold til mere konkrete målsætninger understreges det i ansøgningen, at målet ikke er at udarbejde en egentlig kvarterplan men at initiere processer og iværksætte tiltag, som forbedrer kvarteret og gør det mere attraktivt. Der er således stor fokus på kvarterets image. Der opstilles dog også en række mulige delmålsætninger, som er følgende:

- etablere nye og udbygge eksisterende lokale, sociale netværk
- videreføre og supplere de allerede igangsatte sociale projekter
- anvende Kofoeds Skole som lokal "ressource" i kvarterløftprojektet
- skabe en positiv dialog mellem kommune og borgere som baggrund for et forpligtende samarbejde
- forbedre fysiske rammer og muligheder for såvel eksisterende som nye kulturelle aktiviteter
- forbedre adgangen fra kvarteret til de omkringliggende rekreative arealer samt søge at skabe mindre friarealer inden for kvarteret
- styrke og forbedre erhvervsområder og forøge den lokale beskæftigelse gennem en aktiv erhvervsudviklingsstrategi
- forbedre kvarteret fysisk og funktionelt ved at forøge fornyelsesaktiviteterne
- forbedre kvarterets offentlige gader og øvrige byrum gennem begrønning og udstyr
- fastholde og forøge antallet af ressourcestærke personer i kvarteret
- inddrage økologiske tiltag i forbindelse med den fysiske fornyelse af kvarteret

I kvarterplanen fra Holmbladsgade "Forslag til kvarterplan, Holmbladsgade-kvarteret" (Kvarterløft Holmbladsgadekvarteret 1998) opstilles der ingen overordnede målsætninger med kvarterløft i området. Kvarterplanen er snarere en præsentation af projekter, som man ønsker at gennemføre. Disse projekter er organiserede inden for fem temaer: kvartermiljø (herunder trafik), boligmiljø, kultur og idræt, det sociale miljø og erhvervs- og beskæftigelse. Under disse temaer opstilles et varierende antal af målsætninger. I forhold til kvartermiljø er det overordnede mål at finde en sammenhæng mellem boligområderne, handelsgaden, erhvervsområdet og tilknytningen til Amager Strand (ibid:30). Målsætningerne for boligmiljøet er bl.a.:

- Kvarterets opbygning skal fortsat bære præg af karréstrukturen og der lægges ikke op til at nedlægge mange ejendomme eller hele karreer.
- Nedslidte og utidssvarende ejendomme bringes op på tidssvarende niveau med moderne installationer
- Ejendomme med visse mangler og nedslidning skal istandsættes og forbedres
- Forsøge med lejlighedssammenlægninger, nye boformer, ny arkitektur
- Byøkologiske forsøg bør fremmes
- Byfornyelsen skal tage udgangspunkt i kvarterets beboere og skal styrke muligheden for at blive i kvarteret.

Inden for kultur- og idrætsliv har man et mål om, at det både skal gribe om det nære og andre gange henvende sig til folk uden for kvarterets snævre grænser. Målsætningerne for det sociale miljø koncentrerer sig om en forbedring af integration, forbedring af forhold for børn og unge og forbedring af livssituationen for socialt udsatte grupper. Endelig opstilles følgende mål/visioner for erhverv og beskæftigelse: et levende erhvervsområde mellem bolig og strand, plads til nye brancher, kunstnere og uddannelse, arbejde i cykelafstand og aktiv indsats for arbejde og uddannelse.

Statens begrundelse for valget af området

Valget af Holmbladsgade skyldes primært, at kvarteret kan betegnes som et typisk kvarterløftområde i kraft af den blandede boligstruktur og de betydelige fysiske og sociale problemer. Valget begrundes ligeledes ved, at der i Holmbladsgade allerede er mange byudvalsaktiviteter, som man kan bygge ovenpå. Kvarteret besidder herudover det såkaldte demokratiske potentiale i form af mange andelsforeninger. Endelig vurderes det planlagte projekt at medføre en bred indsats, hvor der også satses på "originale indslag" (Boligministeriet 1996(oktober):3).

Kgs. Enghave

Målsætninger og succeskriterier

I Københavns Magistrats journal² fra marts 1997 fremgår det, at det overordnede formål med kvarterløft i Kgs. Enghave var at igangsætte en positiv udvikling i bydelen med udgangspunkt i beboernes ønsker og behov. Herunder formuleredes følgende delmålsætninger:

- at være initiativtager til formulering af lokale mål
- at være initiativtager til forpligtende aftaler mellem kommune, de forskellige grundejere og sociale og kulturelle institutioner i lokalområdet
- at forbedre området fysisk og funktionelt
- at styrke områdets status i bymæssig sammenhæng
- sikre områdets kontakt med omkringliggende friarealer

Sammen med disse målsætninger optræder der i samme skrivelse en række succeskriterier, som bl.a. lyder: "kvarteret skal oprustes til at kunne tilfredsstille kravene til et velfungerende bykvarter". Endvidere håber man at skabe en positiv kvartersidentitet gennem beboerinddragelse og anden inddragelse af lokale kræfter. Endelig søger man at opnå en mere alsidig socioøkonomisk sammensætning af befolkningen i kvarteret.

I den senere kvarterplan udbygges disse succeskriterier til også at inkludere en nedsættelse af antal arbejdsløse i Kgs. Enghave, samt en fokus på miljøindsats og nedbringelse af trafikbelastning (Kvarterplan 1998:12).

I Kvarterplanen fra 1998 fremgår det, at man i Kgs. Enghave har et overordnet mål om at udvikle en såkaldt udvidet demokratimodel, som skal sikre borgernes indflydelse på bydelens udvikling og drift³. Med henblik på at skabe et velfungerende bysamfund lægges der i Kvarterplanen desuden stor vægt på, at kvarterløft skal udformes, således at der hele tiden er fokus på helheden. Dette betyder ikke alene, at de enkelte projekter skal indgå i en helhed, men også at man med den fysiske indsats ønsker at skabe helheder i bydelen.

Inden for denne helhedstanke har man så formuleret fem temaer, som hver især indeholder en række projektforslag. Disse er: det fysiske miljø, boligen og byfornyelsen, kultur og idræt, beskæftigelse og det sociale miljø. I forhold til det fysiske miljø sættes der især på at forbedre trafikforholdene i bydelen, men der udtrykkes også planer om forskønnelse af stationsområderne og etablering af en grøn nerve, således at bydelens forskellige områder bliver bundet bedre sammen. På boligområdet skal der fokuseres på den såkaldte tunge byfornyelse i form af etablering af badeværelser og lejlighedssammenlægninger. Et af formålene med at styrke bydelens kulturudbud med forslag som lokal daghøjskole, multimedieværksted og multihus er at forbedre områdets image. Derfor skal der også skabes en øget bevidsthed om bydelen i form af lokalguide, lokale udstillinger osv. M.h.t. beskæftigelsen er det et mål at få flere af de mange arbejdspladser i bydelen besat med lokale beboere. For at nedbringe arbejdsløsheden skal der etableres et grønt jobhus, lokale partnerselskaber og skabes store projekter, der skaber nye arbejdspladser. Endelig i forhold til det sociale miljø ønsker man at forbedre forholdene for især børn og ældre med gode faciliteter for disse aldersgrupper, samtidig med at nye muligheder for lokalt samvær og netværk skal udvikles for bydelens beboere generelt.

Disse målsætninger udmønter sig i fem overordnede succeskriterier, som på tværs af de fem ovennævnte temaer:

- Den høje borgerdeltagelse fra planlægsfasen skal fortsætte
- Bydelens isolation skal brydes
- Det skal være attraktivt at bo Kgs. Enghave

² J.nr. PD 1357, Københavns Magistrat, d. 10 marts 1997.

³ Hvilket ikke mindst skal ses i forhold til, at Kgs. Enghave i samme periode blev udpeget til bydelsforsøg.

- Arbejdsløsheden skal falde
- Miljøsatsen skal øges og trafikbelastningen skal nedbringes.

Statens begrundelse for valget af området

Ligesom Holmbladsgade er Kongens Enghave primært valgt ud fra kvarterets "særdeles alvorlige problemer". Et andet vigtigt argument er, at forslaget bygger videre på den allerede eksisterende byudvalgsindsats, og samtidig ses det som en fordel, at kvarterløft kan støtte sig til det nye bydelsråd. Endelig pointerer byudvalget i sin begrundelse kvaliteten af projektansøgningen (Boligministeriet 1996:3).

Avedøre Stationsby

Målsætninger og succeskriterier

I "Forslag til kvarterløft 1997-2002. Endeligt udkast" fremgår det, at kvarterløftet i Avedøre Stationsby har følgende tre overordnede formål:

- At medvirke til at så mange beboere som muligt, gennem et aktivt samarbejde med det lokale erhvervsliv – bliver selvforsørgende i Avedøre Stationsby.
- At sikre en videreudvikling af det bykulturelle miljø med udgangspunkt i allerede eksisterende kulturelle, sportslige, og sociale initiativer og erfaringer. Videreudviklingen skal fremme dialog, beboer- og brugerdemokratiet, ansvar og deltagelse i alle led i lokalområdet. Det gælder blandt beboere, foreninger, erhvervsliv og institutioner.
- At fortsætte og udbygge integrationen på tværs af alder og kultur internt i bydelen, samt mellem Stationsbyen og det øvrige Hvidovre. Herunder skal lokalområdets egenart og kvalitet styrkes. Der skal endvidere ske en social og kulturel udveksling mellem bydelene i kommunen.

Forslaget er desuden bygget op omkring følgende dimensioner: den byøkonomiske, den fysiske og arkitektoniske, den beskæftigelsesmæssige, bykultur og skoler, og endelig den sociale dimension. Inden for disse blev der formuleret nogle konkrete målsætninger og succeskriterier.

I forhold til den *byøkonomiske dimension* fremføres det ønske at opstille mål- og handleplaner for lokal agenda 21, at der senest i år 2002 er opnået målelige nedgange i forbrug af el, at flere beboere og institutioner deltager i byøkonomiske aktiviteter, at der skabes varige grønne arbejdspladser, at miljømæssige og økologiske områder indgår som en naturlig del af aktiviteter blandt ansatte og børn i daginstitutioner, skoler og gymnasium, og endelig at de afledte driftsmetoder forankres i boligafdelingernes og den kommunale driftsorganisation.

Med udgangspunkt i den *fysiske og arkitektoniske dimension* opstilles det mål at skabe en mere hel og udadvendt bydel i Avedøre Stationsby. Bydelen ønskes ligeledes forskønnet med det formål at øge trygheden og overskueligheden, ligesom de enkelte byafsnit skal have klare identifikationspunkter i form af bygningskunst. Endelig skal der under den arkitektoniske dimension skabes nye eller bedre rum til bydelens aktiviteter.

Inden for den *beskæftigelsesmæssige dimension* ønsker man, at antallet af personer på overførselsindkomst i Avedøre Stationsby skal nærme sig det gennemsnitlige antal i det øvrige Hvidovre, bl.a. ved at skabe flere arbejdspladser i kvarteret. En anden mulighed er at forankre nye jobmuligheder i Avedøre Stationsby, eksempelvis gennem flere arbejdspladser på Avedøre Holme. Endelig skal de aktiverede i Stationsbyen deltage i opkvalificerende uddannelsesaktiviteter i samme omfang som i det øvrige Hvidovre.

I forhold til *Bykultur og skoler* er det et mål at få flere beboere til at deltage. Her tænkes på børn og fritidsaktiviteter (således at antallet har samme omfang som i det øvrige Hvidovre), borgeres deltagelse i såvel borger- og brugerdemokrati som i kultur og fritidsudbud, og at ældre kan blive boende i bydelen og være glade for det.

Under den *sociale dimension* er der opmærksomhed på følgende tre områder: den nuværende lave kriminalitet skal fortsat mindskes, antallet af anbragte børn skal nærme sig det gennemsnitlige antal anbringelser for det øvrige Hvidovre, og de passivt forsørgede skal have muligheder for aktiviteter til gavn for dem selv, deres familier og lokalmiljøet.

Statens begrundelse for valget af området

Avedøre Stationsby er repræsentant for et "by-i-byen-projekt" og opfylder på en lang række områder de krav, som blev præsenteret ovenfor: området har store og alvorlige problemer og projektet er på én gang helhedsorienteret samtidig med, at man vil forsøge at åbne stationsbyen mod det omgivende samfund. Endvidere er også Avedøre Stationsby en videreførsel af byudvalgsindsatsen. Alt i alt betegnes projektet som værende at høj kvalitet, overbevisende og gennemarbejdet (Boligministeriet 1996oktober:2).

Aalborg Øst

Målsætninger og succéskriterier

I Aalborg Kommunes ansøgning fra 1997 hedder det, at man ønsker at give kvarteret et decideret løft, som i denne sammenhæng indebærer at styrke bydelsidentiteten ikke mindst i forhold til Aalborg som helhed, idet området generelt har et dårligt ry. Helt overordnet er formålet med kvarterløft formuleringen som at skabe en mere velfungerende bydel, både fysisk og socialt, og i ansøgningen blev der i den forbindelse lagt vægt på begreberne 'økologi' (forbedret miljø og som en samlende fælles opgave for bydelen), 'demokrati' (borgerindflydelse og mulighed for selvudfoldelse), og 'arbejde' (borgernes mulighed for at præge deres lokalsamfund med selvstændigt initiativ). Helt konkret ønsker man med kvarterløft at skabe mere liv i bydelen (styrke handelslivet, fortætning med nye funktioner i boligområderne, flere forretninger), foretage bosætningseksperimenter, øge lokal beskæftigelse, styrke kulturlivet, ændre trafikale forhold (ikke mindst med henblik på at fjerne barrierer mellem kvarterets delområder), forbedre anvendelse af grønne områder, integrere universitetet og virksomheder i bylivet, og generelt flytte fokus fra sociale problemer til sociale ressourcer.

Som følge af opstartsproblemer og den efterfølgende reorganisering af kvarterløftprojektet foreligger der ingen egentlig kvarterplan for Aalborg Øst og dermed heller ingen overordnede målsætninger. I "Materiale til genforhandling af Samarbejdsaftalen" (Kvarterløft Aalborg Øst 2000) er der imidlertid en gennemgang af allerede igangværende samt potentielle projekter og disses succéskriterier. Denne projektgennemgang afspejler indsatser inden for friarealer, trafik og miljø, erhverv, økologi, børn og unge, kultur og væresteder.

Statens begrundelse for valget af området

Aalborg Øst lever op til kravene om et kvarterløftområde med sine blandede bebyggelser, sociale problemer, og manglende offentlige og private services. I begrundelsen lægges der imidlertid også vægt på de menneskelige ressourcer i bydelen. Videre lyder det, at projektet har en stærk fokus på helhedsorientering, samt at det er repræsentant for et procesorienteret projekt (Boligministeriet 1996:4).

Tøjhuskvarteret, Randers

Målsætninger og succéskriterier

I henhold til Randers Kommunes ansøgning var formålet med kvarterløft at forbedre de kulturelle, sociale, brugsmæssige, miljømæssige og tekniske forhold til kvarteret, men dette skal ske "samtidigt med, at kvarterets særlige karakteristika og værdier forstærkes"⁴. Man har haft som mål at planlægge for dem, der bor i kvarteret og ikke ændre befolkningssammensætningen,

⁴ Citeret fra Randers Kommune 15. maj 1998, s. 17.

hvilket også vil sige, at kvarterets blandede boligtyper skal bevares. Efter byfornyelsesindsatsen må andelen af små og billige lejligheder maksimalt være reduceret med 50 pct. lyder det.⁵

Med hensyn til befolkningen søger man således ikke at ændre sammensætningen, derimod har man med kvarterløft sigtet mod, at befolkningsgrundlaget i fremtiden skal stige, således at serviceydelser kan opretholdes. I tråd med den blandede beboersammensætning ønskede man også en øget blanding af bolig og erhverv. Meget konkret ønskede man at øge antallet af arbejdspladser med 5 pct. inden 2001. Også på det sociale og kulturelle område har man ønsket at løfte kvarteret ud fra den devise, at kvarteret selv vil være med til at løse kvarterets sociale problemer. Et succeskriterium er således at etablere 3-5 nye kulturelle og sociale institutioner i kvarteret inden 2001. I tråd hermed var et andet mål med kvarterløft at engagere bydelens borgere, således at mindst 20 pct. af borgerne skal være medlem af en lokal beboerforening eller et lokalt netværk inden 2001.

Endvidere blev der i starten formuleret en målsætning om at inkludere en økologisk tankegang i projektet – ansættelse af grøn guide, etablering af tre eksempelprojekter inden 2001 og reducere af restaffaldsmængden med 20pct. inden 2001. Også minimering af uvedkommende trafik i området var en af de ti målsætninger.

Endelig blev der sat fokus på nybyggeri og renovering og dennes håndværkmæssige og arkitektoniske kvalitet med det konkrete mål, at mindst to af de største projekter skal gennemføres via arkitektkonkurrencer.

I henhold til Kvarterplanen fra 1998 (Randers Kommune 1998) er formålet med kvarterløft at forbedre de kulturelle, sociale, brugs-mæssige, miljømæssige og tekniske forhold i kvarteret, men dette skal ske samtidigt med, at kvarterets særlige karakteristika og værdier forstærkes. Dette skal ske under temaerne: Uderum, byøkologi, bebyggelse (kvartererne og erhverv) og kultur. Under den overordnede målsætning opstiller Kvarterplanen følgende principper og mere konkrete målsætninger:

- Kvarterløftet skal gennemføres for dem, som bor i kvarteret.
- Oversvømmelsesproblematikken skal løses. Nærmere betegnet ønsker man, at området skal sikres mod oversvømmelse op til 180 cm over havets overflade.
- Befolkningsgrundlaget skal styrkes.
- Blandingen af bolig og erhverv skal styrkes.
- Byfornyelsen skal gennemføres med udgangspunkt i beboernes behov.
- Kvarterløftet skal være præget af økologisk tankegang.
- Uvedkommende trafik i kvarteret skal minimeres.
- De sociale og kulturelle aktiviteter skal styrkes.
- Nybyggeri og renovering skal have en håndværksmæssig og arkitektonisk kvalitet.

Statens begrundelse for valget af området

Byudvalgets valg af Tøjhushaven baserer sig primært på det faktum, at kvarteret er nedslidt, hvorfor der også fokuseres på den fysiske side af kvarterløft. Dette borger, ifølge Byudvalget, for et projekt med sikker succes. Tøjhushaven er således eksempel på et meget resultatorienteret projekt. I begrundelsen pointeres også opbakningen fra Randers Kommune, samt at der kan bygges videre på et allerede eksisterende projekt: Underværket. Endelig synes projektet at have gode muligheder for EU-støtte, og sammenlagt vurderes projektet derfor at have gode muligheder for gennemførelse (Boligministeriet 1996:3).

⁵ Med små og billige boliger menes dels under 60 m², dels en leje på maksimalt 350 kr. årligt pr. m².

Sydvest Kvarteret i Kolding

Målsætninger og succéskriterier

Oprindeligt påtænkte man i Kolding Kommune at fremføre et forslag om byfornyelse, som kun indbefattede en del af området. Det blev dog besluttet at søge kvarterløftmidler til en samlet bydel, således at fokus ikke alene var på et område med problemer, eksempelvis i form af behov for byfornyelse og boligforbedring i traditionel forstand. Dette betød, at bydelens forskellige områder på starttidspunktet, som beskrevet ovenfor, fungerede uden større sammenhæng. Et af kommunens vigtige argumenter for kvarterløft i dette område var således at imødekomme ideen om et område med problemer, såvel som ressourcer.

Den manglende sammenhæng taget i betragtning var et overordnet formål at skabe en samlet følelse af identitet i området herunder også at styrke kvarterets renommé. Herudover var den bærende idé med kvarterløft projektet at gennemføre en procesorienteret planlægningsindsats, hvor en lang række aktører spiller en aktiv rolle – beboere, organisationer, foreninger, og de erhvervsdrivende.

Herunder blev der formuleret nogle mulige delmålsætninger: ansvarliggørelse af de ovennævnte aktører, etablering af et rådgivende organ (et bydelsråd el. lign.), større funktionsblanding herunder også udbygning af den sociale og kulturelle infrastruktur og styrkelse af butikserhverv, styrkelse af beboernes livsvilkår herunder sundhedstilstand og styrkelse af socialt svage grupper, og endelig ønskede man at forbedre boligfunktionerne, herunder udenomsarealerne. Alle disse tiltag skulle, ifølge ansøgningen, foretages med inddragelse af økologiske hensyn.

I Kvarterplanen fra 1998 udpeges det overordnede formål med kvarterløft i Sydvest Kvarteret til at være skabelsen af en identitetsfølelse, der omfatter hele kvarteret, og ikke alene de enkelte lokalområder. I forlængelse heraf ønsker man, at de lokale ressourcer skal mobiliseres, så kvarteret rustes til selv at indgå aktivt i løsningen af problemerne. Det er hensigten, at planen skal gennemføres i kraft af aktiviteter inden for syv forskellige områder: beboeraktiviteter og gode boliger, kvarterhus, problemer på det sociale felt, beskæftigelse, byfornyelse, grønne områder, og trafikforhold.

- Med henblik på en senere vurdering af projektet opstilles følgende 8 succéskriterier:
- Styrket områdeidentitet. I den forbindelse sigter man primært mod at skabe en positiv udvikling i beboernes holdning til hinanden og i deres stedidentitetsfølelse.
- Flest mulige aktive deltagere i processen. Det vil være en succés, hvis halvdelen af områdets voksne beboere har deltaget aktivt i processen gennem forsøgsperioden.
- Forøgelse af miljøbevidstheden. Det skønnes muligt at ændre den miljømæssige/økologiske holdning hos 15-25 pct. af områdets beboere.
- Flere i beskæftigelse. Det vil være en succes, hvis den procentuelle forskel i arbejdsløse af arbejdsstyrken for kvarterløftområdet kan reduceres med 10 pct. pr. år i forhold til hele kommunen.
- Færre problemer med misbrugere. Et succeskriterium vil være, at tilgangen af nye misbrugere minimeres, at eksisterende misbrug reduceres og misbruget bliver mindre synligt, således at højst 50 pct. af omgivelser opfatter området som et sted med mange misbrugere.
- Øgede fritidsmuligheder. Gennem øgede fritidsmuligheder skønnes det muligt at fordoble antallet af børn og unge med tilknytning til KFUM's aktiviteter.
- En samlet indsats som nedbringer kriminaliteten. Det skønnes muligt at nedbringe antallet af sigtelser med 10-15 pct. pr. år.

Statens begrundelse for valget af området

Kolding adskiller sig fra mange af de andre områder ved at være et meget blandet kvarter, der ikke kun kan karakteriseres som havende tunge sociale problemer. I deres begrundelse lægger byudvalget hovedsagelig vægt på projektets karakter og i mindre grad områdets karakter, dog understreger udvalget, at læreprocessen fra Kolding kan blive interessant, fordi at der er mange tilsvarende kvarterer i større danske byer. Med hensyn til projektudformningen er Kolding Sydvest, ligesom Aalborg, et procesorienterede projekt, der bl.a. vil inddrage erfaring fra partnerskabsprojekter i Skotland. Denne udenlandske erfaring kan med byudvalgets ord vise sig perspektivrig. Endelig pointeres det også her, at projektet har opbakning fra sin kommune.

Oversigt over kvarterløftindsatsen

I de syv kvarterløftområder er der gennemført en omfattende og bredspektret indsats. Der er således igangsat mere end 300 forskellige projekter i områderne i perioden 1997-2001, som i større eller mindre udtrækning er blevet gennemført.

Man kan opdele indsatsen i følgende typer af indsatskategorier (i overensstemmelse med evalueringsmodellen, som beskrevet i kapitlet om teoretisk forståelsesramme).

- 1 *Boligforbedringer:*
Nybyggeri og renovering og forbedring af boliger og deres friarealer
- 2 *Forbedring af byrum:*
Fysiske forbedringer af uderum, som veje, pladser og grønne områder, herunder trafiksanering, indretning af legepladser mv.
- 3 *Ændring af byfunktioner:*
Fysiske indsatser som skaber rum for byfunktioner, fx beboerhuse, væresteder, kulturfaciliteter mv. eller etablering af faciliteter for arbejdspladser, privat og offentlig service, kultur og forlystelser
- 4 *Indsatser for erhvervsudvikling og beskæftigelse:*
Jobtræning og arbejdsanvisning mv. Desuden indsatser som støtter eller opbygger arbejdspladser
- 5 *Indsatser mod specifikke sociale problemer og for integration:*
Særlige indsatser for socialt svage og for integration af indvandrere
- 6 *Netværksskabende aktiviteter og kultur:*
Opbygning af sociale netværk i området, samt iværksættelse af sociale og kulturelle aktiviteter
- 7 *Identitet og medindflydelse:*
Indsatser som sigter på at øge beboernes tilknytning til området og øge deres deltagelse
- 8 *Byøkologi – agenda 21:*
Mindske ressourceforbrug, fremme sund levevis og økologisk bevidsthed.

Oversigt over kvarterløftenes hovedindsatsområder i kvartersplanerne

De enkelte kvarterløft havde ved starten i kvartersplanerne opdelt indsatsen i nogle hovedindsatsområder, indenfor hvilke de har søgt at koncentrere indsatsen. Der har dog også været projekter udenfor disse områder. Nedenfor i

tabel 20 er disse indsatsområder placeret indenfor de indsatskategorier, som vi har defineret. Der er dog projekter i næsten alle områderne som ikke falder helt indenfor disse indsatsområder og de brugte indsatskategorier, ligesom nogle af aktiviteterne i indsatsområderne går på tværs af kategorierne.

Tabel 20. Oversigt over kvarterløftenes hovedindsatsområder i kvartersplanerne (navne på indsatsområder).

Indsatsområder	Holmbladsgade	Femkanten	Kgs. Enghave	Avedøre	Ålborg Øst	Tøjhushaven	Sydvest
Boligforbedringer	Boligmiljø	Boligforbedringer	Boligen og byfornyelsen			Bolig og erhverv, byfornyelse	Byfornyelse
Forbedring af byrum	Kvartermiljø	Torve, pladser og trafik	Det fysiske miljø	Udvikling af bydelens rum	Grøn struktur	Pladser og trafik	"Den grønne linie", trafik
Ændring af byfunktioner		Kvartercenter		Samlingssteder		"Underværket" og "Kulturtorvet"	Kvarterhus
Erhverv og beskæftigelse	Erhverv og beskæftigelse	Erhverv og beskæftigelse	Beskæftigelse	Beskæftigelse			Beskæftigelse
Sociale problemer og integration	Det sociale miljø	Forebyggelse og sundhed, boligsocial inds.	Det sociale miljø	Børn og unge	Sindslidende, unge		
Netværk og kultur	Kultur og idræt	Kultur og idræt	Kultur		Kultur og fritid	Kultur	
Identitet og medindflydelse	Information						
Byøkologi	Byøkologi - affaldsplan	Miljø og byøkologi		Det grønne Avedøre	Grøn guide	Miljø og byøkologi	Bæredygtighed

Fem af kvarterløftene havde indsatsområder til boligforbedring og alle havde i kategorien forbedring af byrum. Kun fire områder havde et indsatsområde, som direkte sigtede på ændring af byfunktioner, men alle områder – på nær Ålborg Øst og Avedøre Stationsby – har indrettet nye beboerhuse, og mange har indrettet andre funktioner som væresteder, cafeer mv. Beskæftigelse og erhverv var højt på dagsorden i næsten alle områder og sociale problemer og integration i fem kvarterer. Netværksarbejde og kulturaktiviteter havde særlige indsatsområder i andre fem områder. Kun Holmbladsgadekvarteret havde information til beboerne som særligt område, men flere af de øvrige har også satset meget på information. Endelig var der i fem kvarterer særlige indsatsområder for byøkologi.

Undervejs i processen har flere af kvartererne igangsat indsatser udenfor de oprindelige indsatsområder. Blandt de vigtigste er, at Kgs. Enghave har etableret en byøkologisk indsats – "Den grønne vision", Holmbladsgadekvarteret og Ålborg Øst har etableret beboerhus og "væresteder" og Sydvestkvarteret har fået projekter på det sociale og kulturelle område.

I det følgende beskrives indsatsen oversigtligt i de syv områder.

Beskrivelse af indsatsområderne

I det følgende beskrives kvarternes indsatsområder, således som de er formuleret i kvarterplanerne.

Holmbladsgadekvarteret

Boligmiljø

I modellen: "demokratisk byfornyelse" er der afsat puljer til tung byfornyelse til ejendomme med omfattende vedligeholdelses- og installationsmæssige mangler. Der er ligeledes afsat midler til, i forbindelse med byfornyelsesindsatsen, at igangsætte forsøgsprojekter med byøkologi og alternative boformer. Samt midler til mindre projekter såsom mindre gårdprojekter og kulturelle arrangementer. Der iværksættes gårdrydninger i 5-8 gårde.

Kvartermiljø

Der fokuseres særligt på begrønning, forskønnelse og etablering af rekreative rum og pladser til ophold og fritidsaktiviteter. I følge kvarterplanen etableres grønne bånd og anlæg af naturlegeplads. Kvarteret rengøres, bl.a. ved afholdelse af fælles rengøringsdage i kvarteret, som mobiliserer beboere, ejere af butikker, foreninger og kommunen m.v. Facader forskønnes, der etableres en belysningsplan for Holmbladsgade, og sigtes på at få integreret en kunstplan i belysningsplanen. På trafikområdet arbejdes med trafikkdæmpende foranstaltninger, f.eks. i samarbejde med virksomhederne, flere cykelstier, og puljer til etablering af stillegader i samarbejde med berørte beboere.

Kultur og idræt

På kultur - og idrætsområdet er udarbejdet en kultur- og idrætsplan i et samarbejde mellem Lokale og Anlægsfonden og Københavns Kommune. Et af de centrale projekter i planen er Kvarterhuset i Jemtelandsgade, som åbnede i august 2001 og er et omdrejningspunkt for kvarterets mange aktiviteter. Herudover er 3 andre store projekter: et kultur- og idrætshus, Prags Boulevard og et Maritimt Ungdomshus.

Af andre samlingscentre er der etableret en kulturcafé som ramme for dialog og integration mellem danskere og indvandrere samt et Værkstedshus, som ramme for beboernes kreative udfoldelse. Desuden etableres en naturlegeplads. Der afholdes kvarterfester, som udendørs årligt tilbagevendende arrangementer for hele kvarteret. I forbindelse med planerne om placering af Ungdomscentret i Kvarterhuset er der etableret et Ungdomsforum, som omfatter alle projekter og institutioner, der arbejder med ungdomsområdet. Desuden er der oprettet et Ungeråd for de unges medbestemmelse og medindflydelse på kvarterets udvikling.

Erhverv og beskæftigelse

På Erhvervs - og beskæftigelsesområdet er der iværksat en række initiativer, hvor netværk og partnerskab mellem lokale borgere, virksomheder, institutioner og myndigheder er centralt. Der er udarbejdet en erhvervsundersøgelse, som kortlægger erhvervslivets struktur. Arbejdsgruppen for erhvervs- og beskæftigelsesområdet har startet 2 hovedprojekter på området: oprettelse af et Erhvervsforum for kvarteret og et projekt for etablering af lokal jobformidling. Denne startede i begyndelsen af 2000 som et samarbejdsprojekt mellem relevante parter i kommunen, og kører som forsøg til udgangen af 2001.

I Erhvervsforum drøfter myndigheder, beboere og det lokale erhvervsliv trafikafvikling samt spørgsmål vedr. lokalplanlægning og erhvervsudvikling. Konkret er der nedsat en række "actiongrupper" bestående af interesserede beboere, virksomheder og repræsentanter for relevante myndigheder. Grupperne arbejder med henholdsvis miljø, trafik, forskønnelsesprojekter, virk-

somhedernes sociale ansvar, samt projekter omkring kulturelle begivenheder og etablering af idrætsfaciliteter. Desuden er der taget initiativ til etablering af projekt "Amagers grønne erhvervshus". Centralt i samarbejdet med erhvervslivet er etablering af 2 virksomhedsnetværk: et grønt netværk og et med fokus på lokalt (socialt) ansvar.

Det sociale miljø

Parallelt med kvarterløftindsatsen er der på det sociale område gennemført boligsociale aktiviteter med en række aktiviteter for særlige målgrupper. Udgangspunktet for aktiviteterne er Projektbasen, den tidligere boligsociale indsats, som er koordineret med kvarterløftet. Der er meget fokus på kriminalitetstruede børn. Der er bl.a. iværksat et pigeprojekt, som henvender sig til piger i alderen 12-16 år. Etablering af uformelle væresteder for kvarterets gadedrunkere og alkoholikere. Den frivillige sociale forening "Fundamentet" har lavet en "café" med åben anonym rådgivning for misbrugere og andre meget udsatte grupper. Der er afsat midler til multikulturel formidling, rådgivning og oversættelse samt udarbejdelse af informationsmateriale og afholdelse af etniske aftener.

Information

Centralt er udgivelsen af "Holmbladet", som har udviklet sig som kvarterets talerør, og skaber forbindelse fra kvarterets aktive til den bredt sammensatte beboergruppe i kvarteret.

Holmbladsgadekvarterets affaldsplan

Beboernes egne ønsker om mindre affald i gaderne og et renere og pænere Holmbladsgadekvarter har udmøntet sig i en samlet plan - Affaldsplanen. Dens mål er

- Mindre affald - her tænkes især på restaffald ("Det affald der er tilbage når eksempelvis. avis, glas, papir, pap og miljøfarligt affald er sorteret fra")
- Mere genbrug og genanvendelse
- Mindre miljøfarligt affald i restaffaldet

Planen er blevet til i et samarbejde ml. Kvarterløftsekretariatet, R98 og Miljøkontrollen og omfatter alle i kvarteret - boligområder (ejere, lejere, bestyrelser, viceværter), institutioner og erhvervsliv.

Kgs. Enghave

Boligen og byfornyelsen

Projekter under "Boligen og byfornyelsen" har vægt på at skabe synlige forandringer samt starte en proces, som vil ændre bydelens boligstruktur, og herigennem bidrage til flere familieboliger

- Eksempler på projekter inden for dette område:
- Byfornyelsesplaner i de tre kvarterer i bydelen, hvilke lægger vægt på at skabe hurtige og synlige resultater og stimulere til øgede private investeringer.
- Projekter med lejlighedssammenlægninger.
- Forsøg med anvisningsretten i de almene boliger for at tiltrække nye grupper til bydelen.

Det drejer sig f.eks. om at fastholde eller tiltrække unge studerende til bydelen, ved at udvælge et antal lejligheder specielt til denne gruppe. Man ønsker ligeledes, at tiltrække ansatte i bydelens virksomheder og institutioner, for derved at fremme sammenhængen mellem bydelens boligmasse og erhverv, samt samtidig at styrke bydelens grønne profil. Dette kan ske ved at ansatte i bydelen skal tilbydes lejligheder uden om ventelisterne.

Det fysiske miljø

Projekter under "Det fysiske miljø" har fokus på trafik og en sammenbinding af bydelen både internt og med resten af København.

Eksempler på projekter inden for dette område:

- Den grønne Nerve, som er dannelsen af et grønt strøg (en hovedgade) gående fra nord til syd i bydelen.
- Arkitektkonkurrence på Sydhavns Plads - En sammenbinding af kvartets nordlige og sydlige del samt erhvervsområdet mod øst.
- Stisystemer - Åbning af havnearealerne og de grønne arealer, så de både kan bruges rekreativt af bydelens beboere og af resten af København.

Beskæftigelsesprojekter

Her skal lokal beskæftigelse kædes sammen med både bydelsforsøg og den store erhvervsudvikling i bydelen.

Eksempler på projekter indenfor dette område:

- Etablering af det grønne jobhus, som formidlings- og rådgivningsted
- Lokale partnerskaber om beskæftigelse inden for rammerne af kvarterløft

Det sociale miljø

I projekter under "Det sociale miljø" - har det haft stor betydning at udvikle tilbud til bydelens eksisterende beboere.

- Udvikling af nye tilbud for psykisk syge og misbrugere
- Udviklingen af en integrationspolitik for bydelen
- Tilbud for børn og unge - herunder også satsning på skoleområdet i bydelen

Kultur

Her ønsker man både at forbedre de eksisterende tilbud og supplere med nye, som kan synliggøre bydelen udadtil.

Eksempler på projekter inden for dette område:

- Et kulturforum, som koordinerer og udvikler nye kulturtilbud i bydelen
- Et medieværksted

Byøkologi

En række indsatser med byøkologiske aspekter er igangsat undervejs – fx "Grønne jobs" Økologisk kost i daginstitutioner, tværgående byøkologi i Kgs. Enghave, miljø og grønne aktiviteter for børn

Femkanten

Boligforbedringer

Indenfor bygningsfornyelsen er der forsøg i omkring 17 ejendomme, hvor man gennem en demokratisk proces med beboere og ejere udarbejder forslag til en række prioriterede projekter.

Torve, pladser og trafik

Byfornyelsesprojekterne for torve og pladser og trafik indeholder bl.a., at Utterslev torv skal genskabes som et naturligt centrum for kvarteret. Degnestaven, som er det vigtigste aktivitets- og fristed for børn og unge renoveres og ligeledes have funktion som idrætslegeplads. På Smedetofte skal der arbejdes med at fastholde og udvide detailhandelen samt rammer for et byliv. Møntmesterpladsen skal renoveres og forskønnes. Der er udarbejdet en trafikhandlingsplan for området.

Kvartercentret

Kvartercentret er en base for foreninger på kultur- og idrætsområdet. Det er Kvartercentrets forankringsstrategi, at udviklingen af indsatsen på kultur og idrætsområderne gennem dannelse af foreninger skal sikre forankringen på

længere sigt. Herudover indeholder Centret kvarterløftsekretariatet, Tegnestuen, som rådgiver på byfornyelsesområdet, Det grønne sekretariat, dataværksted, minibibliotek, Sund By- butikken, erhvervs- og beskæftigelsescenter med værksteder samt en café. I annekset er indrettet sy-, keramik- og træværksted, samt et forsamlingslokale.

Erhverv og beskæftigelse

Planerne om et Erhvervs- og beskæftigelsescenter mv. er ikke blevet realiseret. Beskæftigelsesindsatsen er blevet begrænset til lokale jobs i kvarterværkstederne.

Boligsocial indsats

På det sociale område er samarbejdet styrket gennem nedsættelse af et samarbejdsudvalg mellem den eksisterende boligsociale indsats og Kvartercenteret.

Avedøre Stationsby

Samlingssteder og udvikling af bydelens rum

Her fokuserer man på en udvikling af bydelens udendørs- og indendørs rum med henblik på at skabe flere muligheder for samlingssteder. Formålet med indsatsen er at skabe nye fysiske rammer for flere forskellige aktiviteter og at forbedre det eksisterende bymiljø, herunder at binde Stationsbyen og det øvrige Hvidovre bedre sammen.

Under " Samlingsstedet og byens rum" er der bl.a. følgende projekter: Der sker en forskønnelse af stationspladsen mod Store Hus samt en fornyelse af butiksstrøget og et løsningsforslag omkring broen over Naverporten som det 3 knudepunkt. En tilbygning til kirken, der skal rumme Café Hjertetræ, etablering af Købmandspladsen, etablering af naturlegeplads og forbedring af forholdene i Byparken til arrangementer. Etablering af grønt multianlæg rettet mod de unge.

"Kvindecenteret " skal fungere som koordinerende instans for en række initiativer, aktiviteter og allerede eksisterende projekter for kvinder. Derudover skal Kvindecenteret være et værested, der bl.a. skal huse Flerkulturelt Værested for Kvinder, mødregrupper og en række aktiviteter som f.eks. foredrags- og studiegrupper, selvhjælpsgrupper m.m. Derudover skal der foregå en aktivt opsøgende indsats rettet mod yngre kvinder.

"Kunsten Stiger" er en gruppe beboere, der arbejder med forskønnelse, vedligeholdelse og udsmykning i Avedøre Stationsby. Endvidere har Kunsten Stiger etableret en studiekreds, som har til formål at skabe en øget bevidsthed om kunst og arkitektur blandt beboerne. Studiekredsen arrangerer foredrag, ekskursioner m.m. Desuden arbejdes der for, at beboerne skal få indflydelse i på nyanlæg og forskønnelse i Avedøre Stationsby.

Beskæftigelse

Beskæftigelse og etablering af arbejdspladser styrkes herudover gennem beskæftigelsesenheden, som skal sikre opkvalificering af de ledige, formidling af praktik- og arbejdspladser og kontakt til områdets erhvervsliv. Der lægges i indsatsen særlig vægt på integration af flygtninge og indvandrere på arbejdsmarkedet.

Jobbutikken er et servicetilbud til alle borgere i Hvidovre Kommune, der ønsker eller har behov for uddannelses- og/eller erhvervsvejledning, søger job mv. Jobbutikken skal endvidere yde service til virksomheder, der ønsker information om diverse tilskudsordninger som AF og kommunen kan tilbyde, eller som har stillinger de ønsker besat. Jobbutikkens primære opgave er at forbedre uddannelses- og beskæftigelsessituationen for områdets beboere. Desuden skal Jobbutikken være udgangspunkt for en ekstraordinær indsats for unge og indvandrere.

Børne- og ungeområdet

I forbindelse med Kvarterløftet er iværksat en række initiativer i forhold til børn og unge. En stor del af initiativerne er målrettede mod grupper med specielle behov. Ligeledes har der været foranstaltet projekter for den brede gruppe af børn og unge.

Indsatsen for børn og unge rettes bredt mod fritidslivet i en forebyggende indsats og i særlig grad mod børn og unge fra andre nationaliteter. Den skal bl.a. ske gennem inddragelse af børn og unge i planlægningen og sikre en nedsættelse af den i forvejen lave kriminalitet og vold.

Projekt "De unges faldskærm" har til formål at støtte en gruppe teenagere med sociale herunder misbrugsproblemer. Der er ansat en opsøgende projektmedarbejder som gennem forskellige former for aktiviteter, skal skabe en gensidig kontakt til gruppen og på sigt påvirke de unges adfærd.

Kultur

"Kulturområdet" handler om kultur i bred forstand og består af klubber, foreninger, institutioner, projekter, kredse, grupper m.m., der hver især udgør en af togets vogne. Herunder er "Fritidsbutikken" organiseret. Fritidsbutikken fungerer i denne sammenhæng som drivkraften. Fritidsbutikken skal virke som brobygger mellem Avedøre og resten af kommunen, blandt andet gennem koordinering af kulturelle aktiviteter.

Det grønne Avedøre

Den byøkologiske indsats sikres gennem planen for det grønne Avedøre. Den indeholder bl.a. grøn beskæftigelse, byøkologisk vikarkorps, samt etablering af andre demonstrationsprojekter på udendørsarealerne. Man ønsker gennem den byøkologiske indsats at udvikle lokale arbejdspladser og gennem udviklingen af samarbejdet med det omkringliggende erhvervsliv at få etableret job og lærepladser og opkvalificerer de ledige.

Der er bl.a. iværksat følgende projekter:

"Det Grønne Fællesråd", som har til formål at fremme miljørigtige initiativer på lokalt plan. Fællesrådet står for endagsarrangementer som eksempelvis Børnenes Grønne Dag.

"Det Grønne Vikarkorps" er et uddannelsesprojekt, der har til formål at arbejde for byøkologiske tiltag og samtidig forbedre beskæftigelsesmuligheder for områdets ledige. Projektet går i korte træk ud på at opkvalificere områdets ejendomsfunktionærer således, at de fremover kan varetage de nye opgaver, der opstår i forbindelse med beboernes ønsker om at spare mere på energien. Derudover etableres der et byøkologisk vikarkorps, der ud over at hjælpe beboerne med miljøprojekter og igangsætte demonstrationsprojekter også skal varetage de fastansatte ejendomsfunktionæres jobfunktioner, når de skal opkvalificeres. Vikarkorpsene skal, inden de indgår som vikarer, selv gennemgå et tilsvarende uddannelsesforløb.

"Naturlegepladsen" er et andet projekt, der arbejder for miljøet. Legepladsen skal give områdets børn og unge mulighed for gennem leg at udforske naturen. Legepladsen skal umiddelbart fremstå som et frodigt naturområde.

Ålborg Øst

Grøn struktur - Friarealforbedringer.

Friarealerne skal overordnet gøres mere attraktive, så de virker samlende i forhold til bydelene i Aalborg Øst. Forbedring af et friareal ved fjorden, af den lokale bypark, af stiforbindelsernes kvalitet og behov for flere tidssvarende legemuligheder. I sidstnævnte forbindelse har der været tale om både idrætslegepladser og naturlegepladser. I forbindelse med friarealerne er der en række konkrete projekter.

Bedre forhold for sindslidende

Relativt set bor der mange sindslidende i de almene bebyggelser i Aalborg Øst. Der er etableret 10 boliger til sindslidende. I tilknytning til boligerne er

etableret et støttecenter, som er døgnbemandet, således at borgere i lokalområdet med akutte psykiske problemer kan hente professionel hjælp her døgnet rundt. Endelig er der etableret et aktivitetscenter med værkstedsfaciliteter, som ikke ligger for langt fra boliger og støttecenter. Målgruppen er alle sindslidende og andre personer med psykiske problemer i Aalborg Øst.

Bedre forhold for unge

Etablering af væresteder/faciliteter for børn og unge, med det formål at fastholde og udbygge det uformelle samvær og sociale netværk blandt beboerne i en bydel - især med henblik på store børn og unge i aldersgruppen 12 - 25 år. Formålet er herudover at berige og understøtte områdets eksisterende foreningsliv og på denne måde bidrage til styrkelsen af det lokale engagement.

Kultur- og fritidsplan for Aalborg Øst

Udarbejdelse af en plan, som, skal sikre:

- En optimal udnyttelse af bydelens eksisterende fritids- og kulturtilbud med henblik på både fysiske rammer og indhold
- Beskrive behovet for supplerende aktiviteter/faciliteter inden for kultur- og fritidsområdet under hensyntagen til, at der kan være forskellige behov/målgrupper i forskellige dele af Aalborg Øst
- Vurdere og prioritere dette behov så udviklingen af bydelens fritids- og kulturliv kan målrettes i overensstemmelse hermed.

Den grønne Guide

Den grønne guides vigtigste funktion er at formidle og vejlede om miljøspørgsmål til borgerne i Aalborg Øst. Den grønne guide skal bygge bro mellem viden/information og praktisk virkelighed og vise, hvordan "miljørigtige holdninger" kan omsættes i handling. Målet er at få aktiviteter og troen på at "det nytter noget" til at sprede sig som ringe i vandet. Det sker bl.a. i form af:

- Informationskampagner om boligens energiforbrug, energi forbrug i mad mv.
- Information om grønne/giftfrie produkter
- Etablering af borgergrupper om miljøspørgsmål
- Etablering af samarbejde med børn og unge gennem skoler og institutioner
- Gennemførelse af projekter om grønne regnskaber

Tøjhushaven i Randers

Byfornyelsen

Byfornyelsen skal gennemføres på en sådan måde, at risikoen for at skubbe nuværende beboere væk, f.eks. på grund af stigende huslejeniveau, minimeres. Byfornyelsen skal hvor det er muligt anvende byøkologiske løsninger, og gennemføres med udgangspunkt i beboernes behov. Der lægges vægt på håndværksmæssig og arkitektonisk kvalitet ved både nybyggeri og renovering. I den forbindelse betones specielt hensynet til kvarterets egenart, hvor den nuværende åbne bebyggelsesstruktur skal bevares og helst også styrkes.

Der skal opføres en række ældreegnede boliger i området og i tilknytning til Underværket skal der ligeledes opføres en række ungdomsboliger. Ligeledes påtænkes der opført nyt boligbyggeri syd for Tøjhushaven.

Pladser og trafik

Kvarterets gaderum, der ud over at danne ramme for trafikken også er mødested for kvarterets beboere er nedslidt og forsømt. Derfor ønskes der gennemført projekter, der styrker gaderummet som et mødested, hvor uvedkommende trafik skal minimeres, og hvor den karakteristiske sammenhæng

mellem gaderum og gårdområde bevares. Gaderummene skal bl.a. have nye belægninger og en anden belysning. Endelig skal Tøjhushaven renoveres. man satser bl.a. på at den skal fungere som et fristed for de lokale brugere og en attraktion for de besøgende udefra.

Bolig og erhverv

Gennem at "styrke blandingen af bolig og erhverv" ønsker man at sikre Tøjhushaven som et "blandet" kvarter med en livlig aktivitet dagen lang. Desuden ønsker kvarterets beboere at indarbejde sociale og byøkologiske værdier i projektet. Det er endvidere ønsket, at gøre kvarteret mere familievenligt ved at arbejde og hjem bliver tættere forbundet.

Underværket

I kvarterplanen indgår også etablering af kvarterhuset "Underværket", som er et EU-støttet projekt beliggende i Østergadekvarteret. Det er et omfattende markeds-, kultur- og integrationsprojekt, som kombinerer byfornyelse med kulturelle tilbud, undervisning, arbejdende værksteder og ungdomsboliger. Projektet er en kombination af nybyggeri- og genanvendelse af en eksisterende erhvervsbygning

Kultur

Kulturtorvet og beboer- og aktivitetshus skal være spændende samlingssteder for kvarterets beboere og brugere. På torvet skal der indrettes møde og aktivitetsplads for kvarterets beboere, det skal indrettes til idræt og leg f.eks. med petanquebaner og plads til at spille volleyball.

De sociale og kulturelle aktiviteter skal styrkes, samtidig med at beboernes og brugernes muligheder for indflydelse, medansvar og brug af de kulturelle institutioner bliver styrket.

Miljø og byøkologi

Der er i kvarteret en udbredt interesse for byøkologi og et stort ønske for at gøre noget aktivt for miljøet. Kvarterets beboere ønsker derfor at gennemføre en række byøkologiske projekter til inspiration for andre byer. Man satser på information, der skal oplyses om hvad der kan gøres og på demonstration, hvor det vises hvad der kan gøres.

Der er ansat en grøn guide, der bl.a. arbejder på at mindske ressource- og energiforbruget, genbruge husholdnings- og haveaffald til muldjord og engagere håndværksevirkomhederne i den byøkologiske indsats.

Sydvestkvarteret i Kolding

Byfornyelse

Det overordnede mål med byfornyelse i Kolding er at skabe gode, sunde og velfungerende boliger og boligområder. Her inddrages både bygninger og udearealer i en koordineret indsats.

Den grønne linie

Den grønne linie samler og sammenkæder en række vigtige steder, funktioner og grønne områder i kvarteret, og medvirker til at give kvarteret en fælles identitet og grøn profil. Den grønne korridor skaber bedre forhold og muligheder for mennesker og natur i kvarteret. Projekter der er knyttet til den grønne linje er bl.a.: Kvarterhuset og kvarterets plads der knyttes til Kvarterhuset, Værested for de unge, legepladser, renovering af Stejlbjerganlægget.

Med en forbedret grøn struktur kan Sydvest Kvarteret blive en mere attraktiv og sammenhængende bydel med et større naturindhold. Den grønne guide har som en forpost etableret en skurvogn, som kontaktsted til beboerne. Der er etableret miljølaug og igangsat økologiske demonstrationshaver.

Trafik

Sydvest Kvarteret er på mange måder præget af trafik og trafikproblemer. De omgivende gader er hver især stærkt trafikerede. Der passerer en del uvedkommende trafik gennem kvarteret, der desuden stort set er uden cykelstier. Der er udarbejdet en trafikplan. Trafiktiltagene, f.eks. hastighedsnedsættelse og etablering af tvangsruter for erhvervstrafik sigter mod at løse en række af disse problemer.

Kvarterhus

Kvarterhuset er et hus for alle beboere i kvarteret. Et rummeligt miljø med vide rammer og højt til loftet. Kvarterhuset understøtter beboernes behov, initiativ og forskellighed, plus i videst muligt omfang være samlende for borgerne.

Beskæftigelse

Der er knyttet et beskæftigelsesaspekt an til en række af kvarterløft projekterne. Etablering af kvarterhus samt renovering af grønne områder har indeholdt arbejdsopgaver, hvor lokal arbejdskraft inddrages, endelig er sket en særlig beskæftigelsesindsats for områdets ledige borgere.

Miljømæssig bæredygtighed

Bæredygtighed består af i hvert fald tre aspekter: Social/kulturel, økonomisk og miljømæssig bæredygtighed. Kvarterløft-initiativerne skal på hver deres måde underbygge en sådan bæredygtig og levedygtig udvikling i kvarteret.

Ressourceforbrug og finansiering

Ressourcerne til Indsatserne i kvarterløftområderne er tilvejebragt på mange forskellige måder. En betydelig del af finansieringen af kvarterløft hidrører fra byfornyelsen, idet der for femårsperioden er afsat en ramme på knap 625 mio. kr. i byfornyelsesmidler til de seks kvarterløftområder, som blev startet samtidigt. Femkanten, som blev sat i gang et par år før havde sin egen bevilling. De fordeler sig på henholdsvis procesmidler, forsøgsmidler og bygningsfornyelsesmidler.

Hovedparten af midlerne er afsat til bygningsfornyelse. Tabel 21 viser finansieringen af de seks kvarterløft fordelt på henholdsvis procesmidler, forsøgsmidler og bygningsfornyelsesmidler i de enkelte kvarterløftområder.

Tabel 21. Byfornyelsesrammer for seks af de syv kvarterløft (mio. kr.).

	Procesmidler	Forsøgsmidler	Bygningsfornyelse	I alt
Aalborg Øst	10	15		25
Tøjhushaven Randers	5,5	20	45	70,5
Kolding Sydvest	10	20	75	105
Avedøre Stationsby	6	19		25
Holmbladsgade	11	45	178	234
Kgs. Enghave	10	25	129	164
I alt	52,5	144	427	623,5

I Femkanten i Københavns Nordvestkvarter blev der før starten givet en investeringsramme til bygningsfornyelse i de to bebyggelser Mønten og Gravervænget på i alt 810 mio. I forbindelse med kvarterløftet er der sat bolig- og friarealforbedringer i gang for ca. 48 mio. kr. Dertil kom en samlet økonomisk ramme for kvarterløftet fra 1996 til 2003 på ca. 130 mio. kr., hvoraf der blev bevilliget 25,2 mio. til køb og ombygning af beboerhuset i området, samt 23,5 mio. til drift og aktiviteter i det.

For bygningsfornyelsesmidlerne gælder de normale krav til kommunal finansiering, som for traditionel bygningsfornyelse (i gns. små 30 pct.). Her bidrager beboerne også i form af huslejestigninger (ca. 35 pct.). For de øvrige byfornyelsesmidler er det et krav til kvarterløftkommunerne, at de yder en medfinansiering på mellem 25 pct. og 50 pct. på projekterne. Nogle kommuner har valgt at afsætte faste beløb til de enkelte projekter, mens andre arbejder med finansiering fra flere puljer/ finansieringskilder.

Herudover har Statens sekretariatet for kvarterløft rådet over en pulje på knap 9 mio. kr. som er fordelt efter ansøgning fra kvarterløftprojekterne. Puljen er brugt dels til "små, sikre, synlige, succes'er", dels til helhedsorienterede projekter, som ikke kan finansieres fra andre puljer.

Ud over disse midler har kvartererne modtaget yderligere midler fra kommunerne til forskellige projekter. Desuden er finansieringen sammensat fra mange andre kanaler, f.eks. fra andre ministeriers puljer, bl.a. Socialministeriet, Miljøministeriet, Kulturministeriet og Indenrigs- og Sundhedsministeriet. Ligesom EU midler indgår i nogle projekters finansiering. Der er også i nogle tilfælde brugt byfornyelsesmidler, som ikke er en del af kvarterløftaftalen. Desuden er der bevilget midler fra forskellige fonde, f.eks. Lokale- og Anlægsfonden, hvis bevillinger ligeledes forudsætter en vis kommunal medfinansiering.

Endelig har kommunerne, lokale beboere og erhverv i et betydeligt omfang bidraget med menneskelige ressourcer til planlægning og gennemførelse af projekterne.

Kvarterløftene har løbende bidraget til evalueringen med indberetninger om, hvad der er søgt og bevilliget af midler til de forskellige projekter. Men af forskellige grunde har det ikke været muligt at få oplysninger om en del af projekterne. Det kan skyldes at projektet er gennemført under en rammebevilling til kvarterløftet, fx til drift af beboerhus, hvor man ikke har fordelt ressourcer og tidsforbrug præcist på projekterne. Det skyldes også i nogle tilfælde at projekterne endnu ikke er fuldt finansierede og gennemførte. Det gælder fx nogle af de større projekter med boligbyggeri eller byomdannelse, hvor finansieringen skal hidrøre fra andre aktører, fx boligselskaber. Den nedenstående opgørelse må derfor ses som et skøn på basis af tilgængelige data (tabel 22).

Tabel 22. Skøn over bevilligede midler (mio. kr.) til de syv kvarterløft.

Bevilligede midler mio. kr.	Holmblads- gade	Kgs. Enghave	Fem- kanten	Avedøre	Ålborg Øst	Tøjhus- haven	Sydvest- kvarteret	I alt
Kvarterløftmidler	234	164	130	25	25	71	105	754
Eks. midler fra kommune	147	22	13	15	11	28	9	244
Andre midler	88	46	75	9	4	32	45	299
Samlede udgifter	469	232	217	49	41	131	159	1297
Fordeling på kil- der, pct.								
Kvarterløftmidler	50	71	60	51	61	54	66	58
Eks. midler fra kommune	31	9	6	30	28	21	6	19
Andre midler	19	20	34	19	10	25	28	23
Samlede udgifter	100	100	100	100	100	100	100	100
Midler pr. indbyg- gere (1000 Kr.)	29	17	33	8	3	131	29	21

I tabellen er beregnet, at der er brugt i alt ca. 1,3 mia. kr. til kvarterløftindsatsen, heraf er en meget stor del investeringer i bygninger og infrastruktur i områderne, som vi belyser det nærmere nedenfor. 58 pct. af midlerne kommer fra aftalen med staten om kvarterløftene. Af disse midler har kommunerne betalt mellem 25 og 50 pct. Derudover har kommunerne indskudt

midler svarende til yderligere små 20 pct. af ressourceforbruget. Endelig er der skaffet midler fra andre kilder svarende til 23 pct.

Den største indsats er sket i de gamle kvarterer, især Holmbladsgadekvarteret fulgt af Kgs. Enghave, Femkanten og Tøjhushaven. Der er brugt færrest midler i de nyere områder Ålborg Øst og Avedøre Stationsby, blandt andet fordi der her har været et mindre behov for investeringer i bygninger og byrum.

En anden årsag til forskellene kunne være, at områderne har meget forskellig størrelse. Ser man på ressourceforbruget i forhold til antallet af indbyggere, så er der brugt markant flest midler i Tøjhushaven i Randers, hvilket har en sammenhæng med at indsatsen er tænkt som bidrag til et generelt løft af Randers bymidte. Blandt de øvrige er det Femkanten Holmbladsgadekvarteret og Sydvestkvarteret der har brugt flest ressourcer, mens Avedøre Stationsby og Ålborg Øst har brugt færrest.

Der er forskel på i hvor høj grad indsatsen er finansieret af kvarterløftmidler eller fra andre kilder. Især i Sydvestkvarteret og Kgs. Enghave er størsteparten af pengene kommet fra kvarterløftaftalerne. I Holmbladsgadekvarteret, Avedøre Stationsby og Ålborg Øst har kommunerne suppleret med en del yderligere midler, mens kommunernes ekstra bidrag har været relativt små i Femkanten, Sydvestkvarteret og Kgs. Enghave. Endelig er det især i Sydvestkvarteret, Tøjhushaven, Avedøre Stationsby, Holmbladsgadekvarteret og Kgs. Enghave, at en stor andel af finansieringen kommer fra andre kilder.

Karakteren af indsatsen

I forbindelse med årsrapporteringen fra kvarterløftene er indsamlet data om de forskellige projekter, som har været i gang i områderne (Kirkegaard 1999 og 2000, Hansen 2002). Dette materiale giver visse muligheder for at få et overblik over den mangfoldighed af aktiviteter, som er foregået, selv om der også er en del mangler og problemer i materialet. For det første er der en del projekter, som retter sig mod flere forskellige formål/indsatskategorier, hvilket betyder, at man får et fortegnet billede, når et helt projekt placeres i en bestemt kategori. For det andet er der en del projekter, som ved årsberetningen for 2001 stadig ikke var helt afklarede, hvilket især gælder for de fire områder, som fortsatte indsatsen efter 1.1.2002. For det tredje er der i nogle tilfælde, som ovenfor nævnt, problemer med opgørelsen af, hvor mange midler der bruges til projekterne. Dette betyder, at ca. 10 pct. af midlerne ikke har kunnet placeres på projekterne.

I indledningen af kapitlet side 75, beskrev vi, hvordan indsatsen kan opdeles i 8 forskellige indsatskategorier. I nedenstående tabel 23 vises antallet af gennemførte (eller igangværende) projekter i hvert kvarterløft fordelt på disse kategorier. I bilaget findes en oversigt over projekterne opdelt på indsatskategorier.

Tabel 23. Kvarterløftprojekter fordelt på indsatskategori.

Indsatskategori	Holm-	Kgs.	Fem-	Aved-	Ålborg	Tøj-	Sydvest-	I alt
Antal projekter	blads- gade	Engha- ve	kanten	øre	Øst	husha- ven	kvarteret	
Boligforbedring	1	5	1	1		7	3	18
Forbedring af byrum	13	11	6	4	11	5	9	59
Ændring af byfunktioner	5	2		3	2	3	1	16
Erhverv og beskæftigelse	4	5	1	1	1	1	2	15
Sociale problemer og integration	6	6	14	3	3	1	2	35
Netværksskabende og kultur	12	6	13	3	1	4	5	44
Identitet og medindflydelse	4	6	5		4	1	2	22
Byøkologi	4	4	2	1	1	5	7	21
I alt	49	45	42	16	23	24	31	230
Fordeling af projekter %								
Boligforbedring	2	11	2	6	0	29	10	8
Forbedring af byrum	27	24	14	25	48	21	29	26
Ændring af byfunktioner	10	4	0	19	9	13	3	7
Erhverv og beskæftigelse	8	11	2	6	4	4	6	7
Sociale problemer og integration	12	13	33	19	13	4	6	15
Netværksskabende og kultur	24	13	31	19	4	17	16	19
Identitet og medindflydelse	8	13	12	0	17	4	6	10
Byøkologi	8	9	5	6	4	21	23	9
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100

Som det ses af tabellen er der, især i de københavnske kvarterer, gennemført et stort antal projekter. De to kategorier, hvor der har været flest projekter, er forbedring af byrum, grønne arealer mv. og netværksskabelse og kultur, men en del projekter har også handlet om sociale problemer og integration.

Følgende kategorier har haft relativt flest (i forhold til det samlede antal projekter i kvarteret) projekter i de forskellige områder:

- *Holmbladsgadekvarteret*: Forbedring af byrum og byfunktioner og netværksskabelse mv. (kultur og idrætsindsatsen)
- *Kgs. Enghave*: Forbedring af byrum, sociale problemer og erhverv og beskæftigelse
- *Femkanten*: Netværksskabelse mv., og Sociale problemer og integration
- *Avedøre Stationsby*: Sociale problemer og integration, Forbedring af byrum og netværksskabelse mv.
- *Ålborg Øst*: Forbedring af byrum og Identitet og medindflydelse
- *Tøjhushaven*: Boligforbedring
- *Sydvestkvarteret*: Forbedring af byrum og byøkologi

Projekterne har imidlertid en meget forskellig størrelse, og der er også stor forskel på projekter vedrørende fysiske investeringer i boliger, byrum og byfunktioner, og de øvrige aktiviteter – både med hensyn til omkostninger og virkninger.

På grundlag af oplysningerne om budgetterede og forbrugte midler har vi forsøgt at belyse omfanget af indsatsen i de forskellige kategorier ved at se på ressourceforbruget (tabel 24). Vi har opdelt kategorierne i fysiske investeringer og øvrige indsatser. Det må igen understreges, at der er visse mangler i tallene, og at de manglende oplysninger efter alt at dømme især vil vedrøre de øvrige indsatser. Der er desuden tale om en ret grov opdeling, hvor flere projekter lapper over mellem de forskellige kategorier.

Tabel 24. Budgetterede og forbrugte midler i forskellige indsatskategorier i kvarterløftene, i alt (mill. Kr.), fordelt på kategorier (%) og udgift pr. indbygger (1000 kr.).

Samlede forbrug mill. kr.	Holm- bladsga- de	Kgs. Enghave	Fem- kanten	Avedøre	Ålborg Øst	Tøj- hus- ven	Sydvest- kvarteret	I alt
Boligforbedring	310	136	48	0	0	45	106	645
Forbedring af byrum	42	38	31	21	16	25	25	198
Ændring af byfunktioner	94	8	25	6	16	29	15	194
<i>Fysiske investeringer i alt</i>	446	182	104	28	32	99	145	1037
Erhverv og beskæftigelse	3,0	12,4	1,5	3,0	0,2	0,0	1,2	21
Sociale problemer og integration	1,2	7,1	14,1	2,0	1,7	0,0	0,3	26
Netværksskabende og kultur	6,0	4,0	25,6	3,7	1,2	0,5	3,2	43
Identitet og medindflydelse	6,1	1,5	3,2	0,0	0,7	0,1	0,4	12
Byøkologi	0,8	4,6	1,9	3,1	2,2	3,6	1,1	17
<i>Øvrige indsatser i alt</i>	17	30	46	12	6	4	6	120
Udgiftsfordelingen %								
Boligforbedring	67	64	32	0	0	44	70	56
Forbedring af byrum	9	18	20	54	42	24	16	17
Ændring af byfunktioner	20	4	17	16	42	28	10	17
<i>Fysiske investeringer i alt</i>	96	86	69	70	84	96	96	90
Erhverv og beskæftigelse	0,6	5,9	1,0	7,5	0,5	0,0	0,8	1,8
Sociale problemer og integration	0,3	3,4	9,4	5,0	4,3	0,0	0,2	2,3
Netværksskabende og kultur	1,3	1,9	17,0	9,4	3,1	0,5	2,1	3,7
Identitet og medindflydelse	1,3	0,7	2,2	0,0	1,8	0,1	0,3	1,0
Byøkologi	0,2	2,2	1,3	7,8	5,8	3,5	0,7	1,5
<i>Øvrige indsatser i alt</i>	4	14	31	30	16	4	4	10
Udgift pr. indbygger 1000 kr.								
Boligforbedring	19,0	10,1	7,4	0,0	0,0	45,0	19,5	10,2
Forbedring af byrum	2,6	2,8	4,7	3,6	1,1	24,9	4,5	3,1
Ændring af byfunktioner	5,8	0,6	3,9	1,1	1,1	29,2	2,8	3,1
<i>Fysiske investeringer i alt</i>	27,4	13,5	16,1	4,7	2,2	99,2	26,8	16,4
Erhverv og beskæftigelse	0,2	0,9	0,2	0,5	0,0	0,0	0,2	0,3
Sociale problemer og integration	0,1	0,5	2,2	0,3	0,1	0,0	0,1	0,4
Netværksskabende og kultur	0,4	0,3	3,9	0,6	0,1	0,5	0,6	0,7
Identitet og medindflydelse	0,4	0,1	0,5	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2
Byøkologi	0,0	0,3	0,3	0,5	0,2	3,6	0,2	0,3
<i>Øvrige indsatser i alt</i>	1,0	2,2	7,1	2,0	0,4	4,2	1,2	1,9

Det ses af tabel 24, at langt de fleste af midlerne er brugt til investeringer i fysiske ændringer i områderne. Der er især brugt mange penge på bolig- og bygningsfornyelse, men også på forbedring af kvarterernes uderum og grønne områder. Endelig er indretning af faciliteter for nye byfunktioner – først og fremmest beboerhuse, men også andre faciliteter – en stor post.

Set i den store sammenhæng er midlerne til de øvrige indsatser relativt beskedne. Beløbet i tabellen undervurderer imidlertid indsatsen en del, fordi der er en del af ressourceforbruget, der, som nævnt, ikke har kunnet fordeles. De fleste midler er brugt til det, der er kaldt netværksskabelse og kultur, dvs. idrætsaktiviteter, kvartersfester, kulturarrangementer og drift af åbne væresteder for alle beboere. Der er desuden brugt næsten lige mange ressourcer på hhv. erhverv og beskæftigelse, og sociale aktiviteter og indsatser overfor særlige sociale grupper, herunder indvandrere. Endelig er 2 pct. af alle midlerne brugt til byøkologiske projekter, og ca. 1 procent til indsatser for øget områdeidentitet og medindflydelse for borgerne.

Tabellen viser også at der har været en forskellig profil for indsatsen i de syv områder, og at niveauet har været forskelligt når man tager områdernes størrelse i betragtning (udgift pr. indbygger).

Tøjhushaven er et af de områder som har koncentreret sig mest om de fysiske indsatser og har gjort dette på et højt niveau, både hvad angår bolig, byrum og fysisk etablering af byfunktioner. De øvrige aktiviteter har været på et lavere niveau end i de andre områder, bortset fra byøkologi, hvor indsatsen har været større, og netværk og kultur, der ligger på niveau. Denne indsats svarer godt til kvartersplanens indsatsområder (se tabel 20).

I *Holmbladsgadekvarteret* er den overvejende del af ressourcerne brugt på boligforbedringerne, men der er også investeret en del i forbedring af byrum og faciliteter for byfunktioner. Blandt de øvrige indsatsområder er der satset mest på erhverv og beskæftigelse og på netværksskabelse og kultur. Set i forhold til det store antal beboere har indsatsen dog været på et relativt lavt niveau.

Kgs. Enghave har haft lidt den samme indsatsprofil som Holmbladsgadekvarteret, men på et lavere niveau for de fysiske indsatser. Kgs. Enghave skiller sig især ud ved at have gennemført en større indsats for erhverv og beskæftigelse. Der har også været en rimelig stor social indsats.

Femkanten har fået færre midler end de to andre københavnske kvarterer til boligforbedringer i kvarterløftperiode, bl.a. fordi en del byfornyelsesmidler blev bevilliget før kvarterløftet startede. Der er derimod gennemført store investeringer i forbedring af byrum og i kvartershuset mv. Femkanten har desuden haft store indsatser rettet mod sociale forhold og især mod netværksskabelse og kultur. Beskæftigelsesindsatsen har været relativt lav.

I *Avedøre Stationsby* er investeret i forbedring af byrum, og i mindre udtrækning i etablering af nye faciliteter for byfunktioner. Der har desuden været en relativt stor beskæftigelsesindsats.

I *Ålborg Øst* er der både investeret i forbedring af byrum og etablering af faciliteter for byfunktioner. Set i forhold til det store antal beboere har indsatsen dog været lille. Det samme gælder om de øvrige indsatser, hvor det – ud over byøkologien – er den sociale indsats og netværksskabelse, der har haft størst vægt.

Sydvestkvarteret er et af de områder, som har haft en stor fysisk indsats – især koncentreret omkring bolig- og friarealforbedringer, men også vedrørende byrum og byfunktioner. De øvrige indsatser har mest drejet sig om netværksskabelse og kultur, samt om sociale forhold. Beskæftigelsesindsatsen har været middel.

Målgrupper for indsatsen

I forbindelse med årsrapporterne er der også sket en registrering af, hvilke beboergrupper projekterne har været rette mod. For mange af projekterne er der angivet flere forskellige målgrupper. I tabel 25 er vist hvor stor en del af projekterne der retter sig mod forskellige målgrupper.

Tabel 25. Målgrupper for kvarterløftprojekterne, i pct.

Målgrupper								
Procent af projekter, der har haft målgruppen som en prioritet	Alle	Avedøre	Kgs. Enghave	Holmbladsgade	Kolding	Aalborg	Nordvest	Randers
Alle beboere	70	23	74	68	90	77	74	62
Børn og unge	31	77	30	33	23	15	35	17
Voksne – 20-60 år	9	15	8	18	0	8	0	10
Ældre – over 60 år	11	8	13	17	0	0	18	7
Etniske minoriteter	10	38	10	15	0	0	15	0
Ledige	10	15	16	7	10	0	9	3
Socialt udsatte	13	54	5	13	17	8	15	10
Specifikke åbne grupper	3	8	2	2	3	15	3	0
Specifikke afgrænset gruppe	8	0	3	17	3	8	9	10
Kvinder og piger	3	15	3	2	0	0	3	0

Kilde: (Hansen, 2002).

Det er karakteristisk, at projekterne først og fremmest retter sig bredt mod alle beboere. Dernæst mod børn og unge. Dernæst men i mindre grad mod de andre persongrupper, herunder voksne, arbejdsledige, socialt udsatte eller etniske grupper. Undtagelsen er Avedøre Stationsby, som har målrettet en meget stor del af indsatsen mod specifikke grupper – specielt socialt udsatte, etniske minoriteter og børn og unge.

Der er i nogle tilfælde angivet grupper som defineres i forhold til målsætningen i projektet, og som projektet derfor har særlig fokus på, f.eks. trafikanter, lokalhistorisk interesserede, beboere i lokale netværk med medieinteresse, overvægtige børn og unge. Det er åbne grupper som er defineret ud fra projektets målsætning. De er placeret i gruppen 'specifikke åbne grupper'. De er også rubriceret under andre grupper, som de falder ind i.

I andre tilfælde har der været angivet en afgrænset gruppe, f.eks. beboere i de almene afdelinger, førtidspensionister, de unges forældre, indvandrerkvinder med små børn. Det er afgrænsede grupper, som man som person ikke selv blot kan vælge at gå ind i. Det er placeret under 'specifikke afgrænsede grupper' og i nogle tilfælde er der også lavet en særlig gruppe til dem.

Alle borgere, beboere og brugere

70 pct. af alle projekter har alle borgere, beboere og brugere som målgruppe og 62 pct. som første prioritet. Avedøre skiller sig ud ved at have en markant mindre andel rettet generelt mod alle beboere m.m. De har i stedet større andel af projekter, der er rettet mod specifikke grupper.

Børn og unge

Børn og unge er den næststørste gruppe der er prioriteret i projekterne. 31 pct. af projekterne har børn og unge som målgruppe og herunder 22 pct. som første prioritet.

Avedøre har børn og unge som prioriteret gruppe i 77 pct. af projekterne, og med en første prioritet i 69 pct. af projekterne. I de øvrige områder er det i størrelsesordenen 20-30 pct. af projekterne der har børn og unge som prioriteret gruppe, med Aalborg og Randers lidt lavere.

Voksne og ældre

Målgrupperne "20-60 år" og "over 60 år" er prioriteret i henholdsvis 9 pct. og 11 pct. af projekterne.

Kolding og Nordvest har ingen projekter hvor man har prioriteret den voksne gruppe som særskilt målgruppe og tilsvarende har Kolding og Aalborg ingen projekter, hvor gruppen over 60 år er en særskilt målgruppe.

Etniske

De etniske minoriteter er en prioriteret målgruppe i 10 pct. af projekterne, og i 7 pct. som første prioritet.

I Avedøre er de etniske minoriteter en prioriteret målgruppe i 38 pct. af projekterne. I Kolding, Aalborg og Randers er der ingen projekter, der har etniske minoriteter som prioriteret målgruppe. Etniske minoriteter indgår således kun som prioriteret gruppe i kvarterløftområderne i Hovedstadsområdet.

Ledige

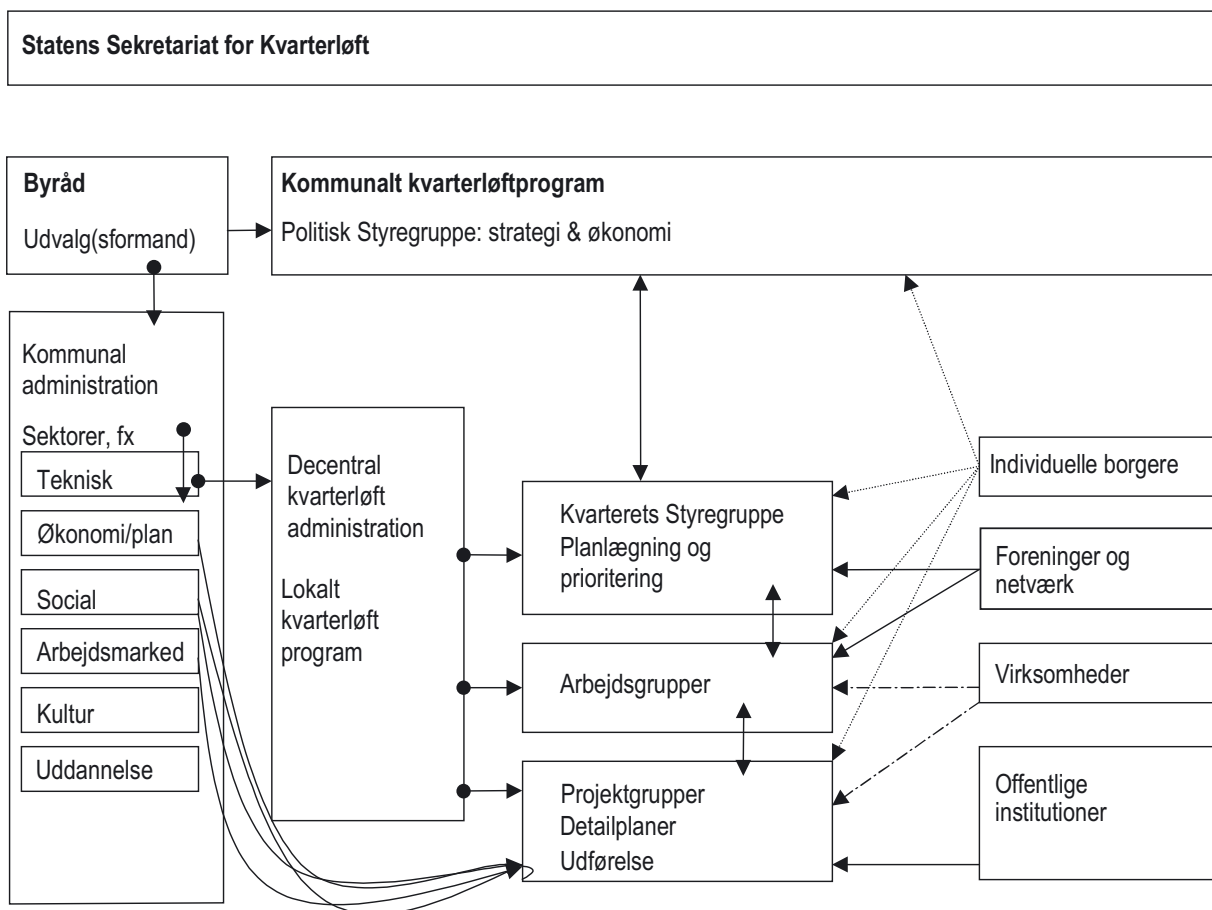
Gruppen af arbejdsledige indgår som prioriteret målgruppe i 10 pct. af projekterne. I Avedøre og Kgs. Enghave er det ca. 15 pct. af projekterne, mens det er 3 pct. af projekterne i Randers der har ledige som en prioriteret målgruppe.

Socialt udsatte

De socialt udsatte udgør en prioriteret målgruppe i 13 pct. af projekterne, og en første prioritet i 8 pct. Avedøre skiller sig ud ved at have ledige som prioriteret gruppe i 54 pct. af projekterne, og 31 pct. med en første prioritet. Kgs. Enghave ligger lavest med 5 pct.

6. Organisering, styring og deltagelse

Kvarterløft er tidsbegrænsede programmer sat i gang af den statslige forvaltning og resultat af en national politik. De skal finde sted i regi af kommunale forvaltninger og er tillige genstand for kommunalpolitisk beslutningstagen. De involverer lokale kræfter, borgere og virksomheder, private og offentlige parter. Fra statslig side er der a priori opstillet konditioner for kvarterløft. Nogle af disse har betydning for hvordan kvarterløft kan organiseres. Der er forskellige måder at organisere kvarterløft på i de fem kommuner. Men der er også i princippet tale om det samme sæt af aktører i alle kvarterløftene, lige som relationerne i princippet udvikles mellem de samme grupper af aktører. En generel, skematisk model af kvarterløfts organisering er illustreret i figuren.

Figur 6. Typisk organisering af kvarterløft.

Kvarterløft og kommunal forvaltning

Kvarterløftforsøgene indeholder en række nye elementer i forhold til de fleste kommunale forvaltningers praksis. For det første anlægges der et helhedsorienteret perspektiv på områderne, og der etableres samarbejdsfora, hvor man i praksis arbejder på at fastholde og udvikle dette perspektiv i forhold til kommunens rolle i lokalområdet. Arbejdet med at 'løfte' kvartererne og højne livskvaliteten organiseres i en dialog med de aktive borgere på baggrund af en helhedsvurdering af kvarterets problemer og muligheder.

For det andet betyder koblingen af helhedsorientering, det formaliserede samarbejde mellem forvaltning og borgere samt orienteringen mod de specifikke indsatsområder man identificerer i kvarteret, at de kommunale forvaltninger skal udvikle nye procedurer for håndteringen af kommunens indsats i områderne. De lokale præferencer definerer ideelt set indsatsens karakter, men det er ikke tilstrækkeligt at anskue den lokale kontekst ud fra afgrænsede indsatsområder. Kvarterløft adresserer en samlet gruppe af problemer som kræver tværgående løsninger. De konkrete organisationsmodeller reflekterer derfor samspillet mellem den helhedsorienterede tilgang på den ene side og den partikulære og lokale interesse i både forvaltning og bykvarter på den anden side.

Organisering

På baggrund af casestudier identificerede Engberg, Bayer og Tarnøe (2000) fire styringsmodeller i kvarterløft, henholdsvis en *partnerskabsmodel*, en *kontraktmodel*, en *forvaltningsmodel* og en *tovholdermodel*.⁶ Betegnelserne er ikke udtømmende overskrifter for, hvordan det pågældende kvarterløftområdes organisering er foregået, men de er bud på en syntese af erfaringerne med at organisere kvarterløftprocesserne. Samtidig illustrerer hvordan kvarterløftområderne adskiller sig fra hinanden, selv om de i princippet alle rummer de samme grupper aktør og har samme formål og organisation. Selv om der sondres mellem fire forskellige modeller, indgår der selvsagt kendetegn fra den enkelte model i alle områderne; på den måde genfindes den rendyrkede model ikke i virkelighedens verden.

Uanset forskellig konkret udformning har alle kvarterløft også fællestræk: organisationsmodellen kan beskrives som en alliance- og samarbejdsmodel baseret på konsensus, tillid, samarbejde og projektrealisering i netværk. Det styrende princip for organiseringen er, som i netværk generelt, konsensus. I princippet er det borgerne, der tager initiativet til kvarterløftprojekterne, og de afsatte midler bliver brugt til det, borgerne peger på, under forudsætning af at kommunen efterfølgende godkender projekterne. For så vidt som man kan tale om et partnerskab, så hviler det på at man sammen realiserer de projekter, som kvarterets borgere foreslår – forudsat der kan etableres enighed om projekterne i lokalområdet og med kommunen.

Partnerskabsmodel

I Holmbladsgadekvarteret på Amager er der embedsmænd involveret på alle niveauer i kvarterløftorganisationen. Kommunes repræsentanter sidder således med i alle grupper og udvalg uden for kvarterløftsekretariatet, såfremt deres tilstedeværelse er nødvendig for et projekts gennemførelse. Dermed kan kvarterløft opfattes som et samlet projekt, hvor partnerskabet mellem kommune og kvarter udmøntes på alle niveauer i kvarterløftregi. Parterne mødes således inden for rammerne af det fælles projekt, kvarterløft, og er partnere i forhold til dets gennemførelse. Partnerskabet beskriver således en samarbejdsrelation, hvor man i fællesskab arbejder på at realisere kvarterløft, og hvor organisationen er forhandlet på plads således, at man i partnerskabet mødes omkring de konkrete projekter. Ideen om at basere kvarterløft på et partnerskab i Holmbladsgadekvarteret har således manifesteret sig i den organisation, som kvarterløft bygger på.

Partnerskabet udfolder sig tydeligst i Holmbladsgadekvarterets styregruppe, hvor alle involverede repræsentanter fra kvarteret, kommunens fagforvaltninger og kvarterløftsekretariatet sidder med om samme bord. Styregruppen træffer fælles beslutninger eller videregiver fælles indstillinger til videre behandling i det kommunale system i sager vedrørende kvarterløft.

⁶ Det følgende afsnit om organisering, forvaltning og styring bygger på Engberg, Bayer og Tarnøe (2000)

Kontraktmodel

I Avedøre Stationsby i Hvidovre kommune arbejder man efter en kontraktmodel, der i grove træk fungerer således: 1) Når et projektforslag fremføres udvikles det i en dialog mellem borgere, kvarterløftsekretariatet og relevante embedsmænd fra den kommunale forvaltning 2) Efter at en projektgruppe har udviklet en mere konkret plan med hensyn til indhold og realisering, inddrages den administrative ledelse i Hvidovre Kommune (Styregruppen). 3) Herefter laves der en kontrakt/samarbejdsaftale, der godkendes politisk i fagudvalget, Økonomiudvalget og Kommunalbestyrelsen og projektet placeres i den forvaltning, der er mest relevant i forhold til projektets problemstilling. 4) I det videre arbejde med projektet står kvarterløftsekretariatet i høj grad for at koordinere samarbejdet på tværs af fagforvaltningerne. Parterne i kontrakten er ikke juridisk bundet af kontraktens ordlyd, men kun forpligtet moralsk på at indfri de gensidige forventninger formuleret i kontrakten. Dermed er kontrakten kun vejledende for, hvordan man søger projekterne realiseret. Kontraktformen bevirker, at parterne har et nogenlunde præcist redskab at styre samarbejdsrelationerne efter. Fra embedsmændenes synspunkt undgår man hermed, at ambitionsniveauet vokser urealistisk, mens borgerne har en række konkrete formuleringer at holde forvaltningen op på, hvis processen går for langsomt. Parterne er indstillet på, at kompromiserne i de indbyrdes forhandlinger skal udmøntes i en kontrakt, der forpligter dem på rollen som ansvarlige parter i kvarterløft, der kan samarbejde om fælles mål. De organisatoriske rammer for kvarterløft kan således betegnes som en kontraktmodel, idet samarbejdet mellem kvarter og kommune får et konkret udtryk i kontrakterne. Efter kvarterløftets afslutning med udgangen af 2001 er samarbejdet i flere af partnerskaberne fortsat, lige som det fortsat reguleres ved en kontrakt. Bæredygtigheden af den valgte organisationsform styrkes naturligt af, at det er en model, som har været kendt, afprøvet og løbende forbedret fra kvarterløftets start og gennem hele forløbet.

Forvaltningsmodel

I Aalborg Kommune ligger ansvaret for kvarterløftprojektet hos Teknisk Forvaltning. Teknisk Forvaltning har etableret en model således, at det er fagudvalgene i de respektive fagforvaltninger, der er ansvarlige for projektarbejdet i kvarterløft, og det er op til de enkelte forvaltningsgrene at inddrage borgerne i kvarterløftprojekterne. Initiativet er således ikke uddelegeret til borgere og organisationer i kvarterløftområdet, og projektrealiseringen er, selv om den foregår i dialog med de involverede borgere, i højere grad styret af forvaltningen end forhandlet parterne imellem. Det skal dog bemærkes, at Aalborg Øst påbegyndte projektet med stor borgerinddragelse, og at de gennemførte projekter blev født dengang

Tovholdermodel

I Randers er der embedsmænd tilknyttet de forskellige projektgrupper som såkaldte tovholdere. Samtidig har kommunen med organiseringen af kvarterløft været med til at konsolidere og udvikle en selvstændig forhandlingsplatform for beboerne i kvarteret i form af Kvartellet. Samarbejdet er derfor placeret inden for rammerne af en samarbejds- og forhandlingsrelation mellem beboernes forum Kvartellet på den ene side og kvarterløftsekretariatet på den anden side som repræsentant for Randers Kommune. Deltagerne i de to fora er enige om indbyrdes at afhandle og løse eventuelle uoverensstemmelser eller konflikter. De aktive borgere diskuterer projekter i Kvartellet, og 'nåleøje-relationen' mellem kvarterløftsekretariat og Kvartellet betyder, at både embedsmænd og borgere er tovholdere i projektorganiseringen, da disse to organer fungerer som knudepunkter for dialogen mellem kvarter og kommune. Tovholdermodellen kan med andre ord beskrives som 'tovtrække-ri,' dvs. løbende forhandling af projekterne parterne imellem, hvor Kvartellet og kvarterløftsekretariatet holdt fat i hver sin ende af tovet. Siden afslutningen af kvarterløftet i Randers har beboerne organiseret sig i foreningen Tøj-

hushavekvarterets Venner. TVK repræsenterer kvarterets tovholdere, mens kommunen har en tovholder, der koordinerer kommunens indsats og står for kontakten til beboerne.

Forvaltning

Kvarterløft er et helhedsorienteret projekt, der går på tværs af sektorer. Derfor kan der optræde et skisma mellem de traditionelle arbejdsformer i den kommunale forvaltning med en formel legitim kompetence- og ansvarsfordeling på den ene side, og kvarterløftets nye samarbejdsformer, som indebærer arbejde i projektgrupper og udvidet borgerinddragelse på den anden side. De involverede embedsmænd kan således opleve en konflikt mellem to arbejdsformer, der mere eller mindre placerer embedsmanden i et krydspres.

Samtidig kan Kvarterløft udfordre forvalterens faglighed. Ikke alle forvaltningers arbejdskulturer er lige åbne over for tværfagligt, helhedsorienteret projektarbejde, og typisk vil de forskellige forvaltningskulturer have forskellige opfattelser af, hvad der ligger i en sådan arbejdsform i relation til konkrete samarbejdsprojekter. De interne barrierer i den kommunale forvaltning kan således også sætte forvalteren i et krydspres mellem en ny tværfaglig arbejdsform og fagforvaltningens traditionelle rutiner og procedurer for offentlig service og samarbejde. Det behøver dog ikke være hverdagen for forvaltere, der arbejder med kvarterløft. De fleste dilemmaer finder en praktisk løsning, så der ikke er de store problemer i det daglige arbejde med kvarterløft.

Det er oplagt, at der foregår en læring specielt i den kreds af personer, der er direkte involveret i et eller flere projekter i tilknytning til kvarterløft. Samtidig er der en vis tvetydighed til stede, når man kigger på det generelle billede: Der foregår et stort arbejde med at organisere (dvs. styre) processen både internt i kommunerne og i relation til kvarterløftområderne, men processen opfattes hovedsageligt som ekstern i forhold til de kommunale forvaltninger, selvom det kun er en del af finansieringen, som er ekstern (statslig). Der synes – vel i modstrid med de oprindelige motiver (Bang, H. & Hoff, J. (2001) *Kvarterløft: Udviklingspolitik som kulturstyring og nærdeltagelse*. Notat Københavns Universitet: Institut for Statskundskab) – at være en tilbøjelighed til at opfatte kvarterløftet som en udviklingsproces, der finder sted i kvarterløftområderne, og ikke i den kommunale forvaltning.

Denne ambivalens kommer bl.a. til udtryk, når embedsmænd engagerer sig i kvarterløft som en 'vennetjeneste' til de ansatte i kvarterløftsekretariaterne. På den ene side lykkes det faktisk at etablere de nødvendige forbindelser til aktører i forvaltningen og få bistand til de projekter, man arbejder med. På den anden side tyder det på, at der er tale om en ekstraordinær service, og at forvaltningerne ikke opfatter kvarterløft som en integreret og nødvendig del af deres praksis. Der kunne argumenteres for, at udviklingspotentialer går tabt, hvis kvarterløft ikke også ses og udnyttes som en mulighed for at reorganisere arbejdsgange i forvaltningen. Der er formentlig flere årsager til det. Kvarterløft sigter i sit formål på udvikling af kvarterer, ikke den kommunale forvaltning, programmet er udviklet under tidspres, og der har ikke været forsøgsmidler øremærket til organisatorisk udvikling i kommunerne.

I ingen af kvarterløftområderne i undersøgelsen er organiseringen af kvarterløft integreret som en del af kommunens forvaltning⁷. Kvarterløftsekretariaterne er i forskelligt omfang knopskydninger i forhold til forvaltningen. Organiseringen af kvarterløft foregår på forsøgsbasis, og i princippet kan knopskydningerne skæres af 'forvaltningskroppen', når programmet slutter, eller hvis organisationen ikke fungerer. Dermed er der begrænsninger for den læring, der kan formidles via kvarterløft som udviklingsprojekt, da projektet er af tidsbegrænset karakter samtidig med, at kommunen ikke tvinges til at ændre interne arbejdsgange for længere perioder end projektets varig-

⁷ En undtagelse, som ikke indgår i undersøgelsen, er organiseringen af kvarterløft i Kgs. Enghave i København, hvor kvarterløft i høj grad var integreret i bydelsrådets forvaltning.

hed. Såkaldte forankringsplaner kan dog i nogen grad bidrage til i det mindste at forlænge forsøgsperioden.

Styring

Styringen af kvarterløft skal finde sted i en gråzone mellem det repræsentative demokrati, den kommunale administration, kvarterets lokale foreninger og interesser samt virksomheder og enkeltpersoner (borgere). Det gælder for alle kvarterløftområder, at de praktiske vilkår for styring og beslutning i kvarterløftene er forskellige. Både på systemsiden og på kvartersiden er der forskellige historiske forudsætninger og erfaringer, forskellige traditioner for samarbejde og aktivitet. De potentielle modsætninger mellem frivilligt samarbejde og offentligt styret indsats vil af og til kunne vise sig som en konflikt, der er svær at håndtere. At forudsætninger og erfaringer er forskellige fra område til område indebærer, at en generel gennemgang af konsensusstyring netop er generaliseret, hvorfor der vil kunne være gjort ganske varierende lokale erfaringer med styring og eventuel konflikt.

Det er imidlertid en grundlæggende præmis, at parterne i kvarterløft skal kunne blive enige, for det er kun på den måde, at projekter og aktiviteter i det enkelte kvarterløft kan blive besluttet og realiseret (efter endelig godkendelse af den politisk ansvarlige enhed). Kvarterløftets organisering og styring skal altså på samme tid tilvejebringe rammer, der er acceptable fra den kommunale synsvinkel, og med konsensus mellem de involverede parter sikre et forum, hvor praktisk idégenerering, planlægning, beslutning og udførelse kan finde sted. Processen kunne opfattes som en top-down styring af de organisatoriske rammer, som herefter udfyldes af en bottom-up initieret projekt-realiseringsproces.

Konsensusstyring

Kvarterløft er afgrænset i rum og tid, og der er ikke tale om en formel decentralisering af politisk kompetence til lokalområdernes aktører i form af en blivende organisation. Kvarterløft sigter på at inddrage borgerne for at få udført projekter til gavn for kvarteret. Det er ikke hensigten at skabe nye formelle beslutningsveje i forhold til det kommunale system.

Det temporære aspekt og manglen på en vedvarende demokratisk struktur for kvarterløft medfører, at organiseringen af kvarterløft sigter på at tilrettelægge rammerne således, at projektrealiseringen kommer i fokus. Konsensusmodellen er netop karakteriseret ved fraværet af formelle (og repræsentative) konfliktløsningsmekanismer, og der er ikke en uvildig part med kompetence til at træffe autoritative afgørelser, som parterne skal efterfølge i tilfælde af konflikt. Så længe parterne enes har processen karakter af fredeligt projektsamarbejde. Bliver parterne derimod uenige, bevirker organiseringen af kvarterløft, at der opstår et kompliceret spil om interessevaretagelse, repræsentativitet og kompetencer, og parterne risikerer at skulle bruge ressourcer på at tilvejebringe en ny konsensus omkring organisation og spilleregler. Konsensusmodellen bliver ineffektiv i tilfælde af konflikt om repræsentativitet, kompetencer, organisation og lignende styringsmæssige forhold.

Inden for rammerne af kvarterløftorganiseringen er der ikke en institution, som autoritativt kan bilægge konflikter, der vedrører kvarterløftprojektet. Det betyder ikke, at der ikke optræder konflikter, for kvarterløft indeholder et relativt stort konfliktpotentiale. Det berører en lang række styringsmæssige dilemmaer omkring åbenhed – lukkethed, demokrati – effektivitet, top-down – bottom-up, repræsentativitet – aktiv deltagelse, forvaltning – politisk handling osv. Men det betyder, at disse brudflader nemt accentueres. Modellen skal derfor hele tiden forhandles på plads af parterne i deres bestræbelser på at igen at finde en måde at styre i konsensus på.

Da kvarterløft ikke besidder det kommunale systems hierarkiske fordeling af ansvarlighed og kompetencer kan kvarterløft betegnes som en *governance-konstellation*, idet ansvarlighed i partnerskabet i høj grad forhandles

mellem de involverede parter i relation til konkrete projekter, hvorved ansvaret bliver diffust i forhold til forvaltningens hierarkiske fordeling af ansvarlighed. Når ansvarsplaceringen ikke er specifik, kræver det en åben kommunikation mellem parterne samt evaluering af governance-konstellationens resultater, dvs. realisering af projekter, for at udviklingsforsøget sikres legitimitet (Rhodes R.A.W. (1997) *Understanding Governance*. Buckingham: Open University Press). Samtidig kan forsøg på at tydeliggøre ansvarsplaceringen, f.eks. via regler og struktur, på samarbejdet generere ineffektivitet i realiseringen af de fælles projekter, da det skifter fokus fra realisering af indhold til organisering af rammer. Kvarterløft-organisationen er ikke tilrettelagt på egennytteorienteret interessevaretagelse, men på at parterne puljer fælles ressourcer og søger kompromiset og ikke strider om regler og rammer. Organiseringen af kvarterløft handler derfor om at tilvejebringe et sæt fælles spilleregler der giver tilstrækkeligt spillerum til, at parterne vil spille med og investere tillid i alliancen mellem kommune og kvarter.

Fire eksempler

Sammenligner man de fire områder, er det værd at bemærke vigtigheden af at etablere en nogenlunde fast struktur for samarbejdet, hvis man skal have held med at håndtere konflikter.

Der var på forhånd ikke fora i *Holmbladsgadekvarteret* i København der gjorde krav på at repræsentere området, og som derfor kunne hævde sig i forhold til Københavns Kommune omkring organiseringen af kvarterløft. Derfor havde Københavns Kommunes Borgerrepræsentation indledningsvist skitseret en organisationsmodel baseret på en styregruppe med kommunens embedsmænd. Men dette udkast blev afvist af Sundby Lokalråd, som indgik i en tværpolitisk liste for herefter at foreslå en ny struktur for kvarterløftorganisationen. Det nye forslag blev herefter vedtaget med en fordeling, der gav de lokale repræsentanter 12 mandater og kommunens embedsmænd 8 mandater i en styregruppe. Der blev således tidligt i forløbet etableret en styregruppe, der repræsenterede både kommunens fagforvaltninger og forskellige interessenter i kvarteret. Med dette flertal kunne kvarterets repræsentanter øve afgørende indflydelse på kvarterløftprocessen. Organiseringen af kvarterløft i Holmbladsgadekvarteret er herefter foregået som en partnerskabmodel, hvor repræsentanter for den kommunale forvaltning sidder med på alle niveauer i kvarterløftorganisationen, hvor de samarbejder med de lokale repræsentanter. Konsensus er således baseret på forhandling og samarbejde mellem forvaltning og kvarterets parter på alle niveauer i Holmbladsgadekvarterets kvarterløft.

I *Avedøre Stationsby* i Hvidovre Kommune, der er organiseret og styret inden for rammerne af det almene beboerdemokrati, ønskede kommunen fra starten en bred borgerinvolvering i kvarterløftprojekterne og inddrog derfor alle beboerne. Strategien skabte et vist røre og skubbede muligvis hos nogle til en utilfredshed med kommunens udspil til et nyt kulturhus i området. Alligevel lykkedes strategien, og der blev etableret bredt forankrede projektgrupper, uden at de var kontrolleret af en enkelt part. På den måde blev etableret en ny konsensus, hvorefter afdelingsbestyrelserne indgik som parter på lige fod med andre interessenter. Kommunen har således formået at skabe en konsensus, der bragte nye parter ind i kommunens tidligere samarbejdsrelation med området.

I *Aalborg Øst* var der som udgangspunkt ikke enighed om forvaltningens strategi i forhold til organiseringen af processen. Konflikten mellem deltagerne i Samordningsgruppen skabte en afstand mellem parterne, der blokerede for et bredt samarbejde, og kommunen valgte at forankre den videre kvarterløftproces i Teknisk Forvaltning. Der blev derfor aldrig etableret en holdbar konsensus at bygge kvarterløft på, da de lokale netværk ikke ville gå på kompromis i en konflikt i den indledende fase, og resultatet blev, at der ikke kunne etableres en alliance mellem kvarter og kommune. Konflikten førte til en 'tilbagetrækning', da uenigheder omkring den formelle organisation for

kvarterløft ikke kunne bilægges uden et politisk kompromis i forhold til lokalområdet som kommunen ikke var indstillet på fra starten. Derfor gik man over til en model for kvarterløft styret fra Teknisk Forvaltning, der ikke behøver at bygge på konsensus men i høj grad fungerer på det kommunale systems præmisser som i modellen for det repræsentative demokrati. Forvaltningen trak sig ud af samarbejdet med 'Samordningsgruppen' for i stedet at satse på borgerinddragelse via små samarbejdsgrupper om de enkeltprojekter og forankret i de respektive fagforvaltninger.

I *Tøjhushavekvarteret* i Randers er konsensus baseret på en forhandlet enighed om spillereglerne for kvarterløftprocessen, således at beboerne skal afklare uenigheder indbyrdes i deres eget beboerorgan Kvartellet og henvende sig direkte til samarbejdspartnerne i kvarterløftsekretariatet. Der er således etableret en slags konsensusbaseret borgfred, der fastholder de potentielle konflikter og politiske stridigheder inden for rammerne af en forhandlet organisation for kvarterløft. Dermed har man samtidig opnået, at der blev etableret en politisk aktør med Kvartellet, og som det eneste område har man derfor et rent borgerstyret niveau i partnerskabet, der fungerer som forhandlingspart i alliancen.

Erfaringerne fra områderne viser således tydeligt, at etableringen af en 'borgfred' mellem de involverede parter nemmere kommer i stand, hvis borgerne accepterer den præmis, at samarbejdet ikke er første skridt i retning af et bydelsråd eller en anden form for formel politisk decentralisering, hvis der i kommunen er et politisk flertal imod en sådan udvikling. Desuden viser erfaringerne, hvordan netværksstyring kan gennemtvunge konsensus på en instrumentel facon, hvor dialogen om form og spilleregler tilsidesættes med henvisning til, at det handler om at realisere kvarterløftprojektet.

Konsensusstyring og vetoet

Konsensusstyring er forbundet med muligheden for at nedlægge veto. Parterne arbejder efter at forhandle en konsensus på plads, men er bundet af at ingen autoritativt kan trumfe egne interesser igennem, så derfor har hver part i princippet mulighed for at nedlægge veto. Konsensusstyring handler således om at styre fri af situationer der kan få en part til at nedlægge veto, ikke som en ret der er indskrevet i de formelle rammer for kvarterløft, men som en praktisk følge af at kvarterløft er baseret på et samarbejde mellem forskellige parter i et netværk. Hver part kan således nedlægge veto over for tiltag der på afgørende vis går imod deres interesser i samarbejdet.

I enkelte tilfælde har kommunen truet med at nedlægge veto over for samarbejdet og opløse kvarterløftorganisationen helt. Denne form for veto er blevet anvendt i kvarterløft i både Tøjhushavekvarteret i Randers og Aalborg Øst. I Tøjhushavekvarteret afstedkom en konflikt mellem kvarterløftsekretariat og beboerforeningen i kvarteret, at kommunen, repræsenteret ved kommunaldirektøren, indkaldte til borgermøde med kvarterets beboere og fortalte, at hele kvarterløftprojektet stod på spil såfremt man ikke fandt en løsning på konflikten inden for rammerne af den kvarterplan, der var stridens æble. Truslen betød, at kvarterets parter besindede sig på at fortsætte kvarterløft inden for de udstukne rammer. I Aalborg Øst gik kommunen derimod et skridt videre, idet man ikke kunne finde en løsning på de konflikter, der umuliggjorde et samarbejde. Kommunen nedlagde veto over for den kvarterløftorganisation, man i første omgang selv havde etableret, og etablerede en ny organisation, hvor kommunen ikke var afhængig af at opnå konsensus mellem de stridende parter i 'Samordningsgruppen'. Disse to eksempler illustrerer, hvordan kommunen som ansvarlig for kvarterløft kan annullere kvarterløft på de betingelser, som parterne i første omgang har forhandlet på plads og i sidste instans selv definerer rammerne for kvarterløftorganisationen.

En anden form for veto som går den modsatte vej i relationen mellem kommune og kvarter er illustreret ved sagen om etableringen af et medborgerhus, "Pyramiden" i Avedøre Stationsby i Hvidovre. I dette tilfælde var det

beboerne i kvarteret, der sagde fra overfor et projekt som var initieret fra borgmesterens side. Beboerne ønskede ikke en 'pyramide' og indgik i forhandlinger med kommunen, men nedlagde senere veto mod at deltage i et sådant projekt, hvorefter projektforslaget blev trukket tilbage. Konsensusstyring handler om at have konsensus om en idé mellem alle parter og bruge de forhandlingsfora, der er etableret. I modsat fald risikerer man, at der nedlægges veto såfremt en part mener, at væsentlige interesser trædes under fode. Borgerne i kvarterløft kan nedlægge veto over for et projekt foreslået af kommunen, idet kvarterløft etablerer en partnerskabsrelation, der kræver opbakning fra alle parter. Konsensusformen er sårbar over for mindretal, der går imod fælles projekter, i Holmbladsgadekvarteret i København måtte et projekt i Polensgade (grøn gade, åbne pladser, områder for leg og trafiksanering) bilægges, selv om der var fundet finansiering, fordi en lille gruppe beboere ikke ville være med.

Eksemplerne peger på vetorettens centrale rolle i konsensusstyringen, i nogle tilfælde bruges et veto til at sikre konsensus og videre fremdrift i kvarterløftprocessen, i andre tilfælde betyder det, at projekter må opgives, da ingen af parterne ser sig i stand til at etablere enighed om et fælles projekt. Man kan formulere det sådan, at konsensusformen kontinuerligt tvinger parterne til at indgå i dialog og tage hinanden i ed som forudsætning for at skabe effektive rammer for projektrealisering.

Konsensusstyring er magtudøvelse

Man kan opfatte konsensus som en tvingende form, der puljer magten i et forum. Når parterne i et etableret forum opnår enighed, kan de få deres sager igennem kommunens sagsbehandlingssystem. Til gengæld kan uenighed om et projekt mellem de implicerede parter betyde, at et projekt må opgives, hvis forvaltningen ikke formår at mægle. Hermed illustreres den negative side ved konsensusmodellen. Ved at lægge initiativet ud til borgerne kan forvaltningen eller kvarterløftsekretariatet ikke skære igennem, men må i høj grad besinde sig på, at aktørerne i kvarterne agerer hensigtsmæssigt i forhold til at gennemføre projekterne. Kvarterløftsekretariaterne kan kun forsøge at få beboerne til at samarbejde, de kan ikke tage side i en eventuel konflikt mellem kvarterets parter. Rammerne for konsensusmodellen kan derfor opfattes som en magtbase for indflydelse og interessevaretagelse på kvarterets vegne i forhold til at få sager igennem det kommunale sagsbehandlingssystem.

Der er ikke tale om en normativ og idealistisk ide om konsensuspraksis, men om en instrumentel samling af ressourcer og interesser. Magtrelationen mellem kommune og kvarterløft kan derfor også gennemtvinge en konsensus på en instrumentel facon, hvor en dialog om formen og om spilleregler kan stoppes med henvisning til, at det handler om at realisere projektet.

Det at søge kompromiser som organiseringsformen for kvarterløft hænger som nævnt sammen med, at succeskriteriet er projektrealisering. Der er ikke plads til, at modellen udvikler sig via konflikthåndtering og magtkampe, da kvarterløft baseres på et positivt samarbejde mellem kvarterløftsekretariat, forvaltninger og borgere. Der er ikke lagt nogen formelle kompetencer uden for forvaltningen, så i kvarterløft kan man ikke på samme måde som f.eks. i Bydelsforsøgene håndtere en magtkamp om strukturer, uden at organiseringen risikerer at skulle genforhandles eller blive helt opløst. Fordi konsensusmodellen ikke kan håndtere åbenlyse konflikter, vil der være en tendens til at kvæle konflikter i starten eller styre uden om projekter med konfliktpotentiale. På samme kan der være en tilbøjelighed til at etablere en konsensus der ekskluderer andre mulige parter fra samarbejdet for at undgå konflikt, som kan blokere for projekter. Det er frivilligt at deltage i kvarterløft for kvarterets parter, men der ligger et tvangselement i at skulle opnå konsensus. For at parterne i kvarterløft kan få godkendt deres projekter på politisk niveau må forvaltningen og kvarterets parter være enige om projekterne, da kvarterløft-organiseringen ikke tillader uenighed på dette niveau i processen. Det

er således i høj grad konsensusstyringen som tvingende ramme, der gør, at partnerskabet må søge kompromis for at få forslag igennem – det er ikke fordi, de er enige, de opnår konsensus, men de må være enige om, at de skal opnå konsensus. Parterne har indset, at for at få forslag igennem kommunens sagsbehandlingssystem må de acceptere, at konsensus i kvarterløft er den eneste måde, hvormed de kunne få deres sager igennem.

Konfliktåndter og kreative spændinger

Konsensusmodellens fokus på kompromis og samarbejde i kvarterløftorganiseringen kan virke hæmmende for en læringsproces for parterne i samarbejdet, konflikter behøver ikke umuliggøre et samarbejde, de kan fremstå som kreative spændinger, der kan give parterne nye brugbare erfaringer (Jessop 1998b, 13pp.), og problemet opstår, når konflikter blokerer for samarbejdet i konsensusmodellen. Opretholdelsen af konsensus eller den vedvarende fokusering på at opnå konsensus kan således også betegnes som kvarterløftorganiseringens akilleshæl, da der ikke er sektorovergribende institutioner inddraget eller oprettet i forbindelse med kvarterløft, der som en udefrakommende uvildig instans kan skære igennem i eventuelle konflikter over for både kvarter og kommune.

Typisk er det en læreproces, når konflikter sætter en ny dagsorden for samarbejdet, der nødvendiggør omstrukturering af organisationen før kvarterløftprocessen igen kan koncentrerer om projektrealisering. På den ene side betyder konflikten og dens efterfølgende bilæggelse, at der skabes en ny konsensus for partnerskabet, og at man så at sige får 'renset luften' for blokerende forestillinger om egne roller og intentioner med kvarterløft. På den anden side ligger der et element af tvang i den form for konsensus, da konsensus er forudsætning for at kvarterløftprocessen fører til realisering af projekterne.

Involvering af lokale kræfter

Inddragelse af lokale kræfter er fastsat som et af fire grundvilkår i ministeriets oprindelige specifikation af statens krav til kvarterløftprojekter. Især involvering af borgene har fået en del opmærksomhed både fra lokale politiske aktører og fra personer, som har studeret kvarterløft udefra. Både eksterne observatører og interne aktører har beskæftiget sig med kvarterløft som et demokrati-eksperiment. Som det vil fremgå af følgende kapitler, er det på mange måder vanskeligt entydigt at udpege økonomiske og sociale effekter af kvarterløft. Til gengæld er der næppe tvivl om, at inddragelse af borgerne har haft ganske mærkbar effekt i kvartererne. Det vil blandt andet fremgå senere, at indbyggernes identifikation med deres kvarter er ændret og at kvarterernes image i befolkningens egne øjne er forbedret, som følge af de mange involverende aktiviteter.

De lokale kræfter, som skulle inddrages, repræsenterede samtidig også kvarterernes stærke sider, som igen skulle balancere de svagheder, som måske i første instans var årsag til at vælge netop de kvarterer, som blev de første kvarterløftområder. Selvom en involvering af lokale kræfter næppe under nogen omstændigheder vil kunne involvere alle, så er det klart, at i langt de fleste aktivitetstyper er det netop relativt 'stærke' borgere, som deltager. Det hænger blandt andet sammen med, at det kræver flere typer ressourcer overhovedet at være i stand til at deltage, f.eks. tid, viden, netværk og erfaring fra andre lignende processer.

Borgernes interesser i kvarterløftorganisationen⁸

Organisationsmodellerne i kvarterløft er ofte ganske komplekse med mange niveauer og interesser involveret. I relation til borgerdeltagelsen er der blevet peget på, at det dels er vigtigt, at der hurtigt fyldes indhold på, det vil sige at der sker noget konkret og kontant. Dels har det været nævnt som både en fordel og en ulempe, at organisationen er dynamisk i den forstand, at den kan forandres. Det er en ulempe, fordi det kan føre til en energikrævende konflikt i en periode, men det kan også være en fordel, at organisationen kan udvikles og tilpasses borgerdeltagelsen løbende.

Kriser er en del af et udviklingsforløb og kan derfor ikke forventes undgået i kvarterløft. De kriser, der har været, har enten haft deres årsag i uoverensstemmelser mellem grupper af borgere indbyrdes eller mellem grupper af borgere og kommunen. Det synes at være særligt vigtigt ved starten af et kvarterløft, at når der eksisterer etablerede netværk i et område, er det væsentligt at søge en balance, hvor nye aktive kan komme til, samtidig med at de gamle netværks position og viden respekteres og anvendes. I nogle tilfælde kan uenigheder mellem grupper af borgere indbyrdes tolkes som en konflikt mellem demokratiopfattelser. Nogle etablerede netværk vil opfatte sig som valgte repræsentanter for et større bagland, mens andre grupper af frivillige borgere mere deltager ud fra en 'supermarkedsdemokratisk' opfattelse.

I de tilfælde, hvor der har været større eller mindre kriser i samarbejdet mellem kommunen og grupper af borgere i kvarteret, har det primært haft årsag i indholdsmæssig uenighed, det vil sige forskellige opfattelser af hvordan kvarterløftets ressourcer skal anvendes. Det kan være væsentligt at være opmærksom på, at nogle borgere har en generel skepsis over for kommunens praksis, uanset dens erklærede hensigter. Det er derfor en udfordring ved tilrettelæggelsen af kvarterløft, at møde en sådan skepsis med lyttende åbenhed og information af god kvalitet.

Set med borgeres øjne spiller de professionelle i kommunernes kvarterløftsekretariater en positiv og afgørende rolle. Borgerne har tillid til, at de ansatte varetager kvarterets interesser og værdsætter både deres sekretariatsmæssige støtte, initiativ og faglige viden. Det anses generelt for meget positivt at kvarterløftenes sekretariater fysisk er placeret i selve kvarteret.

Ressourcer til borgerdeltagelse

Borgernes deltagelse forudsætter, at de råder over forskellige former for ressourcer. Relationelle ressourcer er viden og evner, der sætter borgerne i stand til at agere i den type aktiviteter som kvarterløft indeholder. Borgerne vil oftest have erhvervet relationelle ressourcer gennem foreningsarbejde, politiske aktiviteter og lignende. De interviewede borgere repræsenterer både borgere med mange relationelle ressourcer og borgere med få eller ingen. De førstnævnte agerer rutineret og hjemmevant i kvarterløfts organisatoriske sammenhænge og spiller sammen med deres eget og andres netværk. For de sidstnævntes vedkommende kan det være vanskeligt – og uinteressant – at deltage i kvarterløftaktiviteter, fordi deres motivation ikke er spillet om indflydelse, men oftest et ønske om konkrete og kontante forbedringer i en bestemt henseende. Specielt når der indgår samarbejde og forhandlinger med mange interessenter og med kommunen, vil de uden relationelle ressourcer let blive koblet af på grund af deres manglende viden. På den anden side finder der også positive læreprocesser, hvor borgere netop gennem deltagelse i kvarterløft, udvikler deres kapacitet til at medvirke i samarbejdsforløb med relationer mellem forskellige parter.

De videnressourcer der spiller en rolle er lokal viden om kvarterets forhold, faglig viden og viden om kvarterløftet selv. Viden om selve kvarterløftet

⁸ Det følgende bygger hovedsageligt på indberettede data om projekterne i kvarterløft samt Norvig Larsen (2001a).

skal formidles af kommunens ansatte til borgerne. Der har de fleste steder fundet et stort informationsarbejde sted henvendt til alle borgere. De interviewede har peget på, at der desuden er et særligt informationsbehov for de aktive, deltagende borgere, så de kan følge med i beslutningsprocesser og sagsgange. Faglig viden fra uddannelse eller erhvervserfaring spiller en rolle for nogle borgeres deltagelse, fordi de i kvarterløft ser en mulighed for at bidrage med deres viden. Faglig viden kan således fungere som en rekrutteringsmekanisme, men kan desuden bidrage til at styrke argumenterne i forhandlinger med for eksempel kommunen.

Endelig er tid til at deltage en væsentlig ressource. Aktiv borgerdeltagelse kan være meget tidskrævende, som det for eksempel var tilfældet i mange af de arbejdsgrupper, der forberedte kvarterplaner. Det er derfor forventeligt, at omfanget af borgernes deltagelse vil svinge fra periode til periode, fordi det er vanskeligt at opretholde et højt deltagelsesniveau over længere tid. Desuden kan det være nyttigt at være opmærksom på, at de forskellige aktører deltager i kvarterløft på baggrund af ganske forskellige tidsperspektiver. Borgerne kan både have et langt tidsperspektiv i kraft af at have boet i kvarteret i årevis og et kort på grund af deres utålmodighed efter at se forbedringer. Andre aktører – de ansatte i kvarterløftet, kommunens embedsmænd og politikere mv. – operer ud fra andre tidshorisonter.

I et senere kapitel behandles netværk, foreninger mv. i relation til kvarterløft.

Borgerdeltagelsens karakter og omfang

De indledende borgermøder om kvarterløft, hvoraf de fleste blev holdt i efterår 1997 og vinter 1997-98, var meget velbesøgte. Der deltog overalt et stort antal borgere, typisk op til mellem 100 og 300 personer, i hvert kvarterløft. I arbejdsgrupper mv. er der formentlig et noget mindre antal, som har været med, men de har deltaget mere aktivt og ofte med høj frekvens over længere forløb af op til over et halvt års varighed. I de data, som kvarterløftene har indberettet, har der også været oplysninger om antallet af deltagere i projekterne i kvarterløftene.

Disse oplysninger må naturligvis være behæftet med en del usikkerhed. Det skyldes især at der er tale om et skøn fra de, der følger projektet. Det kan være overkommeligt, hvis der er tale om et møde eller to, men er betydeligt sværere når der drejer som om f.eks. brugere af et beboerhus eller andre aktiviteter, hvor folk kommer og går. Tilsvarende kan det være vanskeligt at vurdere hvor mange der bruger den information man sender ud. Desuden har deltagelse meget forskellig karakter. Uanset at man tæller korrekt, så kan det være 'æbler og pærer' man tæller. For nogle projekter kan det være let at opnå store deltagertal, mens forholdsvis små deltagertal er fuldt tilfredsstillende i andre typer projekter og aktiviteter.

Neden for bringes derfor alene opsummeringer af deltagertallene, fordelt på henholdsvis områder og projektkategorier. Tallene kan, bl.a. på baggrund af den nævnte usikkerhed, ikke bruges til at sammenligne hvorledes det er lykkedes at opnå en tilfredsstillende deltagelse i de enkelte områder. Forskellene mellem kvarterløftområder siger måske mere om inden for hvilke intervaller deltagelsen ligger.

Deltager og brugere på projekterne

I kvarterløftenes årskemaer er der svaret på hvor mange der har deltaget som henholdsvis aktiv og bruger i projektet i hele projektets levetid. Aktive borgere er beskrevet som borgere, der har deltaget i at planlægge eller arrangere projektet. Brugere er beskrevet som brugere, besøgende, tilskuere eller lignende og at brugere af f.eks. affaldssortering, læsere af bladprojekter o.l. medregnes.

Tabel 26. Antal deltagere i projekterne i hele deres eksistens.

Antal deltagere i projekterne i hele deres eksistens	Aktive	Brugere
Avedøre	1.437	11.765
Kgs. Enghave	1.692	33.399
Holmbladsgade	2.531	59.548
Kolding	1.045	17.157
Aalborg	1.007	45.968
Femkanten	1.883	60.108
Randers	364	1.683
I alt	9.959	229.628

Som det ses er der stor forskel på aktive og brugere, næsten en faktor 20.

Tabel 27. Samlet deltagelse i forhold til Projektkategorierne.

Samlet deltagelse i forhold til Projektkategorierne	Aktive	Brugere
Generel information	206	80.900
Byfysik – planlægning for kvarteret	676	4.400
Byfysik – byfunktioner	1.841	4.326
Byfysik – boliger og boligens friarealer	1.117	2.525
Byfysik – gader, veje og pladser	1.049	9.244
Byfysik – værested, beboerhus, m.m.	552	1.719
Byfysik - inventar, forskøn., renholdelse	384	13.445
Miljøprojekt, agenda 21	1.327	20.310
Boligmekanismer og boligliv	33	100
Erhvervsudvikling	49	3.225
Den kommunale service	215	5.050
Åbne arrangementer	511	23.165
Mødested, generelt for alle	190	30.300
Mødested, værested for specifik gruppe	128	1.306
Netværk, mødested for bestemt interesse	742	3.995
Netværk, forening for specifikke grupper	221	4.288
Beskæftigelse	131	6.356
Sociale projekter	77	124
Beboeres organisering og ressourcer	391	12.000
Lokalhistorie aktiviteter og lokal identitet	119	2.850
Andet		
Antal projekter i alt	9.959	229.628

Den helt store aktivitet findes i tilknytning til de projekter, der vedrører byens fysik og mødesteder omkring bestemte interesser. Åbne arrangementer har også en pæn deltagelse.

For brugerne ligger den helt store deltagelse dog i den generelle information. Det kan måske være lidt søgt at regne læsere af blade som deltagere, men det giver en vis indikation af, at indbyggerne har kendskab til kvarterløftet. Som det vil fremgå i et senere kapitel, er der især i områder med regelmæssigt udkommende kvarterblade mange der kender kvarterløftet og føler en større tilknytning til kvarteret end før det blev løftet. Mødesteder der henvender sig generelt til alle, samt åbne arrangementer har også høje deltagertal, samlet knap 90.000. Miljøprojekterne ligger med knap 30.000 brugere også højt, men dækker reelt over affaldssortering.

Hyppigheden af deltagelsen

Der er stor forskel på den indsats der ydes af deltagere der deltager flere gange om ugen og deltagere, der deltager nogle få gange om året. Det er oplyst, hvor ofte borgerne har deltaget på den ene eller anden måde, mens projektet har været aktivt. Det har været muligt at dele de deltagende borgere op i fire grupper, som borgere, der har deltaget

- nogle få gange om året
- nogle få gange om måneden
- nogle få gange om ugen
- dagligt

Der er her tale om borgere, der har deltaget som enten aktive eller brugere.

Tabel 28. Antal deltagere i projekterne.

Antal deltagere i projekterne	Få gange om året	Få gange om måneden	Få gange om ugen	Dagligt
Avedøre	4.085	1.503	4.120	22
Kgs. Enghave	8.021	488	140	2.048
Holmbladsgade	40.930	2.026	599	35
Kolding	14.200	501	56	360
Aalborg	20.625	5.339	753	201
Femkanten	15.800	3.340	3.690	185
Randers	1.284	138	61	100
I alt	104.945	13.335	9.419	2.951

Den høje daglige deltagelse i Kgs. Enghave skyldes høj daglig deltagelse i et affaldssorteringsprojekt.

Tabel 29. Samlet deltagelse i forhold til projektkategorierne og hyppighed.

Samlet deltagelse i forhold til projektkategorierne og hyppighed	Få gange om året	Få gange om måneden	Få gange om ugen	Dagligt
Generel information	29.085	57	18	0
Byfysik – planlægning for kvarteret	4.296	170	245	15
Byfysik – byfunktioner	3.627	301	39	0
Byfysik – boliger og boligens friarealer	2.243	302	23	0
Byfysik – gader, veje og pladser	1.736	4.831	191	115
Byfysik – værested, beboerhus, m.m.	1.786	304	63	16
Byfysik - inventar, forskøn., renholdelse	300	33	232	55
Miljøprojekt, agenda 21	17.685	875	268	2.170
Boligmekanismer og boligliv	33	0	0	0
Erhvervsudvikling	3.228	12	2	0
Den kommunale service	2.060	505	2.000	15
Åbne arrangementer	18.623	1.152	329	27
Mødested, generelt for alle	6.415	2.005	4.300	80
Mødested, værested for specifik gruppe	661	72	660	2
Netværk, mødested for bestemt interesse	2.584	1.295	355	53
Netværk, forening for specifikke grupper	3.380	20	65	333
Beskæftigelse	3.714	663	465	50
Sociale projekter	33	21	29	0
Beboeres organisering og ressourcer	1.086	492	125	20
Lokalhistorie aktiviteter og lokal identitet	2.370	225	10	0
Antal projekter i alt	104.945	13.335	9.419	2.951

7. Kvarterernes omdømme og til- og fraflytning

Det er af afgørende betydning for en ændring af udviklingen i problemramte byområder, at der sker en ændring i det, der kaldes de "Eksterne processer": samspillet mellem byområderne og den øvrige by. Dette samspil kommer til udtryk ved flowet af menneskelige og økonomiske ressourcer ind og ud af områderne i form af flytninger af mennesker og virksomheder og af omfanget af økonomiske investeringer. Forskning om disse eksterne processer (Skifter Andersen 2003) viser, at stedsopfattelsen hos beboere og erhverv – den måde områderne opfattes på – har en væsentlig betydning. For beboerne drejer det sig om, i hvor høj grad de føler identifikation og tilknytning til området, for potentielle tilflyttere er det især områdets omdømme og status.

I dette afsnit ser vi på, hvilke ændringer der er sket i beboernes opfattelse af disse forhold. Vi ser dernæst på de faktiske ændringer, der er sket i fraflytningen og tilflytningen.

Identitet og omdømme

Stedsidentitet

Det har været et vigtigt formål med mange af kvarterløftene at styrke beboernes stedsidentitet og forbedre områdernes omdømme. De gennemførte telefoninterviews i hhv. 1998 og 2002 (se bilaget) giver mulighed for at belyse, i hvor høj grad dette er lykkedes.

Beboernes stedsidentitet og tilknytning til området kan vise sig ved, at de bruger områdets navn, når de fortæller andre, hvor de bor. I telefoninterviewene er de blevet spurgt, om de gør dette (tabel 30).

Tabel 30. Udviklingen i beboernes identifikation med deres område, i pct. Andelen som svarer ja til spørgsmålet: "Siger du selv, at du bor i "område" i hhv. 1998 og 2002.

Område	1998 Ja	2002 Ja	Relativ ændring	Signifikans*)
Holmbladsgadekvarteret	37	56	49	0,000
Femkanten	14	33	143	0,020
Kongens Enghave	14	45	213	0,000
Avedøre Stationsby	75	83	10	0,227
Ålborg Øst	84	87	3	0,526
Tøjhushavekvarteret	41	73	80	0,000
Sydvestkvarteret	18	45	150	0,000

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Det er især de mindre klart definerede og afgrænsede kvarterer, som har haft målsætninger om at øge stedsidentiteten. Det gælder således for Holmbladsgadekvarteret, Ålborg Øst og Sydvestkvarteret, men også i en vis udstrækning for Kgs. Enghave og Tøjhushaven.

I de fem ældre områder, og specielt i to af de tre københavnske områder, var der en svag områdeidentifikation ved kvarterløftets start i 1998. Tabellen viser, at der er sket markante og statistisk signifikante ændringer (signifikans < 0.1) i områdeidentifikationen hos beboerne i disse fem områder. I de to forstadsområder Avedøre Stationsby og Ålborg Øst var områdeidentifikatio-

nen høj allerede ved starten af kvarterløftet og er ikke ændret signifikant, selvom der er tendens til en lille forøgelse.

Dårligt omdømme

En forbedring af områdernes omdømme er vigtig af flere grunde. For det første har det stor betydning for beboerne og for deres selvtillid, at de føler, at de bor i et attraktivt område af byen – i hvert fald ikke et område som andre ser ned på (Costa Pinho 2000, Dean og Hastings 2000). Dette har betydning for, i hvor høj grad beboerne ønsker at flytte væk. For det andet er områdets ry vigtigt for at kunne tiltrække nye og mere ressourcerstærke personer og dermed opnå en mere blandet beboersammensætning i området.

Tidligere forskning (Rijpers og Smeets 1998) har vist, at der er tre typer af imageopfattelser af byområder: 1. "The internal image", som beboerne selv har af deres område 2. "The external image", som udefrakommende har og 3. "The self-reflecting image", som er det image beboerne tror, at området har blandt udefrakommende. Forskellige studier (Rijpers og Smets 1998, Skifter Andersen 1999b) tyder på, at der er forskel på disse tre typer af image, og at beboernes opfattelse ikke altid stemmer overens med det image, som findes hos udefrakommende.

Da telefoninterviewene kun er gennemført blandt beboere, der bor i området, er det i princippet kun ændringerne beboernes holdninger, vi kender, mens vi ikke ved noget om i hvor høj grad potentielle tilflyttere ser på områderne (bortset fra at tilflyttere er spurgt om, hvorfor de flyttede til, se side 112). Spørgsmålet til beboerne er imidlertid formuleret således, at besvarelsenerne mest giver et signalement af "The self-reflecting image". Der er spurgt, om beboerne mener, at området har et godt ry, med svarmulighederne: meget godt, rimeligt godt, ikke særligt godt eller dårligt.

Tabel 31. Andelen af beboere, i pct., som mener, at området har et dårligt eller ikke særlig godt ry.

	1998	2002	Relativ ændring	Signifikans*)
Holmbladsgadekvarteret	65,2	43,5	-33	0,000
Femkanten	69,6	54,7	-21	0,002
Kongens Enghave	69,2	50,0	-28	0,011
Avedøre Stationsby	44,2	42,0	-5	0,065
Ålborg Øst	57,3	65,2	14	0,08
Tøjhushavekvarteret	14,6	14,0	-4	0,203
Sydvestkvarteret	29,2	21,4	-27	0,199

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er $< 0,05$.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Tabel 31 viser, at der i starten af kvarterløftindsatsen var en meget stor del af beboerne i de tre københavnske kvarterer, som mente, at området havde et dårligt eller ikke særlig godt ry. Der er sket markante og statistisk signifikante ændringer (signifikans $< 0,1$) i beboernes opfattelse af disse kvarterer i perioden 1998-2002. Men ca. halvdelen af beboerne mener stadig, at områderne i en eller anden udstrækning har et dårligt omdømme.

I Avedøre Stationsby er der sket en mindre forbedring af omdømmet, men området havde også et bedre udgangspunkt. Også i Tøjhushavekvarteret og i Sydvestkvarteret er der tendenser mod et bedre omdømme, selv om de ikke er statistisk signifikante. Generelt mente beboerne i disse områder imidlertid allerede ved starten af kvarterløftindsatsen, at kvarteret havde et godt omdømme.

Ålborg Øst skiller sig ud ved ikke alene at have et relativt dårligt image ved kvarterløftets start, men at dette er forværret i kvarterløftperioden.

Årsagerne til dårligt omdømme

Årsagerne til, at områderne har ændret omdømme, kan være mange. I interviewene er undersøgt, om det skyldes sociale ændringer, fysiske ændringer (områdets udseende og belastning med gener fra trafik, støj og forurening), eller det har noget at gøre med mediernes omtale af områderne.

Tabel 32 viser, at det først og fremmest er sociale problemer, beboerne mener er belastende for kvarterets omdømme. I næsten alle kvarterer er der imidlertid færre beboere i 2002, som mener, at dette skaber dårligt omdømme. Undtagelsen er Ålborg Øst, hvor der er et øget antal beboere, som mener, at sociale problemer skaber dårligt omdømme for kvarteret.

Fysiske årsager til dårligt omdømme er sjældent nævnt, og fandtes ved kvarterløftets start især i Holmbladsgadekvarteret og lidt i Kgs. Enghave. Begge steder er disse årsager blevet kraftigt reduceret.

Endelig var dårlig presseomtale vigtig i alle kvarterne på nær Tøjhusåven og Sydvestkvarteret. Denne faktor er reduceret i fire af de fem områder. Kun beboerne i Avedøre Stationsby finder i øget omfang, at dårlig omtale i medierne er en øget årsag til dårligt omdømme.

Tabel 32 Beboernes angivelse af hvilke forhold der har størst betydning for, at området har et dårligt eller ikke særligt godt ry.

	1998	2002	Relativ Ændr. %	Signifikans*)
<i>Holmbladsgadekvarteret</i>				
Området er socialt belastet	44,9	36,0	-20	
Området er trist og grimt	8,1	3,8	-54	
For meget trafik, støj og forurening	0,5	0,0	-100	
Dårlig presseomtale	3,2	1,6	-50	
Andet	7,0	2,2		
Ved ikke	1,6	0,0		
I alt	65,4	43,5		0,000
<i>Femkanten</i>				
Området er socialt belastet	56,3	50,0	-11	
Området er trist og grimt	1,9	1,9	-3	
Dårlig presseomtale	3,9	1,9	-51	
Andet	5,8	0,9	-84	
Ved ikke	1,9	0,0		
I alt	69,9	54,7		0,002
<i>Kongens Enghave</i>				
Området er socialt belastet	51,6	44,2	-14	
Området er trist og grimt	3,8	0,6	-83	
For meget trafik, støj og forurening	0,6	0,0	-100	
Dårlig presseomtale	10,1	3,2	-68	
Andet	1,9	1,9		
Ved ikke	0,6	0,0		
I alt	68,6	50,0		0,110
<i>Avedøre Stationsby</i>				
Området er socialt belastet	35,1	29,2	-17	
Dårlig presseomtale	6,5	11,2	73	
Andet	2,6	2,2	-13	
I alt	44,2	42,7		0,065
<i>Ålborg Øst</i>				
Området er socialt belastet	45,2	60,0	33	
Området er trist og grimt	1,1	0,9	-23	
Dårlig presseomtale	7,3	1,7	-76	
Andet	2,8	1,7		
Ved ikke	1,1	0,9		
I alt	57,6	65,2		0,080
<i>Tøjhushavekvarteret</i>				
Området er socialt belastet	12,5	11,6	-7	
Området er trist og grimt	1,0	0,0	-100	
For meget trafik, støj og forurening	1,0	1,2	12	
Andet	0,0	1,2		
I alt	72,2	79,2		0,203
<i>Sydvestkvarteret</i>				
Området er socialt belastet	27,3	20,5	-25	
Dårlig presseomtale	0,8	0,5	-45	
Andet	0,8	0,5		
I alt	28,9	21,4		0,199

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Udviklingen i den sociale stabilitet

En generel forbedring af kvarterne og et forbedret omdømme må forventes at give sig udslag i lavere fraflytning og større social stabilitet. Denne stabilitet afhænger imidlertid også af en række andre faktorer. Man ved fra mange undersøgelser af mobilitet (Ærø 2002, Skifter Andersen og Bonke 1980), at denne er meget demografisk betinget, hvilket fx betyder, at unge er væsentligt mere mobile end ældre. Mobilitet udløses primært af faktorer som pardannelse, skilsmisse, børnefødsler og arbejdsskift, mens forhold ved boligen og byområdet kun spiller en mindre rolle for, om folk flytter eller bliver boende.

De udtrukne registerdata om områderne giver mulighed for at undersøge, hvor stor en del af beboerne der hhv. pr. 1.1.1998 og 1.1.2002 er flyttet ind i den forudgående to-årige periode. Dette giver et mål for udviklingen i mobiliteten i områder, forudsat at der ikke er sket en større forøgelse af antallet af boliger og beboere i perioden. Tallene er derfor justeret for tilvæksten i antallet af boliger i perioden.

Tabel 33. Andelen af beboere, i pct., som er tilflyttet områderne over en to-årig periode i hhv. 1996-97 og 2000-01, ændringerne i tilflytningen mellem de to perioder og de tilsvarende ændringer for hele kommunen.

	1996-97	2000-01	Ændring i Område	Kommune 1996-97	Ændring i kommune	Forskel områ- dekommune
Holmbladsgade	40,2	37	-2,8	34	-1,8	-1,0
Femkanten	33,8	35	1,5	34	-1,8	3,3
Kongens Enghave	33,7	30	-4,0	34	-1,8	-2,2
Avedøre Stationsby	31,5	28	-3,5	23	-0,5	-3,0
Ålborg Øst	34,1	30	-3,9	25	0,0	-3,9
Tøjhushaven	42,7	43	0,7	26	0,0	0,7
Sydvestkvarteret	30,4	25	-5,4	26	-0,6	-4,8

Note: Forskellen i tilflytningen er justeret for tilvæksten i antallet af boliger i perioden.

Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik.

Tabel 33 viser, at mobiliteten generelt har været højere i kvartererne end i deres kommuner. Dog har den i Femkanten og Kgs. Enghave ligget på samme niveau som hele Københavns Kommune. Tabellen viser, at fem områder har øget den sociale stabilitet, i et er den stort set uændret, og i et er mobiliteten øget. Den øgede mobilitet i Femkanten kan være påvirket af nogle store byfornyelsesprojekter med genhusning. I Tøjhushaven er der færdiggjort nybyggeri i perioden.

I Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave, Avedøre Stationsby, Ålborg Øst og Sydvestkvarteret er beboerudskiftningen mindsket, og faldet har også været større end det, der har fundet sted i kommunen. Femkanten har fået en øget beboerudskiftning, både absolut og set i forhold til kommunernes udvikling, mens Tøjhushaven er uændret.

Ændringer i ønsker om flytning og begrundelser herfor

Ønsker om flytning

I telefoninterviewene er beboerne blevet spurgt, om de har planer om at flytte væk fra området inden for en periode på 2 år frem i tiden.

Tabel 34. Andelen af beboere, i pct., som har planer om at flytte væk indenfor de næste 2 år.

	1998	2002	Relativ ændring	Signifikans*)
Holmbladsgadekvarteret	35	29	-18	0,385
Femkanten	34	31	-8	0,353
Kongens Enghave	25	24	-3	0,707
Avedøre Stationsby	36	32	-11	0,686
Ålborg Øst	28	25	-9	0,642
Tøjhushavekvarteret	30	19	-38	0,071
Sydvestkvarteret	20	15	-23	0,567

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er $< 0,05$.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Ved kvarterløftets start i 1994 var der især mange beboere, som ville væk, i Holmbladsgadekvarteret, Femkanten og Avedøre Stationsby, mens ønskerne om fraflytning var små i Sydvestkvarteret. Dette har en vis sammenhæng med alderssammensætningen i områderne, idet Kgs. Enghave, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret havde mange ældre.

Tabel 34 viser generelt tendenser til, at færre af beboerne ønsker at flytte væk i 2002, efter at kvarterløftet er gennemført. Det gælder først og fremmest for Tøjhushaven, Sydvestkvarteret og Holmbladsgadekvarteret. Det er dog kun for Tøjhushaven, at ændringerne er statistisk signifikante (signifikans $< 0,1$).

Begrundelser for fraflytning, som vedrører området

Årsagen til ønsker om fraflytning behøver ikke nødvendigvis at have noget med området at gøre, men kan også skyldes andre forhold, fx at folk bliver gift eller skifter arbejdsplads. I tabel 35 er vist, hvilke begrundelser vedrørende området beboerne har givet for ønsker om fraflytning blandt de tre vigtigste grunde.

Det fremgår af tabellen, at utilfredshed med forskellige forhold i områderne generelt kun har spillet en mindre rolle for ønskerne om fraflytning, samt at betydningen af denne utilfredshed er blevet mindre i de fleste af områderne i løbet af kvarterløftperioden.

Ved starten af kvarterløftet var de væsentligste områdebegrundelser for fraflytning i alle kvartererne en generel utilfredshed med området, eller ønske om at bo i et andet område. Utilfredsheden var dog relativt lille i Tøjhushaven og Sydvestkvarteret. Det er især i de københavnske kvarterer, at der nu er væsentligt færre, der ønsker at flytte som følge af utilfredshed med området. Samtidig er der imidlertid flere beboere i de københavnske kvarterer, som hellere vil bo i andre kvarterer. I Avedøre Stationsby er der færre, som ønsker at bo i andre kvarterer. I Tøjhushaven er der også markant færre, som vil flytte til andre kvarterer.

Forholdene for børn har kun haft mindre betydning for ønsker om flytning, men havde størst betydning i Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave og Avedøre Stationsby. Alle disse steder er denne utilfredshed blevet af mindre betydning. Kun i Ålborg Øst, og til en vis grad i Femkanten, har forholdene for børn fået øget negativ indflydelse på fraflytningen. Især i Ålborg Øst og Avedøre Stationsby angives utilfredshed med skoler og institutioner imidlertid i øget grad som fraflytningsgrund.

Generelt er utilfredshed med boligen den væsentligste årsag til, at folk ønsker at flytte. Hvis det ikke er muligt at finde en større eller bedre bolig i kvarteret, vil man typisk være nødt til at flytte væk. I Holmbladsgadekvarteret og Femkanten har dette forhold fået stigende betydning, mens det betyder mindre i Kgs. Enghave, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret.

Tabel 35. Andelen af beboere (pct.), som har angivet forskellige former for utilfredshed med området, som årsag til ønsker om fraflytning (blandt de tre vigtigste grunde).

	Er generelt utilfreds med at bo i området	Ikke utilfreds, vil hellere bo i andet kvarter	Ikke godt for børn at bo her	Vil have børn til at gå i andre skoler/institutioner uden for	Huslejen er for høj	Kan ikke finde den bolig jeg ønsker i området
Holmbladsgade						
1998	11,8	6,5	3,2	2,7	1,1	5,4
2002	4,8	8,1	1,6	2,2	0	14
Ændring	-7	1,6	-1,6	-0,5	-1,1	8,6
Femkanten						
1998	10,7	4,9	1,9	1	1	8,8
2002	5,7	5,7	2,8	1,9	0,9	11,3
Ændring	-5	0,8	0,9	0,9	0	2,6
Kongens Enghave						
1998	8,8	4,4	3,1	1,3	0	11,3
2002	5,7	8,9	0	1,3	2,5	5,7
Ændring	-3,1	4,5	-3,1	0	2,5	-5,6
Avedøre Stationsby						
1998	11,7	11,7	5,2	0	1,3	2,6
2002	12,4	9	1,1	2,3	2,3	4,5
Ændring	0,8	-2,7	-4,1	2,3	1	1,9
Ålborg Øst						
1998	6,7	2,8	1,1	1,1	2,8	4,5
2002	7,8	4,3	2,6	3,5	0	4,3
Ændring	1,1	1,5	1,5	2,4	-2,8	-0,1
Tøjhushaven						
1998	2,1	5,2	1	0	1	13,5
2002	0	0	0	1,2	1,2	8,1
Ændring	-2,1	-5,2	-1	1,2	0,1	-5,4
Sydvestkvarteret						
1998	2,5	4,1	0,8	0,8	0	6,6
2002	3,6	3,2	0	0	0,9	4,5
Ændring	1,2	-1	-0,8	-0,8	0,9	-2,1

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Begrundelser for at blive boende i områderne

De beboere, der ikke har ønsket om at flytte, er på samme måde blevet spurgt om deres motiver for at blive boende (tabel 36).

Boligmotiver – det at boligen er passende, eller at man ikke har råd til en bedre – er i alle områderne en dominerende grund til, at man ønsker at blive boende.

Et næsten ligeså vigtigt motiv for at blive boende er tilhørsforhold til kvarteret, belyst ved svarmuligheden: Er bare glad for at bo i området. I 1998 var det mellem 27 og 50 pct. af beboerne i de syv områder, som nævnte dette motiv. Flest var det i Sydvestkvarteret og Tøjhushaven – færrest i Holmbladsgadekvarteret og Femkanten. I alle kvartererne er der i 2002 flere som vil blive boende med dette motiv. Især er der en markant ændring i Holmbladsgadekvarteret, mindst i Tøjhushaven.

De øvrige begrundelser, vist i tabellen, har kun mindre betydning og viser modsatrettede tendenser. Venner og familie spillede i 1998 en rolle for mel-

lem 2 og 11 procent af beboerne, mest i Avedøre Stationsby og Ålborg Øst. I Avedøre Stationsby og Kgs. Enghave har dette en væsentligt mindre betydning i besvarelsene for 2002, mens det er blevet mere væsentligt i Ålborg Øst og Tøjhushaven. Tallene er imidlertid små og derfor behæftet med usikkerhed.

Kun for få beboere spiller et engagement i aktiviteter i områderne en betydning for ønsker om at blive boende. Der er dog en lille tendens til at dette er øget.

Tabel 36. Motiver for ikke at flytte. Andelen af beboere, som angiver forskellige begrundelser for ikke at flytte blandt de tre vigtigste grunde, i pct.

	Boligen passer mig godt indtil videre	Har ikke råd til bedre bo- lig	På grund af venner/ familie i området	Vil ikke flytte børn fra in- stitutioner i området	Er engage- ret i mange ting i områ- det	Godt kvarter for børn	Er bare glad for at bo i området
Holmbladsgade							
1998	33,5	11,4	2,2	0,5	1,6	2,2	26,5
2002	34,2	7,5	2,7	2,1	3,2	2,1	45,5
Ændring	0,7	-3,9	0,5	1,6	1,6	0,0	19,0
Femkanten							
1998	37,9	4,9	7,8	1,9	1,0	1,9	32,0
2002	33,3	13,3	5,7	1,0	1,9	0,0	36,2
Ændring	-4,5	8,5	-2,1	-1,0	0,9	-1,9	4,2
Kongens Enghave							
1998	35,4	10,8	8,2	0,6	2,5	0,0	38,0
2002	40,4	10,3	3,2	0,6	4,5	1,9	42,9
Ændring	4,9	-0,5	-5,0	0,0	2,0	1,9	5,0
Avedøre Stations- by							
1998	28,6	3,9	11,7	3,9	2,6	5,2	37,7
2002	29,5	8,0	1,1	4,5	3,4	4,5	42,0
Ændring	1,0	4,1	-10,6	0,6	0,8	-0,6	4,4
Ålborg Øst							
1998	33,1	5,1	8,4	7,9	0,0	3,4	38,2
2002	33,0	7,8	10,4	3,5	4,3	3,5	44,3
Ændring	-0,1	2,8	2,0	-4,4	4,3	0,1	6,1
Tøjhushaven							
1998	29,5	3,2	7,4	1,1	1,1	1,1	49,5
2002	33,7	7,0	12,8	1,2	5,8	5,8	51,2
Ændring	4,2	3,8	5,4	0,1	4,8	4,8	1,7
Sydvestkvarteret							
1998	36,7	3,3	8,3	2,5	1,7	6,7	50,8
2002	38,9	5,9	6,8	2,3	4,1	7,2	55,2
Ændring	2,2	2,5	-1,5	-0,2	2,4	0,6	4,4

Kilde: telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Begrundelser for flytning til områderne

Som tidligere nævnt har vi kun beboernes opfattelse af områderne, mens der ikke var ressourcer i evalueringen til at undersøge, hvordan områderne blev opfattet af udenforstående. Et pejling af dette kan dog opnås ved at se på, hvilke begrundelser tilflytterne har givet for at bosætte sig i kvartererne. I løbet af en forudgående fireårig periode er det mellem 50 og 60 pct. af beboerne, som er flyttet ind.

Tabel 37. Andel af tilflytterne i de forudgående fire år, som har angivet forhold ved hhv. boligen og ved området som én af de tre vigtigste grunde til at de flyttede til området.

	Fik pas- sende bo- lig der	Har tidligere boet her/kendte kvarteret godt	Havde fami- lie/venner i kvarteret	Kunne lide kvar- teret	God be- lignenhed	Gode børne- institutio- ner, skoler mv.	I alt områ- de- begrun- delser
Holmbladsgade							
1998	69,0	10,3	16,8	8,7	14,1	0,5	50,4
2002	65,6	15,1	16,1	4,3	11,3	0,0	46,8
Ændring	-3,4	4,8	-0,7	-4,4	-2,8	-0,5	-3,6
Femkanten							
1998	74,4	7,8	11,7	13,7	13,6	1,0	47,8
2002	75,9	4,8	16,3	3,8	7,6	0,0	32,5
Ændring	1,5	-3,0	4,6	-9,9	-6,1	-1,0	-15,4
Kongens Enghave							
1998	65,4	10,7	23,2	10,7	10,0	0,0	54,6
2002	67,9	11,5	11,5	8,3	11,5	0,0	42,9
Ændring	2,6	0,9	-11,7	-2,3	1,5	0,0	-11,7
Avedøre Stationsby							
1998	69,4	7,7	20,6	10,3	9,0	1,3	49,0
2002	64,8	20,5	15,9	4,6	1,1	0,0	42,1
Ændring	-4,6	12,7	-4,7	-5,7	-7,9	-1,3	-6,9
Ålborg Øst							
1998	57,5	9,0	20,9	12,9	19,7	4,5	67,0
2002	56,9	12,1	9,5	12,1	27,6	2,6	63,9
Ændring	-0,6	3,1	-11,4	-0,9	7,9	-1,9	-3,2
Tøjhushaven							
1998	59,4	9,4	17,7	16,7	24,0	1,0	68,8
2002	54,7	16,3	17,4	20,9	22,1	0,0	76,7
Ændring	-4,7	6,9	-0,3	4,3	-1,9	-1,0	8,0
Sydvestkvarteret							
1998	61,1	11,6	15,7	21,4	18,1	3,3	70,0
2002	56,4	19,1	7,3	13,6	19,5	1,4	60,9
Ændring	-4,8	7,5	-8,4	-7,8	1,4	-1,9	-9,1

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Tabel 37 viser, at det i de fleste tilfælde har været det, at man fik en passende bolig, som var årsagen til at man kom til kvarteret, mens områdets kvaliteter ikke har haft så stor betydning for valget. Det har især været i de københavnske kvarterer og i Avedøre Stationsby, at tilflytterne er kommet på grund af boligen – ofte fordi de ikke har haft andre valgmuligheder. I Ålborg Øst, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret har områdets kvaliteter i højere grad været begrundelse for tilflytning.

Ser man på ændringerne fra 1998 til 2002 er det kun for Tøjhushaven at områdekvaliteterne generelt har fået en større betydning som begrundelse for tilflytning. Dette skyldtes især, at flere følte sig hjemme i kvarteret og kunne lide det. Man kan fortolke resultatet for de øvrige kvarterer således, at kvarterløftindsatsen endnu ikke har gjort områderne mere attraktive for potentielle tilflyttere til områderne ("The external image"). Det kan blandt andet skyldes, at de adspurgte er flyttet til i løbet af perioden 1998-2002, hvor de fysiske forbedringer i områderne først er blevet færdige på et sent tidspunkt, og nogle stadig ikke er det. En anden mulig forklaring er, at de senere års stigende problemer på boligmarkedet giver folk færre valgmuligheder, og dermed også færre muligheder for at vælge mellem forskellige kvarterer.

I næsten alle kvarterer er der flere blandt tilflytterne end tidligere, som angiver, at de kender kvarteret godt. Det gælder i Holmbladsgadekvarteret,

Avedøre Stationsby, Ålborg Øst, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret. I Femkanten angiver flere, at de har venner eller familie i området, mens dette motiv er reduceret i de øvrige kvarterer. I fire af kvartererne (Holmbladsgadekvarteret, Femkanten, Avedøre Stationsby, og Sydvestkvarteret) er der færre som flytter til området med den begrundelse, at de kan lide området.

Udviklingen i tilflytningen

Det må forventes, at ændringer i kvarterernes kvaliteter og image har en betydning for, hvem der flytter til områderne. Det er ligeledes en vigtig målsætning for de fleste af kvarterløftene at ændre et evt. tidligere flyttemønster, som har skabt en stadig større koncentration af personer uden for arbejdsmarkedet, der kan have påvirket kvarterets udvikling i en negativ retning (se diskussionen i kapitlet om teoretisk forståelsesramme).

Tilflytningen må forventes at være påvirket af de – positive – ændringer, der er sket i kvartererne i kvarterløftperioden. Men der kan også være andre forhold, som har betydning. I de områder, hvor der er mange almene boliger, er det især kommunernes praksis med boliganvisning. Det er især i Avedøre Stationsby, Ålborg Øst, Kgs. Enghave og Femkanten.

I det følgende ser vi på, hvem det er, der er flyttet til områderne i det sidste år før 1.1.2002 (personer som er flyttet ind efter 1.1.01). Vi sammenligner med hele kommunen ved at beregne, hvor meget den enkelte gruppe er overrepræsenteret i tilflytterne til områderne set i forhold til alle tilflyttere til deres kommuner. Desuden sammenligner vi med tilflytternes sammensætning fire år før for at se på om tilflytningen er ændret i kvarterløftperioden. Vi ser først på alderssammensætningen af tilflytterne, dernæst på den sociale sammensætning og til sidst på den etniske sammensætning.

Tilflytternes alder

Tilflytternes fordeling på aldersgrupper er vist i tabel 38.

Områderne har en meget forskellig boligmasse, beliggenhed og service, som tiltrækker forskellige aldersgrupper. Denne forskellighed afspejler sig ved, at der er en meget forskellig alderssammensætning blandt deres tilflyttere. I forhold til alle flyttende i kommunerne har fire af områderne mange unge tilflyttere i alderen 18-24 år (Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret), mens aldersgruppen 25-39 år er underrepræsenteret i alle områderne. I nogle kvarterer er det mere de 35-39 årige som dominerer tilflytningen (Avedøre Stationsby, Ålborg Øst, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret). Her er der også mange børn blandt tilflytterne. I to områder er de 50-66 årige overrepræsenteret blandt tilflytterne (Kgs. Enghave og Tøjhushaven), mens det gælder for alle kvartererne, at der er få ældre over 66, som flytter ind.

Tilflytningen af unge er imidlertid ikke noget nyt i forhold til tidligere. Kun i Sydvestkvarteret er tilflytningen af unge steget i kvarterløftperioden, mens den er stagneret eller aftaget i de andre kvarterer. Derimod er det nyt, at de københavnske kvarterer har fået en større tilflytning af 25-34 årige, og to af dem (Femkanten og Kgs. Enghave) af mindre børn. I Avedøre Stationsby, Ålborg Øst og Tøjhushaven er det tilflytningen af 35-39 årige og større børn, som er øget. Tøjhushaven har også fået væsentligt flere unge ældre (50-66 år) blandt tilflytterne.

Tabel 38. Tilflytternes fordeling på *alder* i 2002*), forskellen i denne i forhold til tilflytningen i 1998, samt gruppernes overrepræsentation i forhold til hele kommunes tilflyttere, i pct.

	0-6 år	7-17 år	18-24 år	25-34 år	35-49 år	50-66 år	67 og derover	
Holmbladsgade								
Fordeling 2002 %	11,5	3,2	36,0	35,5	10,1	3,2	0,5	100
Ændring 1998-2002	0,0	-0,5	-2,1	3,5	-0,4	-0,3	-0,3	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002 %	-6,4	-14,0	29,7	-0,5	-18,5	-37,8	-84,3	
Ændring 1998-2002	-1,2	-2,4	1,2	1,8	-1,4	-4,7	-6,7	
Femkanten								
Fordeling 2002 %	19,3	5,1	25,5	31,3	11,7	4,3	2,9	100
Ændring 1998-2002	4,1	0,3	0,3	2,6	-2,7	-1,1	-3,6	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002 %	56,6	37,0	-8,4	-12,4	-5,8	-15,3	-3,0	
Ændring 1998-2002	31,3	22,5	6,9	0,0	-19,1	-19,3	-89,8	
Kongens. Enghave								
Fordeling 2002 %	12,0	3,6	31,5	32,4	11,9	5,8	2,8	100
Ændring 1998-2002	1,8	0,2	-0,9	3,6	-1,9	-1,4	-1,2	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002 %	-2,8	-2,0	13,2	-9,1	-4,3	14,4	-6,7	
Ændring 1998-2002	12,9	15,2	4,1	2,7	-12,8	-26,2	-23,2	
Avedøre Stationsby								
Fordeling 2002 %	18,6	14,2	21,7	22,5	17,6	4,3	1,1	100
Ændring 1998-2002	-3,5	2,1	-2,3	0,1	1,6	1,3	0,6	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002 %	-4,9	159,4	0,7	-18,1	5,9	-22,2	-71,0	
Ændring 1998-2002	-32,5	106,1	-10,8	-13,0	15,2	36,5	19,0	
Ålborg Øst								
Fordeling 2002 %	18,6	9,9	25,5	25,9	13,6	4,9	1,6	100
Ændring 1998-2002	-0,7	2,2	0,5	-3,0	0,7	0,7	-0,3	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002 %	29,4	48,0	-12,6	-4,9	6,4	-22,1	-54,2	
Ændring 1998-2002	-5,3	23,1	2,3	-11,6	3,6	8,4	2,4	
Tøjhushaven								
Fordeling 2002 %	9,9	6,2	32,6	23,0	17,7	9,3	1,2	100
Ændring 1998-2002	1,9	3,1	-0,4	-10,7	0,5	5,1	0,5	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002 %	-26,0	-25,8	29,9	-0,3	7,7	11,4	-76,4	
Ændring 1998-2002	27,2	26,5	-6,2	-42,1	-1,1	55,0	9,3	
Sydvestkvarteret								
Fordeling 2002 %	15,8	4,9	27,9	29,8	14,8	4,8	2,0	100
Ændring 1998-2002	-3,9	-2,1	3,4	1,6	0,2	0,8	0,0	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002 %	6,4	-44,7	18,9	9,9	4,8	-33,2	-54,7	
Ændring 1998-2002	-9,6	-28,9	17,5	2,8	-13,5	12,1	1,5	

*) Beboere som er tilflyttet mindre end et år før den 1.1.02.

Kilde: registerdata.

Tilflytternes sociale sammensætning

Beboerne over 17 år er i evalueringen blevet opdelt i forskellige "socialgrupper" defineret ud fra deres tilknytning til arbejdsmarkedet og indkomst (for de beskæftigede). Følgende grupper er defineret:

- 1 Modtagere af *førtidspension* (5 pct. af den voksne befolkning i 2002)
- 2 Modtagere af *kontanthjælp*, som ikke er tilknyttet arbejdsmarkedet mv.: Kontanthjælp, sygedagpenge eller aktiveringsydelse udgør den dominerende offentlige ydelse (4 pct.), og man er ikke tilmeldt arbejdsformidlingen
- 3 Modtagere af *folkepension*, efterløn mv. (19 pct.)
- 4 *Arbejdsløse*: modtagere af dagpenge og kontanthjælp tilmeldt arbejdsformidlingen, hvor ledighedsgraden er over 800 (uden beskæftigelse 80 pct. af arbejdsdagene i det nærmest forudgående år) (1 pct.)
- 5 *Studerende*: personer under kompetencegivende uddannelse (8 pct.)
- 6 *Delvist beskæftigede med lav indkomst*: ledighedsgrad mellem 50 og 800, indkomst under 180.000 i 2000 (5 pct.)
- 7 *Delvist beskæftigede med middel-høj indkomst*: ledighedsgrad mellem 50 og 800, indkomst over 180.000 (3 pct.)
- 8 *Fuldt beskæftigede med lav indkomst*: ledighedsgrad under 50, indkomst under 180.000 (9 pct.)
- 9 *Fuldt beskæftigede med middel-høj indkomst*: ledighedsgrad under 50, indkomst over 180.000 (40 pct.)
- 10 *Restgruppe*: hjemmegående husmødre, skoleelever over 17 år mv., samt personer på orlov. (3 pct.).

I det følgende ser vi, på samme måde som for aldersgrupperne ovenfor, på tilflytternes fordeling på disse grupper før 1.1.2002. Vi sammenligner med tilflytningen før 1998 og med udviklingen i hele kommunen. I tabel 39 ser vi på andelen af forskellige grupper uden for arbejdsmarkedet blandt tilflytterne.

Som det fremgår af tabellen er tilflytningen til nogle af områderne fortsat præget af en stor andel af personer uden for arbejdsmarkedet, og dette er kun delvist ændret i kvarterløftperioden. Samtidig skyldes en del af disse ændringer, at der generelt er færre arbejdsløse i kommunerne og blandt de flyttende.

I tre af områderne er personer uden for arbejdsmarkedet væsentligt overrepræsenteret blandt tilflytterne i 2002 (Femkanten, Kgs. Enghave og Ålborg Øst). Dette var imidlertid også tilfældet fire år tidligere, og kun i Ålborg Øst er andelen øget, mens den er aftaget i Kgs. Enghave og Femkanten. I Kgs. Enghave er denne udvikling imidlertid stærkere end i kommunen som helhed. Det er især kontanthjælpsmodtagere og førtidspensionister, der fortsat er væsentligt overrepræsenteret blandt tilflytterne til de tre kvarterer. Tilflytningen af kontanthjælpsmodtagere er øget i alle tre kvarterer, mens førtidspensionisternes andel er reduceret i Femkanten og Kgs. Enghave. Det er områder med en stor andel af almene boliger, hvor kommunernes boliganvisning kan have spillet en rolle.

Blandt de fire øvrige kvarterer er det kun i Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret, at tilflytningen af personer uden for arbejdsmarkedet er reduceret mere end for kommunen som helhed. I Holmbladsgadekvarteret er der sket en lille reduktion, men den er mindre end kommunens. I Tøjhushaven er andelen øget. Dette kan bl.a. skyldes, at der i perioden er bygget et bofællesskab for udviklingshæmmede.

Kontanthjælpsmodtagerne er fortsat overrepræsenteret blandt tilflytterne til de fire kvarterer. Den er også øget i Tøjhushaven, men reduceret i forhold til tidligere i de øvrige tre områder (Holmbladsgadekvarteret Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret). Førtidspensionisterne er underrepræsenteret blandt tilflytterne til alle fire kvarterer, men er kun øget i Tøjhushaven og reduceret i de tre øvrige.

Tabel 39. Andelen af tilflyttere i 2002*) i, der tilhører grupper uden for arbejdsmarkedet, forskellen i denne andel i forhold til tilflytningen i 1998, samt gruppernes overrepræsentation i forhold til hele kommunens tilflyttere og ændringer i denne 1998-2002, i pct.

	Førtidspen- sionister	Kontanthjælpsmod- tagere uden for ar- bejdsmarkedet	Folkepen- sionister	Heltids- arbejdsløse	I alt uden beskæfti- gelse
Holmbladsgade					
Fordeling 2002 %	1,7	13,9	1,0	0,6	17,1
Ændring 1998-2002	0,0	2,7	-0,9	-2,1	-0,3
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002 %	-38,6	16,7	-81,6	-28,8	-17,4
Ændring 1998-2002	14,2	-4,2	-13,2	-8,2	3,7
Femkanten					
Fordeling 2002 %	3,0	22,6	5,0	1,4	32,1
Ændring 1998-2002	-2,7	8,3	-4,7	-2,8	-1,8
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002, %	8,6	90,8	-5,1	71,3	54,7
Ændring 1998-2002	-46,5	36,2	-71,5	45,9	1,3
Kongens. Enghave					
Fordeling 2002 %	3,9	15,9	4,4	1,3	25,4
Ændring 1998-2002	-2,3	4,5	-2,8	-2,5	-3,1
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002, %	39,4	33,9	-17,0	51,0	22,5
Ændring 1998-2002	-27,0	11,2	-40,0	37,4	-6,2
Avedøre Stationsby					
Fordeling 2002 %	3,6	13,7	2,3	0,4	19,9
Ændring 1998-2002	-1,6	-1,2	-0,1	-3,4	-6,2
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002, %	-17,5	63,1	-67,6	-21,8	-1,3
Ændring 1998-2002	-30,8	-7,6	8,7	-126,9	-6,0
Ålborg Øst					
Fordeling 2002 %	3,9	13,3	3,5	1,4	22,1
Ændring 1998-2002	-0,6	3,4	0,1	-1,1	1,8
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002, %	46,2	79,4	-39,8	38,5	30,6
Ændring 1998-2002	24,5	19,9	15,7	-17,0	25,0
Tøjhushaven					
Fordeling 2002 %	4,8	11,3	2,2	1,3	19,5
Ændring 1998-2002	0,3	3,7	0,4	-1,4	3,0
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002, %	-18,4	11,4	-75,1	82,6	-23,1
Ændring 1998-2002	1,3	19,6	3,7	109,4	13,1
Sydvestkvarteret					
Fordeling 2002 %	3,0	11,4	3,9	0,7	19,1
Ændring 1998-2002	-1,2	1,1	-0,1	-0,7	-1,0
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002, %	-52,1	7,6	-46,7	-19,3	-24,2
Ændring 1998-2002	-69,1	-23,3	10,0	-31,8	-14,8

*) Beboere som er tilflyttet mindre end et år før den 1.1.02.

Kilde: registerdata.

I tabel 40 ser vi på andelen af tilflyttere, der er under uddannelse eller i beskæftigelse.

Tabel 40. Andelen af tilflyttere i 2002*) i, der tilhører grupper under uddannelse eller i beskæftigelse, forskellen i denne andel i forhold til tilflytningen i 1998, samt gruppernes overrepræsentation i forhold til hele kommunes tilflyttere og ændringer i denne 1998-2002, i pct.

	Stude- rende	Delvist be- skæftigede med lav indkomst	Delvist be- skæftigede med middel- høj indkomst	Fuldt beskæf- tiggende med lav indkomst	Fuldt beskæf- tiggende med middel-høj indkomst	I alt be- skæfti- gelse.
Holmbladsgade						
Fordeling 2002	45,4	4,7	4,9	5,2	22,7	82,9
Ændring 1998-2002	9,4	-8,0	-2,7	0,5	1,1	0,3
Overrepræsentation i for- hold til kommune 2002	23,3	-11,3	5,0	-11,6	-14,8	4,5
Ændring 1998-2002	3,3	-22,7	4,7	-18,2	-2,7	-1,4
Femkanten						
Fordeling 2002	25,8	9,0	7,5	7,7	17,9	67,9
Ændring 1998-2002	9,7	-8,6	-0,2	1,2	-0,3	1,8
Overrepræsentation i for- hold til kommune 2002	-29,9	69,0	59,1	32,4	-32,6	-14,3
Ændring 1998-2002	16,6	14,9	58,0	-17,2	-6,9	0,8
Kongens Enghave						
Fordeling 2002	31,1	8,2	5,8	6,3	23,2	74,6
Ændring 1998-2002	10,9	-7,7	-3,3	2,0	1,3	3,1
Overrepræsentation i for- hold til kommune 2002	-15,4	52,6	23,7	8,8	-12,8	-5,9
Ændring 1998-2002	17,1	13,8	2,9	9,8	-2,3	2,3
Avedøre Stationsby						
Fordeling 2002	23,3	11,1	9,2	6,8	29,7	80,1
Ændring 1998-2002	4,0	-7,0	1,1	1,0	7,1	6,2
Overrepræsentation i for- hold til kommune 2002	12,7	48,8	47,4	-2,9	-22,8	0,3
Ændring 1998-2002	-13,2	-58,9	33,9	-16,6	19,0	1,9
Ålborg Øst						
Fordeling 2002	33,7	9,8	8,0	3,5	23,0	77,9
Ændring 1998-2002	2,3	-2,6	-0,8	-1,1	0,5	-1,8
Overrepræsentation i for- hold til kommune 2002	3,0	20,5	6,9	-31,9	-22,6	-6,2
Ændring 1998-2002	-12,2	8,5	1,4	-20,0	-0,5	-4,9
Tøjhushaven						
Fordeling 2002	26,8	10,0	8,7	3,9	31,2	80,5
Ændring 1998-2002	11,7	-10,1	-2,1	-1,9	-0,5	-3,0
Overrepræsentation i for- hold til kommune 2002	17,9	20,7	8,7	-33,2	4,3	7,8
Ændring 1998-2002	16,1	-62,4	7,3	-49,0	7,3	-4,8
Sydvestkvarteret						
Fordeling 2002	28,9	6,4	7,9	4,8	32,9	80,9
Ændring 1998-2002	14,5	-11,2	-1,5	-1,7	0,9	1,0
Overrepræsentation i for- hold til kommune 2002	35,3	11,8	4,5	-25,7	-2,3	8,2
Ændring 1998-2002	43,4	-49,6	4,1	-21,4	6,5	5,5
Forskel i forhold til 1994-98	39,6	-100,3	-15,0	-0,3	13,2	2,0

*) Beboere som er tilflyttet mindre end et år før den 1.1.02.

Kilde: registerdata.

Personer i beskæftigelse er mere overrepræsenteret blandt tilflytterne til tre af kvarterne (Holmbladsgadekvarteret, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret) end i hele kommunen, mens de i tre andre er underrepræsenteret (Femkanten, Kgs. Enghave og Ålborg Øst). I Avedøre Stationsby er den samme andel som for hele kommunen.

I fem kvarterer er andelen under uddannelse eller beskæftigelse blandt tilflytterne øget siden 1998. I Holmbladsgadekvarteret skyldes dette den generelle udvikling i kommunen, mens der i de fire øvrige er en øget forskel i forhold til andre flyttende i kommunen (Femkanten, Kgs. Enghave, Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret). I Ålborg Øst og Tøjhushaven har der derimod været en negativ udvikling.

Andelen af fuldt beskæftigede med middel til høj indkomst er øget i fire kvarterer (Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave, Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret). Men kun i to af dem (Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret) er ændringen større end i kommunen som helhed. I Tøjhushaven er der sket en positiv udvikling på den måde, at gruppen er gået mindre tilbage blandt tilflytterne end i kommunen (Randers) som helhed.

Det er især andelen af studerende, der er øget blandt tilflytterne til alle kvarterer og i fem af dem er ændringen større end i kommunen (Holmbladsgadekvarteret, Femkanten, Kgs. Enghave, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret).

Tilflytternes etniske sammensætning

I analysen af den etniske sammensætning af tilflytterne er beboerne opdelt i fire hovedgrupper:

- 1 *Danskere*: personer med dansk statsborgerskab og med danske forældre
- 2 *Indvandrere fra "rige lande"*: personer, som er statsborgere i eller født i Vesteuropa, USA, Canada, Japan, Australien eller New Zealand.
- 3 *Indvandrere fra øvrige lande*: personer som er statsborgere i eller født i Østeuropa eller 3. verdens lande
- 4 *Efterkommere efter indvandrere fra øvrige lande*: personer som er statsborgere i eller født i Danmark med forældre som tilhører gruppe 3.

I tabel 41 ses på tilflytternes etniske sammensætning i året før 1.1.2002, og ændringen i andelen af de enkelte grupper i forhold til 1998 er beregnet. Tilflytterne sammenlignes med hele kommunens tilflyttere (overrepræsentation) og ændringen i forhold til 1998 er vist.

Tabel 41. Tilflytternes fordeling på etniske grupper i 2002*), forskellen i denne andel i forhold til tilflytningen i 1998, samt gruppernes overrepræsentation i forhold til hele kommunens tilflyttere, i pct.

	Danskere	Rige lande	Øvrige lande, første generation	Øvrige lande, efterkommere	I alt
Holmbladsgade					
Fordeling 2002	79,7	7,9	8,1	4,2	100
Ændring 1998-2002	3,8	-1,3	-3,1	0,6	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-0,2	-0,1	1,9	0,0	
Ændring 1998-2002	6,1	-29,6	-30,3	-8,0	
Femkanten					
Fordeling 2002	62,9	4,3	19,7	13,1	100
Ændring 1998-2002	-3,1	-1,2	-0,4	4,8	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-21,2	-46,5	147,9	208,2	
Ændring 1998-2002	-2,8	-23,1	11,2	60,0	
Kongens Enghave					
Fordeling 2002	75,6	4,7	12,4	7,3	100
Ændring 1998-2002	0,8	-0,5	-1,7	1,4	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-5,3	-41,5	55,9	72,7	
Ændring 1998-2002	2,4	-14,4	-10,2	-3,4	
Avedøre Stationsby					
Fordeling 2002	72,4	3,6	11,1	12,9	100
Ændring 1998-2002	8,5	-0,4	-7,3	-0,9	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-14,1	14,3	55,7	135,3	
Ændring 1998-2002	11,9	-0,6	-95,1	-227,2	
Ålborg Øst					
Fordeling 2002	80,9	7,3	8,1	3,8	100
Ændring 1998-2002	-2,1	0,5	0,5	1,0	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002%	-7,9	68,2	35,3	101,4	
Ændring 1998-2002	0,5	-28,5	-25,5	-6,7	
Tøjhushaven					
Fordeling 2002	96,6	0,0	3,1	0,3	100
Ændring 1998-2002	2,5	-1,8	-1,1	0,3	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	4,6	-100,0	-45,9	-46,8	
Ændring 1998-2002	4,4	-130,8	-50,6	53,2	
Sydvestkvarteret					
Fordeling 2002	88,5	6,3	4,6	0,6	100
Ændring 1998-2002	-1,5	1,0	0,6	-0,1	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-1,1	43,9	-8,3	-49,7	
Ændring 1998-2002	-0,3	-44,7	17,9	-16,6	

*) Beboere som er tilflyttet mindre end et år før den 1.1.02.

Kilde: registerdata.

I fire af kvartererne er der fortsat en stor overrepræsentation af indvandrere og efterkommere fra øvrige lande blandt tilflytterne. Det gælder især Femkanten, samt Kgs. Enghave, Avedøre Stationsby og Ålborg Øst.

I de fleste af kvartererne er andelen imidlertid blevet mindre i kvarterløftperioden. Kun i Ålborg Øst og Sydvestkvarteret er der kommet lidt flere indvandrere, og i Femkanten, Kgs. Enghave og Ålborg Øst lidt flere efterkommere. I de to sidste områder kan denne ændring forklares ved kommunens generelle udvikling. Kun i Femkanten er tilflytningen af efterkommere øget mere end for hele København.

8. Sociale ændringer i områderne

Man kan tale om to forskellige aspekter af sociale ændringer i kvarterløftområderne. Det ene aspekt handler om ændringer i beboersammensætningen. Har kvarterløftindsatsen betydet en anden social sammensætning i områderne, eller at en tidligere trend mod en socialt mere ensidig sammensætning er blevet brudt? Det andet aspekt drejer sig om, i hvor høj grad sociale problemer blandt beboerne er blevet ændret – enten fordi de oprindelige beboere har fået det bedre, eller fordi der er kommet nye beboere.

Det har været en mere eller mindre eksplicit formuleret målsætning for indsatsen i de forskellige kvarterer at bryde en forudgående udvikling mod en socialt mere ensidig beboersammensætning. Kun i Tøjhushaven har man talt om at "bevare" den sociale sammensætning. Dette skal måske ses i sammenhæng med, at der i kvarteret allerede i perioden før kvarterløftet startede (1994-98) var en nettotilvækst i personer i beskæftigelse og en tilbagegang i personer uden for arbejdsmarkedet.

Sociale projekter har i forskelligt omfang – og med forskellig målgruppe – været et led i indsatsen i alle områderne undtagen Tøjhushaven. Der har også i nogle områder med mange indvandrere været integrationsprojekter. Endelig har nogle af de bredere sociale og kulturelle arrangementer også været båret af en ide om at styrke de sociale netværk i kvartererne, som igen kunne mindske sociale problemer. Formålet med alle disse projekter må således være at reducere de sociale problemer i kvartererne, både til glæde for de, der har dem, og for de af de øvrige beboere, som måske generes af dem. Som ovenfor vist (Side 107) har omfanget af sociale problemer en stor betydning for beboernes opfattelse af kvarterernes omdømme og sociale status. Sociale og netværksskabende projekter har således et dobbelt formål, dels at forbedre vilkårene for beboerne og dels at forbedre området omdømme.

De sociale ændringer i områderne vil for det første blive belyst ved ændringerne i beboersammensætningen. Vi ser her på hhv. aldersfordelingen, den socioøkonomiske sammensætning af beboerne og endelig etniske grupperinger. Desuden belyses udviklingen i beboernes opfattelse af de sociale problemer i kvartererne baseret på telefoninterviewene i hhv. 1998 og 2002. Det drejer sig om problemer med misbrugere, kriminalitet, hærværk og utryghed, samt gener fra naboer,

Ændringerne i beboersammensætningen

Metode til analyse af beboerændringer

Ændringerne i beboersammensætningen efter kvarterløftets igangsættelse er undersøgt ved at se på fordelingen af beboerne i hhv. 2002 og 1998 og beregne de ændringer, der er sket i denne sammensætning. Allerede før kvarterløftet startede har der imidlertid været ændringer på vej i beboersammensætningen. Vi har derfor sammenlignet ændringerne 1998 til 2002 med de tilsvarende ændringer i perioden 1994-98 og set på, om der er forskel på beboerændringerne efter kvarterløftets start i forhold til tidligere.

Ændringerne i områderne kan imidlertid have en sammenhæng med ændringerne i samfundet i almindelighed og specielt i den omkringliggende kommune, som de er beliggende i. Ændringerne i områderne er derfor sammenlignet med de ændringer, der er sket i kommunerne. Dette er gjort med udgangspunkt i, hvordan beboersammensætningen i områderne afviger

fra kommunen, målt ved de enkelte beboergrupperes over- (eller under-) repræsentation i områderne i forhold til kommunen som helhed. Denne beregnes som den relative forskel (i pct.) mellem en gruppes andel af beboerne i hhv. området og i kommunen. Udviklingen i områderne under kvarterløftet belyses da ved ændringen i overrepræsentationen i 1998-2002. Dette sammenlignes igen med ændringen i overrepræsentationen i 1994-98 og forskellen mellem perioderne beregnes for at belyse om udviklingens retning er ændret efter starten af kvarterløftet.

For at få et samlet mål for, hvorledes beboersammensætningen i områderne afviger fra kommunerne, er beregnet såkaldte segregationsindeks. Disse indeks er en beregning af, hvor stor en andel af beboerne i områderne der i givet fald skulle udskiftes for at opnå samme beboersammensætning som i hele kommunen.

Ændringer i alderssammensætningen

Alderssammensætningen i et byområde har betydning for, hvordan det fungerer. Byområder med mange unge eller ældre enlige vil nødvendigvis få en anden karakter end områder med mange midaldrende og børnefamilier. Man kan dog ikke umiddelbart hævde, at den ene type område fungerer bedre end den anden. Ændringer i alderssammensætningen kan imidlertid være et tegn på, at kvarteret er ved at forandres – også socialt. En aldersgruppe, som normalt anses for attraktiv, er de 35-39 årige, der især er unge etablerede familier, som ofte anvender området og engagerer sig i det. De helt unge kan være velfungerende studerende, som bruger en del af mulighederne i kvarteret, fx cafeer og kultur, men er ikke nødvendigvis engagerede i områdets udvikling.

I afsnittet ser vi for det første på, i hvilken udstrækning aldersfordelingen i områderne afviger fra kommunerne. Dette gøres ved hjælp af et såkaldt segregationsindeks, som angiver, hvor stor en andel af beboerne, der skal udskiftes for at opnå samme beboersammensætning som hele kommunen. Dernæst ses på den konkrete udvikling i aldersfordelingen i områderne.

Tabel 42. Udviklingen i forskellen mellem kvarterernes aldersfordeling og hele kommunens målt ved segregationsindeks og udviklingen i denne 1998-2002 sammenlignet med 1994-1998, i pct.

	Segrations- indeks 2002	Ændring 1998-2002	Ændring 1994-1998	Forskel
Holmbladsgade	11,8	0,9	-1,1	2,0
Femkanten	5,0	-0,7	-0,3	-0,4
Kongens. Enghave	6,1	-2,1	-0,4	-1,7
Avedøre Stationsby	15,4	-2,0	0,5	-2,5
Ålborg Øst	11,4	-1,0	-0,4	-0,6
Tøjhushaven	15,4	-3,0	2,5	-5,5
Sydvestkvarteret	4,7	-0,4	1,7	-2,1

Note: Segregationsindekset angiver, hvor stor en del af beboerne, der skal udskiftes for at opnå samme beboersammensætning som hele kommunen. Kilde: Registerdata.

Tabel 42 viser, at Tøjhushaven og Avedøre Stationsby er de områder, som afviger mest aldersmæssigt fra kommunerne, mens aldersfordelingen for Femkanten, Kgs. Enghave og Sydvestkvarteret er mest i overensstemmelse med kommunernes. I alle områderne, på nær Holmbladsgadekvarteret, er der i kvarterløftperioden sket en udjævning af aldersforskellene mellem områderne og kommunerne. Og udviklingen i kvarterløftperioden har været anderledes end i den forudgående periode, således at udligningstakten i næsten alle områderne er øget – i nogle tilfælde er udviklingen vendt fra øget til mindre segregation (Tøjhushaven og Sydvestkvarteret). Kun i Holmbladsgadekvarteret er udviklingen gået i den modsatte retning mod øgede forskelle mellem områdets og kommunens aldersfordeling.

De syv områder havde en forskellig udgangssituation i 1998 med hensyn til alderssammensætningen. De nyere områder (Avedøre Stationsby og Ålborg Øst) havde typisk relativt flere børn og unge og færre ældre end kommunerne. I Femkanten var der relativt mange små børn. I fire af områderne (Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret) var der en overrepræsentation af yngre personer i aldersgruppen 18-34 år. Endelig var der relativt mange ældre i Femkanten og Kgs. Enghave, mens disse var kraftigt underrepræsenteret i Avedøre Stationsby, Ålborg Øst, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret. I alle kvartererne var andelen af midaldrende (35-66 år) næsten den samme som i kommunerne som helhed.

I tabel 43 er vist en analyse af ændringerne i alderssammensætningen med den metode, som er beskrevet ovenfor i starten af kapitlet. Opsummerende kan man sige, at de københavnske kvarterer har vist nogle fælles udviklingstræk i kvarterløftperioden. Der er blevet relativt færre helt unge og flere 25-34 årige, men også færre i grupperne 35-49 år og færre ældre. De øvrige områder afviger herfra og har haft en meget forskellig udvikling.

I Holmbladsgadekvarteret er der især kommet flere i alderen 25-34 år og væksten er større end tidligere. Det er især de ældre, der i øget takt forsvinder. Der bliver stadig lidt færre små børn, men tilbagegangen er væsentligt mindre end i den forudgående periode før kvarterløftet. Dette tyder på, at fravandringen af børnefamilier er aftaget. Børnefamilierne er i øget omfang indvandrere.

I Femkanten har der været en kraftig vækst i antallet af småbørn – en væsentlig ændring i forhold til tidligere. Det skyldes delvist en tilvækst i børn af indvandrere. Der er også kommet flere større børn, men dette er en fortsættelse af den tidligere udvikling. Andelen af unge 18-24 år er gået tilbage, hvor der tidligere var en vækst i denne gruppe. Til gengæld er der en øget vækst af 25-45 årige. Alle de ældre aldersgrupper er på et stigende tilbage-tog i området.

Også i Kgs. Enghave er der kommet en øget vækst af småbørn og børnefamilier, og dette skyldes flere indvandrere, idet andelen af danske børn er reduceret. En tidligere tilvækst af unge 18-24 år er ændret til en tilbagegang, mens der også her er kommet flere 25-34 årige og i et større tempo end tidligere. Alle de ældre grupper – og især de ældste – er på et forøget tilbage-tog i bydelen.

Avedøre Stationsby er et nyere boligområde, hvor alderssammensætningen i en vis udstrækning stadig er præget af førstegenerationsindflyttere. Der er sket en stor og forøget reduktion i andelen af småbørn, som i en vis udstrækning er blevet til større børn i bebyggelsen. Mens de helt unge fraflytter i øget tempo, er der relativt set (i forhold til kommunen som helhed) sket en forøgelse af de 25-34 årige. En tidligere tilbagegang i andelen af ældre er vendt til en mindre vækst. Der er også kommet lidt flere i aldersgruppen 35-66 år, men relativt set er væksten i disse grupper mindre end tidligere.

I Ålborg Øst er en tidligere kraftig vækst i andelen af større børn blevet væsentligt formindsket. En del af disse børn bor fortsat i bebyggelsen som unge i alderen 18-24 år – en gruppe, der er øget mere end tidligere. Bortset fra dette har udviklingen i Ålborg Øst fortsat som tidligere.

Den store ændring i Tøjhushaven er, at der i kvarterløftperioden er sket en tilvækst i aldersgruppen 35-49 år i modsætning til en tidligere tilbagegang. Desuden er en tidligere væsentlig nedgang i gruppen af unge 18-24 år vendt til en tilvækst, samtidigt med at de 25-34 årige i større omfang er fraflyttet. Der er altså sket en vis foryngelse af beboersammensætningen blandt de unge aldersgrupper.

Tabel 43. Aldersfordeling i 2002 og ændringer i denne 1998-2002 sammenlignet med ændringer 1994-1998, og set i forhold til kommunen, i pct.

	0-6 år	7-17 år	18-24 år	25-34 år	35-49 år	50-66 år	67 -	I alt
Holmbladsgade								
Fordeling 2002	8,5	6,6	16,5	32,4	16,6	11,8	7,6	100
Ændring 1998-2002	0,1	0,8	-2,8	3,5	0,0	0,5	-2,1	
Forskel i forhold til 1994-98	-0,3	0,4	-3,3	2,7	-0,9	0,8	0,6	
Overrepræs. i forhold til kommune 2002	2,3	-17,9	44,1	25,2	-15,7	-22,1	-33,9	
Ændring 1998-2002	-2,4	1,8	-0,9	7,0	-3,1	-0,8	-5,0	
Forskel i forhold til 1994-98	5,1	-1,9	-2,4	12,3	-8,7	3,6	-2,4	
Femkanten								
Fordeling 2002	11,3	7,9	10,8	25,1	19,3	12,2	13,5	100
Ændring 1998-2002	2,8	1,3	-1,4	3,1	0,3	-0,7	-5,3	
Forskel i forhold til 1994-98	1,4	0,7	-2,2	1,1	0,5	0,0	-1,4	
Overrepræs. i forhold til kommune 2002	36,5	-1,3	-6,2	-3,2	-2,0	-19,4	16,8	
Ændring 1998-2002	30,1	6,5	2,8	7,1	-2,2	-9,9	-20,3	
Forskel i forhold til 1994-98	23,1	1,1	-2,1	4,6	-2,1	-1,7	-22,7	
Kongens Enghave								
Fordeling 2002	7,6	5,6	13,0	24,6	18,0	15,6	15,6	100
Ændring 1998-2002	1,1	0,3	-1,3	3,6	0,3	-0,1	-3,9	
Forskel i forhold til 1994-98	0,5	0,7	-3,7	1,9	0,4	0,2	0,0	
Overrepræs. i forhold til kommune 2002	-7,7	-31,0	13,5	-5,0	-8,6	3,7	34,7	
Ændring 1998-2002	10,7	-3,1	6,0	9,1	-1,8	-6,7	-7,0	
Forskel i forhold til 1994-98	12,4	3,7	-10,5	8,0	-1,9	-1,6	-10,4	
Avedøre Stationsby								
Fordeling 2002	12,7	19,7	10,1	16,3	23,1	13,9	4,3	100
Ændring 1998-2002	-2,7	1,7	-0,9	-0,5	1,1	0,8	0,5	
Forskel i forhold til 1994-98	-4,5	2,1	-0,6	0,8	1,9	-0,9	1,1	
Overrepræs. i forhold til kommune 2002	37,3	44,0	31,0	21,9	2,8	-30,9	-68,1	
Ændring 1998-2002	-34,5	-1,8	3,5	6,4	-0,5	4,7	4,4	
Forskel i forhold til 1994-98	-56,5	23,0	-5,7	9,1	-2,5	-2,1	11,6	
Ålborg Øst								
Fordeling 2002	11,5	14,9	12,1	17,9	22,0	16,3	5,4	100
Ændring 1998-2002	-0,9	0,6	-0,4	-2,3	0,8	2,4	-0,3	
Forskel i forhold til 1994-98	-1,1	0,3	1,7	-2,3	1,4	0,1	-0,1	
Overrepræs. i forhold til kommune 2002	38,8	29,2	11,8	7,8	11,6	-18,3	-59,1	
Ændring 1998-2002	-5,6	-2,9	4,9	-10,4	5,6	7,7	-2,0	
Forskel i forhold til 1994-98	-0,8	-10,6	13,0	-4,1	0,2	1,1	-0,4	
Tøjhushaven								
Fordeling 2002	6,6	6,2	16,3	22,1	21,2	18,1	9,6	100
Ændring 1998-2002	0,2	0,7	0,2	-5,9	2,9	1,5	0,2	
Forskel i forhold til 1994-98	-0,5	1,8	5,1	-12,2	5,7	-1,3	1,4	
Overrepræs. i forhold til kommune 2002	-22,6	-45,6	83,5	56,4	0,2	-13,2	-36,8	
Ændring 1998-2002	7,5	1,9	20,0	-20,7	10,8	1,0	1,8	
Forskel i forhold til 1994-98	7,8	7,1	51,0	-62,6	21,8	-6,1	7,4	
Sydvestkvarteret								
Fordeling 2002	9,7	11,9	10,0	17,5	22,9	18,3	9,9	100
Ændring 1998-2002	-0,5	0,4	-0,6	-0,4	0,5	1,1	-0,5	
Forskel i forhold til 1994-98	-1,0	-0,1	0,9	-0,3	-0,2	0,5	0,2	
Overrepræs. i forhold til kommune 2002	3,1	-8,6	10,3	13,7	6,7	-6,6	-19,1	
Ændring 1998-2002	-5,3	-0,4	3,4	4,3	-4,0	3,0	-0,8	
Forskel i forhold til 1994-98	-3,5	-3,1	2,6	5,2	-13,9	6,0	9,3	

Kilde: Registerdata.

Der er ikke sket markante ændringer i aldersudviklingen i Sydvestkvarteret. Mest markant er en øget tilvækst i gruppen af ældre midaldrende (50-66). Samtidigt er gruppen af 35-49 årige gået relativt tilbage.

Opsummerende kan man sige, at der i nogle af de områder, som tidligere har haft få børnefamilier, er kommet flere i kvarterløftperioden. Derimod er andelen af børnefamilier faldet i nogle af de områder, som har haft flest. Samtidig er der imidlertid også kommet relativt flere unge uden børn og relativt færre midaldrende og ældre.

Indkomstudviklingen

I tabel 44 ses udviklingen i den gennemsnitlige bruttoindkomst for beboere over 17 år i områderne. Desuden er sammenlignet med indkomstniveauet i kommunen.

Tabel 44. Den gennemsnitlige bruttoindkomst 2002 for personer over 17 år i kvarterne, dennes afvigelse (pct.) fra gennemsnitsindkomsten i kommunen, udviklingen i afvigelsen 1998-2002, samt forskellen i forhold til udviklingen 1994-98.

	Indkomst 2002 Tusinde kr.	Afgivelse fra kommunen, pct.	Ændring i afvigelse 1998-2002, pct.	Forskel til 1994-98, pct.
Holmbladsgade	162	-12	-1	1
Femkanten	153	-17	2	3
Kgs. Enghave	157	-15	1	2
Avedøre St.By	162	-21	4	4
Ålborg Øst	168	-20	-2	-5
Tøjhushaven	184	-2	4	2
Sydvestkvarteret	189	-2	1	-1

Tabellen viser, at det er de københavnske kvarterer, som har de laveste indkomster, og som også afviger mest fra gennemsnitsindkomsten i deres kommuner. Også i de to forstadsområder i Hvidovre og Ålborg er indkomsterne en del lavere end i kommunerne som helhed. Tøjhushaven og Sydvestkvarteret har de højeste indkomster og ligger begge ret tæt på kommunens gennemsnit.

I tredje kolonne af tabellen vurderes indkomstudviklingen i områderne 1998-2002 sammenlignet med kommunens udvikling. Især Tøjhushaven og Avedøre Stationsby har haft en relativt større indkomstfremgang, men indkomstniveauet er også steget relativt i Femkanten, Kgs. Enghave og Sydvestkvarteret. Sammenligner man med den tilsvarende udvikling i den forudgående periode 1994-98 (sidste kolonne), så er indkomstudviklingen vendt i en positiv retning for fem af områderne, mens den især er gået i en negativ retning i Ålborg Øst.

Ændringer i beboernes sociale sammensætning

Beboerne over 17 år er i evalueringen blevet opdelt i forskellige "socialgrupper" defineret ud fra deres tilknytning til arbejdsmarkedet og indkomst (for de beskæftigede). For en definition af disse grupper, se kapitel 7, side 116.

På samme måde som for aldersfordelingen er forskellen mellem kvarternes sociale sammensætning og hele kommunens analyseret ved hjælp af segregationsindeks (tabel 45). Desuden er vist udviklingen i dette index i perioden 1998-2002 sammenlignet med udviklingen i den forudgående periode 1994-98.

Tabel 45. Udviklingen i forskellen mellem kvarterernes sociale sammensætning og hele kommunens, målt ved segregationsindeks og udviklingen i denne 1998-2002 sammenlignet med 1994-98, i pct.

	Segregation 2002	Ændring 98-02	Ændring 94-98	Forskel
Holmbladsgade	8,6	-0,8	2,2	-2,9
Femkanten	14,3	-3,5	3,4	-6,9
Kongens Enghave	13,2	-0,4	-0,8	0,4
Avedøre Stationsby	26,4	-4,4	3,7	-8,0
Ålborg Øst	14,0	-0,7	-6,7	6,0
Tøjhushaven	11,9	-4,1	-4,9	0,9
Sydvestkvarteret	4,1	-1,0	-4,5	3,5

Note: Segregationsindekset angiver, hvor stor en del af beboerne, der skal udskiftes for at opnå samme beboersammensætning som hele kommunen. Kilde: Registerdata.

Avedøre Stationsby er det område, hvor den sociale sammensætning afviger markant mest fra kommunens (Hvidovre) som helhed. Holmbladsgadekvarteret og især Sydvestkvarteret er de områder, som mest ligner den omgivende kommune.

Det er imidlertid også i Avedøre Stationsby, at segregationen er blevet mest formindsket i kvarterløftperioden, og dette er endog i modsætning til den forudgående periode 1994-98, hvor segregationen blev øget i bebyggelsen. Den samme udvikling er i mindre grad sket i Femkanten. I Tøjhushaven er forskellen i forhold til kommunen også mindsket, men dette er en udvikling, som allerede var i gang. I Holmbladsgadekvarteret og Sydvestkvarteret er en tidligere stigende segregation blevet bremsset.

Udviklingen i Kgs. Enghave er stort set uændret. I Ålborg Øst var der tidligere en udvikling mod mindre segregation, som nu er gået i stå. Her har kvarterløftperioden således ikke betydet en udvikling mod mindre segregation.

I den følgende analyse skelnes mellem personer uden beskæftigelse (gruppe 1 – 4) og personer i hel eller delvis beskæftigelse eller under uddannelse (gruppe 5 – 9).

I tabel 46 er vist udviklingen i andelen af personer over 17 år, som i 2002 var helt uden beskæftigelse i det forudgående år opdelt på de fire grupper. Desuden er vist ændringen i andelen i 1998-2002 og forskellen i denne set i forhold til den forudgående periode 1994-98. Dernæst er vist, hvor mange procent gruppen er overrepræsenteret i kvartererne, set i forhold til hele kommunen, ændringen i denne i 1998-2002 og sammenlignet med 1994-98.

Tabel 46. Den sociale sammensætning af personer over 17 år uden for beskæftigelse i kvartererne i 2002 og ændringer i denne 1998-2002 sammenlignet med ændringer 1994-1998, og set i forhold til kommunen, i pct.

	Førtidspen- sionister	Kontant- hjælpsmod- tagere	Folkepen- sionister	Heltidsar- bejdsløse	I alt uden besk.
Holmbladsgade					
Fordeling 2002	5,4	10,6	12,2	0,6	28,8
Ændring 1998-2002	-0,6	3,2	-3,5	-2,5	-3,4
Forskel i forhold til 1994-98	-0,4	1,7	-2,2	-0,2	-1,1
Overrepræs. til kommune 2002	-13,9	22,8	-31,9	-32,7	-14,5
Ændring 1998-2002	2,5	-14,6	-5,1	-33,2	-1,4
Forskel i forhold til 1994-98	4,7	-10,5	-2,2	-14,3	1,9
Femkanten					
Fordeling 2002	9,0	15,8	19,9	1,0	45,7
Ændring 1998-2002	-1,8	8,0	-6,6	-3,9	-4,3
Forskel i forhold til 1994-98	-0,1	6,0	-4,3	-2,9	-1,3
Overrepræs. til kommune 2002	43,7	82,4	11,7	6,4	35,7
Ændring 1998-2002	-6,3	38,1	-12,2	-51,2	0,9
Forskel i forhold til 1994-98	14,6	34,2	-7,2	-78,7	4,4
Kongens Enghave					
Fordeling 2002	9,7	10,7	21,8	2,9	45,0
Ændring 1998-2002	-0,8	4,5	-5,5	-0,9	-2,8
Forskel i forhold til 1994-98	0,6	1,9	-3,1	0,5	-0,1
Overrepræs. til kommune 2002	53,9	23,4	22,2	210,5	33,7
Ændring 1998-2002	8,1	9,0	-5,4	186,5	4,7
Forskel i forhold til 1994-98	25,4	-18,5	-0,3	179,1	7,4
Avedøre Stationsby					
Fordeling 2002	11,7	13,3	8,4	1,2	34,6
Ændring 1998-2002	-2,6	1,1	-0,9	-3,9	-6,3
Forskel i forhold til 1994-98	-4,1	0,0	-1,9	-0,9	-6,9
Overrepræs. til kommune 2002	84,8	162,8	-64,4	73,2	-2,8
Ændring 1998-2002	-13,4	-49,9	-0,1	-122,2	-8,3
Forskel i forhold til 1994-98	-25,2	-80,7	4,6	-197,1	2,0
Ålborg Øst					
Fordeling 2002	8,3	9,5	10,6	1,4	29,8
Ændring 1998-2002	-0,9	2,6	-1,0	-1,4	-0,7
Forskel i forhold til 1994-98	-1,5	1,9	-2,9	2,7	0,2
Overrepræs. til kommune 2002	37,4	129,2	-51,3	17,2	-9,9
Ændring 1998-2002	-4,6	9,3	-0,6	-29,5	3,0
Forskel i forhold til 1994-98	-18,6	36,4	-1,9	-26,8	8,1
Tøjhushaven					
Fordeling 2002	9,0	8,6	13,3	1,4	32,3
Ændring 1998-2002	1,9	2,7	-1,5	-1,5	1,6
Forskel i forhold til 1994-98	2,1	3,1	-2,1	1,3	4,5
Overrepræs. til kommune 2002	4,3	65,6	-44,8	62,8	-16,8
Ændring 1998-2002	14,8	10,8	-3,0	37,4	5,6
Forskel i forhold til 1994-98	9,5	144,3	0,1	36,0	14,6
Sydvestkvarteret					
Fordeling 2002	6,1	7,5	16,8	0,5	31,0
Ændring 1998-2002	-1,2	1,8	-2,8	-1,3	-3,5
Forskel i forhold til 1994-98	-0,6	1,5	-4,0	0,9	-2,2
Overrepræs. til kommune 2002	-4,6	23,4	-17,4	1,3	-7,2
Ændring 1998-2002	-15,8	-35,0	-0,4	-22,7	-4,8
Forskel i forhold til 1994-98	-11,1	-36,7	11,4	-28,8	5,4

Kilde: Registerdata.

De grupper, som er mest marginaliseret fra arbejdsmarkedet, er hhv. førtidspensionisterne og kontanthjælpsmodtagerne. De heltidsarbejdsløse er inde i arbejdsmarkedssystemet og får en højere understøttelse, men er en lille gruppe. Endelig er der folkepensionister og efterlønnere mv., som kun i få tilfælde er en gruppe med særlige sociale problemer.

Den største andel af førtidspensionister og kontanthjælpsmodtagere findes i Avedøre Stationsby og Femkanten – den mindste i Sydvestkvarteret. I Kgs. Enghave er andelen af heltidsarbejdsløse til gengæld relativt stor.

Der er flest alderspensionister i Kgs. Enghave, Femkanten og Sydvestkvarteret - færrest i Avedøre Stationsby og Ålborg Øst.

Alt i alt er det Kgs. Enghave og Femkanten, der har flest beboere, som er helt uden for arbejdsmarkedet, mens Holmbladsgadekvarteret har færrest.

Sammenlignet med kommunernes beboersammensætning (målt ved overrepræsentationen) ses, at førtidspensionisterne især er overrepræsenteret i Avedøre Stationsby, Kgs. Enghave, Femkanten og Ålborg Øst. I Holmbladsgadekvarteret og Sydvestkvarteret er de derimod underrepræsenteret. Kontanthjælpsmodtagerne er meget kraftigt repræsenteret i hhv. Avedøre Stationsby og Ålborg Øst, men også i Femkanten og Tøjhushaven. Opsummerende kan man sige, at de områder, som er mest præget af personer, der er marginaliserede fra arbejdsmarkedet er de nyere områder Avedøre Stationsby og Ålborg Øst, samt de ældre områder Femkanten og Kgs. Enghave, mens de øvrige områder kun afviger relativt lidt fra deres kommuner

I alle områderne, på nær Tøjhushaven, er der sket en reduktion i andelen af beboere uden for arbejdsmarkedet i 1998-2002 – mest i Femkanten og i Avedøre Stationsby, mindst i Ålborg Øst. I flere af områderne, især i Femkanten og Kgs. Enghave, skyldes dette imidlertid især, at der er blevet færre alderspensionister. Men der har også været en reduktion af de heltidsarbejdsløse i alle områderne (især i Holmbladsgadekvarteret, Femkanten og Avedøre Stationsby). Især i Femkanten, Avedøre Stationsby, Ålborg Øst og Sydvestkvarteret er der blevet færre førtidspensionister, mens der kun er kommet flere i Tøjhushaven. I alle områderne er andelen af kontanthjælpsmodtagere derimod vokset, mest i Femkanten og Kgs. Enghave.

Sammenligner man med udviklingen i den forudgående periode 1994-98, så er der i alle områderne på nær Tøjhushaven og Ålborg Øst sket en øget reduktion af personer uden for arbejdsmarkedet i kvarterløftperioden. I Ålborg Øst og i Kgs. Enghave er der dog næsten ikke forskel på udviklingen i de to perioder. Der er imidlertid forskellige tendenser for de forskellige grupper, og det er primært en øget tilbagegang i andelen af alderspensionister, som slår igennem. I næsten alle områderne - især i Femkanten - er der således sket en øget tilvækst af kontanthjælpsmodtagere. Førtidspensionisterne er gået mere tilbage end tidligere i Avedøre Stationsby og Ålborg Øst, mens tilvæksten er øget i Tøjhushaven.

Frafiltrerer man udviklingen i den sociale sammensætning generelt i kommunerne (udviklingen i overrepræsentation og forskellen i denne i forhold til den forudgående periode), ser det ikke ud til, at områderne generelt har fået en stærkere udvikling mod en formindskelse af andelen af beboere uden for arbejdsmarkedet i forhold til den øvrige kommune og i forhold til den hidtidige udvikling. I tre områder er overrepræsentationen af personer uden for arbejdsmarkedet øget i 1998-2002 (Kgs. Enghave, Ålborg Øst og Tøjhushaven), og i tre er den aftaget (Holmbladsgadekvarteret, Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret). Men sammenligner man med perioden 1994-98, er der i alle områderne sket en "positiv" udvikling mod enten en formindsket tilvækst eller en øget reduktion af personer uden for arbejdsmarkedet.

Denne konklusion gælder imidlertid ikke helt, når man ser på nogen af de mest marginaliserede grupper for sig. Der er således tre områder, hvor udviklingen relativt set er gået mod færre førtidspensionister end tidligere (Avedøre Stationsby, Ålborg Øst og Sydvestkvarteret), mens der er tre andre områder hvor udviklingen i andelen af kontanthjælpsmodtagere er gået mod

større tilvækst eller mindre reduktion i kvarterløftperioden (Femkanten, Ålborg Øst og Tøjhushaven).

Udviklingen i andelen af forskellige beboergrupper i beskæftigelse er belyst i tabel 47.

Andelen af beboere, som er studerende eller beskæftiget i områderne, er et spejlbillede af andelen, som ikke er i beskæftigelse. Områder med færre beskæftigede end i kommunen i 2002 er Femkanten og Kgs. Enghave, mens de øvrige områder har relativt flere studerende eller i beskæftigelse. I alle områderne – undtagen Sydvestkvarteret - er personer i fuld beskæftigelse med mellem-høj indkomst dog i større eller mindre grad underrepræsenteret. Det gælder især i Femkanten, Kgs. Enghave og Avedøre Stationsby. Tilsvarende er personer med lav indkomst eller med ustabil beskæftigelse med få undtagelser overrepræsenteret i områderne.

Alle områderne har en del studerende boende, og i fem af områderne er de overrepræsenterede (Holmbladsgadekvarteret, Avedøre Stationsby, Ålborg Øst, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret).

I de fleste af områderne er andelen af personer under uddannelse eller i beskæftigelse øget i 1998-2002, men i tre af områderne (Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave og Ålborg Øst) skyldes dette en generel udvikling i kommunen. Sammenligner man med den forudgående periode 1994-98 er udviklingen ændret i en positiv retning i fire af områderne (Holmbladsgadekvarteret, Femkanten, Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret), men med undtagelse af Avedøre Stationsby skyldes denne udvikling igen den generelle udvikling i kommunerne og kan derfor ikke henføres til kvarterløftindsatsen.

I de fleste områder er andelen af fuldt beskæftigede øget, men væksten er mindre end tidligere, eller den kan forklares ved kommunens generelle udvikling. Kun i Avedøre Stationsby er en tidligere tilbagegang i personer i fuld beskæftigelse vendt til en tilvækst, som ikke kan forklares ved kommunens udvikling. Det gælder også for personer med middel-høj indkomst i Femkanten og Tøjhushaven. I alle områderne er der kommet flere studerende, og tilvæksten er øget mere end i kommunen som helhed.

Sammenfattende kan man sige, at den sociale udvikling efter igangsættelsen af kvarterløftet har været meget forskellig i områderne. Den mest "positive" udvikling er sket i Avedøre Stationsby og til dels i Holmbladsgadekvarteret og Femkanten. I Kgs. Enghave og Sydvestkvarteret er der ikke nogen entydig tendens i udviklingen, mens Ålborg Øst har haft en mere "negativ" social udvikling. I Tøjhushaven er udviklingen gået mod flere på overførselsindkomster samtidigt med, at der også er kommet flere med høj indkomst.

Tabel 47. Den sociale sammensætning af personer over 17 år, som studerer eller er i beskæftigelse i kvartererne i 2002 og ændringer i denne 1998-2002, sammenlignet med ændringer 1994-98, og set i forhold til kommunen, i pct.

	Studerende	Delvist be- skæftigede med lav ind- komst	Delvist be- skæftigede med middel- høj indkomst	Fuldt be- skæftigede med lav ind- komst	Fuldt be- skæftigede med middel- høj indkomst	I alt i be- skæftigelse.
Holmbladsgade						
Fordeling 2002	26,4	3,6	5,2	4,4	31,6	71,2
Ændring 1998-2002	5,7	-4,7	-1,5	0,7	3,3	3,4
Forskel i forhold til 1994-98	0,6	-2,7	-2,1	2,7	2,5	1,1
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	38,0	2,7	6,7	11,0	-9,3	7,4
Ændring 1998-2002	3,5	-20,9	-3,0	2,4	0,0	-0,4
Forskel i forhold til 1994-98	0,2	-19,1	-1,5	-12,0	1,6	-2,0
Femkanten						
Fordeling 2002	13,4	4,8	5,3	5,2	25,6	54,3
Ændring 1998-2002	4,8	-5,9	-0,7	1,5	4,6	4,3
Forskel i forhold til 1994-98	2,7	-6,1	-1,1	2,6	3,2	1,3
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-30,0	39,2	7,2	33,8	-26,7	-18,1
Ændring 1998-2002	14,2	-21,3	10,1	23,0	6,2	2,4
Forskel i forhold til 1994-98	12,6	-53,6	13,7	-8,1	4,8	-0,9
Kongens Enghave						
Fordeling 2002	14,5	4,7	5,4	3,8	26,6	55,0
Ændring 1998-2002	4,8	-3,9	-0,9	0,5	2,2	2,8
Forskel i forhold til 1994-98	1,4	-3,5	-1,4	2,3	1,4	0,1
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-24,3	36,5	9,1	-3,9	-23,7	-17,1
Ændring 1998-2002	13,1	7,7	7,5	1,0	-1,9	0,0
Forskel i forhold til 1994-98	2,5	-11,9	9,2	-11,7	-0,9	-2,7
Avedøre Stationsby						
Fordeling 2002	11,2	10,0	7,1	6,3	30,8	65,4
Ændring 1998-2002	2,4	-3,9	0,3	1,6	5,9	6,3
Forskel i forhold til 1994-98	-1,5	-0,8	0,7	3,1	5,4	6,9
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	31,3	174,3	66,5	97,7	-31,3	1,5
Ændring 1998-2002	-1,6	-37,7	24,6	61,6	9,3	5,0
Forskel i forhold til 1994-98	-47,2	-73,6	23,9	13,0	9,1	0,1
Ålborg Øst						
Fordeling 2002	18,2	5,7	7,2	3,1	35,9	70,2
Ændring 1998-2002	2,3	-2,0	-0,6	-0,9	1,9	0,7
Forskel i forhold til 1994-98	0,6	2,7	-1,0	1,5	-3,9	-0,2
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	30,2	44,2	22,3	6,7	-10,4	4,9
Ændring 1998-2002	-11,1	-0,7	7,3	4,3	-0,9	-2,1
Forskel i forhold til 1994-98	-3,9	-0,3	-2,9	-8,1	-7,4	-5,0
Tøjhushaven						
Fordeling 2002	13,7	4,9	9,0	2,8	37,3	67,7
Ændring 1998-2002	3,2	-6,7	-0,8	-1,4	4,1	-1,6
Forskel i forhold til 1994-98	2,2	-1,7	-3,3	1,5	-3,3	-4,5
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	55,9	17,8	40,0	-20,5	-2,6	10,6
Ændring 1998-2002	-7,0	-105,3	0,2	-26,4	9,8	-4,0
Forskel i forhold til 1994-98	6,5	-149,2	-26,8	-34,2	0,7	-10,1
Sydvestkvarteret						
Fordeling 2002	9,6	3,8	5,7	3,2	46,7	69,0
Ændring 1998-2002	3,0	-3,2	-0,3	-1,2	5,1	3,5
Forskel i forhold til 1994-98	1,6	-0,8	0,4	3,8	-2,8	2,2
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	12,3	24,2	10,0	-10,0	0,9	3,6
Ændring 1998-2002	8,4	-1,3	1,9	-10,2	3,9	2,3
Forskel i forhold til 1994-98	-3,3	-4,7	-3,3	-2,3	-5,4	-2,9

Note: Se forklaring på tallene på side 122. Kilde: registerdata.

Ændringer i den etniske sammensætning

En blandet etnisk sammensætning af et byområde kan virke berigende på området og skabe variation og afveksling. Hvis andelen af beboerne med en anden etnisk baggrund bliver meget stor, kan det dog også være en belastning for et byområde. Det kan dels skyldes, at særlige integrationsproblemer bliver mere fremtrædende, og dels at nogle danskere fravælger byområder med mange indvandrere (se Skifter Andersen 1999b), hvilket kan øge segregationen.

I analysen af udviklingen i den etniske sammensætning i kvartererne er beboerne opdelt i fire hovedgrupper (se kapitel 7 side 119).

I tabel 48 er forskellen mellem kvarterernes etniske sammensætning og kommunernes belyst ved segregationsindeks (se afsnittet om aldersfordelingen). Desuden er vist udviklingen i dette indeks i perioden 1998-2002 sammenlignet med udviklingen i den forudgående periode 1994-98.

Tabel 48. Udviklingen i forskellen mellem kvarterernes etniske sammensætning og hele kommunens, målt ved segregationsindeks og udviklingen i denne 1998-2002 sammenlignet med 1994-1998.

	2002	Ændring 1998-2002	Ændring 1994-1998	Forskel
Holmbladsgade	2,3	-2,4	5,3	-7,7
Femkanten	13,7	3,2	22,4	-19,2
Kongens Enghave	6,0	0,5	11,5	-11,0
Avedøre Stationsby	21,6	-3,5	16,6	-20,1
Ålborg Øst	6,5	-0,2	4,7	-4,9
Tøjhushaven	0,7	-0,4	-0,2	-0,2
Sydvestkvarteret	1,4	0,6	-1,0	1,5

Note: Segregationsindekset angiver, hvor stor en del af beboerne, der skal udskiftes for at få en etnisk sammensætning svarende til kommunens. Kilde: Registerdata.

Den mest skæve etniske sammensætning findes i Avedøre Stationsby fulgt af Femkanten, mens Tøjhushaven og Sydvestkvarteret er de områder, der mest ligner kommunen.

I to af kvartererne (Holmbladsgadekvarteret og Avedøre Stationsby) er segregationen blevet væsentligt mindre i kvarterløftperioden, mens den er øget i Femkanten. Sammenlignet med den forudgående periode 1994-98 er der imidlertid i næsten alle kvarterne sket en formindskelse af en tidligere vækst i segregationen. Det gælder især i Avedøre Stationsby og Femkanten, hvor der var en kraftig øget segregation i 1994-98.

I tabel 49 ses på den konkrete fordeling af beboerne på de fire etniske grupper og på, hvordan denne har udviklet sig sammenlignet med udviklingen i kommunerne.

Den største andel af indvandrere og deres efterkommere findes i Avedøre Stationsby (1/3 af beboerne) fulgt af Femkanten (28 pct.). Også Kgs. Enghave og Holmbladsgadekvarteret har en del indvandrere (ca. 20 pct.). I Tøjhushaven og Sydvestkvarteret er der få indvandrere.

I Avedøre Stationsby er andelen af indvandrere fra øvrige lande gået væsentligt ned i kvarterløftperioden – delvist modvirket af en vækst i antallet af efterkommere. Set i forhold til både udviklingen i den foregående periode og i forhold til udviklingen i hele kommunen er der sket væsentlige ændringer i områdets etniske sammensætning mod flere danskere.

I Femkanten er en tidligere tilvækst i indvandrere fra øvrige lande bragt til ophør i kvarterløftperioden. Samtidig har området imidlertid fået flere efterkommere og tilvæksten har været lidt større end i 1994-98. Der er især tale om små børn, som er født ind i kvarteret.

Også i Holmbladsgadekvarteret og Kgs. Enghave er en tidligere vækst i indvandrere fra øvrige lande bragt til ophør. Der er også en mindre vækst i efterkommerne.

Tabel 49. Andelen af danskere og indvandrere i områderne i 2002, og udviklingen i 1998-2002 sammenlignet med 1994-98 og udviklingen i hele kommunen, i pct.

	Danskere	Rige lande	Øvrige lande, første generation	Øvrige lande, efterkommere	I alt
Holmbladsgade					
Fordeling 2002	82,2	5,3	7,6	4,9	100
Ændring 1998-2002	1,0	-0,5	-1,8	1,3	
Forskel i forhold til 1994-98	4,9	-1,5	-3,3	-0,1	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-2,7	-0,6	24,7	19,4	
Ændring 1998-2002	2,8	-16,1	-35,7	6,5	
Forskel i forhold til 1994-98	4,5	-26,3	-29,3	-8,6	
Femkanten					
Fordeling 2002	72,4	3,7	14,6	9,4	100
Ændring 1998-2002	-4,0	-0,3	0,7	3,6	
Forskel i forhold til 1994-98	4,4	-1,1	-4,9	1,5	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-14,2	-32,0	138,6	129,5	
Ændring 1998-2002	-3,2	-11,0	2,4	49,5	
Forskel i forhold til 1994-98	3,8	-19,7	-59,7	32,6	
Kgs. Enghave					
Fordeling 2002	80,3	3,5	10,0	6,1	100
Ændring 1998-2002	-1,4	-0,2	0,3	1,3	
Forskel i forhold til 1994-98	4,1	-0,7	-3,0	-0,3	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-4,9	-34,0	64,4	50,6	
Ændring 1998-2002	0,0	-8,7	-1,4	-1,3	
Forskel i forhold til 1994-98	3,5	-12,7	-31,6	-10,5	
Avedøre Stationsby					
Fordeling 2002	67,7	2,4	14,4	15,6	100
Ændring 1998-2002	1,6	-0,1	-3,7	2,2	
Forskel i forhold til 1994-98	7,2	-0,3	-4,8	-2,1	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-24,0	-9,6	224,9	291,9	
Ændring 1998-2002	3,4	-0,6	-133,8	-156,9	
Forskel i forhold til 1994-98	8,5	-9,1	-107,7	-145,2	
Ålborg Øst					
Fordeling 2002	87,6	3,7	5,2	3,5	100
Ændring 1998-2002	-0,6	0,1	-0,5	1,0	
Forskel i forhold til 1994-98	1,9	-0,7	-1,1	-0,1	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	-6,9	59,8	101,6	241,6	
Ændring 1998-2002	0,1	-28,3	-36,8	25,2	
Forskel i forhold til 1994-98	1,5	-40,0	9,4	81,2	
Tøjhushaven					
Fordeling 2002	96,0	1,3	2,4	0,3	100
Ændring 1998-2002	0,5	-0,3	-0,4	0,2	
Forskel i forhold til 1994-98	2,5	0,3	-2,9	0,1	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	0,6	10,9	-8,4	-61,9	
Ændring 1998-2002	1,2	-23,1	-42,6	23,0	
Forskel i forhold til 1994-98	2,2	4,0	-143,9	7,9	
Sydvestkvarteret					
Fordeling 2002	93,8	3,3	2,3	0,5	100
Ændring 1998-2002	-0,4	0,5	-0,1	0,0	
Forskel i forhold til 1994-98	0,6	0,8	-1,3	-0,2	
Overrepræsentation i forhold til kommune 2002	0,7	30,7	-30,5	-44,6	
Ændring 1998-2002	0,6	-5,5	-5,6	-30,5	
Forskel i forhold til 1994-98	-0,6	11,1	10,6	9,4	

Note: Se forklaring på tallene på side 122. Kilde: registerdata.

Udviklingen i den etniske sammensætning i de tre øvrige kvarterer har kun vist små udsving både i kvarterløftperioden og i den forudgående periode.

Sammenfattende kan man konkludere, at der i fire af kvartererne er sket en reduktion af andelen af etniske minoriteter eller en tidligere vækst er blevet reduceret. I de tre andre områder er ikke sket store ændringer. I nogle tilfælde er en relativ tilbagegang af indvandrere fra øvrige lande erstattet af flere efterkommere.

Udviklingen i beboernes opfattelse af de sociale problemer i områderne

Som beskrevet tidligere (side 107) var sociale problemer langt den væsentligste årsag til, at nogle beboere mente, at kvarterløftområderne havde et dårligt omdømme ved starten af kvarterløftet. Analysen viste imidlertid, at denne årsag til dårligt omdømme var blevet mindre i fem af områderne, mens den havde fået øget betydning i Ålborg Øst.

Indsatser mod sociale problemer i områderne

På samme måde som i de tidligere Byudvalgsindsatser har der i kvarterløftene været indsatser på to niveauer, som direkte eller indirekte skulle have en effekt for forskellige typer af sociale problemer, som findes i områderne. På det ene niveau er der gennemført aktiviteter med henblik på at styrke sociale netværk og socialt liv i områderne – indsatser som enten har været rettet mod alle beboere eller mod udvalgte grupper af beboere. På det andet niveau har der været indsatser, som var direkte rettet mod socialt svage grupper. Erfaringerne fra de tidligere byindsatser var (se Skifter Andersen 1999a), at de svage grupper i områderne kun havde et begrænset udbytte af de generelle aktiviteter, mens indsatser, som var rettet mere præcist mod dem, kunne have en effekt.

Fem af områderne har haft et særligt indsatsområde vedrørende sociale problemer og integration (se side 76). I gennemsnit har 13 pct. af projekterne i større eller mindre udstrækning været rettet mod socialt udsatte grupper (se tabel 23), men der har været store forskelle mellem områderne. I Avedøre Stationsby har over halvdelen af projekterne haft denne karakter, mens de øvrige områder ligger på mellem 5 og 17 pct.

I tabel 50 ses en oversigt over hvilke områder, der har haft projekter, som rettede sig specifikt mod sociale målgrupper eller mod integration. Der kan dog i nogle af de mere tværgående projekter være et element, som retter sig mod disse grupper, og som mangler i tabellen.

Tabel 50. Markering af, hvilke kvarterløftområder, der har haft indsatser rettet specifikt mod forskellige grupper.

Målgruppe	Holmblads- gade	Femkanten	Kgs. Eng- have	Avedøre Stationsby	Ålborg Øst	Tøjhus- ven	Sydvest- kvarteret
Sociale problemer							
Alkoholikere	X	X	X	X			
Stofmisbrugere			X				
Psykisk syge		X	X	(X)	X		
Udviklingshæmmede							X
Unge med problemer	X	X	X	X	(X)		X
Enlige udsatte mænd				X			
Førtidspensionister	X	X					
Udsatte familier							X
Bevægelseshæmmede		X				X	
Overvægtige					X		
Integration							
Indvandrere generelt	X	X	X	X			
Unge	X	X		X			
Piger	X						
Kvinder	X			X			

Kilde: Årsrapporter 2002 (Hansen, 2002) og statusrapporter fra områderne.

Data om beboernes opfattelse af den sociale udvikling

I interviewundersøgelsen er belyst beboernes opfattelse af forskellige sociale forhold ved hhv. starten af kvarterløftet i 1998 og i 2002. For det første er beboerne blevet spurgt om, i hvor høj grad de selv føler sig generet af sociale problemer som alkohol- og narkomisbrug, kriminalitet og hærværk, samt husspektakler og støj. De er blevet spurgt, om der er steder i kvarteret, hvor de følger sig utrygge, når de færdes der. Desuden er de blevet spurgt, om de synes, at folk opfører sig dårligt, og om de har et godt eller dårligt forhold til andre beboere i kvarteret.

Beboernes besvarelser er subjektive og kan være præget af aktuelle hændelser i bydelen, der måske ikke afspejler den generelle udvikling. Besvarelserne tyder på en meget forskelligartet udvikling i kvartererne og der er store forskelle i udviklingen for de forskellige sociale problemer. Det er desuden relativt sjældent, at der er registreret statistisk signifikante ændringer i beboernes opfattelser.

Problemer med misbrugere

Beboerne er spurgt, om de selv føler sig generet af, at der sidder folk og drikker på gaden eller af narkomaner i området. Der kan være to årsager til, at disse forhold kan ændre sig. Den ene kan være, at der rent faktisk er færre problemer med alkohol og narko blandt beboerne, den anden at man har givet misbrugerne bedre væresteder, således at de ikke behøver at sidde på gaden, men kan opholde sig steder, hvor de ikke virker så iøjnefaldende. (I flere af områderne har man etableret væresteder). Som det fremgår af tabel 50 er det Holmbladsgadekvarteret, Femkanten, Kgs. Enghave og Avedøre Stationsby, der har gjort en indsats over for alkoholikere, mens Kgs. Enghave er det eneste område med en indsats overfor stofmisbrugere.

Tabel 51. Udviklingen i problemer med misbrugere. Andelen af beboere, som svarer ja til, at de selv føler sig generet af problemer med misbrugere i kvarteret 1998 og 2002, i pct.

	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Folk der drikker på gaden?				
Holmbladsgadekvarteret	30	22	-8	0,076
Femkanten	25	28	2	0,569
Kongens Enghave	33	33	1	0,875
Avedøre Stationsby	19	22	2	0,707
Ålborg Øst	27	23	-3	0,555
Tøjhushavekvarteret	25	27	2	0,621
Sydvestkvarteret	17	15	-1	0,795
Narkomaner o.l.?)				
Holmbladsgadekvarteret	23	17	-6	0,144
Femkanten	36	31	-5	0,47
Kongens Enghave	26	23	-3	0,472
Avedøre Stationsby	17	16	-1	0,895
Ålborg Øst	18	6	-11	0,016
Tøjhushavekvarteret	17	13	-4	0,285
Sydvestkvarteret	12	16	4	0,281

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er $< 0,05$.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Det var især i de københavnske kvarterer, at beboerne tidligere har følt sig generet af folk, der drikker på gaderne. Kun i Holmbladsgadekvarteret er der sket en statistisk signifikant (signifikans $< 0,1$) formindskelse af dette problem. Der er tendenser til, at færre har problemer med narko, men de er ikke signifikante – heller ikke i det mest ramte kvarter, Femkanten, men der ses dog en tendens mod en forbedring. Kun i Ålborg Øst, der i forvejen lå på et lavere niveau, er der sket en signifikant forbedring.

Kriminalitet og hærværk

Fra andre undersøgelser (Costa Pinho 2000, Dean og Hastings 2000) ved man, at kriminalitet og hærværk er noget af det, der virker mest stigmatiserende for et bykvarter, og som også har en meget stor betydning for beboernes følelse af tilknytning til og velbefindende i deres boligområde. Man ved også, at den subjektive opfattelse af kriminaliteten blandt beboerne ofte er meget bestemt af alderen, således at de ældre er mere påvirkede af oplevelser med eller omtale af kriminalitet. Man kan derfor forvente, at områder med mange ældre alt andet lige vil opleve kriminaliteten stærkere.

I mange af områderne har kriminalitet og hærværk en sammenhæng med problemer blandt unge. Dette var erfaringerne fra den første byudvalgsindsats i almene boligområder (Skifter Andersen 1999b). Som det fremgår af tabel 50 har næsten alle områderne i et eller andet omfang haft indsatser, som retter sig mod at give væresteder og aktiviteter for unge med større eller mindre sociale problemer.

For Avedøre Stationsby findes statistik vedrørende udviklingen i kriminaliteten, som viser en stigning i anmeldt vold 1997-99, men fald i indbrud og tyverier, samt lidt i hærværk (Avedøre: statusrapport 2001). Andet statistik indhentet til et By og Byg projekt om kriminalitet i boligområder (Ærø 2002) viser et lille fald i kriminaliteten i 1999-2000.

Tabel 52. Udviklingen i kriminalitet og hærværk. Andelen af beboere, som svarer ja til, at de selv føler sig generet af forskellige former for kriminalitet og hærværk i kvarteret 1998 og 2002, i pct.

	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Tyveri og indbrud?				
Holmbladsgadekvarteret	26	20	-6	0,204
Femkanten	38	28	-11	0,146
Kongens Enghave	29	17	-13	0,016
Avedøre Stationsby	36	36	-1	0,922
Ålborg Øst	47	38	-9	0,13
Tøjhushavekvarteret	29	20	-9	0,204
Sydvestkvarteret	33	35	1	0,891
Hærværk				
Holmbladsgadekvarteret	35	34	-1	0,913
Femkanten	29	31	2	0,575
Kongens Enghave	28	18	-10	0,12
Avedøre Stationsby	31	36	6	0,447
Ålborg Øst	28	20	-8	0,229
Tøjhushavekvarteret	19	31	13	0,067
Sydvestkvarteret	14	16	2	0,573
Vold og slagsmål				
Holmbladsgadekvarteret	24	25	0	0,928
Femkanten	24	23	-1	0,231
Kongens Enghave	18	12	-7	0,085
Avedøre Stationsby	8	24	16	0,007
Ålborg Øst	21	16	-5	0,36
Tøjhushavekvarteret	5	13	8	0,086
Sydvestkvarteret	3	10	8	0,013

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er $< 0,05$.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Der er i undersøgelsen spurgt, om beboerne selv føler sig generet af tre forskellige former for kriminalitet, hhv. tyveri og indbrud, hærværk, samt vold og slagsmål (tabel 52). Et ja-svar til spørgsmålet behøver ikke at betyde, at respondenterne nødvendigvis selv har været ude for denne kriminalitet, men at omtale af den har fået dem til at føle sig utrygge. Besvarelsen kan således bl.a. afhænge af, i hvor høj grad der aktuelt har været medieomtale af kriminalitet i kvarteret. Besvarelserne giver imidlertid et indtryk af, i hvor høj grad beboerne føler sig trykke i områderne.

Generelt har der været flest beboere, som har følt sig generet af tyveri og indbrud – i 1998 flest især i Ålborg Øst (næsten halvdelen) samt i Avedøre Stationsby og Femkanten. Der er tendenser til, at færre i 2002 føler sig generet af denne kriminalitet i næsten alle områderne, men det er kun i Kgs. Enghave, at ændringen er statistisk signifikant (signifikans $< 0,1$). Ændringerne er dog tæt på at være signifikante i Femkanten og Ålborg Øst.

Hærværk har også været et problem for mange beboere i kvartererne. Især i Holmbladsgadekvarteret og Avedøre Stationsby. Der er tendenser til en formindskelse af problemerne i Kgs. Enghave og Ålborg Øst, men kun i Kgs. Enghave er ændringen næsten signifikant. I Tøjhushaven er der derimod sket en signifikant forøgelse af problemerne, således at området nu er kommet op blandt de tre værst ramte områder.

Vold og slagsmål har tidligere kun været et perifert problem i tre af områderne – Avedøre Stationsby, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret. I alle disse tre områder er der i 2002 signifikant flere beboere, som føler sig generet. Dette er specielt svært at forstå for Avedøre Stationsby, hvor statistikken ikke viser en tilsvarende stigning, men det kan skyldes at de anmeldte sager

er blevet grovere og mere skræmmende. Kun i Kgs. Enghave føles problemet signifikant mindre i 2002.

Trygheden ved at færdes i kvarteret

En særlig negativ følge af frygt for kriminalitet er, at beboerne ikke føler sig trygge ved at færdes i kvarteret. Dette kan skyldes, at beboerne selv har haft berøring med eller oplevet kriminalitet, men også den måde pressen har omtalt kvarteret.

I alle kvarterer var der i 1998 en tredjedel eller flere blandt beboerne, som svarede ja til at der var steder i området, hvor de ikke følte sig trygge – det gjaldt især for Femkanten, Avedøre Stationsby og Ålborg Øst (tabel 53).

Tabel 53. Udviklingen i beboernes tryghed ved området. Andelen af beboere, som svarer ja til, at der er steder i området, hvor de ikke føler sig trygge 1998 og 2002, i pct.

	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Holmbladsgadekvarteret	36	38	2	0,542
Femkanten	45	31	-14	0,051
Kongens Enghave	38	32	-6	0,358
Avedøre Stationsby	44	38	-6	0,219
Ålborg Øst	41	49	8	0,275
Tøjhushavekvarteret	30	31	1	0,862
Sydvestkvarteret	35	26	-9	0,087

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

I fire af områderne – Femkanten, Kgs. Enghave, Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret er der tendenser til mindre utryghed i 2002, men ændringen er kun statistisk signifikant i Femkanten og Sydvestkvarteret. I Ålborg Øst er der tendens til øget utryghed, hvilket er i modstrid med, at færre føler sig generet af kriminalitet.

Gener fra naboer

Ud over de stærke negative gener fra kriminalitet, som måske kun få beboere har været direkte involveret i, men ellers kun har hørt om, kan der være gener i omgangen med naboer og andre beboere i området, som den enkelte beboer selv har oplevet mere direkte. Det må antages, at der er en sammenhæng mellem sådanne gener og omfanget af sociale problemer i områderne. De gennemførte indsatser mod sociale problemer burde således i princippet føre til en mindske af nabogener.

Tabel 54. Udviklingen i gener fra naboer. Andelen af beboere, som svarer ja til at de selv føler sig generet af problemer med husspektakler eller støj fra andre beboere i kvarteret 1998 og 2002, i pct.

	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Holmbladsgadekvarteret	34	22	-11	0,014
Femkanten	26	28	1	0,852
Kongens Enghave	23	26	3	0,825
Avedøre Stationsby	18	25	7	0,271
Ålborg Øst	16	14	-2	0,606
Tøjhushavekvarteret	18	16	-1	0,611
Sydvestkvarteret	10	10	0	0,892

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

I tabel 54 ses, hvor stor en del af beboerne, der har følt sig direkte generet af husspektakler eller støj fra naboerne. Problemerne var i 1998 størst i de københavnske kvarterer, især i Holmbladsgadekvarteret. Her er der sket en

signifikant reduktion af problemerne. I de øvrige områder er der ikke sket signifikante ændringer, dog er der i Avedøre Stationsby en tendens til øgede problemer.

9. Beskæftigelses- og erhvervsudvikling

Det kan på nogle områder være ganske vanskeligt at kortlægge hvad der er sket i et bykvarter i en given periode. Med hensyn til erhvervs- og beskæftigelsesudviklingen i kvartererne findes der imidlertid gode, pålidelige data. Kapitlet belyser på baggrund af nye tal fra Danmarks Statistik dels ændringer i indbyggernes beskæftigelse, dels kvarterernes virksomhedsudvikling og hermed udviklingen i antal og art arbejdspladser. Kapitlet indledes med en kortere diskussion af grundlæggende mekanismer i erhvervs- og beskæftigelsesudvikling i byer.

Erhvervsudvikling i byer

En vigtig faktor bag en bæredygtig udvikling af et bykvarter er tilstedeværelsen af lokale virksomheder, der bidrager til områdets økonomi. Virksomhederne kan øge den lokale efterspørgsel efter serviceydelser, underleverancer, arbejdskraft mv. og på den måde bidrage til kvarterets vækst og udvikling. Lokale virksomheder bidrager desuden til at skabe liv i byens gader og rum, måske også til at forsvare bydelens interesser politisk gennem samarbejde med erhvervsorganisationer. Desuden kan virksomheder være interesserede i at styrke et godt naboskab med støtte til kultur-, fritidsaktiviteter eller lignende. Det betragtes ofte som en kvalitet i sig selv, at der er flere forskellige typer virksomheder i et kvarter, hvor der også er boliger. Det bidrager til at gøre byen alsidig og levende og kan afhjælpe de ulemper, som en stærk monofunktionalitet ellers ofte fører med sig (By- og Boligministeriet, 1999).

Erhvervsudvikling i byens kvarterer er endelig en mulighed for at strække byfornyelses- og kvarterløftmidler, der oftest er begrænsede både i omfang og tid. Tidligere undersøgelser har vist, at selv ret beskedne offentlige investeringer i et byområde kan trække betydelige private investeringer med sig til gavn og glæde for hele kvarteret. Der er eksempler på at offentlige investeringer med byfornyelsesmidler i en bydel er blevet efterfulgt af private investeringer, der er op til otte-ti gange så store (Storgaard og Skovdal, 2001). Med det tilgængelige datamateriale og den korte tidshorisont er det desværre ikke muligt at undersøge, om noget tilsvarende skulle blive tilfældet i kvarterløftområder, hvor der bruges betydelige ressourcer på fysiske renovering af bygninger, gader og pladser.

Virksomheder i en bydel kan også medføre ulemper set fra beboernes synspunkt. Trafikgener fra vare- eller persontransport er formentlig den hyppigste nabogene, men også andre former for støjgener, visuelle miljøgener, lugt- eller jordforurening er blandt de mulige kort- eller langsigtede ulemper ved, at virksomheder og boliger er blandet i samme område.

Set isoleret fra den enkelte bydels synspunkt kan økonomisk vækst og erhvervsmæssig udvikling ofte være ugunstig, hvis det medfører nedlæggelse af beboernes mere eller mindre lokale arbejdspladser. Selvom der eventuelt opstår nye arbejdspladser i nye erhvervsgrene, vil det ofte være andre end områdets indbyggere, der har kvalifikationer til at bestride de nye jobs. Ændringer i erhvervsstrukturen kan således ikke bare medføre bortfald af lokale arbejdspladser, men ofte også en vækst i indpendlingen af arbejdskraft fra andre bydele eller kommuner. Det gælder for eksempel i Kongens Enghave og Sydhavnen i København, hvor lukning af store traditionelle virksomheder inden for blandt andet transport og jern- og metalindustri har

medført bortfald af mange arbejdspladser for faglærte og ufaglærte arbejdere. Gennem 1990'erne er der til gengæld kommet et betydeligt antal nye arbejdspladser til i områdets nye virksomheder inden for blandt andet informations- og kommunikationsindustri. Der er her overvejende tale om jobs, der forudsætter lange eller mellemlange videregående uddannelser, og hovedparten af arbejdsstyrken pendler ind til området.

Erhvervspolitik og velfærds politik

I både den praktiske, politiske og den videnskabelige debat om hvordan revitalisering og "løft" af problemramte bydele og bykvarterer kan opnås, deler synspunkterne sig med hensyn til analysen af problemernes årsager og derfor også med hensyn til midlerne til deres afhjælpning.

Det ene hovedsynspunkt er, at et byområdes problemer med etnisk disintegration og kriminalitet, fysisk forfald, underbeskæftigelse, virksomhedstilbagegang mv. primært er udtryk for selvforstærkende sociale processer (Skifter Andersen 2003). Derfor er det især social- og velfærdspolitiske midler, der foreslås benyttet til at løse problemerne. Med det udgangspunkt bliver det bypolitiske instrument helhedsorienteret byfornyelse – herunder kvarterløft – først og fremmest til en velfærds politisk foranstaltning. I tilfældet kvarterløft er det så et bestemt, geografisk afgrænset område i byen, som i en længere periode får en slags positiv velfærds politisk særbehandling. I de tilfælde bliver bypolitik til et spørgsmål om en slags reparation på forsømte bygninger og mennesker.

Et andet hovedsynspunkt er, at årsagerne til et byområdes relative tilbagegang sammenlignet med andre dele af byen hovedsageligt har økonomiske årsager, dvs. at efterspørgslen efter kvarterets ressourcer er faldende eller helt forsvundet. Det gælder både efterspørgsel efter fysiske aktiver som bygninger og byggegrunde og immaterielle som arbejdskraft. Med det udgangspunkt er strategien at lægge vægt på især at tiltrække nye ressourcer til området i form af for eksempel virksomheder og beboere med højere indkomst.

I andre lande var det tidligere almindeligt, som det fortsat er i Danmark, at definere problemstillingerne i udsatte byområder som sociale udfordringer, der skal mødes med social- og velfærds politiske foranstaltninger. Der opereres med massive overførsler af offentlige støttemidler til de udsatte bydele. En effekt af det er oftest, at civilsamfundets og markedets almindelige økonomiske mekanismer begrænses eller forvrides. Hvis det er et politisk ønske at fremme en lokal økonomisk udvikling i bæredygtige bykvarterer, er det snarere nødvendigt at fremme levedygtige økonomiske aktiviteter og virksomheder i og nær ved de pågældende bykvarterer. Det sker bedst, hvis private investorer og iværksættere ser en interesse i at investere og bidrage til udvikling af økonomiske aktiviteter i kvarteret ud fra almindelige økonomiske motiver fremfor velgørenhed eller velfærds politiske idealer. Det er desuden væsentligt, at de indre bykvarterer bliver en integreret del af den regionale og nationale økonomi (Feldman, 2000; Norvig Larsen, 2001c; Porter, 2001; Porter, 2000). I København er der mange eksempler på virksomheder, som flytter til, vokser eller etableres, fordi deres ejere har en økonomisk interesse i at gøre det, men hvor det samtidig er til gavn for hele bydelen (se f.eks. Byfornyelse København, 2000).

Mulighederne for at få udvikling i gang igen i såkaldte problemramte bykvarterer kræver formentlig en kombination af de to synspunkter. I Københavns Kommune er der stor opmærksomhed på betydningen for hele byen af at fremme konkurrenceevnen hos byens virksomheder (Københavns Kommune, 2001a).

Byerhvervspolitik

Tidligere var det almindeligt i bypolitik og -planlægning at tilstræbe adskillelse af forskellige typer byaktiviteter. Det var primært begrundet i et ønske om

at undgå gensidige gener mellem forskellige typer byfunktioner f.eks. miljøgener fra fremstillingsindustriel produktion i boligområder eller begrænsninger for virksomheders udvikling begrundet i naboskab til mere miljøfølsomme byaktiviteter. I de senere år er en blandet by med en mangfoldighed af aktiviteter imidlertid mere og mere blevet opfattet som en bedre by end en by, der er opdelt efter funktioner. Således advokerede for eksempel den bypolitiske perspektiv- og handlingsplan 'Fremtidens by' (By- og Boligministeriet, 1999) for at både bolig-, erhvervs- og fritidsfunktioner bør blandes i de enkelte bydele for at opnå liv og mangfoldighed i byen. Under overskriften "Gunstige erhvervsbetingelser – øget aktivitet og beskæftigelse" stod der, at bypolitikken skal fastholde og forbedre rammebetingelserne for handel, erhverv og investeringer i byerne. I 1999 nedsatte den daværende by- og boligminister Erhvervs- og Bypolitisk Udvalg, som blandt andet skulle vurdere den igangværende erhvervsudvikling, afdække barrierer og vurdere de samlede rammebetingelser for erhverv i byerne. I 'Fremtidens by' står videre, at nøgleordene til at skabe en positiv, byintegreret erhvervsudvikling er privat-offentligt samarbejde og partnerskab i mere bred forstand. Af den grund vil den grundlæggende strategi for indsatser i de enkelte byområder være partnerskaber mellem de involverede parter, baseret på fælles visioner, langsigtet offentligt engagement, et forpligtende samarbejde og inddragelse af borgerne som reelle partnere. Som eksempel på samarbejdsaftaler mellem det offentlige og det private nævnes blandt andet projekter, hvor hovedvægten lægges på private virksomheders sociale ansvar (By- og Boligministeriet, 1999:48-49).

Erhvervs- og Bypolitisk Udvalgs betænkning (Betænkning nr. 1397, 2001) lægger vægt på, at der er behov for at stimulere omdannelsen af byerne på en måde, så en mere mangfoldig byudvikling fremmes samtidig med, at det mere omhyggeligt vurderes hvilke typer af erhverv, der kan integreres med boligområder og lignende. Udvalget peger endvidere på, at der er behov for at forbedre mulighederne for at blande boliger og erhverv i mange af de store monotone almene boligbebyggelser.

Især de københavnske kvarterløftprojekter har visioner for en lokal erhvervsudvikling, der indeholder nogle af de samme idéer som 'Fremtidens by'. Dog lægger kvarterløftene tydeligt mere vægt på beskæftigelsesindsatser end på egentlige erhvervspolitiske og erhvervsfremmende indsatser.

Beskæftigelses- og virksomhedsudvikling i kvarterløft?

Statens Sekretariat for Kvarterløft skriver på sin internethjemmeside om Holmbladsgade kvarterløftets samarbejde med de lokale virksomheder som eksempel på, hvordan kvarterløft og erhvervsudvikling er indbyrdes relateret:

"Den seneste udvikling tyder på, at kvarteret er ved at udvikle sig til et attraktivt erhvervsudviklingsområde, men udviklingen i arbejdspladser matcher ikke de lediges (manglende) kvalifikationer. Derfor arbejdes i kvarterløftregi med at inddrage temaer omkring erhverv og beskæftigelse. Der er udarbejdet en erhvervsundersøgelse, som kortlægger erhvervslivets struktur. Arbejdsgruppen for erhvervs- og beskæftigelsesområdet har startet 2 hovedprojekter på området: oprettelse af et Erhvervsforum for kvarteret og et projekt for etablering af lokal jobformidling. Denne startede i begyndelsen af 2000 som et samarbejdsprojekt mellem relevante parter i kommunen, og kører som forsøg til udgangen af 2001.

I Erhvervsforum drøfter myndigheder, beboere og det lokale erhvervsliv trafikafvikling samt spørgsmål vedr. lokalplanlægning og erhvervsudvikling. Konkret er der nedsat en række "actiongrupper" bestående af interesserede beboere, virksomheder og repræsentanter for relevante myndigheder. Kvarterløfts erhvervskonsulent indtager rollen som tovholder og PR-organ for grupperne. Grupperne arbejder med hen-

holdsvis miljø, trafik, forskønnelsesprojekter, virksomhedernes sociale ansvar, samt projekter omkring kulturelle begivenheder og etablering af idrætsfaciliteter. Desuden er der taget initiativ til etablering af projekt "Amagers grønne erhvervshus". Centralt i samarbejdet med erhvervslivet er etablering af 2 virksomhedsnetværk: et grønt netværk og et med fokus på lokalt (socialt) ansvar" (<http://www.kvarterloeft.dk/omraaderne/holmblad/index.htm>, 15.08.01)

Statens Sekretariat for Kvarterløft lægger vægt på et beskæftigelsespolitisk perspektiv og samspillet mellem virksomheder og byområde, hvor der nævnes en række aktiviteter, som lokale virksomheder søges inddraget i. Der nævnes ikke egentlige virksomhedsfremmende initiativer. I Københavns Kommunes syn på byens virksomheder og samspillet mellem by og virksomheder lægges der primært vægt på, at kommunen skal støtte virksomhedernes udvikling og konkurrenceevne (Københavns Kommune 2001a).

Beskæftigelses- og erhvervsprojekter i kvarterløft

Formålet med kvarterløft er — ikke mindst — at skabe en mindre afhængighed af tilførsel af offentlig bistand for de personer, der bor i kvarteret. For de kommuner, der har lagt kvarterer til kvarterløft, har en væsentlig grund til at vælge netop de pågældende kvarterer været, at de sociale udgifter har været højere dér end i andre dele af byen. I sidste ende var den væsentligste grund til, at kvartererne blev valgt, at der bor (for) mange, der ikke klarer sig selv, men henter deres udkomme på kommunens socialkontor. I andre bydele, hvor de offentlige overførsler er små er årsagen, alt andet lige, at indbyggerne er i stand til at forsørge sig selv, typisk via deltagelse i arbejdsmarkedet. Der har imidlertid generelt været en tendens gennem 1990'erne til at færre deltager i arbejdsmarkedet, altså at erhvervsfrekvensen bliver lavere. Der har også været en ganske solid tendens til, at den gennemsnitlige afstand mellem hjem og arbejdsplads — pendlingsafstanden — vokser, ligesom det samlede antal pendlere vokser. I dag er det næsten hver anden på arbejdsmarkedet, der arbejder i en anden kommune end sin egen. Specielt i København har der været en tydelig forandring, så der i dag er tale om en markant udpendling fra København til omegnskommuner, mens den traditionelle indpendling er faldet (Landsplanafdelingen 2002). Generelt må det derfor forventes, at både deltagelsen på arbejdsmarkedet og deltagelsen på det lokale arbejdsmarked vil være faldet i løbet af den undersøgte kvarterløftperiode. Samtidig er der dog, som følge af højkonjunkturen i 1990'erne, samlet blevet flere beskæftigede på det danske arbejdsmarked siden kvarterløftene startede. Da folketallet imidlertid også er vokset, er erhvervsfrekvensen som nævnt dog ikke steget, men faldet — fra 79,4 i 1994 til 77,8 i 2001 (Danmarks Statistik 2002).

De midler, der bruges i kvarterløft til at skabe en forbedret økonomisk situation for bydelens indbyggere, er både direkte og indirekte rettet mod, at flere skal kunne forsørge sig selv. Generelt er størstedelen af de statslige midler øremærket til bygningsforbedringer og lignende, men også her er det langsigtede formål at bidrage til kvarterets økonomiske bæredygtighed. Ved at renovere og forskønne kvarterets bygninger og udendørs arealer, gader, pladser og offentlige institutioner er det hensigten at skabe rammer, der vil tiltrække investorer og arbejdspladser. Mange af kvarterløftenes propagandaaktiviteter sigter også ofte på at gøre opmærksom på kvarterernes positive sider over for potentielle tilflyttere. Tilflytterne kan være virksomheder, men også personer og familier med job i stedet for de eksisterende beboere uden forsørgelsesevne. Endelig er der aktiviteter, der sigter på at få skubbet eksisterende beboere i gang med job eller uddannelse. I visse kvarterer har der været tale om — i finansiell forstand — en betydelig indsats på det beskæftigelsesfremmende område, herunder større projekter med støtte fra

den Europæiske Union. Endelig har også kvarterløftene naturligvis været begunstiget af den generelle økonomiske højkonjunktur i 1990'erne. Under ét er der således en begrundet forventning om, at den positive særbehandling, som er blevet kvarterløftområderne til del, må have medført en stærkere erhvervs- og beskæftigelsesmæssig udvikling end i resten af kommunen.

Projekter

Der er samlet igangsat omkring 300 projekter i de syv kvarterløft i Aalborg Øst, Tøjhushaven i Randers, Sydvestkvarteret i Kolding, Avedøre Stationsby, Femkanten, Kongens Enghave og Holmbladsgadekvarteret i København. 50 af projekterne er afsluttet, opgivet eller videreført i andet regi. Af de tilbageværende cirka 250 projekter har kvarterløftene selv rubriceret 14 projekter som enten erhvervs- eller beskæftigelsesprojekter (Hansen, 2002). Nogle af dem har et socialt fokus og er foranstaltninger, der skal fremme beskæftigelsen blandt de borgere, der bor i pågældende kvarter. De er for eksempel rettet særligt mod personer med etnisk baggrund, unge eller udsatte grupper i lokalområdet. Andre af projekterne er analyser af det lokale erhvervsliv, som private konsulentfirmaer udfører for kvarterløftet. Endelig er der egentlige erhvervsprojekter. De drejer sig enten om at etablere foreninger eller lignende netværk for de lokale virksomheder, som i de københavnske kvarterløft, eller om at etablere faciliteter og eventuelt rådgivning for iværksættere, som for eksempel i Randers (var etableret af erhvervsrådet, men er ikke lykkedes).

I kvarterløft betragtes erhvervsprojekter og beskæftigelsesprojekter ofte under ét. Baggrunden er formentlig det sociale formål med kvarterløftet, hvor det er mulighederne for at få oprettet arbejdspladser til kvarterets beboere, der primært sigtes på. De lokale virksomhedernes økonomiske udvikling er ikke i fokus, dog eventuelt indirekte ved aktiviteter, der handler om virksomhedernes miljøadfærd. Det opfattes desuden som beklageligt, hvis indbyggere i et kvarter, efter at være kommet i job, flytter ud af kvarteret til en bedre adresse (fordi der dermed bliver plads til, at andre sociale klienter kan flytte ind i offentligt anviste boliger).

Figur 7. Oversigt over kvarterløftprojekter på beskæftigelsesområdet.

Type af indsats	Underkategori	Kvarterløft-område	Projekt-ID	TITEL	Projekt Størrelse	Samlede udgifter i tusinde
Beskæftigelse	Erhvervsudvikling	Holmbladsgade	H501	Forum for erhverv og beskæftigelse i Holmbladsgade-kvarteret (Holmbladsgade erhvervsforum)	Lille	600
Beskæftigelse	Erhvervsudvikling	Holmbladsgade	H502	Det Grønne Erhvervshus (Holmbladsgades Erhvervscenter)	Lille	125
Beskæftigelse	Erhvervsudvikling	Aalborg Øst	L119	Erhvervsindsats	Mellem	205
Beskæftigelse	Erhvervsudvikling	Tøjhushaven	R120	Erhvervsstrategi for Kvarterløftsområdet	Lille	17
Beskæftigelse	Beskæftigelse	Holmbladsgade	H520	Lokal Jobformidling (En Lokal Jobformidling og Forsøgsstatus mht. arbejdsmarkedslovgivning)	Stort	1775
Beskæftigelse	Beskæftigelse	Holmbladsgade	H525	Det rummelige arbejdsmarked - lokalt	Lille	450
Beskæftigelse	Beskæftigelse	Kgs. Enghave	E204	Partnerskab om lokal beskæftigelse (byfornyelsesjob til lokale ledige)	Lille	20
Beskæftigelse	Beskæftigelse	Kgs. Enghave	E401	Det grønne jobhus	Stort	4150
Beskæftigelse	Beskæftigelse	Kgs. Enghave	E402	Lokale partnerskaber - delprojekt vedr. etablering af grønne forarealer	Mellemstort	1250
Beskæftigelse	Beskæftigelse	Kgs. Enghave	E405	Erhvervsprojekt	Mellem	425
Beskæftigelse	Beskæftigelse	Femkanten	N113	Kvarterværkstederne (Erhvervs- og beskæftigelsescenter/Værksteder)	Mellemstort	1450
Beskæftigelse	Beskæftigelse	Avedøre	A301	Jobbutikken	Lille	3000

Indbyggernes tilknytning til arbejdsmarkedet

Med de data, der er til rådighed for undersøgelsen kan kvarterløftbeboernes tilknytning til arbejdsmarkedet belyses på forskellig måde. Som udgangspunkt er det en hensigt med kvarterløft, at også med hensyn til beskæftigelse skal kvarteret (s indbyggere) løftes, dvs. forskellene mellem kvarteret og den omliggende by skal blive mindre. I det følgende analyseres indbyggernes arbejdsmarkedstilknytning ved at undersøge forandringerne i erhvervsfrekvens, beskæftigelsesomfang og beskæftigelsesfordeling på erhvervsbrancher. Det siger sig selv, at hvis der i kvarterløftperioden er sket en stor udskiftning af indbyggerne gennem fra- og tilflytninger, så vil det også kunne afspejles i beskæftigelsesmønstret.

Erhvervsfrekvens

Som nævnt er erhvervsfrekvensen i landet som helhed faldet gennem de senere år. Erhvervsfrekvensen er et udtryk for den andel af den voksne befolkning mellem 15–66 år, der har tilknytning til arbejdsmarkedet. I den periode, som belyses i nærværende rapport 1994-2002, er der for landet som helhed tale om et fald på cirka 2 procentpoint. I kvarterløftkommunerne kan den generelle tendens genfindes, dog således at i København og Hvidovre kommuner har faldet været mindre end andre steder.

Tabel 55. Erhvervsfrekvens for de 15-66 årige 1994-2002.

	1994	1998	2002	1994-1998	1998-2002	1994-2002
Hele Danmark	0,820	0,806	0,804	-1,79%	-0,13%	-1,92%
København	0,783	0,785	0,771	0,31%	-1,78%	-1,48%
Hvidovre	0,809	0,795	0,802	-1,77%	0,95%	-0,83%
Kolding	0,826	0,813	0,806	-1,61%	-0,87%	-2,47%
Randers	0,813	0,803	0,775	-1,18%	-3,47%	-4,60%
Ålborg	0,800	0,789	0,782	-1,34%	-0,83%	-2,16%
Holmbladsgade	0,768	0,770	0,759	0,29%	-1,42%	-1,13%
Femkanten	0,712	0,718	0,678	0,85%	-5,59%	-4,79%
Kgs. Enghave	0,737	0,735	0,732	-0,19%	-0,49%	-0,68%
Avedøre Stationsby	0,723	0,696	0,719	-3,70%	3,34%	-0,49%
Ålborg Øst	0,749	0,734	0,703	-1,92%	-4,25%	-6,09%
Tøjhushaven	0,805	0,835	0,792	3,69%	-5,19%	-1,68%
Sydvestkvarteret	0,793	0,789	0,791	-0,57%	0,31%	-0,27%

Kilde: Danmarks Statistik, Kvarterløftdatabasen.

I nogle af kvarterløftområderne har faldet i erhvervsfrekvens været endnu mindre. Specielt har Sydvestkvarteret, Avedøre Stationsby og Kongens Enghave en næsten uforandret erhvervsfrekvens. Til gengæld er andelen af den voksne befolkning med tilknytning til arbejdsmarkedet faldet meget i Femkanten i København og i Aalborg Øst. Sammenfattende er der gennem kvarterløftperioden sket det, at på trods af en generel tendens til faldende erhvervsfrekvens, så er den ikke faldet så meget i kvarterløftområderne. Det gælder dog ikke i Aalborg og Femkanten, hvor erhvervsfrekvensen begge steder er faldet ganske dramatisk i især årene 1998-2002.

Forklaringerne på det uforholdsmæssigt store fald i erhvervsfrekvens i Femkanten og i Aalborg Øst kan være mange. I Femkanten er en vigtig forklaring, at indvandernes erhvervsfrekvens er under 0,5 samtidig med at danskernes også er lavere end i resten af byen København. Dertil kommer at mange børn i indvandrerfamilier (15-18 år) alt andet lige også vil få erhvervsfrekvensen til at dale. I Aalborg Øst er indvandernes erhvervsfrekvens under 0,4 dvs. under det halve af danskernes.

Selve niveauet for erhvervsfrekvens er generelt lavere i kvarterløftområder end i resten af den by, hvor de hører til. Det er forventeligt, når kvarterløftområderne er udvalgt på baggrund af blandet andet sociale kriterier, selv om det også er blevet betonet, at områderne ikke kun havde svagheder, men også styrker. Spørgsmålet er nu, om der under kvarterløftet er sket en tilnærmelse til den øvrige by.

Tabel 56. Kvarterets erhvervsfrekvens i forhold til resten af kommunens.

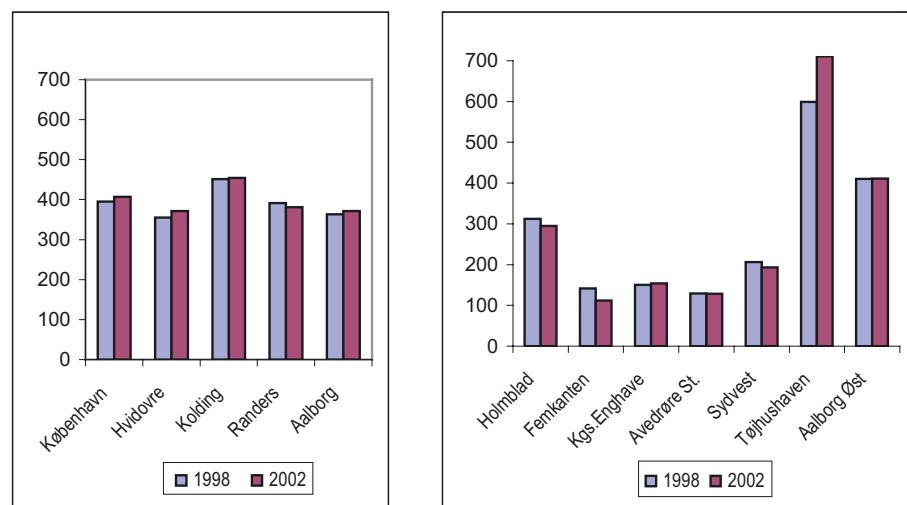
	Procent af kommune			Ændring	
	1994	1998	2002	1994-1998	1998-2002
Holmbladsgade	98,1	98,1	98,4	0,0	0,4
Femkanten	91,0	91,5	88,0	0,5	-3,5
Kgs. Enghave	94,2	93,7	94,9	-0,5	1,2
Avedøre Stationsby	89,4	87,6	89,7	-1,8	2,1
Ålborg Øst	93,6	90,3	87,2	-3,3	-3,1
Tøjhushaven	99,1	104,0	102,1	4,9	-1,8
Sydvestkvarteret	96,0	100,0	101,1	4,0	1,1

Kilde: Danmarks Statistik, Kvarterløftdatabasen.

Det fremgår af tabel 56, at i fem af de syv kvarterer er erhvervsfrekvensen mindre end erhvervsfrekvensen i den kommune, hvor kvarteret hører til. Under kvarterløftet 1998-2002 er erhvervsfrekvensen øget mere end i kommunen i fire af kvarterne (Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave, Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret), mens den er faldet relativt i Femkanten, Ålborg Øst og Tøjhushaven. I Femkanten og Tøjhushaven var der en mere gunstig udvikling før kvarterløftet startede i 1994-98.

Kvarterets arbejdspladser

I de fem kommuner, hvor har været kvarterløft, er der i gennemsnit omkring 400 beskæftigede pr. tusind indbyggere. Det er færre end gennemsnittet for Danmark som helhed hvor tallet er omkring 500. Kolding ligger nærmest gennemsnittet for hele landet med over 450 arbejdspladser pr. tusind indbyggere, Hvidovre, Aalborg og Randers ligger lavest med mellem 370 og 380 arbejdspladser pr. tusind indbyggere.

Figur 8. Antal arbejdspladser pr. 1000 indbyggere i kvartererne og deres kommune.

Bortset fra Ålborg Øst skiller selve kvarterløftområderne sig ud fra det generelle billede. I Tøjhushaven er der over 700 arbejdspladser, og der bor bare 1024 personer i kvarteret. Af de 1024 bosiddende i alle aldre er 435 i be-

skæftigelse. Samtlige voksne i den erhvervsaktive alder har tilknytning til arbejdsmarkedet. Tøjhushaven har altså et vældigt overskud af arbejdspladser i forhold til indbyggertallet. I Aalborg Øst er der lige så mange arbejdspladser, som der er i gennemsnit i alle kvarterløftkommunerne. På den måde er Aalborg Øst i denne sammenhæng et normalkvarter. De fem øvrige kvarterer har alle færre arbejdspladser pr. indbygger, og har fået endnu færre i løbet af kvarterløftperioden. Hvis det var et formål med kvarterløftet, at gøre kvartererne mere levende ved blandt andet at tiltrække flere arbejdspladser, er det ikke blevet opfyldt. Tværtimod er der i løbet af kvarterløftet blevet færre arbejdspladser i forhold til indbyggertallet i fem af de syv kvarterer og kun i Tøjhushaven er der blevet markant flere.

Kvarterets erhvervsprofil

Erhvervsudvikling og arbejdspladser

I Danmark som helhed er det en solid tendens over de sidste 30 år at både antallet af virksomheder og antallet af arbejdspladser i en række erhvervsbrancher, der traditionelt har haft stor betydning, er gået vedvarende tilbage. Primære erhverv som landbrug, skovdrift og fiskeri beskæftiger mindre end fire procent af arbejdsmarkedets personer. Også i de sekundære erhverv som fremstilling og bygge og anlæg er beskæftigelsen uafbrudt gået tilbage siden 1970 til nu omkring i alt en fjerdedel af den samlede beskæftigelse. Den offentlige sektors andel af beskæftigelsen har i det store og hele udgjort samme andel siden 1980. Det er i den markedsrettede servicesektor, at de nye arbejdspladser er blevet skabt. Arbejdspladserne i private serviceerhverv er vokset til nu at udgøre næsten 45 procent af alle arbejdspladser (Danmarks Statistik 2002).

Tabel 57. Antal arbejdspladser ultimo november efter branche 1998-2002.

	København			Holmbladsgade			Femkanten			Kgs. Enghave		
	1998	2002	andel	1998	2002	andel	1998	2002	andel	1998	2002	andel
Primære erhverv	576	545	0%	3	4	0%	1	1	0%	1	1	0%
Fremstillingsvirksomhed	12.212	11.499	5%	836	588	12%	41	69	9%	51	52	2%
Energi- og vandfors.	579	481	0%	37	1	0%	0	0	0%	0	0	0%
Bygge-anlæg	8.130	8.149	4%	533	491	10%	25	26	3%	29	31	1%
Engroshandel	15.548	15.010	7%	541	547	11%	85	66	8%	260	294	14%
Detailhandel	18.216	19.201	9%	874	995	20%	58	37	5%	166	172	8%
Hotel og rest.	13.622	15.272	7%	196	169	3%	8	10	1%	54	54	2%
Transport	12.641	12.996	6%	269	340	7%	11	5	1%	159	93	4%
Pengeinst. + forr.service	45.706	52.871	25%	510	571	12%	116	141	18%	220	259	12%
Off. Administration mv.	9.852	10.266	5%	0	0	0%	8	8	1%	149	334	15%
Undervisning	13.540	13.742	7%	201	212	4%	23	21	3%	302	298	14%
Sundhed og velfærd	24.682	25.386	12%	533	499	10%	369	328	42%	572	502	23%
Organ. Og kultur mv.	22.282	23.588	11%	537	450	9%	173	70	9%	57	73	3%
Private og internationale	325	355	0%	13	4	0%	0	0	0%	0	1	0%
Uoplyst	40	216	0%	0	2	0%	0	1	0%	0	3	0%
Total	197.951	209.577	100%	5.083	4.873	1	918	783	1	2.020	2.167	100%

Note: Antal job ultimo november.

I kommunerne, hvor kvarterløftene finder sted, ser erhvervsstrukturen stort set ud som i resten af landet, dog således, at København og Kolding er mere specialiseret i retning af finans, forsikring og forretningsservice. Jo mindre og mere lokal en enhed, man ser på, jo større afvigelse fra gennemsnittet, vil der normalt være. Det gælder således også her, at kvarterløftområdets erhvervsprofil er ret forskellig fra resten af byens. I Holmbladsgade, for eksempel, er der en langt større andel arbejdspladser inden for fremstillingsin-

dustri og engros og detailhandel, men færre i finans, forsikring og forretningsservice end i København. I Kgs. Enghave og Femkanten er der langt flere offentlige arbejdspladser end i byen København som helhed. Fire ud af 10 lokale arbejdspladser i de to kvarterer er offentlige, i Femkanten inden for sundhed og velfærd, mens der i Kgs. Enghave også er en del administrative offentlige arbejdspladser.

I Hvidovre kommune adskiller kvarterløftområdet sig markant fra kommunen, fordi Avedøre Stationsby er domineret af offentlige arbejdspladser blandt andet inden for undervisning (skoler, gymnasier), men også daginstitutioner mv.

Kvarterløftenes profil er anderledes end deres kommuners (tabel 58- tabel 60). Det er en naturlig følge af, at det er boligområder med for eksempel mange børnehaver og skoler. Da kvarterløftområderne blev fastlagt bestræbte man sig desuden særskilt på at blande forskellige typer by i dem, fordi staten havde bedt om det i sit udbud. Derfor er der en del erhverv – herunder også tungere erhverv – i nogle af kvarterløftområderne. Ser man endelig samlet på det samlede antal arbejdspladser i kvarterløftområderne, så er der ikke sket nogen ændringer i overhovedet i løbet af kvarterløftet. Der er før som efter 16.400 arbejdspladser. Det samlede tal dækker over en nedgang i Holmbladsgade og Femkanten på henholdsvis 210 og 135. I Sydvestkvarteret er der blevet 74 færre. I Avedøre er der ingen ændringer sket. Der er kommet flere arbejdspladser i kvarteret i Kgs. Enghave (+147), i Tøjhushaven (+121) og i Aalborg Øst (+129).

Tabel 58. Antal arbejdspladser ultimo november efter branche 1998-2002.

	Hvidovre			Avedøre Stationsby		
	1998	2002	andel	1998	2002	andel
Primære erhverv	60	68	0%	1	1	0%
Fremstillingsvirksomhed	2416	2460	13%	0	0	0%
Energi- og vandforsyning	125	34	0%	0	0	0%
Bygge-anlæg	1847	2061	11%	11	16	2%
Engroshandel	2480	2447	13%	2	5	1%
Detailhandel	1289	1318	7%	58	49	6%
Hotel og rest.	361	364	2%	2	6	1%
Transport	1638	2007	11%	31	45	6%
Pengeinst. + forr.service	2128	2415	13%	78	69	9%
Off. Administration mv.	401	343	2%	1	2	0%
Undervisning	1309	1337	7%	169	170	22%
Sundhed og velfærd	2798	2990	16%	325	330	43%
Organ. Og kultur mv.	904	1096	6%	88	81	10%
Private og internationale	39	39	0%	0	0	0%
Uoplyst		3	0%	0	2	0%
Total	17795	18982	100%	766	776	100%

Tabel 59. Antal arbejdspladser ultimo november efter branche 1998-2002

	Kolding			Sydvestkvarteret			Randers			Tøjhus haven		
	1998	2002	Andel	1998	2002	andel	1998	2002	andel	1998	2002	andel
Primære erhverv	541	495	2%	8	8	1%	443	428	2%	2	5	1%
Fremstillingsvirksomhed	4403	4315	15%	52	48	5%	3995	3974	16%	19	24	3%
Energi- og vandforsyning	119	164	1%	0	0	0%	94	106	0%	0	0	0%
Bygge-anlæg	2231	2347	8%	131	142	14%	1904	1821	7%	31	39	5%
Engroshandel	4385	4279	15%	79	66	6%	3232	3103	13%	39	18	2%
Detailhandel	2343	2704	9%	98	100	10%	2712	2731	11%	39	36	5%
Hotel og rest.	1269	1335	5%	38	30	3%	987	987	4%	14	16	2%
Transport	1975	1940	7%	15	18	2%	1062	1051	4%	62	66	9%
Pengeinst. + forr.service	3243	3614	12%	106	51	5%	2590	2561	11%	99	124	17%
Off. Administration mv.	625	688	2%	14	2	0%	548	484	2%	6	7	1%
Undervisning	2354	2147	7%	258	250	24%	2101	1930	8%	54	131	18%
Sundhed og velfærd	3456	3472	12%	182	201	19%	3462	3423	14%	25	40	5%
Organ. Og kultur mv.	1582	1653	6%	139	130	12%	1553	1675	7%	219	221	30%
Private og internationale	6	7	0%	0	0	0%	0	2	0%	0	0	0%
Uoplyst	1	12	0%	0	0	0%	3	14	0%	0	1	0%
Total	28533	29172	100%	1120	1046	100%	24686	24290	100%	609	728	100%

Tabel 60. Antal arbejdspladser ultimo november efter branche 1998-2002.

	Ålborg			Ålborg Øst		
	1998	2002	andel	1998	2002	andel
Primære erhverv	1413	1271	2%	56	49	1%
Fremstillingsvirksomhed	6667	6860	11%	972	1139	19%
Energi- og vandforsyning	400	435	1%	0	0	0%
Bygge-anlæg	5321	5094	8%	604	457	8%
Engroshandel	7506	7518	12%	859	819	14%
Detailhandel	5696	5776	9%	162	249	4%
Hotel og rest.	3169	3433	6%	153	150	2%
Transport	4071	4047	7%	630	658	11%
Pengeinst. + forr.service	7950	8604	14%	692	805	13%
Off. administration mv.	1639	1664	3%	117	86	1%
Undervisning	5487	5403	9%	729	645	11%
Sundhed og velfærd	7199	7584	12%	564	572	9%
Organ. og kultur mv.	4064	4003	6%	393	431	7%
Private og internationale	0	0	0%	0	0	0%
Uoplyst	7	4	0%	0	0	0%
Total	60589	61696	100%	5931	6060	100%

Sammenfatning

Kvarterløftprogrammet har været begunstiget af at finde sted i en periode med økonomisk højkonjunktur. Tidligt i 1990'erne var der nærmest økonomisk nulvækst, men i perioden umiddelbart før kvarterløftprojekterne begyndte startede en langvarig økonomisk opgangsperiode med årlige vækstrater mellem to og tre procent. Beskæftigelsen i Danmark er da også vokset både i selve kvarterløftperioden og i tiden umiddelbart før kvarterløft. Fra 1994 til 1998, umiddelbart efter den socialdemokratiske regering kom til, var det forventeligt den offentlige beskæftigelse, der voksede stærkest med 5½ procent, men den private fulgte lige efter med 5 procent. Siden 1998 har beskæftigelsesvæksten været mere afdæmpet, specielt i den offentlige sektor, men er dog fortsat på lavere niveau. I den private sektor voksede beskæftigelsen tre procent fra 1998 til 2001. På den baggrund ville det, med den

ekstraordinære indsats som er ydet i kvarterløftområderne, ikke være overraskende hvis udviklingen i kvarterløftene mindst havde været som i de byer, hvor de ligger. Det er den kun i fire af kvartererne.

I løbet af kvarterløftet har indbyggerne i fire af kvarterløftområderne øget erhvervsfrekvensen mere end kommunerne, mens den i tre andre er mindsket.

Det har ikke været muligt at dokumentere en direkte effekt af de erhvervs- og beskæftigelsesprojekter, som kvarterløftene har haft sat i gang. I et tilfælde er der tale om betydelige offentlige midler, som er sendt gennem sådanne projekter. Det er dog en indikation af, at der sker et løft i socioøkonomisk forstand, at sammensætningen af beboernes beskæftigelse forandrer sig mere eller anderledes end andre steder. Det kunne således være et tegn på succesfuld gentrifikation (socialt løft), at en voksende del af beboerne ansættes i finans- og forretningsservicebranchen, mens færre har job i fremstillingsindustri.

Med hensyn til at gøre kvarterløftområderne til mere levende bydele, der ligner traditionelt velfungerende bydele med en blanding af boliger og erhvervsaktiviteter, er formålet i nogen grad opnået i nogle kvarterløft. Det gælder specielt i Randers hvor både beboernes erhvervsfrekvens og antallet af arbejdspladser i området nu er over gennemsnittet i byen. I Koldings Sydvestkvarter ligger erhvervsfrekvensen også tæt ved gennemsnittet for alle andre bykvarterer, mens det med hensyn til antallet af arbejdspladser pr. capita er Aalborg Øst, der kommer tættest det normale sammen med Tøjhushaven.

10. Byfunktioner, netværk og social kapital

Udbudet af funktioner, det være sig i form af butikker, serviceorganer, forlystelses- og fritidstilbud eller diverse netværk, kan have stor betydning for, hvordan beboere oplever at bo i det pågældende område, samt for hvordan området opfattes af udfra kommende. Dette kapitel indledes med en diskussion af begrebet social kapital i forhold til kvarterløft. Herefter følger undersøgelser, dels af netværksdannelser og udviklingen af disse i tre udvalgte områder, dels ændringer i byfunktioner i de enkelte områder. I forhold til ændringer af byfunktioner undersøges afslutningsvis beboernes opfattelse af stemningen i kvarteret.

Netværk og social kapital

I tråd med at social kapital i løbet af 1990'erne har vundet stadig større indpas inden for samfundsvidenskaberne, har begrebet også vist sig som et udbredt politisk mål, hvilket kvarterløft er et eksempel på. Tanken med social kapital i kvarterløft er at skabe en øget ansvarsfølelse, 'ejerskab' og netværk blandt et områdes beboere, så de aktivt vil tage del i at modarbejde problemer og skabe et godt miljø for alle kvarterets borgere. Implicit i denne brug af social kapital er en forståelse, som har klare referencer til den kommunitaristiske tilgang repræsenteret ved den amerikanske politolog Robert Putnam. Ifølge Putnam refererer social kapital til de træk ved social organisation, såsom netværk, normer og tillid, som fordrer koordinering og samarbejde til fælles gavn og mål (Putnam 1995:67). I Putnams definition er der med andre ord indlejret en forestilling om social kapital som en kollektiv ressource og middel til at opnå nogle mål. En sådan forestilling synes at gøre sig gældende i kvarterløft, idet man netop ser en styrket social kapital som middel til at løfte et kvarter.

Putnams og kvarterløfts forståelse og brug af social kapital bygger imidlertid på en række implicite antagelser. Helt grundlæggende opfattes social kapital som udelukkende positivt, men man kan spørge hvad social kapital reelt kan og skal. Eksempelvis kan man stille spørgsmålstejn ved den antagelse, som den kommunitaristiske tilgang repræsenterer, at grupper altid er og skal være homogene, og at de er til lige gavn for alle medlemmer. Michael Woolcock har argumenteret, at social kapital forstået som lokale netværk ikke nødvendigvis fordrer demokrati og engagement, men snarere virker ekskluderende i forhold til visse mennesker (Woolcock 2000). I forhold til kvarterløftområderne kunne man således spørge til karakteren af de netværk, som eksisterer. Eksempelvis: hvem deltager? Kan mange af kvarterernes netværk med sociologen Robert Bellahs ord karakteriseres som "livsstilenklaver" (Bellah et. al. 1985)? Og er det i så fald et problem? I en karakteristik af kvarterløftområdernes netværk er det endvidere relevant at medtænke Putnams skelnen mellem afgrænset ("bonding") social kapital, som bygger på stærke sociale bånd indadtil, og brobyggende ("bridging") social kapital, som bygger på stærke sociale bånd udadtil, eksempelvis til andre netværk eller organisationer. Et gennemgående træk ved nedenstående analyse af tre udvalgte caseområder er, at den afgrænsede sociale kapital er vanskelig at vurdere ud fra det tilgængelige materiale. Den brobyggende sociale kapital vil i begrænset omfang blive vurderet i forhold til koordinering af og samarbejde mellem kvarterenes forskellige foreninger og netværk.

Et andet vigtigt spørgsmål er, hvordan social kapital kan skabes. Implicit hos Putnam såvel som i kvarterløft er, at tillid og engagement hænger nøje sammen. Med Putnams (1995) ord: Uden engagement ingen tillid og uden tillid intet engagement, og ud fra dette "bottom-up" perspektiv skabes social kapital. I kvarterløft ses "bottom-up" som et mål, der ikke findes i tilstrækkelig grad, men som skal skabes, til dels med initiativ ovenfra. En vigtig antagelse i kvarterløfts brug af social kapital er altså ideen om, at man kan tilføre et kvarter social kapital, hvilket i den forbindelse gør staten til en vigtig aktør. Modsat Putnams "bottom-up" tilgang har mange da også forsøgt at udvide social kapital til i højere grad at medtage det omkringliggende samfunds betydning for skabelsen af social kapital. Woolcock har i en artikel fra 2000 sammenfattet de mange forskellige definitioner og tilgange til social kapital i fire forskellige perspektiver (tabel 61).

Tabel 61 Four Views of Social Capital: Key Actors and Policy Prescriptions.

Perspective	Key Actors	Policy Prescriptions
<i>Communitarian View</i>	Community groups	'Small is beautiful'
Local association	Voluntary sector	Encourage volunteerism
<i>Networks View</i>	Entrepreneurs	Decentralization
Intra ('strong') and inter ('weak') community ties	Business groups	Creation of enterprise zones
	'Information brokers'	Civil society federations
	Community groups	
<i>Institutional View</i>	The state, public institutions	Enhance rule of law, rights
State-society relations		Build capacity, competence
<i>Synergy View</i>	Private and public sector	Co-productions,
Community networks and state-society relations	Communities	complementarity
		Accountability, transparency
		Reduce inequality
		Participation, linkages

Kilde: Woolcock, M. Social Capital: The State of the Notion, p.24. In: *Social Capital – Global and Local Perspectives*. (Woolcock, 2000).

Statens rolle i skabelse af social kapital er især blevet fremhævet af Per Selle, som argumenterer, at der i "statsvenlige" lande som de nordiske er en ikke ubetydelig tradition for, at den frivillige sektor og lokale foreninger har været under indflydelse fra staten (Selle 1999). I kvarterløft opererer man både med et bottom-up perspektiv (demokrati og borgerinddragelse) og et top-down perspektiv, hvor staten er igangsætter og til dels styrende i skabelsen af social kapital, og spørgsmålet er, hvilken betydning denne dobbeltsidighed har for netop et kvarters sociale kapital. Hvilken form for engagement kan denne styringsform skabe? Vil det eksempelvis være afhængigt af staten og kommunen som initiativtager? Sådanne spørgsmål gør forankring til et vigtigt aspekt i en vurdering af områdernes sociale kapital. Kræver oprettholdelsen af engagement og netværk en indflydelsesrig aktør som staten?

Som antydnet ovenfor rejser begrebet social kapital en lang række spørgsmål og kan gribes an fra mange vinkler. I en vurdering af et kvarters social kapital er det således nødvendigt at gøre sig klart, hvilke(t) niveau man behandler, idet social kapital kan indeholde alt fra empowerment på individ niveau til primære netværk til sekundære netværk til bredere institutioner/or-ganisationer til et niveau, der handler om kvarterets samlede sociale kapital. I henhold til Putnams fokus på lokale frivillige foreninger og netværk vil den følgende analyse tage udgangspunkt i netop foreninger og netværk i tre udvalgte cases: Kolding Sydvest, Avedøre Stationsby, og Holmbladsgade. Hvad karakteriserer netværkene i disse kvarterløftområder, og hvilken betydning vurderes kvarterløft at have haft?

Ud over de relationer, som knytter sig til foreninger eller netværk, kan almene relationer beboerne imellem ligeledes være med til at skabe social ka-

pital. Efter analysen af Kolding Sydvest, Avedøre Stationsby, og Holmblads-gade vil vi således undersøge relationerne mellem beboerne.

Kolding Sydvest

Følgende analyse af Kolding Sydvest bygger på skriftlig og mundtlig information fra kvarterløftsekretariat og forvaltningen i Kolding Kommune.

På undersøgelsestidspunktet er der i Kolding Sydvest registreret i alt 39 foreninger og netværk. Disse placerer sig inden for en lang række områder, såsom idræt/fritid, væresteder for unge og folk med sociale problemer (eksempelvis alkohol), kirker og bolig/beboerforeninger. Ud af disse 39 er otte opstået i kraft af kvarterløft. Dette er enten sket i løbet af perioden eller siden 1. januar 2002, hvor projektet ophørte.

De sidstnævnte er blevet til på baggrund af oprindelige arbejdsgrupper under kvarterløft, som så har udviklet sig til partnerselskaber mellem Kolding Kommune og aktive frivillige beboere i området, og de har således karakter af formaliserede netværk underlagt kontrakt med kommunen. Disse foreninger placerer sig inden for centrale indsatsområder i kvarterløftprojektet: Kultur/Fritid, Sociale forhold, Uge 30 (som arrangerer feriested for unge i kvarteret) og De Grønne. Blandt de andre foreninger, som er opstået i kraft af kvarterløft er Gademix (et værested for unge i alderen ca.10-16), Familiecafe (et socialt tilbud for familier, der er opstået i 2002), Medieforeningen (som udgiver lokalavisen i området) og Kvarterhusforeningen (som koordinerer aktiviteter i det kvarterhus området har fået). Etableringen af sådanne partnerselskaber vidner om, at andre niveauer end bare det nære i kvarteret opfattes som vigtige i forankringen af netværk og dermed kvarterets sociale kapital. Det er dog ikke muligt at vurdere om sådanne forbindelser reelt skaber nogle mere bæredygtige netværk, ej heller hvilken indflydelse en sådan organisering har på folks oplevelse og brug af netværkene.

For at vurdere effekten af kvarterløft vil de forskellige foreningers relation til kvarterløft i det følgende blive beskrevet. Helt overordnet har 31 af de førnævnte 39 foreninger været med i kvarterløft, om end i meget varierende grad. De foreninger, som ikke har været tilknyttet kvarterløft er bl.a. et par idrætsforeninger, samt kirker og andre kristelige foreninger. Sidstnævnte er forholdsvis lukkede fora i kvarteret.⁹

Blandt de foreninger, som har deltaget i kvarterløft, har der især været megen aktivitet omkring beboerforeningerne Germa, Junghansvej, Knud Hansensvej, Carl Plougs vej, og Stejlbjergkvarteret. Dette er komplekser med varierende boligstørrelse. Måske er der en tendens til, at allerede eksisterende og især meget lokale netværk som beboerforeninger i højere grad ønsker og formår at deltage i projekter som kvarterløft. Endvidere er det værd at bemærke, at ejer- og grundejerforeningerne ikke har deltaget i lige så høj grad, hvilket skyldes at disse boligområder ikke har været inddraget i en byfornyelsesproces, som tilfældet er med beboerforeningerne. Det vil til dels sige, at kvarterløftets rammer og prioriteringer, i dette tilfælde byfornyelsen, påvirker, hvor den sociale kapital opbygges og styrkes, dels at der måske skal være nogle klare personlige motiver til stede for at deltage i et kvarters sociale netværk.

I forhold til ideen om at løfte et kvarter kan man også undersøge foreningers relation til kvarteret i forhold til den omkringliggende by. I Kolding Sydvest er det værd at bemærke, at kun få foreninger alene henvender sig til kvarteret. Langt størstedelen henvender sig til hele byen, og nogle af de foreninger, som regnes for at høre til i kvarteret, er faktisk ikke geografisk placeret i Kolding Sydvest, hvilket besværliggør en klar vurdering af netop dette kvarters sociale kapital. Det rejser således også spørgsmålet om kvarterets naturlige afgrænsning. I den forbindelse må det pointeres, at Kolding Sydvest er et 'kunstigt' skabt kvarter, hvilket kan være medvirkende til, at Kol-

⁹ Interview med forankringskonsulent i Kolding Kommune, Karen Sommer Møller.

ding Sydvest ikke eksisterer i folks bevidsthed som et særskilt kvarter.¹⁰ Mange af de foreninger, som henvender sig til kvarteret, er ikke alene blevet til i kraft af kvarterløft, de har også den fordel at være geografisk placeret i kvarterhuset. Eksempler på sådanne foreninger er Gademix, Kultur og Fritid, og Medieforening. Selvom der altså er mange foreninger i kvarteret, der henvender sig til hele byen, er der ligeledes en indikation af, at kvarterløft-projektet i Kolding Sydvest har været medvirkende til en øget bevidsthed om kvarteret, hvilket kan tolkes som en styrket social kapital internt i kvarteret. Ud over opførelsen af kvarterhuset har der været forskellige tiltag til etablering af fysiske rammer, som kan være med til at skabe aktivitet i området, men ikke mange er realiseret. Gademix, et værested for unge, er endt med at blive placeret i kvarterhuset, og det planlagte plejecenter for ældre er blevet opført uden for området. Derimod har man gjort Stejlbjergområdet til et mere attraktivt rekreativt område, og i perioden har en midlertidig miljøskurvogn været opstillet forskellige steder i kvarteret.

Social kapital er i ovenstående kun blevet vurderet og diskuteret ud fra formaliserede netværk, men det skal afslutningsvis pointeres, at det i Kolding Kommune vurderes, at der gennem kvarterløft også er blevet skabt mere uformelle netværk med diverse ad hoc grupper, især inden for miljøaktiviteter, foruden forskellige personlige netværk.

Avedøre Stationsby

I forhold til de førnævnte cases adskiller Avedøre Stationsby sig derved, at bydelen allerede ved kvarterløfts begyndelse havde et rigt foreningsliv og mange netværk. Dette skyldes ikke mindst, at netværk var en grundtanke i bydelen ved dens opståen i 1970'erne. Formålet med kvarterløft i Avedøre Stationsby har således ikke kun været at opbygge netværk men snarere at styrke og udbygge de allerede eksisterende. Følgende analyse bygger på optegnelser over foreninger¹¹ samt samtale med Niels Pedersen fra Fritidsbutikken og et notat udarbejdet af Kim Østerberg.

Avedøre Stationsby har i alt 91¹² foreninger og netværk. Langt størstedelen af disse foreninger relaterer sig til fritid og hobby, men der er også adskillige foreninger med et socialt formål, såsom Buquetten, Beboerrådgivningens værested, A-klubben, og Cafe Hjertetræet. Blandt de nyoprettede i kvarterløftperioden er en ældreforening, Hjertetræet, kulturtogråd, de grønne beboere, to foreninger der retter sig mod indvandrere, og netværket Kunsten Stiger, et kvarterløftprojekt, der etablerer samarbejde til professionelle kunstnere og teaterfolk, samt arbejder for udsmykning af Stationsbyens uderum og fysiske miljø. Disse nye foreninger og netværk viser, at man fra kvarterløfts side har prioriteret at etablere netværk på områder, som ikke tidligere har været så aktive som fritids- og hobbyområdet. Det betyder ikke, at det sidstnævnte område er blevet overset. Med oprettelsen af kulturtogråd har man skabt et organ, der kan skabe samarbejde på tværs af eksisterende netværk og foreninger, ikke kun internt i kvarteret men udadtil. Desuden er der blevet bygget nogle nye sportsfaciliteter, såsom et klubhus for Stationsbyens Boldklub.

Generelt har kvarterløftperioden været kendetegnet ved store ændringer i Stationsbyens netværk og foreningsliv. Ikke alene er mange foreninger blevet nedlagt og andre opstået, adskillige gamle foreninger har enten skiftet navn eller tager sig nu ud i anden form end tidligere. Eksempler herpå er WFS (Foreningen for Computer, Elektronik og Radiokommunikation), som under kvarterløft blev omformet til Nethjørnet. Siden Nethjørnets nedlæggelse er det blevet erstattet af SIIS (Stationsbyens IT og Internetsamfund). Det, der tidligere hed Kvindehuset, er under kvarterløft blevet omdøbt Buquetten

¹⁰ Se studie af stedsidentitet i Kolding Sydvest (Østergaard m.fl. 2001)

¹¹ Informationer hertil er bl.a. hentet fra Fritidsbutikkens hjemmeside: www.fritidsbutikken.dk

¹² Opgørelsen over foreninger og netværk er foretaget i September 2002, og der tages derfor forbehold for eventuelle ændringer.

med det formål at tiltrække en bredere skare og undgå konnotationer af nogle stakkels kvinder. Disse er eksempler på, at man ikke alene i kvarterløft har forsøgt at skabe nye netværk, man har også forsøgt at styrke og bygge på allerede eksisterende netværk.

I løbet af kvarterløftperioden er 12 foreninger blevet nedlagt, men også 21 nye er opstået. Ikke alle de foreninger eller netværk, der er opstået inden for de sidste år, skyldes imidlertid kvarterløft. Af de nuværende 91 foreninger/netværk er 18 opstået i kraft af kvarterløft. I den forbindelse påpeger Kim Østerberg, at kvarterløft har skabt stor konkurrence mellem nye og gamle netværk. Kvarterets tradition for mange aktive netværk og frivillige taget i betragtning vurderer Niels Pedersen, at der i de senere år har været en foreningstræthed at spore. For det første ønsker færre mennesker at engagere sig, og dette faldende engagement går flere år tilbage end kvarterløftperioden. I en undersøgelse af medlemstal blandt Sydafsnittets beboerklubber konkluderes det, at der i forhold til undersøgelsens start for 12 år siden er sket et fald i antal medlemmer på godt 60 pct. (Østerberg 2002). Denne tendens kombineret med nye netværk i forbindelse med kvarterløft har naturligt medført, at gamle foreninger er blevet nedlagt. Det må derfor konkluderes, at kvarterløft har påvirket foreningslivet i Avedøre Stationsby på flere måder. Der er ikke alene tale om nedlæggelse eller tilførsel af netværk, kvarterløftindsatsen har også været med til at stille spørgsmålstegn ved karakteren af netværk ved at prioritere nogle projekter frem for andre.

Ud af Stationsbyens 91 foreninger og netværk har 51 været med i kvarterløft. For mange af disse foreninger og netværk har tilknytningen til kvarterløft ikke været i form af økonomisk støtte men derimod deltagelse i det store netværk, som kvarterløft kan siges at have udgjort¹³. Under kvarterløft er der bl.a. blevet dannet nogle netværk, der i form af dialog og samarbejde går på tværs af mindre netværk og foreninger. Eksempel herpå er det førnævnte kulturtogråd, hvis væsentligste opgave det, ifølge startrapporten, er at samle de kulturelle tiltag til blandt andet fællesarrangementer på tværs af viden, kultur og evner (ref.). Dette har ført til oprettelse af Fritidsbutikken, der varetager kontakt og koordination af fritidstilbud, som er relevante for beboerne i Avedøre Stationsby. I henhold til en af de overordnede målsætninger med kvarterløft i Avedøre Stationsby, nemlig at styrke forhold til den omkringliggende kommune, har kulturgoget ønsket at modarbejde den opfattelse, at kvarteret er et afsides hjørne af Hvidovre, som ingen kender til, og som fremtræder som en by i byen. Det betyder, at også foreninger og netværk uden for Stationsbyen har deltaget i kulturgoget.

Tilknytningen til resten af kommunen er således et væsentligt aspekt ved forenings- og netværkslivet i Avedøre Stationsby. I den forbindelse kan det nævnes, at omkring 50pct. af foreninger og netværk i kvarteret¹⁴ henvender sig til hele kommunen og ikke kun kvarterets beboere. Målsætningen om et styrket forhold til resten af kommunen viser sig også ved, at kvarterløft i Avedøre har samarbejdet med netværk, der ikke fysisk er placeret inden for kvarterets grænser. Eksempler herpå er Avedøre Gymnasiums Venner og A-klubben i Hvidovre. Også uden for kvarterløftregi har der været initiativ til at nedbryde murene til det omkringliggende område. I 2001 blev foreningen Avedøreselskabet dannet af nogle beboere i kvarteret. Denne forening har ikke ønsket at deltage i hverken kvarterløft eller kulturgoget med den begrundelse, at foreningen ikke skulle fremtræde som alene forankret i Avedøre Stationsby, men derimod henvendt til hele kommunen.

Netop fordi Avedøre Stationsby traditionelt bliver opfattet som en by i byen har man de senere år bevidst forsøgt at skabe en social kapital, der ikke alene virker ekskluderende men også inkluderende i forhold til resten af kommunen. Især Fritidsbutikken er et eksempel på, at man ikke alene forsøger at skabe afgrænset social kapital men også brobyggende social kapital.

¹³ Baseret på interview med Niels Pedersen.

¹⁴ Ikke alle foreninger er geografisk placeret inden for kvarterets grænser men i en umiddelbar nærhed.

Med til en diskussion af netværksorganisering hører også at pointere, at ikke alle netværk er formaliserede. I Avedøre Stationsby har de mange formaliserede netværk også affødt andre mindre formaliserede og ad hoc netværk. Eksempler herpå er "Vi skaber liv på torvet", som er et samarbejde mellem Beboerrådgivningens Værested, Kulturtogrådet og Miljørådet i Nord, og en tværgående foredragsrække, som arrangeres mellem Avedøre Kirke, Avedøre Gymnasium, Fritidsbutikken, Beboerrådgivningen og biblioteket.

I modsætning til Kolding og Holmbladsgade har man ikke i Avedøre Stationsby bygget et kvarterhus som en oplagt ramme for et aktivitets- og samlingssted i kvarteret. Som følge af et forprojekt, der påviste at mange borgere oplevede mangel på samlingssteder var der oprindeligt fra kvarterløftets start planer om at bygge et sådan. Projektet gik under navnet Pyramiden eller Den Unikke Bygning. I løbet af perioden blev det imidlertid besluttet at aflyse dette projekt til fordel for andre mindre byfornyelsesprojekter.

Det har, som tidligere nævnt, medført opførelse af et klubhus i forbindelse med Stationsbyens Boldklub, som samtidig skal fungere som værested for kvarterets unge, især med henblik på at få inddraget børn og unge med anden etnisk baggrund. Ligeledes er der blevet bygget et multianvendeligt anlæg, som blev indviet i efteråret 2000. Også dette henvender sig til kvarterets unge. Der er desuden kulturhuset Buqetten og Café Hjertet. Ifølge Kim Østerberg kan den negative udvikling i foreningslivet til dels tilskrives ændrede fritidsvaner blandt de unge. I tråd hermed er der tegn på, at man i kvarterløftprojektet har set denne gruppe som vigtig i etableringen og styrkelsen af den sociale kapital i Avedøre Stationsby.

Holmbladsgade

Følgende analyse bygger på optegnelser over foreninger og netværk samt samtale med Susanne Kittelsen fra Kvarterløft og Kristjana Kristjánsdóttir fra Projektbasen. I Holmbladsgade er der på optegnelsestidspunktet 63 foreninger og netværk. Heraf er 18 opstået i kvarterløftperioden. Det er dog kun 11 foreninger/netværk, der er blevet oprettet som følge af kvarterløft. I samme periode er 4 foreninger/netværk blevet nedlagt, men nogle af dem er i gang med at genopstå. Det drejer sig om FDF/FDP børnekor og den tidligere kvindecfe. Kristjana Kristjánsdóttir vurderer, at det samme gør sig gældende for flere af de mere uformelle klubber og netværk. Afhængig af efterspørgsel eller interesse går nogle netværk i dvale eller stopper helt for så senere at genopstå.

Ud af de 63 foreninger og netværk i Holmbladsgade er relativt få fritids- og idrætsrelaterede nemlig 11. I kvarterløft har man anerkendt, at der på dette område er mangler, og flere kvarterløftprojekter retter sig mod at skabe nogle bedre faciliteter i området, eksempelvis er der planer om en rulle-skøjte/isbane samt et maritimt ungdomshus. Ingen af disse projekter er imidlertid gennemført endnu, og man kan derfor ikke vurdere deres potentiale for en styrket social kapital på fritids- og idrætsområdet.

Derimod har man oprettet af FFIH – Foreningen til Fremme af Idræt i Holmbladsgade. Denne forening tilbyder en bred vifte af idrætsgrene, så kvarterets unge kan stifte bekendtskab med nogle af dem, som ellers ikke er tilgængelige i kvarteret. Foreningen har således 8 forskellige klubber/aktiviteter under sig, og ud over de 20 fasttilknyttede har foreningen ca. 1000 brugere. De andre idrætsforeninger er med undtagelse af Idrætssamvirket og Teaterforeningen 'den sidste brik' ikke nært tilknyttet kvarteret Holmbladsgade og flere af dem er ikke geografisk placeret i kvarteret, eksempelvis Sønderbro Basket og Kløvermarkens Idrætsforeninger.

I modsætning til Avedøre Stationsby og Kolding Sydvest er der i Holmbladsgade mange klubber og netværk tilknyttet boligforeninger, og ifølge Kristjana Kristjánsdóttir er det også her, at man finder mange af kvarterets uformelle netværk. Blandt de aktive boligforeninger er Støberigården, Hessesgården og Nyrnberggården, som alle har diverse klubber, som enten retter sig mod beboerne alene eller bredt til kvarterets borgere. I Holmblads-

gade er der endvidere adskillige netværk/foreninger, som henvender sig til kvarterets svage grupper i form af være- og rådgivningssteder. Ingen af disse er opstået i kraft af kvarterløft, men de har typisk modtaget støtte fra enten kvarterløft og/eller projektbasen. I løbet af kvarterløftperioden er der blevet sat fokus på børn i form af oprettelse af et ungeforum og den førnævnte forening FFIH, som primært henvender sig til børn og unge. Foruden disse tiltag er der kun få foreninger og netværk, der specifikt henvender sig til kvarterets unge, men i nærheden findes Børnekulturhus Ama'r, som tilbyder mange forskellige aktiviteter. I forhold til ideen om homogene grupper synes mange af kvarterets foreninger og netværk at henvende sig til specifikke grupper, men på baggrund af de tilgængelige data er det ikke muligt kvalitativt at vurdere de enkelte netværks afgrænsede sociale kapital, ej heller de eventuelle barrierer der findes i forhold til at inkludere en større gruppe mennesker. De specifikke grupper, som mange af foreningerne og netværkene synes at henvende sig til, er i mange tilfælde dog ikke begrænset til kvarterets beboere men dækker et større område, som typisk er Sundby Nord. Dette gælder for mange af de foreninger og netværk, som støttes af projektbasen, eksempelvis værestedet 'Drys ind' og ældreforeningen AFS (Aktive Førtidspensionister). 'Idrætssamvirket', en paraplyorganisation for idrætsforeninger i Sundby, Christianshavn, og Islands Brygge, er et eksempel på, at man forsøger at skabe social kapital ved at koordinere på tværs af forskellige kvarterer. Denne er opstået i kraft af kvarterløft og modtager støtte herfra. Ud af de 63 foreninger og netværk henvender lidt over 50 pct. sig hovedsageligt til kvarteret Holmbladsgade.

Med hensyn til en mere brobyggende social kapital er der i Holmbladsgade flere foreninger og netværk, der i mindre grad henvender sig til en afgrænset gruppe men i stedet inkluderer en bredere vifte af aktiviteter (FFIH og Kulturelt Netværk) eller fungerer som bindingsled mellem andre og mindre netværk (Bolignetværket og det førnævnte Idrætssamvirket). Overordnet repræsenterer kvarterløft og projektbasen tiltag, der søger at koordinere forskellige indsatser. Følgegruppen under projektbasen er eksempelvis et forum, hvori viden om kvarteret indsamles og diskuteres. Mod kvarterløftets afslutning har man planlagt et møde, hvor fremtidens organisering af netværk skal diskuteres. Dette sker i anerkendelse af, at ikke alle nuværende netværk kan overleve uden kvarterløft- eller projektbasemidler, og formålet er at lægge en plan for, hvordan nogle foreninger/netværk eventuelt kan sammenlægges og organiseres på nye måder. Et sådan tiltag vidner om, at social kapital ikke alene er et spørgsmål om antal netværk, også organiseringen og koordineringen af disse spiller en væsentlig rolle.

En vurdering af kvarterløfts betydning for skabelse af foreninger og netværk må i høj grad ses i lyset af, at der i samme periode har kørt et sideløbende projekt: Projektbasen. Dette projekt startede i 1994 som en bred indsats med både fysiske og sociale tiltag i Holmbladsgadekvarteret. Siden 1998 (og for en periode på 5 år) har projektet fokuseret dets aktiviteter på kvarterets svage. I hele perioden har der været et tæt samarbejde mellem Kvarterløft og Projektbasen med observatører i hinandens styregrupper, og Projektbasen kan siges at fungere som det sociale ben i Kvarterløft. Af de 63 foreninger/netværk er 29 tilknyttet projektbasen. Til sammenligning har 30 været tilknyttet kvarterløft. Ligesom i de andre områder udmønter denne tilknytning sig forskelligt, det være sig i form af økonomisk støtte eller i forskellige former for samarbejde.

Afslutningsvis kan man vurdere i hvor høj grad, der er blevet etableret nogle fysiske rammer, som kan være med til at styrke den sociale kapital i kvarteret. I forhold til manglende fritid- og idrætstilbud er der som nævnt endnu ikke blevet skabt nogle nye fysiske rammer for sport (men disse er planlagt), men ligesom i Kolding har man i Holmbladsgade opført et kvarterhus. I kvarterplanen fra 1998 hedder det, at "Holmbladsgade-kvarteret meget mangler et fast holdepunkt. Et hus, der kan rumme og inspirere til aktiviteter, projekter og dannelse af netværk" (Kvarterløft Holmbladsgadekvarter-

ret 1998:85). Fra starten af kvarterløft har man således anerkendt, at kvarteret mangler mødesteder. Huset blev indviet i august 2001 og huser foruden kvarterløft og projektbasen en lang række institutioner og foreninger, heriblandt Sundby Bibliotek, en café, Sundby Lokalhistoriske Værksted, Idrætssamvirket, FFIH, og Amager Ungdomsskole. Et sådan samlingssted kan vise sig at kunne tiltrække kvarterets beboere og skabe en øget aktivitet, samtidig med at det skaber nogle rammer for eventuelt samarbejde og kontakt mellem kvarterets foreninger og netværk. Desuden kan kvarterhuset om muligt været med til styrke kvarterets samlede sociale kapital udadtil, idet to af Sundbys centrale institutioner er at finde i huset, nemlig Sundby Bibliotek og Amager Ungdomsskole. Ud over kvartershuset er etableret Kulturcaféen, der har betydning for opbygning af netværk mellem indvandrere og danskere, samt værkstedshuset i Hannovergade, som efter etableringen rummer både gamle og nye foreninger.

Ændringer i beboernes sociale relationer

Forbedringer i forholdet mellem beboerne indbyrdes kan have flere årsager. En kan være, at man på grund af en reduktion af kriminalitet og synlige sociale problemer har fået større tryghed og tillid til mennesker i kvarteret. En anden kan være, at man gennem de aktiviteter, som er gennemført i kvarteret, er blevet mere fortrolig med sine naboer.

I undersøgelsen er beboerne spurgt: "Hvordan har du det med de andre beboere i kvarteret", med svarmulighederne godt, nogenlunde eller mindre godt.

Undersøgelsen viser (tabel 62), at det også ved starten af kvarterløftet var få beboere, som havde det "mindre godt" med andre i kvarteret. Flest havde det "godt" med dem i Avedøre Stationsby, Tøjhushaven og Ålborg Øst – færrest i Holmbladsgadekvarteret og Femkanten.

I alle kvartererne er tendensen, at flere synes godt om de andre beboere i 2002 end i 1998. Det gælder især i de kvarterer, der tidligere havde et mindre godt forhold mellem beboerne. I fem af kvartererne er der statistisk signifikante ændringer (de københavnske + Tøjhushaven og Sydvestkvarteret). Disse data tyder på, at der under kvarterløftsindsatsen er sket en væsentlig forbedring af beboernes opfattelse af hinanden.

Tabel 62. Udviklingen i forholdet til andre beboere. Fordelingen på svarkategorier for spørgsmålet: "Hvordan har du det med de andre beboere i kvarteret"?, i pct.

		1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Holmbladsgade	Godt	46	62	16	
	Nogenlunde	42	23	-19	
	Mindre godt	10	11	1	
	Ved ikke	2	4	2	
	I alt	100	100	0	0,002
Femkanten	Godt	46	63	17	
	Nogenlunde	41	29	-12	
	Mindre godt	11	7	-4	
	Ved ikke	2	1	-1	
	I alt	100	100	0	0,097
Kongens Enghave	Godt	56	71	15	
	nogenlunde	34	17	-17	
	mindre godt	8	10	1	
	Ved ikke	2	2	0	
	I alt	100	100	0	0,008
Avedøre Stationsby	godt	69	74	5	
	nogenlunde	21	17	-4	
	mindre godt	10	9	-1	
	I alt	100	100	0	0,795
Ålborg Øst	godt	60	70	9	
	nogenlunde	31	25	-6	
	mindre godt	7	3	-3	
	Ved ikke	2	2	0	
	I alt	100	100	0	0,35
Tøjhushaven	godt	68	78	10	
	nogenlunde	28	16	-12	
	mindre godt	4	2	-2	
	Ved ikke	0	3	3	
	I alt	100	100	0	0,059
Sydvestkvarteret	godt	59	73	14	
	nogenlunde	32	19	-13	
	mindre godt	8	5	-3	
	Ved ikke	1	3	2	
	I alt	100	100	0	0,014

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Ændringer i bydelens funktioner

Udviklingen i den offentlige service i områderne

Kvaliteten og omfanget af den offentlige service er en vigtig funktion i et lokalområde og har betydning for områdets attraktivitet og omfanget af sociale problemer. Med få undtagelser har forbedring af den offentlige service ikke været en direkte del af kvarterløftindsatsen (der er et par enkelte projekter med forbedret ældreservice og skoleindsatser). Men kommunerne kan derud over have udbygget eller mindsket den offentlige service i kvarterløftperioden, hvilket kan have haft konsekvenser for udviklingen i området. I det følgende ser vi først på udviklingen i den offentlige service belyst ved antallet af arbejdspladser i området, dernæst på beboernes opfattelse af denne service før og efter kvarterløftet.

Udvikling i omfanget af den offentlige service

Udviklingen i omfanget af den offentlige service i kvartererne kan belyses ved registerdata om offentlige arbejdspladser og antal ansatte i disse. I tabel

63 er vist, hvor mange offentlige arbejdspladser og ansatte, der var i områderne i 2001, og der er vist, hvor mange flere der var i 2001 end i 1998. Denne tilvækst er i tredje kolonne sammenlignet med tilvæksten i perioden 1994-98. Dernæst er beregnet, i hvor høj grad der er en overrepræsentation af offentlige arbejdspladser og ansatte i områderne i forhold til hele kommunen. Dette er gjort ved at sammenligne antallet af disse pr 1000 indbyggere i området med antallet i kommunen og beregne hvor mange procent flere, der er i området i forhold til hele kommunen (overrepræsentation). Der er desuden beregnet ændringen i denne overrepræsentation i 1998-2001, og denne udvikling er sammenlignet med den forudgående periode 1994-98 for at undersøge, om der i kvarterløftperioden er sket en ny udvikling i forhold til tidligere.

Tabel 63. Udviklingen i offentlig service i kvarterne målt ved antal arbejdspladser og antal ansatte. Sammenligning med udviklingen i kommunen som helhed.

	Antal i 2001	Ændring 98-01	Forskel til 94-98	Overrepr. 2001 *)	Ændring 98-01	Forskel til 94-98
Antal arbejdspladser						
Holmbladsgade	39	1	-3	-44	0	-3
Femkanten	18	-1	-1	-38	-6	-4
Kgs. Enghave	36	-3	-7	-40	-7	-11
Avedøre Stationsby	23	-2	-3	-8	-12	-14
Ålborg Øst	45	6	0	-24	7	0
Tøjhushaven	11	3	1	133	66	35
Sydvestkvarteret	12	-1	-1	-46	-6	-6
Antal beskæftigede						
Holmbladsgade	690	5	-84	-33,1	-0,7	-4,7
Femkanten	312	-37	-71	-40,4	-7,7	-11,2
Kgs. Enghave	756	-69	-235	-13,7	-9,6	-22,6
Avedøre Stationsby	512	5	-44	13,1	0,0	-5,7
Ålborg Øst	810	35	-115	-13,0	1,2	-3,6
Tøjhushaven	135	7	-9	83,2	16,3	5,0
Sydvestkvarteret	265	-24	-117	-36,8	-5,2	-20,9

*) Antal arbejdspladser og ansatte pr 1000 indbyggere, sammenlignet med hele kommunen. Procent flere i området i forhold til kommunen. Kilde: Registerdata.

Det ses af tabellen, at alle kvartererne på nær Avedøre Stationsby og Tøjhushaven er "underforsynede" med lokal offentlig service set i forhold til niveauet i kommunen, som helhed (negativ overrepræsentation). Det gælder især Holmbladsgadekvarteret og Femkanten, men også Sydvestkvarteret, Kgs. Enghave og Ålborg Øst. En forklaring herpå kunne være, at offentlig service er tilgængelig umiddelbart uden for områderne, men nogle af områderne er relativt store, og andre er isoleret beliggende. Det er det mindste område (Tøjhushaven), som har flest offentlige arbejdspladser.

I fire af områderne er der sket en forøgelse af antallet af ansatte i offentlig service i kvarterløftperioden. Det gælder for Holmbladsgadekvarteret, Avedøre Stationsby, Ålborg Øst og Tøjhushaven. Men i alle kvartererne var der en større vækst i den forudgående periode. For Femkantens vedkommende kan de negative tal skyldes, at kvarterløftet allerede var startet før 1998.

Man kan konkludere, at der ikke er sket en øget udbygning af den offentlige service i områderne i kvarterløftperioden, og de fleste af kvartererne halter fortsat efter serviceniveauet i andre områder i kommunerne.

Udviklingen i beboernes vurdering af offentlig service

I interviewundersøgelsen er beboerne blevet spurgt, om hvilke forhold de især finder gode ved kvarteret. Gode offentlige institutioner er et af de nævnte forhold.

Tabel 64. Udviklingen i beboernes vurdering af offentlige institutioner i området . Andelen af beboere som mener, at gode offentlige institutioner især er godt ved kvarteret, i pct.

	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Holmbladsgadekvarteret	36	43	7	0,156
Femkanten	43	48	4	0,799
Kongens Enghave	45	47	2	0,270
Avedøre Stationsby	63	72	10	0,409
Ålborg Øst	60	72	12	0,032
Tøjhushavekvarteret	32	43	11	0,143
Sydvestkvarteret	58	63	5	0,236

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

I tabel 64 ses, hvor stor en del af beboerne, der mente dette i hhv. 1998 og 2002. I 1998 blev der udtrykt størst tilfredshed med institutionerne i Avedøre Stationsby, Ålborg Øst og Sydvestkvarteret, mens den var lav i Holmbladsgadekvarteret og Sydvestkvarteret. Dette har en vis sammenhæng med, at der er mange børn i disse tre områder, og derfor mere fokus på institutionerne. Færrest var tilfredse med institutionerne i Holmbladsgadekvarteret og Tøjhushaven. Dette er områder med få børn, tilfredsheden var højere i andre områder med tilsvarende børneandel – Femkanten og Kgs. Enghave.

I alle områderne er der tendenser til, at der er flere af beboerne i 2002, der ytrer særlig tilfredshed med offentlige institutioner. Ændringerne er mest markante – og statistisk signifikante – i Ålborg Øst, hvor der, som ovenfor vist i tabel 63, også er sket den største udbygning. Ændringerne er næsten signifikante i Holmbladsgadekvarteret og Tøjhushaven.

Udviklingen i forlystelser, kulturudbud og privat service i områderne

Forlystelser og kulturudbud har en væsentlig betydning for et byområdes attraktivitet. I forbindelse med kvarterløftene er igangsat særlige kultur- og forlystelsesindsatser, men derudover har den mere private aktivitet i områderne stor betydning i form af cafeer, barer, biografer mv. På den ene side kan kvarterløftindsatser virke som konkurrence for den private aktivitet, på den anden side kan ændringer i denne ses som en effekt af hele kvarterløftindsatsen, der gør det mere attraktivt at etablere den slags aktiviteter i området.

Tilsvarende gælder, at udbudet af privat service i form af dagligvareforretninger og udvalgsvarer har betydning for områdernes attraktivitet og ændringer kan være et udtryk for en generel positiv udvikling i områderne.

På samme måde, som for den offentlige service, anvendes i det følgende registerdata til at belyse udviklingen i områdernes kulturudbud og private handel og service.

Restauranter, forlystelser, kultur og sport

I dette afsnit ser vi, i hvor høj grad områderne er forsynet med private faciliteter for fritidsaktiviteter som hhv. 1. Forlystelser, kultur og sportsfaciliteter, og 2. restauranter, barer og værtshuse.

I tabel 65 er vist antallet af virksomheder i kvartererne og antallet af beskæftigede i disse i de to erhvervsgrupper i 2001, samt udviklingen i antallet 1998-01. Denne udvikling er sammenlignet med den foregående periode 1994-98. Desuden er områdernes forsyning med denne service sammenlignet med kommunens forsyning som helhed og et mål for over/underrepræsentation er beregnet. Endelig er vist udviklingen i denne i perioden 1998-01 og forskellen i forhold til 1994-98.

Tabel 65. Udviklingen i kvarterernes forsyning med forlystelser, kultur og sport, samt restauranter mv., målt ved antal virksomheder og antal ansatte. Sammenligning med udviklingen i kommunen som helhed.

	Antal i 2001	Ændring 98-01	Forskel til 94-98	Overrepr. 2001 *)	Ændring 98-01	Forskel til 94-98
Forlystelser, kultur og sport						
<i>Antal virksomheder</i>						
Holmbladsgade	8	0	2	-61	-10	17
Femkanten	1	1	1	-89	11	11
Kgs. Enghave	4	1	0	-77	1	-2
Avedøre Stationsby	2	0	0	-26	0	-3
Ålborg Øst	4	2	4	-62	18	46
Tøjhushaven	3	3	4	295	395	554
Sydvestkvarteret	3	0	-1	-17	-2	-22
<i>Antal beskæftigede</i>						
Holmbladsgade	44	-1	52	-65	-1	62
Femkanten	9	4	1	-83	8	3
Kgs. Enghave	13	13	13	-88	12	12
Avedøre Stationsby	39	-4	-9	77	-12	-49
Ålborg Øst	84	26	2	1	26	5
Tøjhushaven	31	31	39	452	552	768
Sydvestkvarteret	16	1	-5	-43	-12	-29
Restauranter mv.						
<i>Antal virksomheder</i>						
Holmbladsgade	39	-3	-9	-31	-7	-13
Femkanten	7	1	3	-71	4	15
Kgs. Enghave	24	-1	-9	-50	-3	-17
Avedøre Stationsby	3	2	6	-63	23	73
Ålborg Øst	16	-8	-23	-50	-28	-73
Tøjhushaven	3	0	2	40	3	98
Sydvestkvarteret	8	-3	-6	-28	-20	-37
<i>Antal beskæftigede</i>						
Holmbladsgade	148	-2	-38	-67	-5	-5
Femkanten	10	2	12	-95	1	10
Kgs. Enghave	53	4	-17	-86	-1	-4
Avedøre Stationsby	5	3	8	-87	8	19
Ålborg Øst	113	4	-13	-62	-2	-1
Tøjhushaven	15	2	7	-4	10	61
Sydvestkvarteret	30	-8	-9	-72	-9	-2

*) Antal arbejdspladser og ansatte pr. 1000 indbyggere, sammenlignet med hele kommunen. Procent flere i området i forhold til kommunen. Kilde: Registerdata.

Områdernes forsyning med forlystelser, kultur og sport, og med restauranter mv. er i de fleste af kvartererne generelt dårligere end for kommunerne som helhed. For især de københavnske kvarterer er dette ikke uventet, eftersom en stor del af kulturfaciliteterne er lokaliseret i de centrale dele af byen. Her er det Kgs. Enghave og Femkanten, som er dårligst forsynet. I Tøjhushaven og Avedøre Stationsby (forlystelser mv.) er der en relativt større aktivitet end i kommunen som helhed. Ålborg Øst ligger på samme niveau som gennemsnittet i kommunen, hvad angår antal ansatte i forlystelser mv.

I kvarterløftperioden er der kommet en øget aktivitet i de fleste af områderne, især i Ålborg Øst, Tøjhushaven og Kgs. Enghave. I Holmbladsgadekvarteret og Sydvestkvarteret er aktiviteten gået absolut eller relativt tilbage (i forhold til kommunen).

Stigningen i aktiviteten er også i de fleste af områderne øget mere i kvarterløftperioden end i den forudgående periode. For forlystelser mv. gælder det i Holmbladsgadekvarteret, Femkanten, Kgs. Enghave, Ålborg Øst og Tøjhushaven. For restaurations- og værtshuslivet er det sket i Femkanten, Avedøre Stationsby og Tøjhushaven.

Privat service for beboerne

Det er af stor betydning for kvaliteten af et byområde, at der er nær adgang til forskellige former for privat service. I analysen nedenfor ser vi på to grupper af privat service: 1. dagligvareforretninger, og 2. udvalgsvarer og andre former for privat personlig service for husholdningerne. På grundlag af registerdata undersøges udviklingen i antal virksomheder og antal beskæftigede i kvarterne for disse to service grupper. Udviklingen sammenlignes igen med den forudgående periode 1994-98 og med hele kommunens forsyning og udvikling (tabel 66).

Tabel 66. Udviklingen i kvarterernes forsyning med privat service i form af dagligvareforretninger og af udvalgsvarer plus personlig service, målt ved antal virksomheder og antal ansatte. Sammenligning med udviklingen i kommunen som helhed.

	Antal i 2001	Ændring 98-01	Forskel til 94-98	Overrepr. 2001 *)	Ændring 98-01	Forskel til 94-98
Dagligvarer						
<i>Antal virksomheder</i>						
Holmbladsgade	38	0	0	-1	3	-11
Femkanten	12	-3	-3	-26	-16	-29
Kgs. Enghave	28	-2	0	-14	-4	-12
Avedøre Stationsby	8	-2	-2	-4	-21	-34
Ålborg Øst	6	-2	-1	-66	-8	-9
Tøjhushaven	1	-1	-2	-36	-55	-120
Sydvestkvarteret	8	0	-1	-6	1	-17
<i>Antal beskæftigede</i>						
Holmbladsgade	319	21	77	45	6	29
Femkanten	30	-3	0	-68	-4	-2
Kgs. Enghave	120	12	25	-36	5	11
Avedøre Stationsby	36	-5	10	-52	-5	21
Ålborg Øst	197	74	52	0	39	35
Tøjhushaven	1	-2	-2	-93	-14	-17
Sydvestkvarteret	53	0	-6	-39	-10	-20
Udvalgsvarer og personlig service						
<i>Antal virksomheder</i>						
Holmbladsgade	129	-1	-2	-4	-4	-3
Femkanten	7	-4	1	-88	-8	2
Kgs. Enghave	29	-9	-7	-75	-9	-6
Avedøre Stationsby	9	-3	-2	-67	-13	-11
Ålborg Øst	36	9	8	-62	9	9
Tøjhushaven	12	1	2	56	10	32
Sydvestkvarteret	20	-1	-3	-50	-5	-11
<i>Antal beskæftigede</i>						
Holmbladsgade	871	134	42	37	18	5
Femkanten	12	-17	-19	-96	-7	-7
Kgs. Enghave	98	-68	-31	-82	-14	-5
Avedøre Stationsby	16	-10	-12	-89	-10	-13
Ålborg Øst	115	-7	-13	-78	-2	-1
Tøjhushaven	62	0	9	47	2	43
Sydvestkvarteret	65	0	-26	-69	-3	-17

*) Antal arbejdspladser og ansatte pr 1000 indbyggere, sammenlignet med hele kommunen. Procent flere i området i forhold til kommunen. Kilde: Registerdata.

Forsyningen med dagligvarer, målt ved antal ansatte, er dårligere end i kommunen som helhed i fem af kvarterne. Kun Holmbladsgadekvarteret har en bedre forsyning end kommunen. I Ålborg Øst er den på samme niveau. Færrest dagligvareforretninger er der i Tøjhushaven, men dette område ligger tæt på bymidten i Randers med mange forretninger. Til gengæld er der en god forsyning med udvalgsvarer og personlig service i Tøjhus-

haven. Også Holmbladsgadekvarteret er velforsynet, mens de øvrige kvarterer har en meget dårlig forsyning med denne service.

I tre af kvarterne (Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave og Ålborg Øst) er dagligvareforsyningen øget i kvarterløftperioden, og udvidelsen har været større end i den forudgående periode. I Avedøre Stationsby er en tidligere tilbagegang blevet reduceret. Femkanten har fået formindsket dagligvareudbudet, men det er en fortsættelse af en tidligere udvikling.

Forsyningen af udvalgsvarer og personlig service er kun øget i Holmbladsgadekvarteret. I Tøjhushaven er en tidligere tilbagegang blevet standset. I de øvrige kvarterer er denne service blevet reduceret og udviklingen er accelereret i forhold til 1994-98 og i forhold til kommunens generelle udvikling.

Udviklingen i anden erhvervsvirksomhed, der skaber liv i byområdet

Livet og aktiviteten i et byområde skabes ikke kun af de, der bor der, men også af de virksomheder, som ligger i området, og de der arbejder der. Der kan imidlertid være stor forskel på, hvilke positive og negative kvaliteter virksomheder kan tilføre et byområde. Fremstillingserhverv kan således medføre mere tung trafik i området, samt støj og luftforurening. Der er også forskel på i hvor høj grad forskellige virksomheder bruger området og bidrager til at det bliver et levende miljø. I Storgaard m. fl. (2001) opdeles de virksomheder, som bruger byområdet, i rammeskabende og rammeforbrugende erhverv. De rammeskabende erhverv er kafeer, restauranter, forretninger mv. som skaber faciliteter i området og signalerer ændringer. De rammeforbrugende erhverv er forskellige former for servicevirksomheder som udnytter disse rammer.

I analysen nedenfor ser vi på omfanget og udviklingen i erhverv inden for anden service mv., som er beliggende i kvarterne. Det drejer sig om Hoteller, telekommunikation, finansieringsvirksomheder, forsikring, udlejning mv., forretningservice mv. og andre offentlige arbejdspladser end offentlig service. På grundlag af registerdata undersøges udviklingen i antal virksomheder og antal beskæftigede i kvarterne, som mål for virksomhedens omfang. Udviklingen sammenlignes igen med den forudgående periode 1994-98 og med hele kommunens forsyning og udvikling (tabel 67).

Generelt er der i mindre omfang placeret servicevirksomheder i kvarterne, end hvad der gælder for kommunen som helhed. Kun i Tøjhushaven og i Ålborg Øst (antal beskæftigede) er disse erhverv overrepræsenteret. Serviceerhvervene er især fraværende i Femkanten, Kgs. Enghave og Avedøre Stationsby.

I næsten alle kvarterne er der kommet flere servicevirksomheder til i kvarterløftperioden, men i nogle områder er antallet af beskæftigede i disse faldet (Holmbladsgadekvarteret, Femkanten og Sydvestkvarteret). Set i forhold til den forudgående periode er det kun i Kgs. Enghave og Tøjhushaven, at udviklingen har ændret sig i positiv retning. Udviklingen i Kgs. Enghave og i Ålborg Øst kan dog i vid udstrækning forklares ved generelle ændringer i erhvervsstrukturen i kommunerne.

Tabel 67. Udviklingen i anden servicevirksomhed, der skaber liv i kvarterne, målt ved antal virksomheder i og antal ansatte i kvarterne. Sammenligning med udviklingen i kommunen som helhed.

	Antal i 2001	Ændring 98-01	Forskel til 94-98	Overrepr. 2001 *)	Ændring 98-01	Forskel til 94-98
Anden service						
<i>Antal virksomheder</i>						
Holmbladsgade	186	26	2	-54	2	-1
Femkanten	42	-2	-2	-76	-4	-1
Kgs. Enghave	90	9	-9	-74	0	-4
Avedøre Stationsby	24	6	5	-62	5	6
Ålborg Øst	151	15	-3	-10	5	-5
Tøjhushaven	26	1	4	153	10	38
Sydvestkvarteret	43	0	2	-39	-2	5
<i>Antal beskæftigede</i>						
Holmbladsgade	802	-69	-385	-68	-7	-18
Femkanten	218	-55	-138	-79	-9	-15
Kgs. Enghave	420	125	85	-80	4	4
Avedøre Stationsby	95	-4	-80	-77	-6	-26
Ålborg Øst	1437	13	-66	25	-4	4
Tøjhushaven	311	89	69	348	116	116
Sydvestkvarteret	314	-46	-81	-31	-14	-9

*) Antal arbejdspladser og ansatte pr 1000 indbyggere, sammenlignet med hele kommunen. Procent flere i området i forhold til kommunen. Kilde: Registerdata.

Ændringer i beboernes opfattelse af det sociale liv i kvartererne

Ændringer i beboernes opfattelse af aktiviteter og socialt liv i områderne kan dels have en sammenhæng med de indsatser, som er gennemført under kvarterløftene, dels være en følge af de ovenfor analyserede ændringer i områdernes udbud af forlystelser og service og andre ændringer i kvarteret.

Indsatserne

I interviewundersøgelsen er beboerne både blevet spurgt, om de især synes, at det er godt ved området, at der er liv og sker meget, og om de synes det især er dårligt ved området, at der sker for lidt (tabel 68).

Tabel 68. Udviklingen i positive og negative opfattelser af det sociale liv. Andelen af beboere, som hhv. mener, at der er liv og sker meget i kvarteret, og at det er dårligt, at der sker for lidt, i pct.

	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Synes især, at der er liv og sker meget				
Holmbladsgadekvarteret	50	56	6	0,361
Femkanten	44	37	-7	0,192
Kongens Enghave	44	38	-6	0,129
Avedøre Stationsby	64	57	-7	0,605
Ålborg Øst	53	50	-3	0,739
Tøjhushavekvarteret	59	62	2	0,880
Sydvestkvarteret	41	49	8	0,290
Synes der sker for lidt				
Holmbladsgadekvarteret	29	23	-6	0,329
Femkanten	29	36	7	0,060
Kongens Enghave	26	33	7	0,281
Avedøre Stationsby	24	15	-10	0,291
Ålborg Øst	34	30	-4	0,731
Tøjhushavekvarteret	20	10	-9	0,123
Sydvestkvarteret	28	20	-9	0,195

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

I 1998 var der flest beboere i Avedøre Stationsby og Tøjhushaven, som synes der skete meget i området og få, der syntes, det var for lidt. Især i Ålborg Øst, Holmbladsgadekvarteret og Femkanten var der mange, som syntes, der skete for lidt. Dette er især bemærkelsesværdigt for Femkanten, da der allerede på dette tidspunkt var etableret et beboerhus i kvarteret.

I tre af områderne (Holmbladsgadekvarteret, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret) er der tendenser til, at flere synes, det især er godt ved kvarteret, at der sker meget, men ændringerne er ikke statistisk signifikante. I de fire andre er tendensen negativ, men heller ikke signifikant.

I fem af kvarterne er der tendenser til, at der er færre beboere, som synes, at der sker for lidt. Tøjhushaven og Sydvestkvarteret er her tættest på at have en signifikant ændring.

I Femkanten er der signifikant flere, som synes, at der sker for lidt. Der er ikke etableret nye faciliteter i området i perioden, men man kunne måske forvente, at beboerhuset var blevet mere etableret og brugt. Også i Kgs. Enghave er der en negativ tendens i retning af, at færre synes, der sker meget, og flere at der sker for lidt.

I tabel 69 belyses udviklingen i, hvordan beboerne generelt opfatter stemningen i kvarteret.

Tabel 69. Udviklingen i beboernes vurdering af stemningen i kvartererne. Andelen, som svarer ja til at der især er en god stemning/atmosfære i kvarteret.

	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Holmbladsgadekvarteret	52	68	16	0,009
Femkanten	56	66	9	0,379
Kongens Enghave	66	75	8	0,157
Avedøre Stationsby	68	73	5	0,464
Ålborg Øst	64	72	7	0,250
Tøjhushavekvarteret	82	84	1	0,454
Sydvestkvarteret	75	80	5	0,260

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Generelt var der i 1998 størst tilfredshed med stemningen i kvarteret i Tøjhushaven og Sydvestkvarteret, mindst i Holmbladsgadekvarteret og Femkanten. I alle kvartererne er der en tendens til, at flere synes stemningen er god, men det gælder især for Holmbladsgadekvarteret, der også er det eneste kvarter med en statistisk signifikant ændring.

11. Bygningsfornyelse, gader og pladser

Som det er fremgået af kapitlet om kvarterløftindsatsen, har investeringer i fysiske forbedringer i kvarterløftområderne udgjort langt størsteparten af de midler, som er brugt i indsatsen (næsten 90 pct.). De fysiske ændringer er den del af indsatsen, som må anses for at have de mest permanente virkninger for områderne.

I dette afsnit vil vi først se på, hvilke ændringer der er sket (eller ved at ske) i de fysiske forhold i kvarterne. Der er ikke i forbindelse med evalueringen foretaget en nærmere vurdering af, i hvilken udstrækning de gennemførte fysiske ændringer er hensigtsmæssige og velfungerende. Evalueringen er i stedet baseret på beboernes opfattelse af de fysiske forhold i deres område før og efter igangsætningen af kvarterløft. Et af problemerne i denne forbindelse er, at en del af de fysiske ændringer ikke var helt gennemført på det tidspunkt, hvor beboerne blev interviewet i starten af 2002.

De fysiske ændringer i områderne

Vi har opdelt de fysiske indsatser i tre hovedkategorier:

- 1 Forbedring af boliger og deres friarealer
- 2 Forbedring af byrum: gader, pladser, torve, grønne arealer og legepladser, trafiksanering
- 3 Etablering af fysiske rammer for byfunktioner: mødesteder for kultur og sociale aktiviteter, idræt, mv.

I det følgende gives en kort beskrivelse af de projekter, som er gennemført i områderne i disse tre grupper. Beskrivelsen er koncentreret om de projekter, som er gennemført, eller som er ved at blive det, mens planlagte og opgivne projekter er udeladt.

Boligforbedringer

Holmbladsgadekvarteret

Området er præget af en meget blandet boligstruktur og ejerformer. Størsteparten af ejendommene er opført omkring 1900 og blev ved kvarterløfts start betegnet som meget nedslidt. 59 pct. af lejlighederne er på 2 værelser eller derunder. Der var mange ejendomme med installationsmangler såsom eget toilet og bad samt utidssvarende opvarmning.

Rammen for byfornyelse har været 178 mio. kr. Idet SBS gennem byfornylsesregistrering for området konstaterede et meget større byfornylsesbehov, besluttede kvarterløfts arbejdsgruppe Boligmiljø at gennemføre en spredt og ikke karrévis byfornyelse gennem modellen "Demokratisk byfornyelses", en ansøgningsmodel, hvor beboerne selv definerede og prioriterede arbejderne. Hensigten var at igangsætte en dynamisk model ved at styrke beboerdemokratiet og ejernes/ beboerforeningernes arbejde med langsiget opretning af deres ejendomme. Der blev nedsat et vurderingsudvalg med repræsentanter for beboere og kommunen og udsendt informationsmateriale til samtlige ejendomme. Der er blevet lagt vægt på opretning af installationsmæssige og vedligeholdelsesmæssige mangler, etablering af fjernvarme, indretning af fælles gårdum i karréerne, forsøg med lejlighedssammenlægninger og byøkologi. Der blev stillet krav om medfinansiering.

Der er i perioden 1998-2000 gennemført 3 ansøgningsrunder og i alt har 37 ejendomme (21 andelsboligforeninger, 8 ejerforeninger og 8 udlejnings-

ejendomme) og 44 projekter opnået støtte incl. projekter med aftalt boligforbedring. I alt er der besluttet byfornyelsesarbejder for 340 mio. kr. (heraf er 178 mio. kr. den tildelte ramme). Alle indstillingerne fra vurderingsudvalget har fået kommunens godkendelse.

Lokalt vurderes det at være en brugbar model for et kvarter med meget forskellig boligstandard og ejerformer og Kvarterplanens målsætninger for "Demokratisk Byfornyelse" blev opfyldt. Der har været en god dialog mellem borgerne og kommunen i vurderingsudvalget, og der er afprøvet nye finansieringsmodeller med kombination af forskellige støtteordninger og ejendommenes medfinansiering.

Modellen har dog også svagheder: 1. ansøgningsmodellen udelukker mange ejendomme med svagt ejerskab, 2. den vanskeliggør projekter med lejlighedssammenlægninger, 3. den vanskeliggør projekter, der vedrører flere ejendomme (f.eks. gårdsammenlægninger), da der forlanges enighed mellem samtlige parter, 4. der er ikke tilstrækkelig tid til at planlægge og gennemføre etapevis f.eks. lejlighedssammenlægninger og byøkologiske tiltag.

Kvarterløftet vil derfor i forbindelse med den kommende byfornyelsesindsats for den ny ekstraordinære byfornyelsesramme, som området har fået tildelt, lægge særlig vægt på opsøgende arbejde overfor de svage ejendomme, der har stort behov.

Der blev i 2002 gennemført en 4. runde på baggrund af tildeling af ny ramme på 30 mio. kr. Der blev ydet støtte til 8 ejendomme med påkrævede vedligeholdelsesarbejder, som ejendommene vanskeligt selv kan løfte indenfor en overskuelig tidshorisont. Af tidsmæssige årsager kunne det opsøgende arbejde overfor svage ejendomme ikke iværksættes i 2002. Bolignetværket i Holmbladsgade- kvarteret har fastlagt planer og prioriteret konkrete ejendomme, men afventer tilsagn fra Staten om byfornyelsesramme for 2003. I 4. runde har viljen til egenfinansiering nået 25pct. mod 19pct. samlet for de første 3 runder.

Kgs. Enghave

Bydelen er præget af mange store ejendomme med små lejligheder og en stor andel almene boliger. Rammen for byfornyelse har været 120 mio. kr. Der er gennemført en undersøgelse af byfornyelsesbehovet i en såkaldt hvidbog fra 1999.

På grund af ejendomstrukturen med mange store ejendomme har der været lagt vægt på: synlige resultater og at de kom så mange som muligt tilgode. Herudover har lejligheder uden bad haft en høj prioritering. Der har været lagt vægt på medfinansiering.

Der er blevet udarbejdet byfornyelsesplaner for de tre delområder: Bavnehøj, Frederiksholm og Musikbyen i samarbejde med beboere og ejere. På denne baggrund blev det valgt at prioritere følgende: 1. boliger uden bad 2. synlige renoveringer som altaner, tage, butiksfacader o.lign. 3. strategisk ændring af boligstrukturen, udarbejdelse af model for lejlighedssammenlægninger.

Projekter, der inkluderer lejlighedssammenlægninger, har opnået en stor del af midlerne. Der har været en medfinansiering på i alt 27,5 mio. kr. Der er udarbejdet en model med gradvise sammelægninger for kommende lejlighedssammenlægninger, som skal gennemføres for den yderligere ekstraordinære byfornyelsesramme for de kommende år, som Kgs. Enghave bydel har fået tildelt. Her lægges der vægt på ejendommenes interesse i et langsigtet samarbejde om sammenlægninger.

Gårdrenoveringer: Der er også gennemført en række gårdrenoveringer, hvor fokus fra arbejdsgruppens side har været synlige forandringer.

Modernisering af boliger uden bad er et projekt, der er rettet mod de boliger i bydelen, som ikke har eget bad. Projektet drejer sig dels om, at de pågældende lejligheder får bad, og dels om at et antal lejligheder bliver lagt sammen. Størstedelen af lejlighederne, ca. 500, ligger i to ejendomme i Bavne-

høj. Den ene ejendom er en privat udlejningsejendom, mens den anden er en andelsboligforening. Projektet blev i 1999 begrænset til at omhandle en andelsboligforening, da den private udlejer selv ønsker at gennemføre renoveringen uden offentlig støtte, fordi dette giver mulighed for at gennemføre renoveringen uden afholdelse af licitation.

Byfornyelse af Bavnehøj, Musikbyen og Frederiksholm. Der er tale om tre byfornyelsesplaner, som er under realisering, i ejendomme med op til 300 lejemål.

Tagpuljen er reserveret til tagrenoveringer. Efterhånden som de enkelte bygningers tage er renoveret, bliver ansvaret for vedligeholdelsen lagt hos de respektive ejendomme.

Forbedring af friarealer/gårdanlæg. Der er udvalgt 6 gårdanlæg, der skal renoveres, hvor hovedparten er i gang. Det forventes, at alle gårdanlæggene er færdige i løbet af første halvår 2002.

Femkanten

Byfornyelse. I årene inden kvarterløftet fik kvarteret bevillinger til to store byfornyelsessager i ejendommene Mønten og Gravervænget. I forbindelse med kvarterløftet er der igangsat projekter i 14 ejendomme, hvoraf ni er friarealforbedringer og fem bygningsforbedringer. Der forventes yderligere to friarealprojekter og støtte til etablering af 3 fælleshuse i bebyggelserne.

Tøjhushaven

Der er skabt mange nye boliger, for at bevare den brede befolkningssammensætning i kvarteret. Der er lagt vægt på, at de folk, som bor i bydelen, skal fastholdes. Der er bygget andelsboliger og almene boliger, heraf ældre- og ungdomsboliger. Der er opført forsøgsbyggeri for etagebyggeri med trækonstruktioner og gennemført en arkitektkonkurrence for en boligbebyggelse, der inddrager den gamle silo i Marienlundsgade

Gårdanlæg og byfornyelse. Hele kvarterløftet er omfattet af bestræbelserne på at gennemføre byfornyelse eller aftalt boligforbedring. der er skabt tidsvarende boliger og friarealer gennem renovering af de eksisterende ejendomme.. Der har været en målsætning om at beboerne skulle have mulighed for at blive boende og at bevare et bredt udvalg af boligtyper.

Boliger. På den tidligere fragtmandscentral mellem Tøjhushaven, Kulturtorvet og Fjorden er der udarbejdet projekt for 7 punkthuse. Første etape ventes færdig i 2003. I Dronningensgade opføres 16 ældreboliger i 2004.

Bolig og erhverv. Der er planlagt et kombineret bolig- og erhvervsprojekt, som er opdelt i fire etaper:

- 18 almene boliger, som var færdige i 2002
- en erhvervsenhed, som fungerer som støjskærm er opført
- ca. 20 andre nye almene boliger med fælles hobby-erhvervslokale færdig i 2003
- et amtsligt botilbud for fysisk handicappede med tilhørende aktivitetscenter opføres i 2003-04.

Sydvestkvarteret

Byfornyelse af Bjælderbæk/ Skydebanen består af to 3-4 etagers boligblokke med i alt 67 lejligheder. Lejlighederne er på 38 m² og med fælles bad i kælderens.

Boligforbedringen af Stejlbjergområdet er et af de større byfornyelsesprojekter i kvarterløftet. Området er karakteristisk i den forstand, at det be-

står af 43 dobbelthuse i 2 etager med 4 lejligheder i hvert dobbelthus, dvs. i alt 172 lejligheder. Sammen med boligforbedringen skal også friarealerne forbedres. Stejlbjergvej 15-21 er en 3-etages ejendom, som er nedslidt, og hvor lejlighederne har fælles bad i kældrene. Selve bygningsforbedringerne foregår fra 2001, og til de er gjort færdige.

Økologisk byfornyelsesprojekt. Der er fem 3-etages ejendomme på Carl Plougs Vej 120 – 132, hvor der er gennemført et økologisk byfornyelsesprojekt. Selve bygningsforbedringen blev indledt i 1999 og afsluttet i 2001.

Friarealforbedring på Knud Hansens Vej. Ejendommen består af 14 etageejendomme, som er i rimelig stand, men hvor fællesarealerne var nedslidte. Byfornyelsen bestod således i at forbedre de udendørs arealer. Der er blevet bl.a. etableret grillpladser, multibane og omlagt parkeringsplads med nye bevoksninger. En lokal kunstner har lavet en skulptur, der er opsat i bebyggelsen. Skulpturen har kostet 100.000 kr., som er betalt af fonde og private investorer.

Forbedring af byrum og grønne områder

Forbedring af byrum er det felt, som, efter boligforbedringerne, har fået flest midler i kvarterløftene. Dette skyldes bl.a., at der i nogle af områderne – specielt i de københavnske – var en stor utilfredshed med byrum og grønne områder før kvarterløftene startede. Disse områder var også generet af trafik og støj fra denne.

Holmbladsgadekvarteret

Ombygning af Pladsen ved Jemtelandsgade skal være med til at skabe et mindre byrum i tilknytning til Holmbladsgade. Udgangspunktet var at skabe et sammenhængende areal omkring Nathanaels Kirken og de tidligere industribygninger i Jemtelandsgade 1 og 3. Pga. uvished om hvad der skulle ske med etableringen af Kvarterhus i en af bygningerne – Jemtelandsgade 3 – sker etableringen af pladsen etapevis, således at den første etape kun omfatter gadeforløbet i Jemtelandsgade. Jemtelandsgade er omlagt, og blev taget i brug i marts 2002.

I *Bremensgade* er der blevet etableret en plads. Pladsen var udset til at være den første synlige markering af de fysiske resultater af kvarterløftprocessen. Pladsen blev indviet den 22. og 23. september 2001.

Kulturdiagonalen har til formål at skabe et sammenhængende gade- og vejforløb, diagonalt gennem området. Fra starten var det meningen at forbindelsen skulle beplantes med træer, belægningen ændres, gadeforløbets linier strammes op, og der skulle ske en sanering af de forskellige hegnstyper og den umage beplantning. Det har ikke været økonomisk muligt at anlægge kulturdiagonalen som et samlet projekt, hvorfor det vil blive stykket sammen af delprojekter. Det drejer sig om byrum ved Frankrigsgade, Plankeværket i Badensgade, krydset Østrigsgade/ Serbiensgade, krydset Serbiensgade/ Polensgade og Torvet i Jenagade

Med *pladsen ved Amagercenteret* er det hensigten at skabe en sammenhængende plads i forbindelse med den kommende metrostation ved centeret. Det skal være en plads der står i forbindelse med de tilstødende gader mod Amagerbrogade og Holmbladsgade. Projektet er ikke gennemført endnu, og dets udformning og økonomi afhænger meget af byggeriet af metron, da Ørestadsselskabet og Comet er bygherre for denne.

Det "uførte byrum" ved Frankrigsgade, der indgår som en del af kulturdiagonalen, har til formål at bringe sammenhæng i de skalamæssige og arkitektoniske spring mellem bygningerne. Projektet forventedes at stå færdigt i december 2001.

Torvet i Jenagade indgår ligeledes i Kulturdiagonalen. Torvet skal fungere som afslutning på Kulturdiagonalens forløb gennem området i krydset Jenagade/Eliasgade/Nyrnbergsgade ved Kofoed Skole. Projektet er under udførelse.

Prags Boulevard skal leve op til sit navn, i det mindste så den får karakter af boulevard med forskellige aktiviteter. Det var meningen, at der skulle plantes to rækker træer i gaden. Projektet er siden udvidet til at lave Prags Boulevard til et levende park og aktivitetsstrøg.

Naturlegepladsen i Moselsgade, der ligger ved Sundparken Skole og tre børneinstitutioner i Moselgade og Lergravsvej, blev indviet den 30. november 2001. Formålet med legepladsen var at skabe en fysisk sammenhæng mellem de fire institutioners eksisterende udearealer, således at området opleves som en stor fælles legeplads samt at indtage noget af vejarealet i henholdsvis Lergravsvej og Moselgade til legepladsen. Legepladsen skal uden for institutionernes åbningstider fungere for hele kvarteret og dets børn.

Lergravsvej. Det er hensigten, at de vejkrøds, hvor bolig-gaderne løber ud i Lergravsvej, beplantes med træer. Hermed skabes et sammenhængende grønt træk, der videreføres som allé fra Strandlodsvej til Amager Strandvej.

Projektet indgik tidligt i Vej & Parks planer for grønne strukturer på Amager, og derfor blev projektet overdraget til kommunalt regi.

Belysningen på Holmbladsgade skal ændres, så gaden får sin egen identitet. Der er fra arbejdsgruppen kommet forslag om en wirehængt løsning, som Vej & Park i Københavns Kommune ikke finder helt tilfredsstillende. Vej & Park og arbejdsgruppen er blevet enige om at lave en prøveophængning af de ønskede gadelamper i november og december 2001, hvorefter der skal tages endelig beslutning, så projektet kan stå færdigt november 2002.

Kunstplanen for kvarteret har til formål at skabe varierede og berigende kunstoplevelser for kvarterets borgere og besøgende.

Forårsrengøring og radikal oprydning og forskønnelse. Oprydningen har fundet sted i tre omgange. Det drejer sig bl.a. om fjernelse af bilrag og oprydning af Amagerbanens tracé. Forskønnelsen har karakter af små eller mindre enkeltprojekter:

- Forskønnelse af skel mellem boliger og erhverv.
- Butiksfacader
- Kunstudsmykning af skolegavl
- Blomsterforskønnelse
- Gedeforskønnelse i Nyrnbergsgade
- Træer i Holmbladsgade.

Trafikhandlingsplan for Holmbladsgade-Kvarteret. I projektet indgår som ovenfor en række enkeltprojekter. Projektet er kommet i stand for at opnå et større sammenhængende projekt. Består af tre mindre gadeomlægningsprojekter. Det drejer sig om:

- Udvidelse af fortovsarealet ud for Nathanaels kirke
- Pladsen ved Bremensgade
- Fodgængerfelt i krydset Østrigsgade/ Serbiensgade

Projektet har været udsat en periode pga. arbejdet med metrostationen Lergravsparken.

Der er derudover aftalt en trafikhandlingsplan med Københavns Kommune vedrørende rundkørsler, tung trafik, parkering, cykelstier og stillegader.

Kgs. Enghave

Byens Grønne Nerve er et projekt, der skal styrke oplevelsen af kvarteret som en enhed. Bl.a. skal kørebanerne være smallere i Tranehavevej, Borgbjergsvej, Mozartsvej, Stubmøllevej og Hammelstrupvej. Derudover skal de frigjorte arealer bruges til et sammenhængende cykelstisystem. Endelig skal der ske pladسدannelser med trafikdæmpende foranstaltninger ved Borgbjergsvej og i krydset ved Mozartsvej og Stubmøllevej og desuden Sydhavn Plads, som også indgår i Den Grønne Nerve.

Karens Minde er et rekreativt område, der er placeret mellem haveforeningerne og Musikbyen. De grønne træer i området skal bevares, og der

skal skabes en sammenhæng med Tippen til Valby Parken, endvidere skal sammenhængen med Sjælør Boulevard blive tydeligere.

Borgmester Christiansensgade og Mozarts Plads er begge knyttet til projektet Byens Grønne Nerve. Projektet for Mozarts Plads drejer sig om trafiksikring og forskønnelse, mens projektet for Borgmester Christiansensgade sigter på at indsnævre gaderne.

Bavnehøj Allé er et projekt, der er opdelt i delprojekter, vedrørende vedligeholdelse og forskønnelse af gaderummet. Gadens midterareal er blevet forsynet med en ny beplantning, dets kanter er rettet op, og der er etableret ny græsplæne samt en sti op gennem hele midterarealet.

Stisystemer skal sikre de bløde trafikanter i området, og samtidig skal de sikre en sammenhæng i det regionale stisystem. Det var meningen, at der i forbindelse med projektet skulle ske en afmærkning og skiltning til de eksisterende stier. Stisystemet skulle i første omgang bygges op omkring og understreges på projektet "Byens Grønne Nerve", der er nævnt ovenfor.

Afmærkningen og skiltningen blev nedprioriteret til fordel for stier på Tippen. Indvielsen af stierne på Tippen fandt sted den 1. juni 2002.

Plakatsøjler og udhængsskabe. Der blev opstillet plakatsøjler i bydelen af bydelsrådet i 1998.

Udsmykning af bydelen skal være med til at markere bydelens bygninger og forskønne mere forsømte bygninger. Det kan være opstilling af en skulptur – et gavlmaleri eller andet.

Femkanten

Renovering af Utterslev Torv er et projekt, der har til hensigt at genskabe torvet som et naturligt og centralt byrum i kvarteret. Projektet har en historisk betydning som det centrale byrum. I den endelige udformning af torvet er Utterslev Kirkes forplads blevet indarbejdet i renoveringen. Selve torvet blev indviet og taget i brug den 3. maj 2002.

Degnestavnen Legeplads er en bemandet offentlig legeplads. Legepladsen betegnes i handlingsplanen som det vigtigste fristed for børn og unge i kvarteret. Legepladsen er taget i anvendelse.

Trafik- og grøn strukturhandlingsplan er et projekt, der er kommet op at stå på baggrund af lokale forslag til trafikale forbedringer i området. Ifølge Kommuneplan 2001 for Københavns Kommune er Trafikhandlingsplanen udarbejdet. I kommuneplanen er der planlagt fartdæmpende foranstaltninger i alle gader i området. To af de store lyskryds på Tomsgårdsvej skal ændres, der skal etableres midterrabat på Utterslevvej og Tomsgårdsvej. Endelig skal der etableres fodgængerområder ved Møntmesterpladsen, Utterslev Torv, i det stykke af Smedetoften hvor der et butiksliv og i krydset Skoleholdervej og Gravervænget.

Avedøre Stationsby

Stationsforpladsen. Det er formålet at renovere og forbedre den eksisterende statitonsforplads, således at man får en smukkere og mere imødekomende adgang fra Avedøre Station, samt en generel forskønnelse af bydelens fællesrum. Der er desuden gennemført et nyt stiforløb gennem byparken til pladsen.

Centerstriben og torvedannelse. Forbedring af forholdene på centerstrøget således at der skabes et mere attraktivt område for de eksisterende erhverv.

Trafikforhold. Der er gennemført en trafiksikring ved Enghøjsskolen og etableret en grøn stiforbindelse til Naverporten. Forbedringerne skal bidrage til at forskønne indfaldsvejene og give besøgende et mere nuanceret billede af området.

Byparken er renoveret og forbedret til brug for arrangementer og aktiviteter. Der er opført en nybygning med toiletter og opmagasineringsrum.

Købmandspladsen. Der er gennemført en omlægning af den eksisterende plads med det formål at etablere en velfungerende plads, der kan integrere

alle aldersgrupper, og som har atmosfære. Legepladsen er forbedret, der er etableret små torve, vandløb, skulpturer, bænke og belysning, samt plantet blomster og træer.

Langs *kanalen* i Avedøre Stationsby er der blevet oprettet et rekreativt område. Projektet omfattede både en oprensning af, beplantning ved, etablering tre opholdspladser og etablering af to gangbroer over kanalen, samt etablering af en ny sti syd for denne. Projektet er gennemført.

Ålborg Øst

Bundgårdsparken skal sætte fokus på byparken, som er en del af den sammenhængende grønne struktur, der binder Aalborg Øst sammen. Parken har fået stierne forbedret, så de blandt andet kan anvendes til rulleskøjteløb. Endvidere skal der laves bedre adgang til parken og skiltning, herunder skal indgangene til parken markeres af porte. Der skal tilføres nye funktioner som naturlegeplads, fest- og bålplads, faciliteter til picnic, shelters, frugtlunde, kælkebakke, amfiteater med strøm osv.

Hesteskoen er et område, der er beliggende et stykke fra det egentlige kvarterløftområde, direkte ned til Limfjorden. Det er et område, der ellers er udlagt til industri. Projektet skal skaffe bedre adgangsforhold til Hesteskoen, etablere en badebro/ badeanstalt, samt skabe et klitlandskab langs stranden. Badebroen blev taget i brug til badesæsonen 2001, og den øvrige del af projektet blev sat i gang i september 2001 og afleveret den 12. november 2001.

Grønt Kanalkvarter skal samle kvarterets små og opsplittede friarealer og omlægge til en mere miljøvenlig drift. Kvarteret ligger i tilknytning til Aalborg Universitet og er stort set bygget sammen med dette. I 1999 blev der udvalgt tre delprojekter, som skulle gennemføres i kvarteret: runddelen ved søen, Den Franske plads og området mellem Niels Bohrsvej og Pontoppidanstræde. Den Franske Plads og runddelen ved søen var færdige i sommeren 2001.

Friarealforbedring ved Skallerupvej er et demonstrationsprojekt, der skal være med til at inspirere boligselskaber såvel som beboere til at gøre mere ud af de nære opholdsområder. Projektet skal vise, hvordan det kan fungere som et uformelt mødested og være gavn for beboerne. Projektet er gjort færdigt og blev afleveret den 31. maj 2001. I tilknytning til dette projekt etablerede boligselskabet Fjordblink terrasser og terrassedøre i stueetagerne, samt skure, belysning og renovering af containerpladsen

Skallop-Pladsen var, da kvarterløftet startede, en nedslidt legeplads, som næsten ingen benyttede længere. Projektet drejer sig om at renovere pladsen, så den igen kommer til at fungere som mødested for de unge i nabolaget. Projektet indebærer renovering af fodboldbane, basketballkurv, skate-ramper og etablering af et bålsted. Projektet er lavet færdigt og afleveret.

Hundemarken er et område, der ligger for enden af Saltumvej. Der er let adgang fra boligerne på Saltumvej og Skallerupvej via det eksisterende stisystem, som også er en del af rulleskøjteløjpen. Området er indrettet med naturlegeplads, bålplads, evt. overdækket mødeplads. Området består af en aktivitetsplads, som man kan sidde på og bruge som bande ved boldspil. På pladsen findes kurve til basketball, samt løse mål til hockey, fodbold og andre former for boldspil. Plinte, der adskiller det grønne område fra stierne, er samtidig lange bænke, hvor der er mulighed for at sidde og snakke og følge med i aktiviteterne inde i området. Et legeområde som ligger i kanten af skoven og skaber en overgang til græsfladen. En del af skoven skulle tyndes ud og opstammes til en åben og gennemsigtig underskov. En anden del efterplantes og fortættes til en labyrintisk troldekov med gemme- og legemuligheder. I selve legeområdet er hovedelementet en legeskulptur bestående af lange skrånende bomme i træ, der strækker sig mellem skoven og græsmarken. En pælelabyrint med sine bare søjler og smalle mellemrum kan indgå i legeområdet.

Naturlegepladsen skal give børnene bedre mulighed for at opleve natu-relementer og naturmaterialer. Legepladsen skal opbygges med naturlege-redskaber, overdækket opholdsplads og en bålplads. Der er etableret flere legepladser. Ved Tranumparken er indrettet en såkaldt "Tarzansti".

Forbedring af stisystemer skal bl.a. give en bedre belægning på stierne, bedre skiltning, mere inventar så som bomme og belysning. Forbedringerne af stisystemet er sat i gang.

Rulleskøjtøløjen er en 12 km lang rute på et fredeligt stisystem, der går gennem hele kvarterløftområdet, og med god, glat asfalt. De 10 km blev anlagt på de eksisterende stier, mens de sidste 2 km ikke er anlagt endnu, så stisystemet kom til at forbinde idrætshallen "Gigantium", der er beliggende umiddelbar nærhed af kanalkvarteret. Rulleskøjtøløjen blev indviet den 14. juni 2001.

Bænkeprojekt. Der har blandt beboerne i Aalborg Øst været et udpræget ønske om, at der blev opstillet flere bænke rundt i området, hvorfor der blev iværksat et egentligt bænkeprojekt. I alt skal der opsættes 55 bænke plus Kridtormen - som er en række af siddefigurer langs Jerupstien.

Astrupstien løber fra Bundgårdsparken og slutter ved Jerupstien ved Hundemarken. Projektet er kommet til at omhandle etablering af lys-øer og opsætning af granitbænke ved stikrydsene. Den del, der omhandler etablering af lys-øer og opsætning af granitbænke, er i gang.

Friarealerne ved Planetcentret eller 100 m skoven er et projekt, som skal være med til at live planetcentret op. Som helhed tager Planetcentret sig nedslidt og trist ud. Området, der er tale om, er den vestlige indgang centret, hvor der findes en 600 m² stor "skov", der kun er til gennemgangsareal. Det er hensigten, at jernbøjler og andre ugæstfrie barrierer skal fjernes – dog med accept fra centrets butikker. "Skoven" skal benyttes til aktiviteter og skal omdannes fra at være en gruppe træer til at fungere som en hyggelig familiepark.

Tøjhushaven

Sikring mod oversvømmelse. Næsten halvdelen af kvarteret er bygget på flade engarealer nord for Randers Fjord. Det betyder, at området gennem tiden har været plaget af flere store oversvømmelser. Der er gennemført en sikring mod oversvømmelse af kvarteret.

Renovering af Tøjhushaven. Den historiske bypark Tøjhushaven blev anlagt som en del af militæranlægget omkring Tøjhuset i første halvdel af de 18. århundrede. Parken er blevet renoveret som en moderne romantisk have og der er tilføjet haven en række nye elementer, som petanque bane, grillhytte, legeplads, siddepladser, gartnerterasse med springvand og betonmosaik, amt "bydelsstien", som løber gennem haven og forbinder Fjorgade-kvarteret med Kulturtorvet

Pladser og trafik. Kvarterets gaderum, der ud over at danne ramme for trafikken også er mødested for kvarterets beboere, var nedslidte og forsømte. Gaderummet er blevet styrket som et mødested, bl.a. ved at uvedkomme-de trafik er minimeret, samtidig med at sammenhængen mellem gaderum og gårdområder er søgt bevaret.

Sydvestkvarteret

Den Grønne Linie er et projekt der kæder en række af Sydvest Kvarterets vigtige steder, funktioner og grønne områder sammen. Linien er anlagt som en sammenhængende ring på i alt 3,6 km. Den Grønne Linie består af en række delprojekter, som er beskrevet nedenfor. Selve udførelsen af projektet sluttede i 2000.

I tilknytning til kvarterhuset, og som et projekt under Den Grønne Linie, er *Kvarterets Plads*. Pladsen fungerer som et centralt mødested for hele Syd-vest Kvarteret. Pladsen skal have en række anvendelsesmuligheder som

leg, grill, ophold marked, torvehandel og parkering i tilknytning til Kvarterhuset.

Stien ved Skydebanen er en del af Den Grønne Linie og er en ny sti, der løber langs et friareal ved bebyggelsen på Skydebanen.

Eksisterende grønne arealer/ legepladser/ regnvandsbassiner er forbedret, fordi der inden for kvarterløftområdet ikke fandtes tilstrækkelige friarealer, der kunne inddrages til grønne områder.

Legepladser. På Konsul Effs Vej og Bellevuegade er der omlagt to legepladser.

Stejlbjerganlægget er Sydvest Kvarterets eneste rigtige park, hvor der er mange aktivitetsmuligheder. Parken er renoveret og har forbedret området til en brugspark. Der blev skabt plads til møder, fester og musik, og som noget nyt blev der bl.a. etableret siddepladser, grillpladser, naturlegeplads. Parken blev genindviet grundlovsdag 1999.

Den "grønne" skurvogn blev etableret for, at den grønne guide kunne komme tættere på de personer, som man ønskede at komme i kontakt med, og samtidig kunne kvarterløftet blive mere synligt i området.

Trafiksanering. I det nordøstlige hjørne af Sydvest Kvarteret ligger Sct. Michaelsgade og Ottosgade, og de to gader har været præget af generende gennemkørselstrafik. Gaderne, der ligger vinkelret på hinanden, er lukket for motorkørsel, har fået pænere belysning, ændret belægningen, der er plantet vejtræer og skabt spredningskorridorer for smådyr vha. beplantning og esplanier. Ved at lukke for den generende gennemkørende trafik sikres skolevejen og forholdene ved Sct. Michaels Skole. Gaden blev lukket i 1999 med etableringen af Alhambras Plads.

Etablering af fysiske rammer for byfunktioner

Holmbladsgadekvarteret

Kvarterhuset fungerer som center for en række aktiviteter for områdets beboere og som omdrejningspunkt for kvarterløftet, bl.a. rummer Kvarterhuset forsamlingsal, foyer, mødelokaler, udstillingslokaler og foreningsrum. I kvarterplanen havde man tænkt, at der skulle foregå ungdomsaktiviteter, evt. en ungdomsskole. Under udarbejdelsen af Kultur- og Idrætsplanen for området blev der stillet spørgsmålstegn ved dette, og man foreslog i stedet bibliotek i huset. Men de kommende brugere og styregruppen fastholdt, at der skulle være plads til begge dele, da huset ellers ikke ville blive et centrum for ungdomsaktiviteter.

Kultur- og idrætshuset skal dække det behov, der er i området for idrætsfaciliteter. Idrætshuset skal indeholde faciliteter til at dyrke forskellige former for idræt. Projektet er en del af kultur- og idrætsplan for området, som Københavns Borgerrepræsentation har forpligtet sig til at gennemføre. Organiseringen af planlægning og gennemførelse af projektet er endnu ikke fastlagt. Idrætshallens driftsformer er heller ikke fastlagt eller sikret endnu.

Kulturcaféen er et uformelt mødested for danskere og indvandrere i kvarteret. Idéen opstod under det boligsociale projekt Projektbasens indsats i kvarteret. Kulturcaféen har til huse i lokaler på adressen Holmbladsgade 99.

Rulleskøjteløb og rulleskøjte-/isbane er projekt, der skal give beboerne i området mulighed for at løbe på rulleskøjter og skøjter i området. Banen er tænkt en størrelse på 20 m x 40 m, overdækket og med bander. Der er tanken, at banen skal kunne anvendes til streetbasket, når den ikke bruges til rulleskøjteaktiviteter. Projektet har tæt tilknytning til projektet vedrørende Prags Boulevard. Banen er ikke anlagt endnu.

Maritimt ungdomshus skal styrke interessen for sejlsport gennem et maritimt ungdomsarbejde. Planen er at opføre et nyt maritimt ungdomshus ved Amager Strand. Der er foreslået anlæggelse af broanlæg, jolleramme, badebro, værkstedsrum, værested og klublokaler samt at etablere attraktive udearealer. Hvis de resterende problemer med projektet kan løses, forventer Kvarterløftet at projektet kan være færdigt og indvies i april 2003.

Værkstedshuset i Hannovergade rummer arbejdsfaciliteter/ atelierer til lokale kunstnere og kreative værksteder for lokale grupper. Der er værksteder, og fællesrum med billard og teater mv.

Skurvognen er et tilbud til kvarterets gadedrukkere således, at de ikke står på hjørner og udenfor diverse butikker og drikker øl til gene for forbipasserende. Skurvognene er placeret på Prags Boulevard og hører under det lokale socialcenter.

Kgs. Enghave

Kulturhuset. Karens Mindes østfløj er ombygget til medborgerhus og indviet maj 2001.

Kvartershuset på Borgbjergvej bliver styrket gennem tilførslen af medieværksted/internetcafé.

Det grønne jobhus er faciliteter for et projekt, der skal hjælpe ledige med at komme i arbejde, dels ved jobformidling, dels ved opkvalificering. Det grønne jobhus etableres som et åbent sted på gadeplan, hvor alle kan komme ind og få kvalificeret vejledning ét sted. Alle funktioner omkring jobformidling og vejledning er samlet hér.

Ombygningen af Ellebjerg Skole skulle skabe bedre fysiske rammer om undervisningen og skabe bedre muligheder for at åbne skolen for bydelens institutioner, foreninger og beboere. Det oprindelige projekt er reduceret, så det udelukkende drejer sig om de gamle skolehaver.

Ombygningen på Bavnehøj Skole indebærer en udvidelse af skolegården for de mindste børn. Dette er sket ved at udvide skolegården på en del af fortovet ud mod Tranehavevej. Der er opstillet legeredskaber. Legepladsen er offentligt tilgængeligt for de øvrige institutioner og boligafdelinger i Bavnehøjområdet.

Værestedet for voksne indvandrere er etableret i en pavillon indkøbt til formålet. Oprindeligt var det tanken at flytte pavillonen efter to år. Den periode er nu blevet forlænget med ca. et halvt år, hvorefter aktiviteterne flytter ind i kulturhuset, som ligger i samme del af Bydelen.

Dansepavillonen er et projekt, der drejer sig om at flytte en smuk ottekantet dansepavillon i træ, der stammer fra slutningen af det 19. århundrede. Dansepavillonen er en del af det lokale Kulturhus, Karens Minde. Intentionen er at benytte pavillonen til en bred vifte af aktiviteter lige fra kunstudstillinger til workshops, wienermusik og festudlejningslokale.

Femkanten

Kvartercenteret i Femkanten er ikke et projekt, der hører ind under kvarterløftet. Kvartercenteret er blevet oprettet i en tidligere industribygning på Dortheavej 61. Centeret åbnede i 1997. Kvartercenteret fungerer som samlingspunkt og ramme for mange af de projekter, der er kommet i gang i forbindelse med kvarterløftet og dermed har til huse i centret. Det drejer sig bl.a. om fællessekretariatet, tegnestuen, bibliotek, Det Grønne Sekretariat, Café, dataværksted, lokalhistorisk forening, kunstudstillinger.

Børnekulturhuset Sokkelundlille, som ligger på Utterslev Torv i et gammelt bindingsværkshus, er et projekt for børn og unge, som er i en social risikogruppe. Børnekulturhuset rummer forskellige aktiviteter som; teater, dukketeater og værksted.

Avedøre Stationsby

Café Hjertetræ er et projekt, som eksisterer i tilknytning til Avedøre Kirke. Projektet blev oprindeligt startet i forbindelse med det første byudvalgs boligsociale indsats. Caféen har en social funktion som samlingssted for en del af områdets borgere. Aktiviteterne i caféen er bespisning i caféen og mad ud af huset, samt forskellige arrangementer f.eks. foredrag, banko og andet. På grund af den oprindelige placering af caféen og dens tilknytning til kirken var det nødvendigt at udbygge kirken så lugt- og støjgener kunne undgås, når

der foregik kirkelige handlinger. Tilbygningen er færdig og caféen blev indviet i 2001.

Udbygning af klubhus til SB75 til et åbent klubhus har til formål skabe et samlingssted og værested for foreningsløse børn og unge, og således en funktion som er en kommunal indsats. Klubhuset har adresse i Bymuren, som er de boligblokke, der omkranser Stationsbyen.

Grønt multianlæg udgør en central del af *Den grønne linie*. Det indeholder en multianvendelig boldbane især til brug for børn og unge.

Ålborg Øst

I Ålborg Øst er etableret et "Værested for unge" og "Butikcaféen", som er indendørs opholds- og væresteder. Der er desuden skabt en række udendørs mødesteder.

Tøjhushaven

Underværket er et centrum for kulturelle og sociale aktiviteter. De kulturelle aktiviteter omfatter blandt andet fysiske rammer for iværksættere og kunsthåndværkere, udstillingslokaler og musikscene. Aktiviteter med social karakter omfatter uddannelses- og kursusaktivitet primært med henblik på jobskabelse. I Underværket var det tidligere "Kulturkælderen", der var drivkraften for flertallet af de aktiviteter. Underværkets placering i Østergadekarreen er med til at højne kvarterets standard i kraft af de betydelige, nye aktiviteter i karreen. I forbindelse med den videre planlægning vil også området ved parkeringspladsen bag Kulturhuset blive bearbejdet. Underværket havde officiel indvielse i 2000.

Kulturtorvet med beboer- og aktivitetshus skal være samlingssteder for kvarterets beboere og brugere. På torvet skal der indrettes møde og aktivitetsplads for kvarterets beboere med idræt og leg, fx petanquebaner og volleyball. Beboerhuset indrettes i en gammel DSB remise. Der er desuden "Både&værkstedet" og kunstske, samt "Torvet", der binder de forskellige aktiviteter sammen.

Renovering af Randers Kunstske indgik som en del af det samlede kulturtorvsprojekt. Skolen er dannet af Frit Oplysningsforbund, og der undervises i kunstneriske og kreative fag. Selve bygningerne, som er en tidligere galvaniseringsanstalt i Moltkesgade, var i meget dårlig stand. Bygningen er renoveret og ombygget inden for de eksisterende fysiske rammer.

Sydvestkvarteret

Kvarterhuset i Sydvest Kvarteret er et supplement til eksisterende tilbud, der findes i området. Målet med kvarterhuset er, at det skal have så stor rummelighed, at kvarterets svageste grupper kan anvende huset. Der er i kvarterhuset café, værksteder, mødesteder med mere. I tilknytning til kvarterhuset er etableret et værested for unge.

Opsummering vedrørende de fysiske indsatser i områderne

Som det er fremgået, er der foretaget mange forskellige fysiske indsatser i de syv kvarterløftområder. Det er svært at få et overblik over indsatsens betydning af flere grunde. For det første er det svært at vurdere, i hvor høj grad ændringerne kun har en meget lokal effekt for en lille del af kvarterløftområderne og for de beboere, som bor der. Dette ville have krævet en mere dybtgående undersøgelse af indsatserne, end det har været muligt i denne evaluering. For det andet er mange af tingene blevet sent færdigt i forløbet, og nogle af dem er ikke helt gennemført endnu. Begge disse forhold gør, at en evaluering baseret på samtlige beboeres opfattelse af området kan give et skævt billede. Især for de fysiske indsatser må det formodes, at effekterne heraf har en meget mere langsigtet virkning for områderne, end det kan måles på nuværende tidspunkt. Der er dog nogle hovedtræk i indsatsen, som tegner sig.

Som det også er belyst i kapitlet om den samlede indsats, så er boligforbedringsindsatsen især sket i Tøjhushaven, Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave og Femkanten. I Sydvestkvarteret er desuden brugt en del midler på friarealforbedring i boligområder.

De samlede investeringer i forbedring af byrum, grønne områder og trafikforanstaltninger mv. har haft det højeste niveau (i forhold til områdets størrelse) i Tøjhushaven (se tabel 26). Bortset fra Ålborg Øst ligger alle de øvrige områder på samme niveau.

Der er flest projekter med forbedring af grønne områder og legepladser i Ålborg Øst, men den samlede indsats af ressourcer sammenlignet med kvarterets størrelse har været mindre end i flere af de øvrige områder. Omvendt har indsatsen i Tøjhushaven været relativt stor, set i forholdet til kvarterets størrelse. I de øvrige områder har indsatsen været størst i Femkanten og Kgs. Enghave, mindst i Holmbladsgadekvarteret og Avedøre Stationsby.

Forbedring og forskønnelse af byrummene har haft det største relative omfang i Tøjhushaven, fulgt af Femkanten, Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret på ca. samme niveau. Der er gjort meget i Holmbladsgadekvarteret og Kgs. Enghave, men det er også et stort område. I Ålborg Øst har indsatsen været lille.

Endelig er der investeringer i beboerhuse og andre byfunktioner, som til dels har været betinget, af hvilke muligheder der var til stede i kvarterne i forvejen. De største indsatser er her gjort i Tøjhushaven og Femkanten, men også Kgs. Enghave, Holmbladsgadekvarteret og Sydvestkvarteret har fået væsentligt forbedrede faciliteter. De to nyere boligområder, Avedøre Stationsby og Ålborg Øst, har ikke haft samme behov for en væsentlig forbedring af beboerfaciliteterne.

Ændringer i beboernes vurderinger af de fysiske forhold

Beboernes opfattelse af de fysiske forhold i områderne er belyst gennem telefoninterviews i hhv. 1998 og 2002. I spørgsmålene er søgt indkredset, både hvilke forhold beboerne især er glade for, og hvilke de er utilfredse med. Det drejer sig om deres vurdering af bygningers og gaderums udseende, af de grønne områder, af opholds- og mødesteder, og endelig af fysiske gener i nærmiljøet som trafik og støj, samt snavs, forfald og graffiti.

Byrummene

I tabel 70 belyses udviklingen i beboernes opfattelse af, om bygninger og gaderum er pæne eller grimme.

Tabel 70. Udviklingen i beboernes vurderinger af bygningers og gaderums udseende. Andelen der svarer ja i hhv. 1998 og 2002 til spørgsmålene, i pct.

	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Synes du især at der er pæne bygninger, gader/torve				
Holmbladsgadekvarteret	36	46	10	0,081
Femkanten	44	50	5	0,644
Kongens Enghave	45	58	13	0,057
Avedøre Stationsby	42	52	11	0,314
Ålborg Øst	40	50	11	0,005
Tøjhushavekvarteret	45	66	21	0,018
Sydvestkvarteret	57	69	12	0,071
	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Især er dårligt: at der er grimme bygninger, gader/torve				
Holmbladsgadekvarteret	65	62	-3	0,828
Femkanten	44	50	5	0,436
Kongens Enghave	43	31	-12	0,096
Avedøre Stationsby	51	48	-4	0,676
Ålborg Øst	39	41	2	0,575
Tøjhushavekvarteret	53	43	-11	0,152
Sydvestkvarteret	28	27	-1	0,878

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Ved kvarterløftets start var det især i Sydvestkvarteret, at man var tilfredse med udseendet af de fysiske omgivelser, mens der var markant størst utilfredshed i Holmbladsgadekvarteret.

I alle områderne er der en tendens til, at flere beboere i 2002 synes, at der er pæne bygninger, gader og torve. Det er imidlertid kun i fem af områderne, at ændringerne er statistisk signifikante, mens de ikke er det i Femkanten og Avedøre Stationsby. De største ændringer er sket i Tøjhushaven og Kgs. Enghave.

Der er ikke helt den samme udvikling, når man ser på de beboere, som er utilfredse med forholdene. Kun i Kgs. Enghave og Tøjhushaven er sket en markant reduktion af de utilfredse.

De grønne områder

Udviklingen i beboernes opfattelse af de grønne områder i bydelen er belyst i tabel 71.

Tabel 71. Udviklingen i beboernes vurderinger af grønne områder. Andelen der svarer ja i hhv. 1998 og 2002 til spørgsmålene, i pct.

Synes du især gode grønne områder?	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Holmbladsgadekvarteret	37	48	12	0,051
Femkanten	76	76	0	0,962
Kongens Enghave	84	90	6	0,159
Avedøre Stationsby	90	91	1	0,800
Ålborg Øst	89	90	2	0,364
Tøjhushavekvarteret	94	91	-3	0,440
Sydvestkvarteret	68	87	19	0,000
Især er dårligt: Mangel på grønne områder?	1998	2002	Ændring	Signifikans
Holmbladsgadekvarteret	59	57	-2	0,806
Femkanten	25	32	8	0,210
Kongens Enghave	17	19	2	0,803
Avedøre Stationsby	14	9	-5	0,392
Ålborg Øst	15	12	-3	0,471
Tøjhushavekvarteret	9	12	2	0,620
Sydvestkvarteret	33	15	-19	0,000

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Ved kvarterløftets start var det især i Holmbladsgadekvarteret, Sydvestkvarteret og Femkanten, at der var mange beboere, som fandt, at der manglede grønne områder.

Kun i to af områderne er der i 2002 markant flere beboere, som er tilfredse med de grønne områder, nemlig i Holmbladsgadekvarteret og i især i Sydvestkvarteret. Det er også kun her, at markant færre er utilfredse. Indsatserne i Kgs. Enghave, Ålborg Øst og Tøjhushaven har således ikke medført markante ændringer i beboernes opfattelse af de grønne områder.

Trods de positive ændringer i Holmbladsgadekvarteret er der imidlertid i 2002 fortsat en stor del af beboerne, som mangler grønne områder i bydelen. Det gælder også, men i lidt mindre grad, i Femkanten.

Opholds- og mødesteder

I tabel 72 belyses udviklingen i beboernes opfattelse af, om der er tilstrækkeligt med opholds- og mødesteder i kvartererne. Det må her antages, at etablering eller forbedring af beboerhuse i områderne vil have en effekt.

Tabel 72. Udviklingen i beboernes vurdering af opholds- og mødesteder i bydelene. Andelen som mener, at det især er dårligt at de mangler, i pct.

	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Holmbladsgadekvarteret	48	37	-11	0,004
Femkanten	28	28	-1	0,702
Kongens Enghave	27	35	8	0,145
Avedøre Stationsby	27	22	-5	0,497
Ålborg Øst	34	30	-3	0,778
Tøjhushavekvarteret	27	20	-8	0,234
Sydvestkvarteret	28	17	-11	0,018

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

Ved kvarterløftets start var det især i Holmbladsgadekvarteret og Ålborg Øst, at der var mange beboere, som savnede bedre opholds- og mødesteder. For Ålborg Øst er der imidlertid, som ovenfor beskrevet, ikke gennemført væsentlige forbedringer af beboerfaciliteterne.

Der er i fem af områderne tendenser til at færre beboere klager over dette i 2002, men kun i to områder er ændringerne signifikante – nemlig i Holmbladsgadekvarteret og i Sydvestkvarteret. Når der ikke er sket ændrin-

ger i Femkanten skyldes det, at beboerhuset i området allerede var i funktion i 1998 ved den første interviewrunde.

Fysiske gener

Fysiske gener i kvartererne kan være for meget trafik og støj, eller at områderne ser nedslidte og forfaldne ud – at der er for meget snavs, synligt forfald og graffiti. Udviklingen i beboernes opfattelse af dette er belyst i tabel 73.

Tabel 73. Udviklingen i beboernes vurderinger hhv. af trafik og støj, og af snavs, forfald og graffiti. Andelen der svarer ja i hhv. 1998 og 2002 til spørgsmålene, i pct.

Især er dårligt: For meget trafik og støj?	1998	2002	Ændring	Signifikans*)
Holmbladsgadekvarteret	50	45	-5	0,545
Femkanten	47	50	3	0,623
Kongens Enghave	49	48	-1	0,604
Avedøre Stationsby	5	8	3	0,478
Ålborg Øst	17	20	3	0,458
Tøjhushavekvarteret	33	24	-9	0,250
Sydvestkvarteret	45	36	-8	0,135
Især er dårligt: Meget snavs, forfald og graffiti?	1998	2002	Ændring	Signifikans
Holmbladsgadekvarteret	58	46	-12	0,022
Femkanten	30	31	1	0,872
Kongens Enghave	38	21	-17	0,001
Avedøre Stationsby	27	28	1	0,619
Ålborg Øst	14	23	8	0,062
Tøjhushavekvarteret	35	19	-16	0,015
Sydvestkvarteret	7	9	2	0,298

*) Forskelle anses normalt for statistisk signifikante, hvis signifikansen er < 0,05.

Kilde: Telefoninterviews 1998 og 2002, se bilag 3.

I alle de ældre kvarterer har der været særlige trafikindsatser. I Holmbladsgadekvarteret har der desuden været en særlig indsats for at rydde op og forskønne kvarteret.

Ved kvarterløftets start var der meget stor forskel på områderne med hensyn til trafikproblemer og støj. I alle de tre københavnske kvarterer var der mange beboere, som var generet af dette. Det gjaldt også i Sydvestkvarteret. Trafikproblemerne var mindst i de nyere almene boligområder i Avedøre Stationsby og Ålborg Øst. Kun i tre kvarterer er der tendenser til mindre utilfredshed, Holmbladsgadekvarteret, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret, men ændringerne er ikke signifikante.

Utilfredshed med snavs, forfald og graffiti var særligt stort i Holmbladsgadekvarteret ved starten af kvarterløftet. Her er der sket en signifikant forbedring i 2002, hvilket må antages at kunne henføres til den særlige indsats, der er gjort i kvarteret. Også i Kgs. Enghave og Tøjhushaven er der signifikant færre beboere, som er utilfredse. Der er imidlertid et af områderne, hvor utilfredsheden er øget signifikant, nemlig Ålborg Øst, hvilket kan skyldes, at der specielt i foråret 2002 var en ny bølge af graffiti.

12. Udfasning og forankringen af kvarterløft

Kvarterløftene medfører en koncentreret indsats i de udvalgte områder i en afgrænset periode. Indsatsen i to af områderne sluttede formelt i 2001 (Avedøre Stationsby og Sydvestkvarteret), to områder slutter i 2003 (Ålborg Øst og Tøjhushaven), og de tre københavnske kvarterer slutter i 2004. Spørgsmålet er, om dette betyder, at alle de opnåede resultater i områderne efter få år vil forsvinde, når den særlige kvarterløftindsats ophører?

Som vist i kapitlet om indsatserne har en stor del af dem været koncentreret om fysiske ændringer i kvarterne. Det er forbedringer, som vil blive stående efter kvarterløftets ophør, og som har givet et varigt løft til områderne. Spørgsmålet er i højere grad, hvad der sker med de forbedringer, der har været en følge af de ikke-fysiske indsatser mht. beskæftigelse, sociale problemer og kultur og netværk.

I dette kapitel vil vi belyse, i hvor høj grad og hvordan, kommunerne har søgt at bevare effekten af indsatsen ved at forankre den i lokale ressourcer eller ved at videreføre den for kommunale midler. Kapitlet er først og fremmest baseret på en såkaldt "Temaanalyse", som er gennemført som en del af evalueringen (Mazanti 2002a). Denne belyser organiseringen af forankringen i fem af kvarterløftområderne. Derudover vil blive benyttet materiale fra kvarterløftenes årsrapporter til at belyse i hvor høj grad forankringen kan siges at være lykkedes.

Statens krav til forankring

Der var som udgangspunkt ikke nogen krav til kvarterløftene om forankring – det fremkom undervejs i processen. Statens sekretariat for kvarterløft har senere i et arbejdsnotat definerer begrebet således:

"Kvarterløftprojekterne skal have fokus på, hvordan indsatsen kan skabe og vedligeholde en bæredygtig udvikling i kvartererne, så områderne ikke risikerer at falde tilbage i samme tilstand som før. Kvarterløft er et forsøg på at skabe bæredygtige kvarterer, hvor der i dag er betydelige sociale og fysiske problemer. Med bæredygtig udvikling mener Statens sekretariat for kvarterløft: "kvarterer, som kræver en normal kommunal service og indsats for dets opretholdelse og til en kontinuerlig forbedring af kvarterets sociale, fysiske, økonomiske og miljømæssige standard" (Statens Sekretariat for Kvarterløft, arbejdsnotat, 2002, p.1-2).

Ifølge dette arbejdsnotat sidestilles forankring således med bæredygtighed. Bæredygtighed betyder i denne sammenhæng for det første, at de kvarterer, som har modtaget statslig støtte til kvarterløftaktiviteter skal være i stand til at fastholde og videreudvikle de opnåede resultater. For det andet betyder bæredygtighed, at videreudviklingen af de opnåede resultater skal føre til, at kvarterernes sociale og fysiske problemer er mindsket således, at kvartererne ikke længere har behov for et særligt kommunalt fokus, men derimod en normal kommunal service og indsats.

Statens sekretariat for kvarterløft har for at sikre kvarterløftprojekternes bæredygtighed: *"forpligtet kvarterløftkommunerne til en langvarig indsats. Dvs. at kommunen så tidligt som muligt i projektperioden skal påbegynde overvejelser om en forankringsplan, samt er sindet til at sikre en kommunal driftsfase af de aktiviteter der efter projektets afslutning ønskes forankret i en*

periode på minimum 8-10 år" (Statens Sekretariat for Kvarterløft, arbejdsnotat, 2002, p.1). De forankringsplaner eller forankringsstrategier, som kommunerne skal udarbejde, skal blandt andet indeholde følgende punkter og overvejelser (Statens Sekretariat for Kvarterløft, arbejdsnotat, 2002):

- Forankringsstrategierne skal blive til i en dialog mellem borgere, den offentlige sektor, virksomheder og eksperter, om hvilke faktorer der underminerer kvarterets bæredygtighed. Samt indrage disse parter i udarbejdelsen af forankringsstrategierne.
- Forankringsstrategierne skal overvejes allerede i udarbejdelsen af kvarterplanerne.
- Af forankringsstrategierne skal det fremgå, hvilke projekter, som er tidsbegrænsede og hvilke, som skal videreføres.
- For de projekter, som videreføres, skal der i forankringsstrategierne fremgå, hvem (kommune, institutioner, foreninger, netværk, partnerskab, selskab) som har ansvaret for projekternes fremtidige vedligeholdelse og drift.
- En generel stillingtagen til behovet for en fremtidig indsats i kvarteret.

I arbejdsnotatet fra Statens sekretariat for kvarterløft fremhæves også vigtigheden af, at de lokale kvarterløftsekretariater sørger for, at den organisation, som skal overtage de blivende projekter, involveres i projektformulering således, *"at organisationen føler et ansvar og en forpligtigelse overfor projektet og er villig eller måske ligefrem ivrig efter at videreføre projektet. Det er også vigtigt at sikre sig, at organisationen kender og kan magte projektets fremtidige finansielle og personalemæssige behov"* (Statens Sekretariat for Kvarterløft, arbejdsnotat, 2002, p.4). Der foreslås også, at der i forankringsperioden arbejdes med udvikling og etablering af nye organisationsformer, som kan være med til at sikre drivkraften i kvartererne. I denne sammenhæng mener sekretariatet også, at det kan overvejes: *"hvorvidt ansvaret for den fremtidige indsats i området skal ligge i civilsamfundet (foreninger og netværk), kommunen (byrådet, udvalg og institutioner) eller markedet (private investorer og brugerfinansiering), eller om man kan finde en kombination mellem disse sfærer"* (Statens Sekretariat for Kvarterløft, arbejdsnotat, 2002, pp. 4-5)

Forankringsstrategier i fem kvarterløftområder

Analysen af forankringsstrategier (Mazanti 2002a) omfattede fem kvarterløftområder: Sydvest Kvarteret i Kolding, Tøjhushaven i Randers, Avedøre Stationsby i Hvidovre, Holmbladsgade-kvarteret og Kongens Enghave i København. Undersøgelsen fandt sted i slutningen af 2001, hvor nogle af projekterne skulle slutte, mens andre (de københavnske) skulle fortsætte indtil 2004, og derfor havde mere tid til at tilrettelægge forankringen. De fleste af projekterne havde på daværende tidspunkt udarbejdet en strategi for den økonomiske forankring af varige projekter (fx anlægsprojekter, værksteder, kvarterhuse), samt strategier for den organisatoriske forankring af den videre indsats i områderne. For nogen projekter var forankringsstrategierne først ved at tage form.

Kriterier for bæredygtige strategier

Forankringsstrategierne i de syv kvarterløftområder befandt sig ved slutningen af 2001 på et meget tidligt stadie og var endnu ikke blevet afprøvet. Man kan derfor sige, at strategierne havde karakter af hensigtserklæringer for en fastholdelse og videreudvikling af den indsats, der var igangsat med kvarterløftet.

Analysen handler om, hvordan og hvorvidt de udvalgte forankringsstrategier er tilrettelagt i forhold til udvalgte kriterier for bæredygtighed. Disse krite-

rier er udledt på baggrund af relevant litteratur inden for især den britiske byforskning samt litteratur relateret til udviklingsprojekter i den tredje verden. Det vigtigste kriterium inden for denne tilgang er, at bæredygtighed først og fremmest er et spørgsmål om institutionel kapacitet. Den institutionelle kapacitet vurderes især inden for udviklingsbistanden i forhold til, *hvorvidt, der er taget stilling til, hvordan og hvor ansvaret for den fremtidig styring og koordinering placeres*. Det er også først og fremmet dette kriterium, der er blevet benyttet til en diskussion af de udvalgte eksempler på forankringsstrategier. Det vil sige, i hvilket regi ligger styringen og koordineringen af den videre indsats i de udvalgte kvarterløftområder, i forhold til for eksempel organiseringen af borgerinddragelse og den fremtidige økonomi og drift af uafsluttede og nye projekter.

De udvalgte forankringsstrategier diskuteres også i forhold til kontekstafhængige forhold. Det vil sige, at analysen af de udvalgte forankringsstrategier også inddrager forhold som blandt andet omfanget og typerne af tilbageværende problemstillinger i de udvalgte områder, den lokale organisationsstruktur samt samarbejdserfaringer mellem kommune og kvarter. Hvor de mere overordnede kriterier for bæredygtighed beskriver *hvordan* forankringsstrategierne er organiseret, søger de kontekstafhængige forhold mere at belyse *hvorfor* organiseringen af forankringsstrategierne er organiseret og udformet på den ene eller anden måde.

Tre typer forankringsstrategier

De tre forankringsstrategier adskiller sig først og fremmest ved, hvordan ansvaret for styring og koordinering af den videre indsats er placeret. Det vil sige hvilken organisationsmodel forankringsstrategierne tager udgangspunkt i. Disse modeller er: *Arbejdsdelingsmodellen* i Tøjhushaven, § 17, stk. 4-modellen i Sydvest Kvarteret og *udviklingsmodellen* i Kongens Enghave. I nedenstående skema fremstilles de tre modellers forskellige håndtering af de fire kriterier for bæredygtighed. Den skematiske fremstilling af modellerne giver en oversigt over, hvordan forankringsstrategierne er organiseret og tilrettelagt.

På baggrund af den anvendte litteratur udledes fem kriterier for bæredygtighed, som de udvalgte forankringsstrategier diskuteres i forhold til, disse fem er:

- *Styring og ansvar*: Hvor og hvordan er ansvaret for den fremtidige styring og koordinering placeret?
- *Lokalt ejerskab/lokalt partnerskab*: På hvilke niveauer er det lokale ejerskab forankret?
- *Økonomi og drift*: Hvor og hvordan placeres ansvaret for uafsluttede og nye projekter?
- *Opfølgning*: Hvordan sikres den kommunale opfølgningen af den videre indsats?
- *Læreprocesser*: Hvordan udnyttes og bruges erfaringerne fra kvarterløfts helhedsorienterede indsatsform i den kommunale forvaltning?

Kriterier	Arbejdsdelingsmodel	§17, stk.4 – model	Udviklingsmodel
Ansvar for fremtidig styring og koordinering. Hvor og hvordan er ansvaret for den fremtidige styring og koordinering placeret?	Er placeret på lokalt niveau i en ny oprettet borgerorganisation. Ansvar for uafsluttede projekter er placeret hos kommunen.	Er tilrettelagt som et samarbejde/partnerskab mellem lokalområde og kommune. Styregruppe er etableret som ramme for samarbejdet. Styregruppe nedsat som et kommunalt ad hoc udvalg.	Er placeret på lokalt niveau i et Byudviklingsforum, hvor borgergrupper, lokale kommunale institutioner og foreninger samt kommunen er repræsenteret.
Lokalt ejerskab/partnerskab På hvilke niveauer er det lokale ejerskab forankret?	Fremtidig indsats hviler i høj grad på borgernes engagement.	Fremtidig indsats hviler på såvel kommunalt som lokalt engagement. Der indgås partnerskabsaftaler mellem borgergrupper og kommunale forvaltninger om nye projekter.	Fremtidig indsats hviler i høj grad på borgernes engagement med støtte fra lokale kommunale institutioner og lokale foreninger. Organiseres som partnerskaber. Kommunens engagement er endnu uafklaret. ¹⁵
Økonomi og drift Hvor og hvordan placeres ansvaret for uafsluttede og nye projekter?	Driftsmæssig forankring af uafsluttede projekter varetages af kommune. Økonomisk finansiering af fremtidige projekter varetages af lokal borgerorganisation.	Driftsmæssig forankring af uafsluttede projekter varetages af kommunen. Økonomisk finansiering af fremtidige projekter varetages af styregruppen. Kommunale midler afsat til fremtidig indsats.	Driftsmæssig forankring af uafsluttede projekter varetages af kommunen samt af lokale institutioner. Økonomisk finansiering af fremtidig projekter varetages af partnerskaber mellem borgergrupper, lokale institutioner og kommunale forvaltninger.
Opfølgning Hvordan sikres den kommunale opfølgningen af den videre indsats?	Kontaktperson ansat, som skal fungere som bindeled mellem borgerorganisation og kommunale forvaltninger. Kontaktpersonordning evalueres en gang årligt.	Overordnet ansvar for opfølgningen ligger hos styregruppen. Forankringskonsulent ansat, som skal fastholde engagement hos såvel kommune som borgere.	Der er endnu ikke taget endelig beslutning om tilrettelæggelse af opfølgning.
Lærerprocesser Hvordan udnyttes og bruges erfaringerne fra kvarterløfts helhedsorienterede indsatsform i den kommunale forvaltning?	Der er ikke taget formelle beslutninger om, hvorvidt de kommunale erfaringer skal benyttes fremover. Kommunale erfaringer (bl.a.): - Konflikter mellem fagforvaltninger om ansvarsfordeling. - Kvarterløft oven i daglige driftsopgaver.	Partnerskabsmodellen skal implementeres som en ny arbejdsform i den kommunale forvaltning. Kommunale erfaringer (bl.a.): - Klar ansvars- og kompetencefordeling vigtig. - Opbakning fra lokalt og kommunalt niveau vigtig. - Forskellige grader af beboerengagement.	Det er endnu uafklaret, hvordan og hvorvidt de kommunale erfaringer konkret implementeres i den kommunale forvaltning. Endnu er de kommunale erfaringer ikke beskrevet. Kvarterløftsekretariatets erfaringer (bl.a.): - Vigtigt med realistiske forventninger til borge-rinddragelse i fremtiden. - Forskellige grader og typer af beboerengagement.

Figur 9. Karakteristik af tre modeller for organisering af forankring. Kilde: (Mazanti, 2002a).

¹⁵ Kvarterløftprojektet i Kongens Enghave er forlænget med to år, det vil sige til udgangen af 2003. Blandt andet derfor er der en række forhold, som endnu er uafklaret.

Karakteristik af de tre modeller

På det overordnede og generelle plan ses de tre modellers forskellige placering af ansvaret for styring og koordinering af den fremtidige indsats som styrende for, hvordan de fire andre kriterier for bæredygtighed sikres. Det vil sige sikring af: det lokale ejerskab/partnerskab, den fremtidige drift af varige og nye projekter, sikring af opfølgning samt læreprocessernes fastholdelse.

Mere specifikt skal valget af placeringen af ansvar og styring ses i forhold til de førnævnte specifikke og kontekstafhængige forhold, som gælder for de tre kvarterløftområder.

På baggrund af modellernes forskellige måde at organisere styring og koordinering af den fremtidige indsats kan modellerne diskuteres på følgende måde:

Arbejdsdelingsmodellen er valgt i Tøjhushavekvarteret i Randers. Modellen er kendetegnet ved, at ansvaret for den fremtidige indsats er placeret på lokalt niveau, og ansvaret for uafsluttede projekter er placeret på kommunalt niveau. Denne model betyder, at det er borgerne, som har det primære ansvar for koordineringen af den fremtidige indsats, hvilket også indebærer, at det er borgerne, som skal sikre og finde finansieringsmuligheder til igangsætning af nye projekter¹⁶.

Generelt er denne model kendetegnet ved, at det lokale ejerskab for den fremtidige indsats kan karakteriseres som høj, hvilket blandt andet vil sige, at borgerne har gode muligheder for, at få deres interesser i forhold til deres kvarters udvikling tilgodeset.

Generelt kan arbejdsdelingsmodellen problematiseres i forhold til spørgsmålet om, hvorvidt borgerne på sigt kan løfte denne opgave alene. Dette skal ses i relation til, at der ikke findes et formelt koordinerende og opfølgende forum, hvor borgerne og den kommunale forvaltning kan diskutere kvarters udvikling. Det vil sige, at de kommunale erfaringer i forhold til samarbejde med kvarteret samt det helhedsorienterede samarbejde på tværs af forvaltningerne ikke er indarbejdet i den formelle struktur og derfor mere afhængig af en "god" kommunal praksis. Dette kan på sigt have konsekvenser i forhold til at kunne justere den valgte forankringsstrategi i tilfælde af opståede problemer.

Specifikt skal valget af denne model, som er udgangspunktet for Tøjhushavens forankringsstrategi, ses i forhold til, at en forhandlet arbejdsdeling mellem kommune og kvarter tidligt har været udgangspunktet for kvarterløftprojektet i Tøjhushaven. På denne måde har den borgerorganisation, som skal overtage ansvaret for den fremtidige indsats gennem længere tid oparbejdet erfaringer med varetagelse af lokalt organiserede projekter. Samtidig er langt de fleste problemstillinger og projekter i kvarteret løst eller vil blive løst inden for en overskuelig fremtid. Dermed vil problematiseringen af arbejdsdelingsmodellen ikke nødvendigvis kendetegne den videre udvikling af Tøjhushave-kvarteret.

§ 17, stk. 4 – modellen er valgt i Sydvestkvarteret i Kolding. Modellen er kendetegnet ved, at ansvaret for koordinering og styring af den fremtidige indsats er forankret i et kommunalt nedsat forum, som bygger på et delt ansvar og partnerskab mellem kommune og lokalområde.

Generelt er forummet kendetegnet ved at være koordinerende og opfølgende, hvor borgerne og forvaltningen har mulighed for at diskutere og justere kvarterets udvikling samt i fællesskab finde finansieringsmuligheder til nye projekter. Forummets sammensætning og organisatoriske status bevirker, at de opnåede resultater, samt kvarterets videre udvikling, er forankret på såvel kommunalt som lokalt niveau. Desuden er opfølgningen på kvarterets udvikling samt de kommunale læreprocesser umiddelbart styrket ved, at forummet er nedsat som et formelt kommunalt politisk og administrativt ud-

¹⁶ Her er der tale om den indsats, der bygger videre på kvarterløftindsatsen. De almindelige kommunale serviceopgaver, som gives til et hvert lokalområde varetages selvfølgelig fortsat af Randers Kommune.

valg. Det betyder, at den videre indsats både er forankret på politisk niveau og forankret i den kommunale forvaltningsorganisation.

Hvis man ser *specifikt* på denne model, som er udgangspunktet for Sydvest-kvarterets forankringsstrategi kan man for det første sige, at valget af modellen skal ses i forhold til, at den største tilbageværende opgave umiddelbart er at opbygge og etablere bæredygtige partnerskaber. Disse partnerskaber består både af partnerskaber mellem kvarter og kommune og mellem borgergrupper i kvarteret, som i fremtiden skal varetage kvarterets udvikling. På denne baggrund kan man sige, at forankringsindsatsen ikke er rettet mod uløste problemstillinger, men mere handler om, at videreudvikle og styrke de allerede opnåede resultater af kvarterløftindsatsen via etablering af bæredygtige partnerskaber.

Udviklingsmodellen er valgt i Kongens Enghave i København. Modellen er kendetegnet ved, at ansvaret for koordinering og styring er placeret på lokalt niveau i et lokalt organiseret forum, med deltagelse af lokale kommunale institutioner og foreninger samt den kommunale forvaltning.

Generelt kan man sige, at den fremtidige udvikling af kvarteret sker med udgangspunkt i et lokalt ejerskab, med støtte fra kommunale lokale institutioner og lokale foreninger samt med støtte fra den kommunale forvaltning. På denne måde er det borgerne, der i samarbejde med den kommunale forvaltning og andre kommunale aktører, styrer den fremtidige udvikling af deres kvarter. Finansieringen af uafsluttede og nye projekter (forventes at) ligge hos såvel den kommunale forvaltning som hos lokale kommunale institutioner og lokale foreninger. Opfølgningen og koordineringen af den fremtidige udvikling af kvarteret sker i det lokalt organiserede forum, og dermed er ansvaret for udviklingen forankret på såvel lokalt som kommunalt plan.

Umiddelbart ligner udviklingsmodellen og § 17 stk. 4 – modellen hinanden, blandt andet bygger de begge på partnerskaber mellem kommune og lokalområde. Forskellen mellem modellerne skal først og fremmest ses i sammenhæng med deres relation til kommunen. § 17 stk. 4 – modellen er en formel del af kommunes struktur, og dermed politisk og administrativ forankret. Udviklingsmodellen derimod har ikke denne formelle struktur, men udspringer og er afhængig af et stort lokalt engagement.

Udviklingsmodellen kan generelt problematiseres i forhold til afhængigheden af deltagelses- og engagementsniveau – ligesom det er tilfældet med arbejdsdelingsmodellen. Modellen er således afhængig af et højt deltagelsesniveau, som kræver, at borgernes aktivitetsniveau kan fastholdes og videreudvikles.

Udviklingsmodellen er udgangspunktet for den foreløbige forankringsstrategi for Kongens Enghave. Især vægten på det lokale ejerskab skal ses i forhold til, at kvarterløfteprojektet i Kongens Enghave har været integreret i det daværende bydelsråd (Københavns Kommunes bydelsforsøg, som blev afviklet ved udgangen af 2001). Efter nedlæggelsen af bydelsrådet har Kongens Enghave været nødt til at udvikle en ny organisationsform.

Opbygning og etablering af lokale partnerskaber mellem lokale offentlige og private institutioner, organisationer og foreninger har meget tidligt været en "naturlig" del af kvarterløftprojektets organisationsmodel. På denne baggrund kan sige, at faren for, at borgernes aktivitets- og deltagelsesniveau ikke kan fastholdes, synes mindre, idet der allerede er etableret partnerskaber. Desuden er kvarterløftperioden i Kongens Enghave udvidet med to år, hvor opgaven blandt andet er at styrke og videreudvikle disse partnerskaber yderligere. Den valgte forankringsmodel skal også ses i forhold til de tilbageværende problemstillinger i Kongens Enghave. Der er således stadig en del såvel sociale som fysiske problemstillinger tilbage i bydelen, hvilket er årsagen til, at kvarterløftperioden er forlænget med to år. På denne baggrund kan man sige, at den valgte forankringsstrategi i Kongens Enghave afspejler behovet for dels at udvikle en ny organisationsform. Dels afspejler strategien behovet for en koordineret og langsigtet udviklingsindsats i bydelen.

To væsentlige forudsætninger for forankring

Når forankringsstrategier for tidsbegrænsede indsatser som kvarterløftprojekter skal overvejes, peger denne analyse, ud over de allerede nævnte, på en række *generelle* forhold som er vigtige, at medtænke. Disse er blandt andet:

Realistiske forventninger til borgerinddragelse

Inddragelsen af lokale kræfter spiller både en central rolle for kvarterløftindsatsens helhedsorienterede sigte og en central rolle for den videre udvikling af kvarterløftområderne. Erfaringer fra de udvalgte kvarterløftprojekter, samt erfaringer fra en tidligere evaluering af borgerinddragelse i kvarterløft (Norvig Larsen, 2001a), viser, at borgere deltager på mange forskellige måder og med forskellige forventninger. For nogle borgere bunder motivationen for deltagelse i et ønske om at have indflydelse på den overordnede koordinering og organisering af indsatsen og projekter. For andre borgere bunder motivationen i interesse for enkeltsager. Mens deltagelse for endnu andre begrænser sig alene til at bruge etablerede projekter og aktiviteter. Desuden vil borgerens grad af engagement ofte ikke være kontinuerligt set i forhold til blandt andet tidsmæssige ressourcer. Disse forhold gælder ikke kun for borgernes deltagelse i kvarterløftprojekter, men gælder generelt for deltagelse i frivilligt arbejde.

Det er derfor vigtigt, at der i forankringsstrategierne for kvarterløftprojekterne tages højde for, at det nuværende niveau for deltagende borgere ikke nødvendigvis vil fortsætte. Det kan blandt andet gøres ved at afstemme forventningerne til den fremtidige indsats og udvikling af kvarterene efter realistiske forventninger til borgerdeltagelse, efter den eksterne hjælp (kvarterløftsekretariatene samt de statslige og kommunale midler) er stoppet. En måde at gøre dette på er for eksempel at opdele indsatsen i forskellige typer og grader af borgerinddragelse. Der skal selvfølgelig her tages hensyn til eksistensen og typen af de lokale netværk og organisationer, som er etableret i kvarterløftprocessen. Et andet vigtigt forhold er her det kommunale engagement, hvilket blandt andet vil sige støtte og opbakning til de borgere, som skal arbejde videre med indsatsen. Det er især vigtigt, at graden og formen på den kommunale støtte efter endt projektperiode udmeldes så tidligt som muligt, således at de aktive borgere tidligt ved, hvilken grad af støtte de i fremtiden kan forvente. På denne måde kan såvel kvarterløftsekretariatene som borgerne i god tid tilrettelægge og afstemme den fremtidige indsats i forhold til et realistisk aktivitetsniveau.

Kommunal strategi

At fortsætte et kommunalt engagement i de afsluttede kvarterløftområder kræver, at den kommunale organisation er politisk og administrativt parat til det. Erfaringerne fra kvarterløftkommunernes interne organisering af kvarterløftprojekterne viser, for det første, at samarbejdet mellem fagforvaltningerne om kvarterløftprojekter har været et ad hoc organiseret samarbejde og ikke umiddelbart har givet anledning til en omorganisering af den kommunale forvaltningsgang (Engberg, Bayer & Tarnø, 2000). Kvarterløftprojekterne har med andre ord fungeret som eksterne projekter, som ikke umiddelbart har haft betydning for den kommunale forvaltning som helhed. For det andet viser erfaringerne fra denne analyse, at konflikter mellem de kommunale fagforvaltninger omkring ansvarsfordeling og manglende ressourcer kan virke blokerende på et kommunalt engagement. Det skal ses i forhold til, at forvaltningernes arbejde med konkret kvarterløftprojekter ofte er kommet oveni de normale arbejdsopgaver. Desuden har kvarterløftprojekternes helhedsorienterede sigte bevirket, at kvarterløftprojekterne ofte har kombineret forskellige former for indsatser, som har involveret flere forvaltninger på én gang. Det har således været nødvendigt at koordinere projekterne mellem fagforvaltningerne, hvilket har givet anledning til konflikter om ansvarsfordeling. Desuden har inddragelse af borgerne i beslutninger, som førhen har ligget i forvaltningerne, også givet anledning til konflikter samt ekstra tidsfor-

brug. Kvarterløftprojekternes helhedsorienterede og tværsektorielle indsatsform har således udfordret den kommunale forvaltning på en lang række områder, og der er brugt mange ressourcer på at få etableret funktionsdygtige forretningsgange og organisationsmodeller.

Hvis de læreprocesser, som de kommunale forvaltninger har oparbejdet i kvarterløftperioden ikke skal "tabes på gulvet", men videreudvikles og styrkes er det nødvendigt, at der afsættes ressourcer til en sådan videreudvikling. Dette skal ikke mindst ses i lyset af, at behovet for et helhedsorienteret sigte ikke forsvinder ved kvarterløftperiodens udløb, men stadig er en integreret del af de varige projekter, som er etableret i kvarterløftområderne.

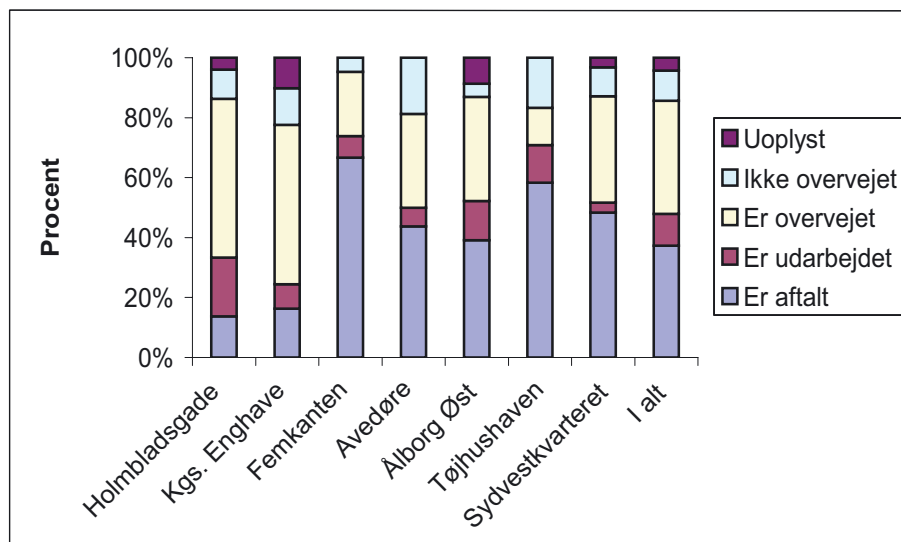
Samtidig vil samarbejdet med og opbakningen fra de kommunale forvaltninger være nødvendig for de borgere, som på frivillig basis skal arbejde videre med indsatsen i deres kvarterer og områder. Gevinsten ved at bibeholde et kommunalt engagement og bevågenhed skal ses i forhold til en langsigtet og forebyggende effekt, hvor kommunerne hurtigt kan gribe ind, inden problemerne når at "bide sig fast" og kræve et endnu større kommunalt (økonomisk) engagement, end det er tilfældet i dag.

Forankringen af kvarterløftprojekterne

I forbindelse med årsrapporterne fra kvarterløftene er der ved årsskiftet 2001-02 samlet oplysninger ind om, hvor langt man var med forankring af de igangsatte projekter. Projekterne blev grupperet i følgende:

- 1 Forankringen er aftalt med kommunen eller andre parter (fx boligselskaber), som skal videreføre aktiviteter eller vedligeholde fysiske anlæg
- 2 En forankringsplan er udarbejdet, men ikke endelig aftalt
- 3 Forankring er under overvejelse, men ikke fastlagt
- 4 Forankring ikke overvejet eller fastlagt

I figur 10 vises fordelingen af projekter i de enkelte kvarterer på disse kategorier.

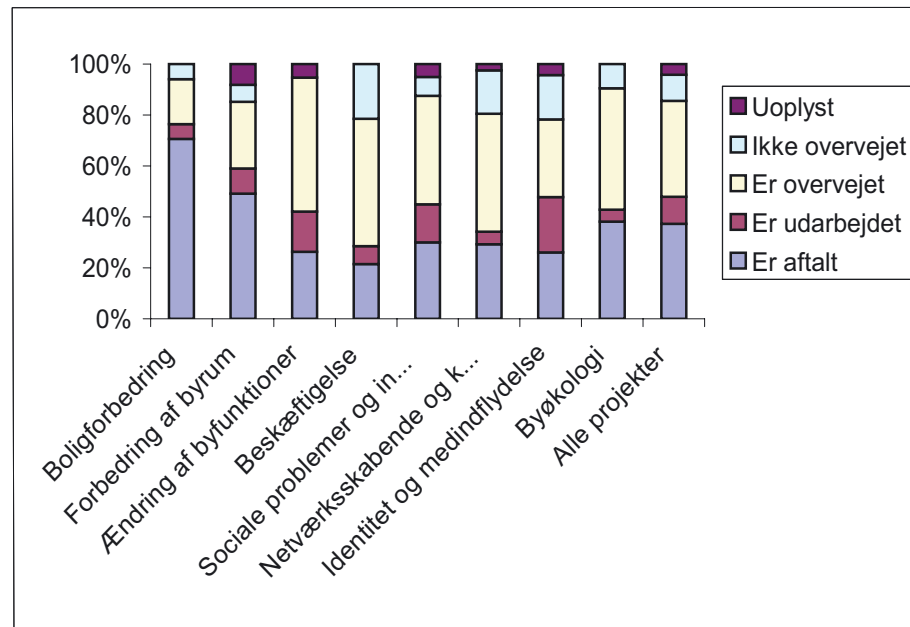
Figur 10. Kvarterløftprojekterne i de enkelte kvarterer fordelt på grad af forankring ved årsskiftet 2001-02. Kilde: Årsrapporter.

Tallene tyder på, at kvarterløftene har taget forankringsopgaven alvorligt, og at flere af områderne var kommet langt med den allerede i starten af 2002. For alle projekterne gjaldt det, at små 40 pct. var endeligt forankrede ved årsskiftet 2001-02 og for yderligere ca. 10 pct. var der udarbejdet et forslag til forankring. Kun for 10 pct. af projekterne (4 pct. uoplyste) var der ikke gjort overvejelser (endnu) om forankring.

Forskellene mellem områderne afspejler i en vis udstrækning, at kun tre af kvarterløftene blev afsluttet i 2001 (Avedøre Stationsby, Tøjhushaven og Sydvestkvarteret), mens Ålborg Øst er forlænget til 1.1.2003 og de københavnske kvarterer til 1.1.2005. Det er således især de første områder, der er kommet langt med forankringen, mens Holmbladsgadekvarteret og Kgs. Enghave stadig har et par år til at forankre deres projekter.

Forankring af forskellige indsatsområder

Forskellige typer af projekter kræver forskellig slags forankring, og det kan være forskellige instanser, som skal overtage opgaverne. I figur 11 ses graden af forankring inden for forskellige indsatsstyper, således som de tidligere er beskrevet i kapitlet om kvarterløftindsatsen.

Figur 11. Graden af forankring for projekter i forskellige indsatsstyper ved årsskiftet 2001-02. Kilde: Årsrapporter.

Forankringen af boligforbedringerne er relativt enkel, fordi det er ejendomsere og beboere, der skal overtage vedligeholdelsen af de gennemførte forbedringer.

Den fortsatte vedligeholdelse af de forbedringer der er sket af gader og torve, grønne arealer, legepladser mv. er først og fremmest overdraget til de tekniske forvaltninger i kommunerne, men også i en del tilfælde til boligselskaber og ejerlaug mv. for ca. 60 pct. af projekterne er forankringen mere eller mindre på plads.

Fysiske projekter med etablering af byfunktioner, som beboerhuse mv. er der ikke helt samme klarhed over, hvem der videreføre drift og vedligeholdelse. For beboerhusene er der normalt sikret en vis kommunal støtte til fortsat drift. Derud over regner man i en del tilfælde med at involverede organisationer og frivillige, som fortsat vil levere ulønnet arbejdskraft, samt at der er fortsatte indtægter, som kan finansiere en del af aktiviteten.

Mest usikkerhed er der om fortsættelsen af erhvervs- og beskæftigelsesprojekterne. Meget få af dem videreføres i anden regi, fx hos arbejdsformidlingen, nogle kører videre som en del af aktiviteten i kvartershuse eller hos boligforeninger.

Også forankringen af de sociale projekter er relativt usikker. For enkelte projekter er der sikret en fortsættelse ved, at kommunen eller lokale institutioner overtager den. I nogle tilfælde køres de videre via kvartershuse eller af boligselskaberne. For størsteparten af projekterne er en fortsættelse ikke sikret eller kører videre et stykke tid "så længe der er behov eller midler".

Lidt den samme status er der for aktiviteter med henblik på netværksskabelse eller kultur. I de områder, hvor der er tilstrækkelige midler til drift af kvarterhuse (fx i Femkanten) vil nogle af tingene køres videre her. Der er eksempler på at lokale institutioner (fx biblioteker) selv fortsætter aktiviteten. For andre kalkulerer man med, at frivillige og foreninger vil fortsætte aktiviteten finansieret med indtægter og ansøgninger om støtte fra forskellige kilder, bl. a. fra kommunerne.

Projekter grupperet under rubrikken identitet og medindflydelse har meget forskellig karakter. De projekter, som har vedrørt inddragelse af borgerne i kvarterløft, vil naturligt høre op, når aktiviteten er gennemført. En anden gruppe er informationsvirksomhed til borgerne, hvor aktiviteten med få undtagelser stopper med kvarterløftet, men i en del tilfælde søger man efter en fortsat finansiering eller håber, at aktive borgere vil overtage aktiviteten. Nogle af projekterne vedrørende lokalhistorie og identitet videreføres af kvartershusene eller af lokale foreninger.

Endelig er der byøkologiske projekter, hvor lidt over 40 pct. er på plads. I mange tilfælde er en fortsættelse afhængig af en fortsat finansiering af lokale grønne guider eller oprettelse af et lokalt agenda 21 center, som må være usikker efter, at Den Grønne Fond er blevet nedlagt. I nogle få tilfælde føres tingene videre af boligselskaber, renholdningsselskaber eller frivillige.

Er kvarterløftindsatsen forankret og sikret en videreførelse?

Det er en generel erfaring fra mange europæiske indsatser i byområder (Social Exclusion Unit 1998, Taylor 1998), at det ikke altid er lykkedes at skabe varige ændringer, og at områderne få år efter, at en særlig indsats er stoppet, er tilbage ved situationen før denne. Vil det samme kunne ske med de danske kvarterløft? Er indsatsen sikret en rimeligt videreførelse?

Svaret på det sidste spørgsmål er: både ja og nej. Som beskrevet tidligere er 90 pct. af midlerne i kvarterløft brugt på investeringer i fysiske ændringer i områderne, og størsteparten af disse investeringer ser ud til at være sikrede i form af fortsat drift og vedligeholdelse.

Det kniber mere med de andre indsatser: erhverv og beskæftigelse, sociale indsatser og netværks- og identitetsskabende aktiviteter. Her er der en stor sandsynlighed for at de vil forsvinde i løbet af en kort årrække, bortset fra den aktivitet der kan bæres oppe via den fortsatte drift af kvartershuse og af lokale institutioner og foreninger.

Referencer

- Agger, A., Skifter Andersen, H., Engberg, L. A., & Norvig Larsen, J. (2000). *Borgerdeltagelse og -inddragelse i byomdannelsen* (SBI-meddelelse 126). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Atkinson, R. (1999). Discourses of partnership and empowerment in contemporary British urban regeneration. *Urban Studies*, 36(1), 59-72.
- Atkinson, R., & Cope, S. (1997). Community participation and urban regeneration in Britain. In P. Hoggett (Ed.), *Contested communities: Experiences, struggles, policies*. Bristol: Policy Press.
- Attwell, K., Schjerup Hansen, J., Sonne Olesen, E., & Olsen, S. (2001). *Friarealer i kvarterløft: Forundersøgelse* (By og Byg Dokumentation 010). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Attwell, K., Schjerup Hansen, J., Sonne Olesen, E., & Olsen, S. (in press). *Byens frirum – et fælles anliggende. Evaluering af friarealindsatsen i de syv første kvarterløft*. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Bellah, R. N., et al. (1985). *Habits of the heart: Individualism and commitment in American life*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Boligministeriet. (1996). *Forsøg med kvarterløft*. Notat. København.
- Boligministeriet. (1997). *Baggrundsmateriale til boligministerens startkonference om kvarterløft 17. juni 1997: Byudvalget og kvarterløft*. København.
- Burns, D., Hambleton, R., & Hoggett, P. (1994). *The politics of decentralisation: Revitalising local democracy*. London: Macmillan.
- By- og Boligministeriet. (1999). *Fremtidens by: Bypolitisk perspektiv- og handlingsplan*. København.
- Byfornyelse København. (2000). *Erhvervsundersøgelse af Bispebjerg bydel*. København.
- Byudvalget. (1996). *Kravsspecifikation vedrørende "kvarterløft-modelprojekter"*. København.
- Byudvalget. (1997). *Forskningsmæssig evaluering af Byudvalgets kvarterløftprojekter*. Notat. København: Sekretariatet for Kvarterløft.
- Christiansen, U., et al. (1993). *Bedre bebyggelser – bedre liv?* (SBI-byplanlægning 65). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Costa Pinho, T. (2000). Residential contexts of social exclusion: Images and identities. In *ENHR Conference, Gävle, 26-30 June 2000*. Gävle: European Network for Housing Research.
- Danmarks Statistik. (2001). *Statistisk tiårsoversigt 2001*. København.
- Danmarks Statistik. (2002) *Statistisk tiårsoversigt 2002*. København.

- Dean J., & Hastings, A. (2000). *Challenging images: Housing estates, stigma and regeneration*. Bristol: Policy Press.
- DeFilippis, J. (2001). The myth of social capital in community development. *Housing Policy Debate*, 12(4), 781-806.
- Edwards, C. (2001). Inclusion in regeneration: A place for disabled people? *Urban Studies*, 38(2), 267-286.
- Elm Larsen, J. (2000). *Regulating poor people in public places*. Copenhagen: University of Copenhagen, Department of Sociology.
- Engberg, L. A., Bayer, S., & Tarnø, C. S. (2000). *Konsensusstyring i kvarterløft: Kommunernes erfaringer med organiseringen af kvarterløft* (By og Byg Resultater 002). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Erhvervs- og Bypolitisk Udvalg. (2001). *Betænkning fra Erhvervs- og Bypolitisk Udvalg: Betænkning nr. 1397*. København: By- og Boligministeriet.
- Erhvervsministeriet. (2000). *Dk21: En ny strategi for Danmarks erhvervspolitik: Regeringens erhvervsstrategi*. København.
- Evans, R. (1998). Tackling deprivation on social housing estates in England: An assesment of the housing plus approach. *Housing Studies*, 13(5), 113-126.
- Feldman, M. P. (2000). Location and innovation: The new economic geography of innovation, spillovers, and agglomeration. In G. L. Clark, M. P. Feldman, & M. S. Gertler (Eds.), *The Oxford handbook of economic geography* (pp. 373-394). Oxford: Oxford University Press.
- Gibb, K, Kearns, A., & Kintrea, K. (1999). Low demand, housing preferences and neighbourhood choices. In *ENHR Conference, Balatonfüred, Hungary, 25-29 August 1999*. Gävle: European Network for Housing Research.
- Groth-Hansen, F. (1998). Den udenlandske inspiration til kvarterløft. *Byplan*, 50(1), 9-14.
- Hall, P. (1997). Regeneration policies for peripheral housing estates: Inward- and outward-looking approaches. *Urban Studies*, 34(5-6), 873-890.
- Hansen, K. E. (1988). *Beboerindflydelse på byfornyelsen* (SBI-byplanlægning 55). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Hansen, K. E. (2002). *Årsrapport 2001 over kvarterløftenes enkelt projekter*. Notat Statens Byggeforskningsinstitut.
- Healey, P., De Magalhães, C., Madanipour, A., & Pendlebury, J. (1999). *Urban governance, institutional capacity and regenerating city centres* (End-of-Grant Report). Newcastle: University of Newcastle upon Tyne, School of Architecture, Planning and Landscape.
- Hulgård, L. (2002). Civilsamfund eller social kapital? Dansk Sociologi.
- Hvidovre Kommune. (1997). *Forslag til kvarterløft i Avedøre*. Hvidovre.
- Højgaard Jensen, E og L. Matthiasen (2002) Boligundersøgelse i Kongens Enghave. Boligpartnerskabet i Kgs. Enghave.

- Jacobsen, T. (2000). *Erhvervsundersøgelsen: Rapport fra interviewundersøgelse af 38 virksomheder i Kongens Enghave*. København: Kongens Enghave Bydel.
- Jensen, L. (1998). Kvarterløft — bypolitik mellem lokalt demokrati og korporativ netværksimplementering. *Byplan*, 50(1), 15-18.
- Jensen, L., Kirkegaard, O., & Pedersen, D. O. (1999). *Beboerdemokrati og forvaltning i den almene boligsektor: Idealer og praksis* (SBI-rapport 322). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Jessop, B. (1998a). *Governance failure*. Upubliceret. Roskilde: Roskilde Universitetscenter, Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi.
- Jessop, B. (1998b). The rise of governance and the risks of failure: The case of economic development. *International Social Science Journal*, 50(155), 29-45.
- Juul, S. (2002). *Modernitet, velfærd og solidaritet: En undersøgelse af danskernes moralske forpligtelser*. København: Hans Reitzel.
- Kearns, A., Atkinson, R., & Parker, A. (2000). A geography of misery or an epidemic of contentment? Understanding neighbourhood (dis)satisfaction in Britain. In *ENHR Conference Gävle, 26-30 June 2000*. Gävle: European Network for Housing Research.
- Kirkegaard, O. (1999). *Årsrapport 1998 for kvarterløftenes selvevaluering af enkeltprojekter*. Upubliceret notat. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Kirkegaard, O. (2000). *Årsrapport 1999 for kvarterløftenes selvevaluering af enkeltprojekter*. Upubliceret notat. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Knox, P. (1995). *Urban social geography*. Harlow: Longman.
- Kristensen H. (red.) (1999). Bypolitik, kvarterløft og velfærd. En antologi. SBI-Rapport 312. Statens Byggeforskningsinstitut .
- Kvartercenter Nordvest. (1998). *Projektbeskrivelse samt idékatalog for erhvervs- og beskæftigelsescenter Nordvest*. København.
- Kvartercenter Nordvest. (2002). *Kvarterløft "Femkanten": Statusnotat for 2000-2001*. København.
- Kvarterløft Holmbladsgadekvarteret (1998). *Forslag til Kvarterplan Holmbladsgade*. København.
- Kvarterløftsekretariatet Kgs. Enghave, & Byfornyelsesselskabet København. (1998). *Kvarterløft i Kongens Enghave: Kvarterplan 1998*. København.
- Kvarterløftsekretariatet i Kgs. Enghave (2003). *Boligundersøgelse Kongens Enghave*
- Københavns Kommune. (1993). *Forslag til erhvervspolitisk handlingsplan for Københavns Kommune*. København: Københavns Kommune, Overborgmesterens Afdeling, Erhvervskontoret.

- Københavns Kommune. (1995). *Kvarterløft i Femkanten*. København: Københavns Kommune, Plan- og Ejendomsdirektoratet, & Socialcenter Bispebjerg.
- Københavns Kommune. (1997a). *Erhvervspolitisk program og handlingsplan, Københavns Kommune - 1997*. København: Københavns Kommune, Overborgmesterens Afdeling, Erhvervskontoret.
- Københavns Kommune. (1997b). *Holmbladsgadeområdet: Grundmateriale til kvarterløftprojekt*. København: Københavns Kommune, Overborgmesterens Afdeling, Kvarterløftsekretariatet.
- Københavns Kommune. (1997c). *Kongens Enghave: Grundmateriale til kvarterløftprojekt*. København: Københavns Kommune, Overborgmesterens Afdeling, Kvarterløftsekretariatet.
- Københavns Kommune. (2001a). *Erhvervspolitisk handlingsplan 2001*. København.
- Københavns Kommune. (2001b). *Erhvervspolitisk strategi 2001-2004*. København.
- Københavns Magistrat. (1997). *J. nr. PD 1357, d. 10. marts*. København.
- Københavns Statistiske Kontor. (2001a). *Københavns bydele 2001: Bd. 1-2*. København.
- Københavns Statistiske Kontor. (2001b). *Særkørsler på Danmarks Statistiks beskæftigelses- og pendlingsstatistik samt det centrale virksomhedsregister vedrørende tre kvarterløftområder i Københavns Kommune*. Upubliceret. København.
- Landsplanafdelingen. (2002) *Pendlingen i Danmark år 2000 og udviklingen i 1990'erne*. Arbejdsnotat. København: Miljøministeriet, Landsplanafdelingen. Lokaliseret 20021001 på: http://www.mim.dk/lpa/publikationer/arbejdsnotater/pendlingsrapport_2000.pdf
- March, J. G., & Olsen, J. P. (1995). *Democratic governance*. New York: Free Press.
- Marsh, A., & Mullins, D. (1998). The social exclusion perspective and housing studies: Origins, applications and limitations. *Housing Studies*, 13(6), 749-759.
- Mazanti, B. (2002a). *Forankring af kvarterløft* (By og Byg Dokumentation 029). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Mazanti, B. (2002b). *Fortællinger fra et sted: Ph.d.-afhandling*. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Morrison, N. (1999): Addressing the difficulties in letting social housing across the UK. In *ENHR Conference, Balatonfüred, Hungary, 25-29 August 1999*. Gävle: European Network for Housing Research.
- Mumford, K., & Lupton, R. (1999). Low demand for housing and area abandonment, compounding effects of areas on life chances. In *ENHR Conference, Balatonfüred, Hungary, 25-29 August 1999*. Gävle: European Network for Housing Research.

- Munk, A. (1998a). Det bedste (kan være) det godes fjende. *Byplan*, 50(2), 92-93.
- Munk, A. (1998b). Kvarterløft — perspektiver og praksis. *Byplan*, 50(1), 2-8.
- Munk, A. (1999). 2½ år med Kvarterløft – hvad har vi lært? Samfundsøkonomen nr. 7.
- Musterd S., Priemus, H., & van Kempen, R. (1999). Towards undivided cities: The potential of economic revitalisation and housing redifferentiation. *Housing Studies*, 14(5), 573-584.
- Norvig Larsen, J. (2001a). *Borgerdeltagelse i kvarterløft* (By og Byg Dokumentation 008). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Norvig Larsen, J. (2001b). Byerne og den nye erhvervsstruktur. *Geografisk Orientering*, 31(3), 134-139.
- Norvig Larsen, J. (2001c). *Erhvervsprojekter i kvarterløft* (By og Byg Dokumentation 020). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Nue Møller, J. (1998). Udvikling fra neden, men hvad med helheden. *Byplan*, 50(1), 19-21.
- Parkinson, M. (1998). *Combating social exclusion: Lessons from area-based programmes in Europe*. Bristol: The Policy Press.
- Pløger, J. (2001) *Byens språk* (TOPOS 2). Oslo: Spartacus
- Pløger, J. (2002). *Det senmoderne nærmiljø – livsformer og bykultur* (NIBR Rapport 2002:16). Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Porter, M. E. (2000). Locations, clusters, and company strategy. In G. L. Clark, M. P. Feldman, & M. S. Gertler (Eds.), *The Oxford handbook of economic geography* (pp. 253-274). Oxford: Oxford University Press.
- Porter, M. E. (2001). *Economic development in inner cities*. Harvard, MA: Institute for Strategy and Competitiveness. Lokaliseret 20010529 på: www.people.hbs.edu/mporter/#
- Power, A., & Tunstall, R. (1995). *Swimming against the tide: Polarisation or progress on 20 unpopular council estates, 1980-1995*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Power, A. E. (1997). *Estates on the edge: The social consequences of mass housing in Europe*. London: MacMillan.
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (1995). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65-78.
- Randers Kommune. (1998). *Kvarterløftprojektet i Randers. Forprojekt del 1, baggrund og proces*. Randers.
- Rasmussen M. (2002). Har salget af Københavns kommunes boliger forringet mulighederne for lav-indkomstgrupper?. Arbejdspapir 25:2002, Socialforskningsinstituttet.

- Rijpers, B., & Smeets, J. (1998), Housing challenge: Managing neighbourhoods image. In *ENHR Conference at Cardiff, UK, 7-11 September 1998*. Gävle: European Network for Housing Research.
- Roslyng, T., & Stricker Andersen, A. (1999). *Kvarterløft - bypolitik - en tung opgave?* Aalborg: Aalborg Universitet. Lokaliseret 20010515 på: www.kvarterloeft.dk/publikationer/rapporter/rapp_4.htm
- SBS Byfornyelse. (1998). *Erhvervsundersøgelse, Holmbladskvarteret - kvarterløft*. København: Kvarterløftsekretariatet i Holmbladsgadekvarteret.
- Sehested, K. (2002). *Netværksstyring i byer: Hvad med planlægningen og demokratiet?* København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Selle, P. (1999). The transformation of the voluntary sector in Norway: A decline in social capital? In J. W. Van Deth, et al. (Eds.), *Social capital and European democracy*. London: Routledge.
- Skaarup og Jespersen (2002). Kvarterløftprojektet i Aalborg Øst.
- Skifter Andersen, H. (1999a). *Byudvalgets indsats 1993-98: Sammenfattende evaluering* (SBI-rapport 320). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Skifter Andersen, H. (1999b). *Virkninger af Byudvalgets indsats i almene boligområder* (SBI-rapport 321). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Skifter Andersen, H. (2001). What is the special purpose of area based initiatives? How to understand deprived urban neighbourhoods. In *Area-based initiatives in contemporary urban policy - innovations in city governance, 17-19 May 2001, Gammel Dok, Copenhagen. Danish Building and Urban Research/EURA conference. København*. Lokaliseret 20020306 på: www.byog-byg.dk/eura/workshops/papers/workshop2/skifter.htm
- Skifter Andersen, H. (2002). Can deprived housing areas be revitalised? Efforts against segregation and neighbourhood decay in Denmark and Europe. *Urban Studies*, 39(4), 767-790.
- Skifter Andersen, H. (2003): *Urban sores: On the interaction between segregation, urban decay and deprived neighbourhoods*. London: Ashgate Publishers.
- Skifter Andersen, H., & Bonke, J. (1980). *Boligsektorens fordelingsmæssige virkninger: I. Boligmarkedet*. København: Lavindkomstkommissionens Sekretariat.
- Skifter Andersen, H., & Jensen, O. M. (1987). Lokal organisering- et middel mod den sociale opløsning? In H. Skifter Andersen (red.), *Hvad sker der med byer og boliger? En debatbog* (pp. 16-28). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Skifter Andersen, H., & Kielgast, L. (2003). *De syv første kvarterløft. Sammenfattende evaluering af udviklingen 1997-2002*. (By og Byg Resultater 028). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.
- Social Exclusion Unit. (1998). *Neighbourhood renewal*. London: Cabinet Office.

Statens Sekretariat for Kvarterløft. (2001). *Borgerdeltagelse i fokus*. København. Lokaliseret 20010226 på: www.kvarterloeft.dk/hvad_kvarterloft/borgerdeltagelse/main.htm

Statens Sekretariat for Kvarterløft. (2002). *Hvad er kvarterløft*. København. lokaliseret 20021023 på: www.kvarterloeft.dk/hvad_kvarterloft/hvad_er_kvarterloeft/index.htm.

Storgaard, K., & Skovdal, A. K. (2001). Nye byerhverv i byfornyelsen. *Byplan*, 53(1/2), 34-39.

Stöver, K. (2000). *Virksomhedernes engagement i kvarterløft - Holmblads-gadekvarteret*. Upubliceret. København: Kvarterløftsekretariatet Holmblads-gadekvarteret.

Taylor, M. (1998). Combating the social exclusion of housing estates. *Housing Studies*, 13(6), 819-832.

Thorvildsen, M (2003). Hvorfor lokal beskæftigelses- og vejledningsindsats ved siden af de normale indsatser fra henholdsvis kommune og AF-system? Notat fra Statens Sekretariat for Kvarterløft

Tönnies, F. (1963). *Community and society*. New York: Harper.

UGIS (2002). Urban Governance, social inclusion and sustainability. National context reports. Garant Publishers, Antwerp: Belgium.

Woolcock, M. (2000). Social capital: The state of the notion. In J. Kajanoja, & J. Simpura (Eds.), *Social capital – Global and local perspectives*. Helsinki: Government Institute for Economic Research.

Ærø, T. (2002). *Boligpræferencer, boligvalg og livsstil: Ph.d.-afhandling*. Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut

Østerberg, K. (2002). *Undersøgelse af medlemstal og fordeling i Sydafsnittets beboerklubber pr. september 2001*. Arbejdsnotat. Upubliceret.

Østergaard, L., Mørch Cohen, J., Martini, S., & Abbas, P. (2001). *Stedsidentitet i planlægningsperspektiv: Områdeidentitet som succeskriterium i Sydvestkvarteret i Kolding*. København: Københavns Universitet, Geografisk Institut.

Bilag

Bilag 1	Oversigt over projekter i kvarterløftene
Bilag 2	Redegørelse for registerdata
Bilag 3	Telefoninterviewundersøgelsen
Bilag 4	Tabeller

Bilag 1. Oversigt over projekter i kvarterløftene

Avedøre

A101	Div. byfornyelsesprojekter (Den unikke Bygning) (Pyramiden)
A102	Den Grønne Sti
A103	Kulturtoget/Kulturtogrådet/Fritidsbutikken
A104	Kulturhuset (Kvindecenteret)
A105	Kulturcenter på Frydenhøjsskolen
A106	Kulturcenter på Enghøjsskolen (Knasten)
A107	Kunsten Stiger
A108	Olleøre
A201	Grøn beskæftigelse i Avedøre Stationsby
A202	Avedøre Skole - En Grøn Skole
A204	Regnbuen
A205	Naturlegeplads
A301	Jobbutikken
A302	Drivhuset
A303	Café Hjertet
A304	Integration på arbejdsmarkedet
A305	Erhvervskontakten
A306	Daghøjsskolen
A401	Stationsbyens Boldklub af 1975 - etablering af åbent klubhus og værested for børn og unge
A402	Pigegruppen (Havfruerne (Pigerne i Avedøre))
A403	Opsøgende medarbejder i Blæksprutten
A404	De Unges Faldskærm
A405	Bofællesskab
A406	Et multianvendeligt anlæg

Kgs. Enghave

E101	Arkitektkonkurrence for Sydhavns Plads
E102	Den grønne nerve
E110	Området omkring Karens Minde
E111	Sjælør Boulevard
E113	Pumpehusvej
E117	De langsigtede tiltag på de overordnede veje
E123	Hastighedsnedsættelse i Bavnehøj, Frederiksholm og Musikbyen (Projekt E127 er sammenlagt med E123)
E125	Borgmester Christiansens Gade
E126	Mozarts Plads
E127	Hastighedsnedsættelse i Bavnehøj, Frederiksholm og Musikbyen (Projektet er sammenlagt med E123)
E128	Bavnehøj Allé
E129	Grøn bydel
E130	Stisystemer
E131	Tværgående byøkologi i Kongens Enghave
E132	Trafikplan for Kongens Enghave
E140	Miljø - og grønne aktiviteter for bydelens børn og unge.
E141	Økologisk kost i daginstitutioner
E142	Grøn affaldsordning i Kgs. Enghave (Grønne jobs i Kgs. Enghave)
E201	Modernisering af boliger uden bad
E202	Støtte til lejlighedssammenlægning af 2-rumsboliger (udredningsprojekt)
E203	Byforyelsesplaner for: Bavnehøj, Musikbyen og Frederiksholm
E204	Partnerskab om lokal beskæftigelse (byfornyelsesjob til lokale ledige)
E206	Anvisningsforsøg
E207	Bytteboligbørs i Kgs. Enghave
E208	Forsøg med individuelle og kollektive boligforbedringer gennem udvidet brug af råderetten
E211	Boligpartnerskab
E212	Tagpuljen
E213	Friarealforbedringer
E301	Kulturforum
E302	Projekt forlag
E303	Plakatsøjler og udhængsskabe
E304	Skiltning i bydelen
E305	Udsmykning af bydelen
E306	Lys på bydelens bygninger
E307	Pressen og Kongens Enghave
E308	Bydelsflag, logo og slogan til Kgs. Enghave
E309	Daghøjsskole i Kgs. Enghave
E310	Multihus
E311	Medieværksted (Multimedieværksted)
E312	Revision af lokalguiden
E313	Pjece om sti/vandre/cykelsystem
E315	Lokaludstillinger
E319	Dansepavillon
E320	Indstik i SV Folkeblad

E401	Det grønne jobhus
E402	Lokale partnerskaber - delprojekt vedr. etablering af grønne forarealer
E403	Badeland
E404	Sporvognsline i Kongens Enghave
E405	Erhvervsprojekt
E406	Køkkenprojekt projekt Borgen
E501	Integration af psykisk syge.
E502	Projekt Nyt Stof
E503	Grønt projekt på Ellebjerg Skole (Ombygning af Ellebjerg Skole)
E504	Ombygning på Bavnehøj skole
E505	Morgenmad, madpakker og aftensmad til skolebørn.
E506	Minibus
E507	Integrationspolitik
E508	Natursatellitten (Musikbyens Børneklub)
E509	Øvelokaler
E510	Teaterværksted
E511	Lokal Teaterforening
E512	Værested for voksne indvandrere
E513	Forbedring af hjemmehjælp for ældre
E514	Plejehjem og dagcenter
E516	Skoleprojekter
E519	Danskundervisning for indvandrere
E520	Kulturfuse
E521	Naturvejleder på Karens Minde (Tryghedsskabere på Børnenes Dyremark)
E522	Vores Bus
E523	Ungeråd i Kongens Enghave
E524	Sydhavns-Compagniet
E601	Byudviklingsforum

Holmbladsgade

H100	Plads ved Jemtelandsgade
H101	Plads ved Bremensgade
H102	Kulturdiagonalen
H103	Plads ved Geislersgade
H104	Plads ved Amagercentret
H105	Uforløst byrum ved Frankrigsgade
H106	Eliasgade (Torv ved Jenagade)
H107	Laplandsgade/Vermlandsgade
H108	Toiletter
H120	Prags Boulevard
H121	Pavillon (Orangeri og væksthuse)
H122	Amagerbanens trace
H123	Planteværksted
H124	Grøn Polensgade
H125	Østrigsgade som grønt bånd
H126	Naturlegeplads i Moselgade
H127	Lergravsvej
H130	Belysningsplan for Holmbladsgade (Holmbladsgade belysningsplan)
H131	Belysningsplan for Prags Boulevard
H132	Gasbeholder som kvarterets vartegn (Vartegn (gasbeholder))
H133	Lysende vartegn i industrikvarteret
H134	Kunstplan for kvarteret
H135	Amagerhylden
H136	Forårsrengøring
H137	Radikal oprydning og forskønnelse
H138	Gavlmalerier
H150	Rundkørsel
H151	Tung Trafik
H152	Parkering
H153	Cykelstier
H154	Cykelsti i Vermlandsgade
H155	Pulje til stillegader
H156	Trafikplan for Holmbladsgade-Kvarteret (Projektet indgår ikke i samarbejdsaftalen)
H222	Demokratisk byfornyelse
H250	HolmBladet (Information og rådgivning)
H270	Grønne regnskaber
H271	Affaldsplan
H272	Projekt Grøn Byfornyelse
H300	Kvarterhus
H301	Sundby lokalhistoriske værksted
H302	Forsamlingssal (Litterær café)
H303	Kultur- og Idrætshus (Indendørs idrætscenter)
H304	Teatersal
H305	Kulturcafé
H306	Ældreaktiviteter (Ældrehus)
H307	Vækstmiljø for musikere
H308	Ægg (Oxygen)
H321	Rulleskøjteløb og rulleskøjte/isbane
H323	Maritimt ungdomshus
H340	Idrætssamvirke
H341	Planteklubben (Planteklubben De grønne fingre)
H342	Teaterforeningen Den sidste brik (Teatergruppen Den sidste brik)
H343	Ungdomsforum og ungeråd
H344	Idrætsprojekt "Bevægelse i løftet"
H350	Kvartersfest

H351	Børneteaterforeningen Ama'r
H352	Kulturture
H353	Industriudstilling
H380	Gæsteteliet
H381	Værkstedshuset Hannovergade 10 (Åbne kreative værksteder)
H400	Aktivitets- og Mødested for Kvinder (Kvinde projekt)
H401	Ungeklub i Støberigården (Værested for unge)
H402	Aktive ferieløse børn og unge
H403	Krisecenter for voldsramte kvinder
H404	Fundamentet
H420	Skurvognen
H421	Kvartersbussen
H422	Multikulturel formidling
H423	Ungemedarbejder (Multietnisk børne- og ungemedarbejder)
H424	Forebyggelse af hærvær/kriminalitet unge (Projektet kører ikke som et selvstændigt projekt. Indsatsen beskrives under følgende projekt nr. og titler: 401 "Værested for unge" og 423 "Ungemedarbejder")
H425	Multietnisk vuggestue/børnehave/legestue.
H426	Aktive Førtidspensionister i Sundby Nord
H427	Kulturarrangementer ("De varme/forbudte emner")
H428	Bo-koordinator
H429	Nabotræf
H430	Klub- og fritidsaktiviteter
H431	Beboerblade
H432	Boligsocialt informationsarbejde
H433	Evaluerings af det frivillige arbejde.
H434	Gårdmænd på Tværs
H435	Kvartersfest i Holmbladsgade
H436	Netvirket
H437	BIEÅA - Miljø på arabisk
H438	Aktiviteter for psykisk syge
H439	Netværk for enlige mødre
H440	Indsats i almene afdelinger
H441	Pigeklub
H500	Erhvervsundersøgelse Holmbladsgade-kvarteret (Erhvervsundersøgelse)
H501	Forum for erhverv og beskæftigelse i Holmbladsgade-kvarteret (Holmbladsgade erhvervsforum)
H502	Det Grønne Erhvervshus (Holmbladsgades Erhvervscenter)
H520	Lokal Jobformidling (En Lokal Jobformidling og Forsøgsstatus mht. arbejdsmarkedslovgivning)
H521	Forsøgsstatus m.h.t. arbejdsmarkedslovgivning
H522	Projekter for de unge (Værested for unge)
H523	Jobtager til jobmager
H524	Daghøjskolen Arena (Daghøjskolen Arena - Skal vi løfte i flok?)
H525	Det rummelige arbejdsmarked - et lokalt anliggende

Kolding

K101	Vandtårnet ved Mosevej
K102	Kvarterets Plads
K103	Legeområde ved KFUM
K104	Den Grønne Linie (Sti ved Skydebanen m.v.)
K105	Stejlbjerganlægget
K106	Sct. Michaels Gade/Ottosgade
K107	Stipassager m.v. Stiringen - Stiplantning
K108	Eksisterende grønne arealer/legepladser/regnvandsbassiner forbedres
K109	Miljømæssig bæredygtighed
K110	Miljøstationer
K111	Kvarterhus
K112	Gademix (Lysthuset, værested for de unge)
K113	Plejecenter
K114	Beskæftigelse
K115	Bjældebæk/Skydebanen
K116	Stejlbjergområdet
K117	Carl Plougs Vej
K118	Knud Hansens vej
K119	Bjerggade
K120	Stejlbjergvej 15-21
K121	Trafikplan
K122	KvarterCD
K123	Skurvogn
K124	demohaver
K125	Miljølaug
K126	Socialt gruppearbejde
K127	Erhvervsprojekt
K128	Sydvesten
K129	Solceller
K130	Grundlovsarrangement
K131	Beboerrådgiver
K132	Grønt på banen ændrer vanen
K133	Familiecafé
K134	Uge 30
K135	Forskønnelse og genopretning af p-plads på Junghans Vej
K136	Partnerskaber
K137	Åbent kvarter

Aalborg

L101	Kvarterværkstedet
L102	Borgerdiskussion
L103	Butik-Caféen (Butikken på Saltumvej)
L104	Skallerupvej 1 - 35 (Friarealforbedringer)
L105	Værested for unge
L106	Grøn struktur
L107	Hesteskoen
L108	Naturlegeplads
L109	Grønt Kanalkvarter
L110	Miljø- og Trafikplan
L111	Kultur- og Fritidsplan
L112	Multifunktionelt kulturhus på Herningvej Skole
L113	Brugshuset
L114	Trækvognen.
L115	Ildrætslegeplads
L116	Virksomhedscenter
L117	Stisystemer
L118	Busdrift
L119	Erhvervsindsats
L121	Grøn Guide Aalborg Øst
L122	Samarbejdsformer
L123	Tornhøj
L124	Skolen som lokalt kulturcenter
L125	Ventilen
L126	Forenings- og lokaleguide.
L127	Skallop-Pladsen
L128	Hundemarken
L129	Astrupstien
L130	Bundgårdsparken
L131	Rulleskøjteløjpe
L132	Rulleskøjte-vejledning
L133	Friarealer Etape 2
L134	Friarealer Planetcentret
L135	Godt børneliv
L136	En fed idé
L137	Bænkeprojekt

Femkanten

N101	Agendaforeningen Nordvest
N102	Dataværkstedet i Kvartercentret
N103	Kvartercentrets Kafé
N104	Biblioteket i Kvartercentret
N105	Udstillingsgruppen - Kunstforeningen Nordvest
N106	Fællessekretariatet
N107	Lokalhistorisk Forening
N108	Sund By, Bispebjerg
N109	Grøn Guide Nordvest (Det grønne kontor)
N110	Teatergruppen - "Teater- og kulturforeningen Dorthea":
N111	Tegnestuen
N112	Beskæftigelse i Kvartercentret (Opsyn og løbende vedligeholdelse i Kvartercentret).
N113	Kvarterværkstederne (Erhvervs- og beskæftigelsescenter/Værksteder)
N114	Utterslev Torv (renovering af Utterslev Torv)
N200	Utterslev Torv
N201	Degnestavnens Legeplads
N202	Smedetoften
N203	Møntmesterpladsen
N204	Trafikhandlingsplan (Trafik- og grønstrukturhandlingsplan for Femkanten)
N205	Bolig og Friarealforbedringer i Femkanten
N301	Kvarterbladet 2400 NV (Avisprojektet)
N303	BL-TV/BL-Radio (BL TV)
N305	Filmklubben "Bodil og Oscar"
N306	Boligforeningernes Børnearrangementer
N308	Brugerforeningen Nordvest (Brugerforeningen "Husrødderne")
N311	Dans i Nordvest (Dans i NV)
N312	Temamøder (Debataftræk og temamøder)
N314	"Teater- og kulturforeningen Dorthea"
N316	Lokalhistorisk Foreningen i Nordvest
N322	Mindegruppen
N324	Motion for "Faldne kvinder"
N326	Musikforeningen "Kafémusikholdet" (Musikgruppen "Swing")
N327	Selvhjælpsgruppen for tidligere alkoholikere
N329	"Motion for en 10 år"(Tirsdagsmotion - et åbent tilbud - morgen og aften)
N334	Videoprojektet
N404	Degneren - boligsocial indsats
N405	Klubben
N406	Børnekulturhuset Sokkelundliile
N407	Dukketeater i Cirkusvognen
N408	Foreningen Vores Bus
N409	Boligsociale Temadage
N410	Opsøgende arbejde blandt flygtninge
N411	Sociale Idrætstiltag
N412	Markedsdage mv.
N413	Frie Puljer

Randers

R101	Byggeri syd for Tøjhushaven
R102	Bolig-erhvervsprojekt ("Det gode byliv" Nybyggeri for iværksættere)
R103	Tøjhushaven
R104	Gaderum, herunder trafik og parkeringsforhold.
R105	Torve, pladser og øvrige projekter med tilknytning til gaderummene.
R106	Oversvømmelse
R107	Kulturtorvet (Beboer- og aktivitetshus), 108 (Bådeogværksted)
R108	Kulturtorvet (Bådeogværksted)
R109	Renovering af Randers Kunstske
R110	Silogalleri
R111	Kunsthønehavn
R112	Torvet
R113	Aktivitetsspladsen
R114	Ældrevenlige boliger (Ældreegnede boliger)
R115	Aktiveringsprojekt
R116	Dramaskole ved Rosenlund
R117	Underværket
R118	Byfornyelse
R119	Byøkologi
R120	Erhvervsstrategi for Kvarterløftsområdet
R121	Grøn Guide
R122	Børneaktiviteter (Børn og unge)
R123	Informationsvirksomhed i Kvarterløftsområdet.
R124	Bofællesskab for udviklingshæmmede (nybyggeri af boliger)
R125	Ungdomsboliger i forbindelse med Underværket
R126	Småprojekter i forbindelse med Kvarterløftet
R127	Sociale småprojekter (se også under 115 aktiveringsprojektet)
R128	Almene boliger
R129	Andelsboliger (nybyggeri af boliger)

Bilag 2. Redegørelse for registerdata

Registerdata blev udtrukket i april 2002 på det tidspunkt, hvor de nyeste data for indkomst og beskæftigelse fra år 2000 forelå i registrene.

Der blev udtrukket registerdata vedrørende personer, boliger og virksomheder der bor og er beliggende i hele den kommune områderne ligger i (København, Hvidovre, Kolding, Randers og Ålborg). Blandt de udtrukne enheder markeres de der ligger i hver af de syv kvarterløftområder. Desuden markeredes de personer som blev udtrukket til interviews i hhv. 1998 og i 2002. Endeligt blev udtrukket personer, der arbejdede i kvarterløftområderne (ud over de der bor i kommunen).

Persondata blev udtrukket henholdsvis pr. 1.1.94, 1.1.98 og 1.1.2002 (data for indkomster dog for indkomstårene (1992, 1996 og 2000). Personer interviewet i 1998 og 2002 markeres i datasættene for hhv. 98 og 2002.

Der blev udtrukket boligdata fra BBR registeret pr. 1.1.2002.

Virksomhedsdata blev udtrukket for hhv. 1992, 1996 og 2000.

Boligdata:

For hver bolig

- Boligløbenr
- Kommunekode
- Kode for kvarterløftområde:
- BBR data:

Databeskrivelse	BBR-feltnr
Ejendommens ejerforhold	102
Bygningens opførelsesår	207
Bygningens varmeinstallation	229
Boligens anvendelse	307
Boligtype	308
Boligens areal	312
Toiletforhold	318
Badeforhold	319
Udlejningsforhold 2	392
Ejerlejlighedsnr	306
Husleje	323

Persondata

For hver person, som enten boede i kommunerne, eller arbejdede i kvarterløftområderne (eller begge dele) følgende data:

- Kode med år for udtræk: 1 = 1.1.94 (og indkomståret 1992), 2 = 1.1.98 (og indkomståret 1996), 3 = 1.1.02 (og indkomståret 2000)
- Personløbenr
- Kode for personer som bor i kvarterløftområde (som for boligdata)
- Boligløbenr for personer, som bor i kommunen (= 0 for personer, der ikke bor i kommunen)
- Kommunekode for bolig
- Kode for personer, som arbejder i kvarterløftområderne (som for boligdata)

- Kode for interview (1 = interviewet, 0 = ikke)
- CPR data
- Andre persondata.

CPR data:

- Alder
- Køn
- Husstandstype (3 cifret kode)
- Indflytningsdato til nuværende adresse
- Fødselsland
- Statsborgerskab land
- Dato for sidste indvandring
- DST's indvandrerkode (hvis det ikke koster ekstra).

Andre persondata:

- Stillingskode
- Uddannelseskode for igangværende uddannelse
- Uddannelseskode for afsluttet uddannelse
- "Pensionskode":
 - 1: ingen pension
 - 2: folkepension
 - 3: højeste førtidspension
 - 4: mellemste fp
 - 5: almindelig fp
- Ledighedsgrad for senest foregående år (hhv. 1992, 1996 og 2000)
- Branchekode for primære arbejdssted
- Bruttoindkomst i senest foregående år
- Lønindkomst do
- Indkomst efter skat do
- Overførselsindkomster do: udbetalte beløb for hver af hhv.:
 - sygedagpenge
 - arbejdsløshedsdagpenge,
 - revalideringsydelse
 - kontanthjælp,
 - førtidspension,
 - efterløn, folkepension, tjenestemandspension, overgangsydelse mv.

– **Virksomhedsdata**

- For hver virksomhed.
- År
- Kommunekode
- Kvarterløftområde
- Virksomhedstype
- Branchekode
- Antal ansatte
- Evt. andre oplysninger vedr. lønsum, som kan trækkes ud af samme register.

Bilag 3. Telefoninterviewundersøgelsen

Formålet med interviewene var, at få et billede af, hvordan beboerne oplever kvarteret før kvarterløftindsatsen begyndte i 1998 og efter fire år i 2002.

Det var meget vigtigt at interviewpersonerne forstod, hvilken del af byen interviewet drejer sig om. Ved starten af interviewet blev området derfor beskrevet og givet et navn som blev brugt gennem hele interviewet for hver af de syv områder.

Danmarks Statistik stod for både udvælgelse og gennemførelsen af interviewene. Fremgangsmåden var, at Danmarks Statistik hvert af årene, på grundlag af registeroplysninger, udtog en tilfældig stikprøve på ca. 1830 personer i de syv områder, hvorfra 1200 interviews gennemførtes. Udvalget var fordelt således på områder:

1. Holmbladsgade:	380 personer
2. Femkanten	230
3. Kgs. Enghave	340
4. Avedøre St.	205
5. Ålborg Øst	325
6. Tøjhushaven Randers	160
7. Sydvestkvarteret Kolding	190
I alt	1830 personer

Svagheden ved metoden er, at det kræver en telefon før beboere kan medvirke. I 1998 var mobiltelefoner ikke med i udvalget. Det betød at man havde svært ved at nå op på et tilstrækkeligt stort antal gennemførte interviews. Man supplerede derfor telefoninterviewene med postspørgeskema. I 2002 var mobiltelefoner med i udvalget, hvilket gav en højere svarprocent og en lidt anden alderssammensætning af respondenterne (se tabellen).

Besvarelsesprocenter 1998 og 2002

	Alder	1998	2002
Holmbladsgadekvarteret	Under 35 år	49	53
	35 - 54 år	40	44
	55 år -	44	55
	Alle	46	51
Femkanten	Under 35 år	42	55
	35 - 54 år	33	49
	55 år -	55	40
	Alle	43	50
Kongens Enghave	Under 35 år	46	55
	35 - 54 år	39	39
	55 år -	48	48
	Alle	44	48
Avedøre Stationsby	Under 35 år	36	46
	35 - 54 år	33	48
	55 år -	44	40
	Alle	36	46
Ålborg Øst	Under 35 år	51	56
	35 - 54 år	56	69
	55 år -	58	70
	Alle	54	65
Tøjhushavekvarteret	Under 35 år	61	60
	35 - 54 år	61	63
	55 år -	60	58
	Alle	61	60
Sydvestkvarteret	Under 35 år	61	70
	35 - 54 år	56	74
	55 år -	60	73
	Alle	59	72

Forskellene i aldersfordelingen af besvarelserne i hhv. 1998 og 2002 gav et behov for at korrigere datamaterialet efter alder. Dette blev gjort ved at vægte de forskellige aldersgrupper på grundlag af registerdata om den reelle alderssammensætning i områderne, således at besvarelserne svarer til den rigtige aldersfordeling (se tabellen).

Sammenligning af aldersfordelingen i interviewpopulationen med beboersammensætningen i områderne i hhv. 1998 og 2002, og beregning af vægte til regulering af interviewdata.

Område	Aldersgruppe	Alle beboere		Interviewpersoner		Vægte	
		1998	2002	1998	2002	1998	2002
Holmbladsgade	18-24 år	21	18	21	17	0,97	1,07
	25-34 år	34	39	38	43	0,91	0,91
	35-49 år	20	20	21	24	0,95	0,81
	50-66 år	13	14	12	10	1,08	1,35
	67 -	12	9	8	6	1,54	1,59
		100	100	100	100		
Femkanten	18-24 år	13	12	14	12	0,93	0,99
	25-34 år	26	32	24	38	1,11	0,84
	35-49 år	23	24	26	27	0,88	0,91
	50-66 år	15	15	24	13	0,65	1,19
	67 -	23	17	13	11	1,77	1,55
		100	100	100	100		
Kgs. Enghave	18-24 år	14	14	15	13	0,97	1,04
	25-34 år	24	29	30	27	0,81	1,05
	35-49 år	21	21	20	26	1,02	0,82
	50-66 år	18	18	19	19	0,94	0,95
	67 -	23	18	16	15	1,43	1,25
		100	100	100	100		
Avedøre St.By	18-24 år	13	11	15	11	0,86	1,03
	25-34 år	26	25	23	18	1,12	1,38
	35-49 år	35	36	41	39	0,85	0,91
	50-66 år	21	21	17	23	1,22	0,91
	67 -	6	7	4	8	1,43	0,80
		100	100	100	100		
Ålborg Øst	18-24 år	14	14	14	14	0,98	0,98
	25-34 år	29	25	27	22	1,07	1,15
	35-49 år	30	31	31	33	0,97	0,93
	50-66 år	20	23	23	26	0,84	0,88
	67 -	8	8	5	5	1,75	1,49
		100	100	100	100		
Tøjhushaven	18-24 år	16	16	18	14	0,88	1,12
	25-34 år	33	26	30	32	1,08	0,83
	35-49 år	21	25	21	25	1,01	0,99
	50-66 år	19	21	23	22	0,84	0,97
	67 -	11	11	8	7	1,42	1,65
		100	100	100	100		
Sydvestkvarteret	18-24 år	11	10	16	11	0,68	0,92
	25-34 år	24	23	29	23	0,82	1,00
	35-49 år	29	30	29	27	1,02	1,11
	50-66 år	23	24	19	30	1,17	0,81
	67 -	14	13	7	9	1,85	1,37
		100	100	100	100		

Spørgsmålene

Vi har sendt et brev til dig om en undersøgelse som vi gennemfører for Statens Byggeforskningsinstitut. Den drejer sig om hvad du mener om den del af byen som du bor i.

Det drejer sig om det område som afgrænses af, og som vi i det følgende vil kalde "område"

"Område"

Beskrivelse af kvarterer:

"Holmbladsgadekvarteret": Området øst for Amagerbrogade mellem Frankrigsgade/Lergårdsvej og Uplandsgade.

"Femkanten": Området nord for Frederikssundsvej og syd og vest for Bispebjerg kirkegård, mellem Toms-gårdsvej og Radvadsvej/Utterslevvej

"Kongens Enghave": Hele bydelen Kongens Enghave.

"Avedøre Stationsby": Den almennyttige bebyggelse Avedøre Stationsby

"Sydvestkvarteret": Området syd for Tøndervej mellem Haderslevvej og Eliasensvej.

"Tøjhushavekvarteret": inkl. Laksegade/Fjordgadekvarteret og Østergadekvarteret, dvs. området øst for Østervold og vest for Laksegade. Mellem Udbyhøjvej/Østergade og Toldbodgade

"Ålborg Øst": inklusiv Øster Uttrup, Øster sundby, samt Nørre og Sønder Tranders.

1. Når du fortæller hvor du bor siger du så at du bor i "område"?

Ja

Nej

Ved ikke

2. Hvad var de vigtigste grunde til at du netop flyttede til "område"? (bolig, område, tilhørsforhold):

Interviewer placerer svarene blandt følgende muligheder i prioriteret rækkefølge:

- fik passende bolig der,
- Har tidligere boet her/kendte kvarteret godt
- havde familie/venner i kvarteret,
- kunne lide kvarteret
- god beliggenhed (f eks. i forholdt til transport/arbejde/indkøb/kultur udenfor "område")
- gode børneinstitutioner, skoler mv.
- andet: hvad

3. Hvordan har du det med de andre beboere i "område"?

- Godt,
- Nogenlunde
- Mindre godt,
- Ved ikke

4. Har "område" et godt ry?(et kryds):
 - a. Meget godt , gå til sp. 6
 - b. Rimeligt godt, gå til sp. 6
 - c. Ikke særligt godt, gå til sp. 5
 - d. Dårligt , gå til sp. 5
 - e. Ved ikke, gå til sp. 6
5. Hvad tror du er den vigtigste årsag til at "område" ikke har et særligt godt ry?:

Læs svarmuligheder op og bed ip vælge én.

- a. Området er socialt belastet
 - b. Området er trist og grimt
 - c. For meget trafik, støj og forurening
 - d. Dårlig presseomtale
 - e. Andet
6. Har du planer om at flytte væk fra "område" indenfor de næste 2 år?
 Ja, gå til sp. 7
 Nej, gå til sp. 8
 Ved ikke

7. Hvad er de vigtigste grunde til at du vil flytte væk?: (job, bolig, område)

Interviewer placerer svarene blandt følgende muligheder i prioriteret rækkefølge:

- a. Kan ikke finde den bolig man ønsker i "område"
- b. nødt til at flytte pga. jobskifte o.l.
- c. Huslejen er for høj
- d. Vil have børn til at gå i andre skoler/institutioner udenfor "område"
- e. Ikke godt for børn at bo her
- f. Ikke utilfreds med "område", men vil hellere bo i andet kvarter i byen
- g. Er generelt utilfreds med at bo i "område"
- h. Andre grunde

Gå videre til sp. 9

8. Hvorfor vil du gerne blive boende?:

Interviewer placerer svarene blandt følgende muligheder i prioriteret rækkefølge:

- a. Boligen passer mig godt indtil videre
- b. har ikke råd til bedre bolig
- c. på grund af venner/familie i "område"
- d. Vil ikke flytte børn fra institutioner i "område"
- e. er engageret i mange ting i "område"
- f. Godt kvarter for børn
- g. er bare glad for at bo i "område"
- h. Andet

9. Hvilke af følgende forhold synes du især er godt ved "område"?
 - a. At der er pæne bygninger, gader/torve: Ja/nej
 - b. Gode grønne områder: Ja/nej
 - c. God stemning/atmosfære: Ja/nej
 - d. Gode offentlige institutioner: Ja/nej
 - e. At der er liv og sker meget: Ja/nej

10. Hvilke af følgende forhold synes du især er dårligt ved "område"?
- a. At der er grimme bygninger, gader/torve: Ja/nej
 - b. For meget trafik og støj: Ja/nej
 - c. Meget snavs, forfald og grafitti: Ja/nej
 - d. Mangel på opholds- og mødesteder: Ja/nej
 - e. Mangel på grønne områder: Ja/nej
 - f. Den måde folk opfører sig på: Ja/nej
 - g. Der sker for lidt : Ja/nej
11. Er der steder i "område" hvor du ikke føler dig tryk når du færdes der?
- Ja
Nej
Ved ikke
12. Føler du dig selv generet af følgende sociale problemer i "område"?
- a. folk der drikker på gaden: Ja/nej
 - b. tyveri og indbrud: Ja/nej
 - c. hærværk: Ja/nej
 - d. vold og slagsmål: Ja/nej
 - e. husspektakler og støj fra beboere: Ja/nej
 - f. Narkomaner ol. : Ja/nej

Bilag 4. Tabeller

Bilaget indeholder en række tabeller, som yderligere belyser problemstillinger, der er behandlet i forskellige kapitler i rapporten.

4.1. Foreninger og netværk

Undersøgelsen baserer sig på optegnelser over foreninger og netværk i de udvalgte områder. Det giver et billede af udviklingen, men man kan ikke slutte derfra og til at sige noget om, hvordan eller hvem, der indgår i kvartets foreninger og netværk. Et kvarter har typisk nogle ildsjæle, som involverer sig i mange sammenhænge.

Foreninger og netværk i Avedøre Stationsby:

Idræt/fritid:

Afganske forening i Avedøre
Avedøre Akvarieklub
Avedøre Gang- og Kulturforening
Avedøre Fritidscenter
Avedøre IF Fodbold
Avedøre IF Gymnastik
Avedøre IF Håndbold
Avedøre IF Square Dance
Avedøre Dart
De Unges Faldskærm
E.D.R. Experi. Danske Radioamatører
D.U.I. – Leg og Virke
Haveforeningen Oasen
Hus og Hobby
Teater LIVs Dramaskole
KFUM-spejderne. Avedøregruppen
Modeljernbaneklubben
Stationsbyens Boldklub
Stationsbyens Boldklub. Support
Stationsbyens Vinklub
Toros Sport
Ege voldens Idrætsklub Fodbold
Ege voldens Idrætsklub Gymnastik
Danse vognen – Klubben for de voksne
Enghøj Musikforening
Folkedanserforeningen "Hjerter To"
Foreningen af Danske Telekortsamlere
Fritidsbutik
Hvidovre Attack Floorball Club
Hvidovre Cricket Klub
Hvidovre Fridykkerklub
Hvidovre Rulleskøjteklub
Hvidovre Svømmeklub
Biavlerforeningen

Beboerforeninger:

Beboerklubben Avedøre
Beboerklubben Avedøre. Rødderne
Afdelingsbestyrelsen i Avedøre Nord
Afdelingsbestyrelsen i Avedøre Syd
Afdelingsbestyrelsen i Store Hus

Børn & Ungdom:

Snaphanerne
Blæksprutten

Væresteder:

Beboerrådgivningens Værested

Kirker

Avedøre Kirke, med dertilhørende klubber, 19 i alt

Ældre:

Pensionistforeningen Venskabskredsen
Pensionistforeningen Kontakt
Olleøre

Diverse:

Centerstrøgets Erhvervslejerforening
Station Next
Cirkusbyens Venner
Café Biksen Genbrugsbutik
Solstrålen
Café Hjertetræet
Caféforeningen Hjertetræet
Stjernen
Kolibrien
Luna
Kulturtogråd
Grøn guide
De Grønne Beboere
Avedøre Gymnasiums Venner
A-klubben i Hvidovre
Avedøre Pakistanske Kvindeforening
Kunsten Stiger
SB-Posten
Stationsbyens IT og Internet Samfund
Avedøreselskabet
MUM – Mod Unges Misbrug
Natteravnene i Avedøre
Miljøråd Syd
Kulturhuset Buquetten
Enghøjsskolens Forældrebestyrelse
Miljø- og sikkerhedsudvalg Avedøre N

Foreninger og netværk i Kolding Sydvest:

Idræt/fritid:

Kolding Boldklub
Idræt for alle
KFUM & KFUK
Musikskolen

Beboerforeninger:

Germa
Junghansvej
Knud Hansensvej
Carl Plougs Vej
Stejlbjergkvarteret
Grønholtparken
Kildeparken
Clemensgade

Børn og Ungdom:

Apostolsk Børne- og Ungdomsforening
Kolding Ungdomsråd
Gademix
Streetwalker

Væresteder:

Quo Vadis
KFUM-unge
Bænkevarmere
Stofmisbrugerens
Kolding Selvhjælp
Familie Café

Kirker:

Kristkirken
Kirkens Korshær
Apostolsk Kirke

Ældre:

Ældresagen
Munkensdam Plejehjem

Diverse:

Frelsens Hær
Mosvig haveforening
Munkeparken haveforening
Folkekøkken
Farveladen
Antenneforening (4 afdelinger)
Medieforening
Kvarterhusforening
Kultur og Fritid
Sociale Forhold
Uge 30
De Grønne

Foreninger og netværk i Holmbladsgade:

Idræt/fritid:

Sønderbro Basket
Kløvermarkens Idrætsanlæg (placeret uden for kvarteret)
Kløvermarkens forenede boldklubber (placeret uden for kvarteret)
Amager Sportsklub (Placeret uden for kvarteret)
FFIH
Det Danske Spejderkorps, Sønderbrogruppen
KFUM/K spejderne
Amager Motorcykelklub
Amager Dart Træning

Idrætssamvirket
Teaterforeningen 'den sidste brik'

Beboerforeninger:

Bolignetværket
Hessensgården
Støberigården boligafdeling
Ungeklub i Støberigården
Børneklub i Støberigården
Torsdagsklub i Støberigården
Nyrnbergs Planteklub
Motionsklub i Nyrnberggården
Værested for unge, AB Nyrnberggården
Ældreklub, AB Nyrnberggården

Børn & Unge:

FDF/FDP Børnekor
Pigeklub, Holmbladsgade 62
Børneteaterforeningen Amager
Ungdomsradio
Børnekulturhus Amager
Unge Forum
Rådgivning for børn/unge

Væresteder:

Kofoeds Skole
N.A.B.O centeret
Fundamentet
Værestedet 'Drys ind'
Netværksgruppen (enlige mødre)
Skurvogn
Spiseklub for psykisk syge

Kirker

Nathanaels Kirke

Ældre

Ældreråd
AFS
VIKA

Diverse:

Sundby Lokalhistorisk Forening
Planteklub i Holmbladsgade
Den Pakistanske Moske
Den Kinesiske Forening
Daghøjskole Arena
Sundby Åbne Rådgivning
Jungletrommen
Projektbasen – Følgegruppe under Projektbasen
Kvarterhuset
Kulturcafé
Hannovergades Værkstedshus
Aktivforeningen for Kvarterbus
Foreningen Kvarterfest i Holmbladsgade
Erhvervsforum/netværk
Holmbladet
Kulturelt Netværk
Loftet

Gårdmænd på Tværs
 Agendagruppen
 Servicebutikken
 Pladslaug Bremensgade
 HolmPil
 Netvirket
 Bridgeklub
 Kulturarrangementer (De varme/forbudte emner)
 Integrationsgruppe
 Grøn Guide Styregruppe

4.2 Kvarterløftindbyggernes beskæftigelse 1994-2002 efter branche

Beboernes beskæftigelse i kvarterløftområder efter branche 1994-2002

		1994	1998	2002
Holmbladsgade	Ikke beskæftiget	60,7	62,2	66,9
	Primære erhverv	0,1	0,1	0,1
	Fremstillingsvirksomhed	4,7	3,9	3,1
	Energi- og vandforsyning	0,5	0,2	0,2
	Bygge-anlæg	1,5	1,9	1,8
	Engroshandel	2,4	2,6	1,9
	Detailhandel	2,6	2,7	1,9
	Hotel og rest.	2,3	2,3	2,0
	Transport	5,1	4,9	4,8
	Pengeinst. + forr.service	5,6	5,4	5,5
	Off. administration mv.	3,9	3,1	2,3
	Undervisning	1,9	2,0	1,7
	Sundhed og velfærd	6,5	6,5	5,6
	Organ. og kultur mv.	2,3	2,1	2,2
	Private og internationale	0,0	0,0	0,0
	Total	100,0	100,0	100,0
	Befolkningstal	15752	16285	16543
Femkanten	Ikke beskæftiget	70,2	68,5	71,3
	Primære erhverv	0,1	0,0	0,0
	Fremstillingsvirksomhed	3,3	3,7	2,9
	Energi- og vandforsyning	0,4	0,4	0,2
	Bygge-anlæg	1,3	1,6	1,3
	Engroshandel	1,7	2,0	2,1
	Detailhandel	1,7	1,8	1,5
	Hotel og rest.	1,1	1,7	1,4
	Transport	2,6	3,1	3,3
	Pengeinst. + forr.service	4,4	5,0	5,6
	Off. administration mv.	2,5	2,3	1,5
	Undervisning	1,6	1,7	1,6
	Sundhed og velfærd	7,0	6,4	5,4
	Organ. og kultur mv.	2,1	1,7	1,8
	Private og internationale			0,0
	Total	100,0	100,0	100,0
	Befolkningstal	5812	6471	6985

		1994	1998	2002
Kgs. Enghave	Ikke beskæftiget	65,9	65,8	70,0
	Primære erhverv	0,2	0,2	0,1
	Fremstillingsvirksomhed	4,0	4,1	3,1
	Energi- og vandforsyning	0,3	0,4	0,2
	Bygge-anlæg	1,3	1,7	1,5
	Engroshandel	2,4	3,2	2,5
	Detailhandel	2,5	2,1	1,8
	Hotel og rest.	1,1	1,7	1,6
	Transport	4,1	4,1	3,8
	Pengeinst. + forr.service	5,2	5,1	5,4
	Off. administration mv.	3,0	2,7	1,9
	Undervisning	1,7	1,5	1,6
	Sundhed og velfærd	6,2	5,6	4,8
	Organ. og kultur mv.	2,1	1,9	1,5
	Private og internationale	0,0	0,0	0,0
	Total	100,0	100,0	100,0
	Befolkningstal	12978	13462	14051
Avedøre St.By	Ikke beskæftiget	61,8	61,4	63,9
	Primære erhverv	0,0	0,1	0,0
	Fremstillingsvirksomhed	5,0	4,8	4,2
	Energi- og vandforsyning	0,2	0,2	0,2
	Bygge-anlæg	1,2	1,5	1,9
	Engroshandel	2,7	2,8	3,0
	Detailhandel	2,8	2,7	2,6
	Hotel og rest.	1,4	2,2	1,8
	Transport	4,4	4,8	4,6
	Pengeinst. + forr.service	4,3	4,9	5,3
	Off. administration mv.	2,8	2,5	1,8
	Undervisning	1,7	1,7	2,2
	Sundhed og velfærd	8,7	7,8	6,5
	Organ. og kultur mv.	2,9	2,8	2,0
	Total	100,0	100,0	100,0
	Befolkningstal	5656	5914	6039
Ålborg Øst	Ikke beskæftiget	56,8	53,9	59,4
	Primære erhverv	0,5	0,5	0,3
	Fremstillingsvirksomhed	8,0	9,0	7,5
	Energi- og vandforsyning	0,4	0,4	0,3
	Bygge-anlæg	1,9	2,8	2,1
	Engroshandel	2,8	3,3	3,0
	Detailhandel	1,9	2,0	1,8
	Hotel og rest.	1,1	1,3	1,2
	Transport	2,8	3,4	2,8
	Pengeinst. + forr.service	4,5	5,4	5,2
	Off. administration mv.	4,6	3,1	2,4
	Undervisning	4,3	4,5	3,7
	Sundhed og velfærd	7,9	8,6	8,3
	Organ. og kultur mv.	2,3	2,0	2,0
	Private og internationale	0,0		
	Total	100,0	100,0	100,0
	Befolkningstal	13949	14454	14757

		1994	1998	2002
Tøjhushaven	Ikke beskæftiget	56,0	49,5	57,6
	Primære erhverv	0,4	0,5	0,4
	Fremstillingsvirksomhed	8,5	10,4	8,5
	Energi- og vandforsyning	0,1		
	Bygge-anlæg	1,4	2,2	2,4
	Engroshandel	3,3	4,4	4,0
	Detailhandel	2,9	4,0	1,8
	Hotel og rest.	2,0	1,7	0,6
	Transport	1,9	1,6	2,2
	Pengeinst. + forr.service	3,2	4,9	3,4
	Off. administration mv.	4,8	1,7	2,2
	Undervisning	3,3	5,2	4,9
	Sundhed og velfærd	9,2	10,4	9,2
	Organ. og kultur mv.	2,9	3,5	2,8
		100,0	100,0	100,0
	Befolkningstal	1029	1017	1024
Sydvestkvarteret	Ikke beskæftiget	49,6	48,0	50,5
	Primære erhverv	0,2	0,4	0,3
	Fremstillingsvirksomhed	12,4	13,9	13,4
	Energi- og vandforsyning	0,3	0,3	0,2
	Bygge-anlæg	3,1	3,2	3,1
	Engroshandel	5,1	5,8	5,2
	Detailhandel	2,5	2,6	2,8
	Hotel og rest.	1,1	1,2	1,1
	Transport	4,1	3,4	3,6
	Pengeinst. + forr.service	4,1	4,5	4,6
	Off. administration mv.	2,7	2,0	1,5
	Undervisning	3,9	3,7	3,7
	Sundhed og velfærd	8,2	8,3	7,7
	Organ. og kultur mv.	2,7	2,6	2,3
	Private og internationale	0,0		
		100,0	100,0	100,0
	Befolkningstal	5430	5425	5417

Regeringens Byudvalg igangsatte i 1996 en ny form for integreret byfornyelse i syv danske byområder, kaldet kvarterløft. Denne rapport indeholder den detaljerede evaluering af, hvad kvarterløftindsatsen har betydet for de syv kvarterers udvikling i perioden frem til 1.1.2002. Der findes desuden en mere sammenfattende og perspektiverende rapport: By og Byg Resultater 028: *De syv første kvarterløft. Sammenfattende evaluering af udviklingen 1997-2002.*

1. udgave, 2003

ISBN 87-563-1169-9

ISSN 1600-8022